Sanskrit Manuscript

Title : Ganga Mahatmya- Jnana Kevali-Hastamalaka Stotra -Krishna Janma Khanda - Saraswata Vyakarana -Ganaga Lahari Tika-Others
(Fragmented and missing pages. Some pages are not arranged in order).

श्रीगणेशाय नमः ॥ जलक्रीडालोलत्रिदशपतनसीमन्तिनीस्तनस्थासैन्धूरलिप्ततंची
नस्तनमरैः ॥ कुटुम्बीचीचंचत्कनककलहंसीकलरवैः समाहूतं वृन्दं प्रियमिव तटे
देयसरितम् ॥१॥ मज्जद्देववधूहृदिकाकुचतटीसंघृष्टसंचूर्णिता गंगायाजललीच
याम्बुलिहं श्रेणीमिताचुंबिताः ॥ चंचच्चंचलचक्रवाकतरुणीसंक्रान्तनेत्रांचुते
राधीता ग्रगतां दिशां नुमततं कल्याणमव्याहतम् ॥२॥ तत्रादौ माहात्म्यम् ॥ तत्रवि
ष्णुपुराणे ॥ ततः प्रवर्तते वृहन्नसर्वपापहरा सरित् ॥ गंगा देवांगनांगानामनुलेप
नपिंजरा ॥३॥ नारद ॥ तेदेशास्ते जनपदास्ते शैलास्तेपि चाश्रमाः ॥ येषां भागीरथी पु
ण्यामञ्जो याति समेद्रुता ॥ तपसा ब्रह्मचर्येण यज्ञैस्त्यागेन वा पुनः ॥ तां गतिं न लभेज्जन्तु न
गंगां संसेव्य यां लभेत् ॥ पूर्वेवयसि कर्माणि कृत्वा पापानि ये नराः ॥ पश्चाद्गंगां निषे
वंते तेपि यान्ति परां गतिम् ॥ तिष्ठेद्युगसहस्रं तु पादेनैकेन यः पुमान् ॥ मासमेकं तु गंगायां स
मोस्यान्तौ न वा समौ ॥ लंबेतावाक्शिरा यस्तु युगानामयुतं पुमान् ॥ तिष्ठेद्यथेष्टं यश्चापि गं
गायां स विशिष्यते ॥ भूतानामिह सर्वेषां दुःखोपहतचेतसाम् ॥ गतिमन्वेषमाणानां न गंगास
दृशी गतिः ॥ पुण्यक्षेत्रे तु भैरसित्तानेकैः पुरुषाधमान् ॥ पततो नरके गंगा संसिक्तांस्तारयेत् ॥
श्वाः पचतन्नरं तिसंबंधः ॥ तेसंत्रिपुरुषामुनिभिर्नूनं देवैः सवासवैः ॥ येभिगच्छंति सततं गंगामभि रम

भुक्त्वा वापि दिवा भुक्त्वा रात्रौ वापि दिवापि वा न कालनियमः कश्चिद्गङ्गां प्राप्य
सरिद्वरां

श्रीरस्तु

जीर्णोत्फुल्लकटकालकूलकवलेप्लुष्टेहठान्मन्म
थे।।नीतेभास्वरभालनेत्रतनुतांकल्पान्तदावा
नले।।यःशश्वत्पासमलंकृतोपिशशिनंशैला
त्मजांस्वर्धुनींधत्तेकौतुकराजनीतिनिपु
णःपायात्सनःशंकरः

श्रा०
२

वरुणम् अश्वोनमइत्युदकं च नमस्कृत्य दक्षिणहस्तेन नाभेरूर्ध्वं गात्राणि दवि
स्युरिति मृदमालभेत् अश्वक्रान्ते रथक्रान्ते विष्णुक्रान्ते वसुंधरे मृत्तिके हर मे
पापं यन्मया पूर्वसंचितम् उद्धृतासि वराहेण कृष्णेन शतबाहुना ततः सूर्या
भिमुखो निमज्जेत् पापोस्मानिति स्नात्वा उदित्यमित्युन्मज्जेत् पुनस्तु सूर्याभि
मुखो निमज्जेत् पापोस्मानिति स्नात्वा उदित्यमित्युन्मज्जेत् मानस्तोक इति अ
नेनाचम्याचमेत् ततो गोमयेन सर्वांगानि विलिंपेत् मानस्तोक इति अ
ग्रमग्रं चरंतीनामोषधीनां रसं वने तासामृषभपत्नीनां पवित्रं कायशोध
नम् यन्मे रोगं च शोकं च तन्मे हरतु गोमयमिति च ततोभिषिंचेत् इमन्मे १
तत्वा २ त्वन्नो ३ सत्वन्नो ४ मापः ५ उदुत्तमं ६ मुंचंतु मा ७ अवभृथ ८ ९

दावरिसरस्वति नर्मदेसिंधुकावेरिजलेस्मिन्संनिधिंकुरु १ ततोवेदमंत्रैः तिलयवा
लांजलिप्रक्षेपः पावकानः अहोमुर्गीः पंचनद्यः अश्वावतीः आपोहि
ष्ठाः ३ आवाहनं ततः उरुंहिराजेतितोयमामंत्रयेत् येतेशतमिति आव
र्तयेत् सुमित्रियानइति आपोजलिमादायदुर्मित्रियानइतिद्वेष्यप्रतिविक्षि
पेत् ततोविष्णुंसंस्मृत्य अद्येत्यादिदेशकालौस्मृत्वाममम मानसवाचि
ककायिकपापक्षयद्वाराश्रीविष्णोःप्रीतयेछंदसामुत्सर्गप्रारंभनिमित्तं
तदंगत्वेनस्नानविधिनास्नानमहंकरिष्ये ततोवामहस्तेनकटिंवस्
त्रंजंघेचरणौकरौमृदात्रिस्त्रिःप्रक्षाल्याचामेत् ततोवरुणायेनमइति

॥ यवनमः अथ यथावत्नीकमिश्रादौ स्नानविधिनास्नानम् तत्र मृत्तिका कुशतिल पुष्पा
क्षत चन्दन दूर्वा पामार्गादीनि च गृहीत्वा उदकांतं गत्वा शुचौ देशे स्थापयेत् हस्तौ
पादौ प्रक्षाल्य कुशोपग्रहं कृत्वा शिखां बद्ध्वा चमनं प्राणायामं च कृत्वा मंत्रेण नमस्का
र पूर्वकं तीर्थस्नानानुज्ञां प्रार्थयेत् उत्तिष्ठंतु महाभूता ये भूता भूमिवासिनः भूताना
मनुरोधेन स्नानकर्म समारभेत् १ अपसर्पंतु ते भूता ये चात्र तीर्थरोधकाः ये भूता विघ्न
कर्तारस्ते नश्यंतु शिवाज्ञया २ पुष्कराद्यानि तीर्थानि गंगाद्याः सरितस्तथा आ
गच्छंतु पवित्राणि स्नानकाले सदा मम ३ अति तीक्ष्ण महाकाय कल्पांत दहनोप
म भैरवाय नमस्तुभ्यमनुज्ञां दातुमर्हसि ४ अपामधिपतिस्त्वं च तीर्थेषु वसतिस्त
व वरुणाय नमस्तुभ्यं स्नानानुज्ञां प्रयच्छ मे ५ पृथिव्यामत्र तीर्थानां तीर्थेषु
विचरन्ति याः देवतास्ताः प्रयच्छंतु स्नानाज्ञां मम सर्वदा ६ गंगे च यमुने चैव गो

९

ंध्रा कोग्नि विलोचनं स्मितमु
खं पद्म हृदयान्तः स्थितं मुद्रापाश
मृगाक्ष सूत्र विलसत्पाणिं हिमां
[illegible]

रारोगैः पीडनं कर्मबंधनैः १ तावकस्त्वद्गतप्राणास्त्वच्चित्तेहं सदा मृड इति
विज्ञाप्य देवेशं जपेन्मंत्रं च त्र्यंबकं यथासंख्याकं मूलमंत्रं प्रजाप्य पुन
र्न्यासान् कृत्वा जपं भगवते त्र्यंबकाय समर्पयेत् गुह्यातिगुह्यगोप्ता त्वं गृहा।
णास्मत्कृतं जपं सिद्धिर्भवतु मे देव त्वत्प्रसादान्महेश्वर इति जपं समर्पयेत्
अथ मृत्युंजयमंत्रः ॐ हौं ॐ जूं सः भूर्भुवः स्वः त्र्यंबकं यजामहे सुगंधिं पुष्टि
वर्द्धनम् उर्वारुकमिव बंधनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् भूर्भुवः स्वः ॐ
जूं सः हौं ॐ इति सारसंग्रहोक्ते महामृत्युंजयसमाप्तम् शुभमस्तु भाद्रप
द शुक्ल ६ सं १९०७ श १७७२ श्रीशिवशक्त्यै नमः श्री॥ ०॥ श्री॥ ०॥ श्री

४

३६

ह्रीं कात्यायनी श्रीं नेत्रत्रयाय वौष
ट् ह्रः कौमारी अस्त्राय फट्॥ अ
थ न्यासः॥ इंद्राणी द्विभुजां देवीं पी
त वस्त्र समन्वितं वामहस्ते वज्र
धरां श्रुंकापाशां इंद्राणी सुवती
सृक्तापाशांकुशाधरां सहस्रनेत्रा
स्वरूपा नानालंकार भूषितां॥
प्रसन्नवदनां भोज्या अप्सरोगणा॥

[illegible]

भ्यासी सुषसुषविलासी सरणि है ॥
तुही भुक्ती मुक्ति तव चरणि मेरी लगनि
है सिंहचढी सिरछत्र विराजै डेरू
बाजै घन गाजै कर त्रय सूत्र फूल श्री
रु माला रूप विसाला छित राजै मृग
नयनी पिक बैनी सुं हंस गति सति उरव
हरणी मुनि जन माता त्रिजग बषानी त्रि
भुवन तरणी सुषकरणी इति भवानी
स्तोत्र संपूरणं । शुभमस्तु ॥

चंद्रार्काग्निविलोचनं स्मितमु
खं पद्मद्वयान्तःस्थितं मुद्रापाश
मृगाक्षसूत्रविलसत्पाणिं हिमां
शुप्रभं कोटीन्दुगलत्सुधाप्लुत
तनुं हारादिभूषोज्ज्वलं कान्त्या
विश्वविमोहनं पशुपतिं मृत्युंज
यं भावयामि १ ॐ जूं सः ॥

साम्ब भजे शङ्करम्

सीताराम श्रीराम श्रीहरये नमः
श्रीरामाय नमः श्रीगणेशाय नमः

॥ श्री गणेशाय नमः
श्री गणेशाय नमः

ॐ अस्य श्री मृत्युंजय मन्त्रस्य कहोल ऋषि गायत्री छन्दः श्रीमृत्युंजयो देवता ॐ बीजं मायाशक्तिः ॐ जूं सः कीलकं श्री साम्बसदाशिव प्रीति पूर्वक रोगादि सकल बाधा प्रशमनार्थाय शरीरारोग्यार्थाय जपे विनियोगः ॥ शिरसि कहोल ऋषये नमः मुखे गायत्री छन्दसे नमः हृदि श्री मृत्युंजय देवतायै नमः गुह्ये ॐ बीजाय नमः पादयोः मायाशक्तये नमः ॐ जूं सः कीलकाय नमः सर्वाङ्गे ॥ ॐ अंगुष्ठाभ्यां नमः जूं तर्जनीभ्यां नमः सः मध्यमाभ्यां नमः ॐ अनामिकाभ्यां नमः जूं कनिष्ठिकाभ्यां नमः सः करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः एवं हृदयादि अङ्गन्यासः

द्धिः॥१९॥ अंक ४४ भो पृच्छक तव कार्यं शीघ्रमेव सिध्यति विपुलवृद्धिः सर्वत्र जयः स्वपुरुषानुयासेन कार्यसिद्धिः पश्चि
मे राज्यकार्यसिद्धिः गर्भपुत्रसंभवः किंचित्काले धैर्यं कार्यं कुरु ततः सिद्धिः॥२०॥ अंक ४५ भो पृच्छक कार्यं तु महत्त्वं
क्षेमं स्वहस्तगतं वर्तते तल्लाभं वांछसि कार्ये दुर्गमत्वात् लक्ष्यं स्वजनत्वकार्यं भविष्यति न संदेहः॥२१॥ अंक ५१ भो
पृच्छक यत्कार्ये विवादोऽस्ति तत्सर्वं सिद्धिमाप्नोति गमनागमने सिद्धिः गर्भपुत्रसंभवः विवादे जयः कृपालि क
ल्ला भाग्यं भविष्यति॥२२॥ अंक ५२ भो पृच्छक स्वकीयं कार्यं न कस्यापि कथनीयं गोप्यं वाच्यं न किंचित्
लं धैर्यमवलंब्य सहसा करः सर्वकार्यसिद्धिर्भविष्यति च॥२३॥ अंक ५३ भो पृच्छक तव भाग्यवशाद् आगता त्वं
पाधैर्यमवलंब्य साहसं कार्यं कर्तव्यं तव कार्यसिद्धिः॥२४॥ अंक ५४ भो पृच्छक त्वया किं चिंता क्रियते धैर्यमवलं
ब्य स्थातव्यं यस्मिन् कार्ये बहुविरोधिनो दृश्यन्ते तान् परिहृत्य शत्रून् जित्वा कार्यं कुरु इष्टार्थसिद्धिस्त्वदीया
दृश्यते सोत्साहतया कार्यं विधेयं जयोऽस्ति नात्र संदेहः॥२५॥ अंक ५५ भो पृच्छक रूपं तात तव कार्यं संदर्शं सोत्साहत
या भवितव्यं गर्भपुत्रसंभवः कृषिकार्ये पुत्रसंतकार्ये पूर्णस्तम्भ मातरगतोऽसि लतिस्थ एव लाभः गमने कार्य
सिद्धिः विवादे जयः सर्वकार्यसिद्धिः॥२६॥ इति निगदितमृषिवाक्यात् सारमेतन्मुहूर्तसकलशकुनसाराज्ञान
सारविवेकी॥ फलघनरहितोऽपि पृच्छतो निर्विकल्पं भवति सकलकार्यं नान्यथा मे तिसत्यं॥२७॥ इति श्री ज्ञानकेवली

पा०के० २

सदा शुभदो राहुः वामभागे तथा स्थितः ॥ वृश्चभे स्थितो ग
मने राहुः दक्षिणो सन्मुखेन च ॥ मेषे पूर्वे वृषे याम्ये मिथुने पश्चि
मे स्थितः कर्कटे चोत्तरे राहुः मासमासः विचार[illegible]येत् ॥

पा॰के॰
४

वदा दौ द्वौ स्कौ चांते ४३३ चिंताक्लेशं धनक्षयं पुत्रस्त्रीणां विरोधंच वियोगंश्च
शुभं फलं ५९ वेदैक्कं चतुष्कंच ४३४ सीतलाहो भवद्रूपते विरोधसर्वलोका
नां जिक्रात्तवक्कारयेत् ६० द्वौ चतुष्कौ पंचांते ४४१ लोके कीर्तिप्रजायते चिंता
क्लेशं भयंपनासिला भद्देहमे पशोधनं ६१ द्वौ चतुष्कौ द्विकेचांते ४४२ मतिभ्रंशं ध
नक्षयं बलेनसिद्धि तेकार्ये स्त्रीलाभं चिंतितं फलं ६२ द्वौ चतुष्कौ त्रकं चांते ४४३
कार्यनाशंच विग्रहं विदेशागमनं चिंतासफला संपदो भवेत् ६३ त्रैचतुष्कं पंच्यद्वा
वीच्च ४४४ आरोग्यं च धनागमं सुतस्त्रीणां च संयोगं राज्यमानं यशोशुभं
६४ इति पासाकेवली संपूर्णं समाप्तः शुभंभूयात् ॥ संवत् १८७४ फाल्गुणमासे
कृष्णपक्षे तिथौ द्वितीयायां चंद्रवासरे लिखितं मिश्रानंदपाठक श्रीरामजी

राम

वेदं पदं द्विकं चांते ४१५ विवाहसंप[illegible]लं सुतागमं धनं धान्यं शत्रुनाशगतागमं

५० वेदं पदं त्रिकं यत्र ४१६ राज्यमानं [illegible]गमं लोकप्रियं शुभं कार्यं विदेशागमनं शुभं

५१ द्विचतुष्कं पदं मध्ये ४२५ कार्यसिद्धिर्न जायते सुतागमं शुभं विप्रीतिनिः

फलं भवेत् ५२ वेदं द्विकं पदं यत्र ४२१ पुत्रलाभं गतागमं प्रीतिचरः पदं शत्रुमित्र

त्वं देवतावरं ५३ द्वौ द्विकस्य चतुष्कारौ ४२२ नष्टप्राप्तिगतागमं अर्थलाभं शुभं

कार्यं द्रव्यागमनमुत्तमं ५४ वेदं द्विकं त्रिकं चैव ४२३ सर्वदा प्रीतिमुस्याना लोकप्री

तिससंसौख्यं पुत्रस्त्रीदर्शनं भवेत् ५५ वेदं द्विकं चतुष्कं च ४२४ चिंतितं सफ

लं भवेत् स्त्रीलाभं सर्वदा प्रीतिगतस्य पुनरागमं ५६ वेदं त्रिकं पदं चैव ४३१ वि

लंबं गमनं तस्य च संतोषं अर्थलाभं च विवाहे शुभाफलं ५७ वेदं त्रिकं द्विकं य

त्र ४३२ धनधान्यसमागमं स्त्रीलाभं राज्यसन्मानं अस्व पुत्र धनागमं ५८ ॥

नित्तरोगता स्वजनेनविरोधंस्यात्कलहंअशुभंफलं ३१ द्विकाद्वैचचतुष्कोद्वे ३११
चिंतितसफलंभवेत् धनधान्यपरोलाभंचिंताक्लेशविनाशनं ३२ त्रकंपदंपदंचैव ३१२
अर्थलाभंमहासुखंअभयंराज्यसन्मानंसंपदाशत्रुनाशनं ३३ त्रकंपदंद्विकंयत्र ३१२
कार्यसिद्धिस्थिरेदिने विदेशगमनंमित्रविरोधंकार्येनिःफलं ३४ द्वित्रयपदं
ध्ये ३१३ वहुविघ्नमरुदुःखंपरस्त्रीज्यापितकार्यंच असिद्धिकार्येनिःफलं ३५ त्रिकपदं
चतुष्कंच ३१४ सर्वकार्यस्यसाधनं पुत्रमित्रकलित्रानां अर्थलाभंशुभंभवेत् ३६
त्रकंद्विकंपदंयत्र ३२१ अर्थलाभंमहासुखंनित्यंधनागमंकीर्तिसंतोषसकलंभवेत्
३७ त्रकाद्वैद्वैद्विकंचांते ३२२ गमागमधनागमं सन्मानराजलोकानां पुत्रमित्रागमं
शुभं ३८ द्वित्रस्यद्विकंमध्ये ३२३ याचिंतादिचिंतितामनेनिःफलाकलहंकार्यनाशनं
सिद्धिवांछितं ३९ त्रकंद्विकेचतुष्कंच ३२४ पूजारंगगुरुदेवयोः अभयंमित्रसंयोगंका

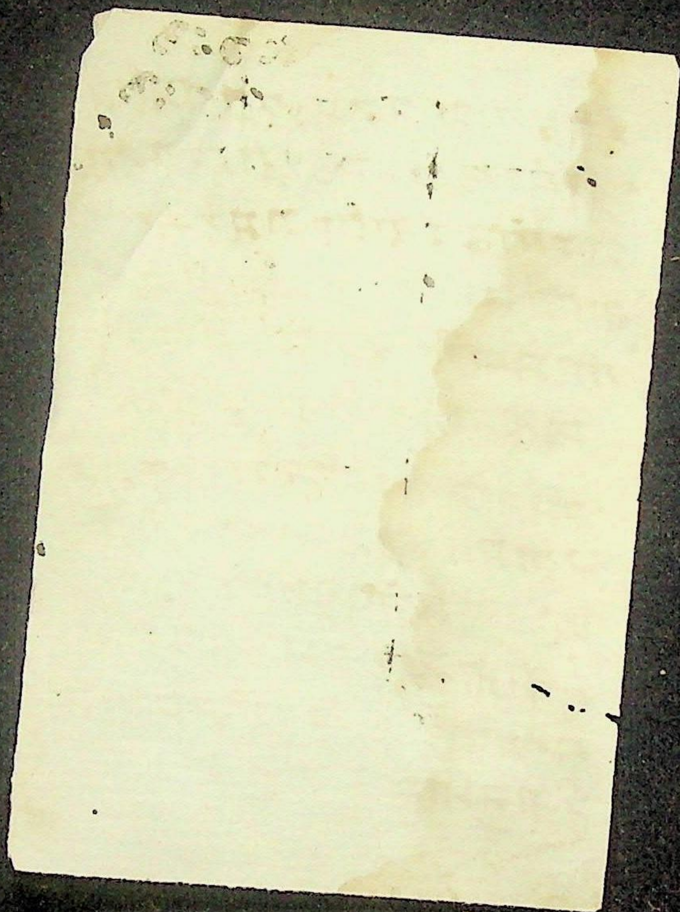
पा० के० त्रि
३

यं सिद्धिसदाशुभं ४० द्वित्रिकांते पदंवी च ३३१ कार्यहठतो भवेत् पुत्रमित्रमवेवैरी
लाभक्षेमंविवर्जितं ४१ द्विकारो द्विकां चांते ३३२ हठतोपिनसिद्धंतो विरोधं मित्रपुत्राभ्यां
च पश्चात्क्षेमं शुभं फलं ४२ त्रयः तक निदृश्यंते ३३३ नभयं नविरोधश्च सर्वसिद्धिधनं
क्षेमं सन्मानं लोकपूज्यता ४३ द्विकस्य चतुष्कांते ३३४ कलहं कार्यनाशनं रुष्ट
तं स्वजनागमे ४४ तकं चतुष्कं च पदं ३४१ कार्यसिद्धिर्न जायते उद्वेगकलहश्चै
व संदेहं जीवितस्य च ४५ त्रिकं चतुष्कं च द्विकं ३४२ यं कार्यं चिंतं मनोभिः फलं
नैव सिद्धिस्यात् विरोधं कार्यनाशनं ४६ तकं चतुष्कं चतुष्कं ३४३ लक्ष्मीवृद्धि
सुतागमं संपदाराज्यसन्माने क्षेमंभावतः पदं ४७ [illegible]कं चतुष्कौ द्वि ३४४
क्षेमलाभं यशोबलं पुत्रार्थराजसन्मानं वांछितं सफलं भवेत् ४८ द्विपदौ चतु
ष्कं च ४९ धनलाभं सुतागमं स्त्रीलाभं कार्यसिद्धिं च कल्याणं चादिने दिने ५०

राम
३

श्रीगणेशायनमः श्रीरामरम
श्रीसरस्वत्यैनमः श्रीहरयेनमः
शरणंकरवाणिशर्मदंचरणं
वाणिचराचरोपजीव्यं ते करु
णामसृणैः कटाक्षपातैः कुरुमा
मम्बकृतार्थसार्थवाहम ॥१॥

अस्ति तेशिशिरे वन्हिरस्ति तेबालभा
स्करम॥ अस्ति तं गुणवतीभा
र्या अस्ति तेपुत्रपण्डितः॥१॥
शत्रोजानुर्दिवाभानुः कृशानुः
सन्ध्ययोर्द्वयोः एवंशीतं मयानी
तंजानुभानुकृशानुभिः॥२॥

ई०उ.
१

श्रीगणेशायनमः॥ईशावास्यम॥ईशावास्यमिदꣳसर्वंयत्किञ्चजग
त्याञ्जगत्॥तेनत्यक्तेनभुञ्जीथामागृधः कस्यस्विद्धनम्॥१॥
कुर्वन्नेव॥कुर्वन्नेवेहकर्माणिजिजीविषेच्छतꣳसमाः॥एव
न्त्वयिनान्यथेतोस्तिनकर्मलिप्यतेनरे॥२॥असुर्य्यानाम॥
असुर्य्यानामतेलोकाअन्धेनतमसावृताः॥तांस्तेप्रेत्यापिगच्छ
न्तियेकेचात्महनोजनाः॥३॥अनेजदेकम॥अनेजदेकम्मन

१

सोजवीयोनैनद्देवा आप्नुवन्पूर्वमर्शत॥तद्धावतोन्यानत्येतिति
ष्ठत्तस्मिन्नपोमातरिश्वादधाति॥४॥तदेजति।तदेजतितन्नैज
तितद्दूरेतद्वन्तिके॥तदन्तरस्यसर्वस्यतदुसर्वस्यास्यवाह्यतः॥५॥
यस्तुसर्वाणिभूतान्यात्मन्नेवानुपश्यति॥सर्वभूतेषुचात्मानन्त
तोनविचित्सति॥६॥यस्मिन्सर्वाणिभूतान्यात्मैवाभूद्विजानतः॥
तत्रकोमोहःकःशोकएकत्वमनुपश्यतः॥७॥सपरि।सपर्य्यगाच्छु

कि.२

ई॰१

ई.उ.

२

ऋमकायमव्रणमस्नाविरꣳशुद्धमपापविद्धम॥ कविर्म्मनीषीपरिभूः
स्वयम्भूर्य्याथातथ्यतोऽर्थान्व्यदधाच्छाश्वतीभ्यः समाभ्यः॥८॥
अन्धन्तमः॥ अन्धन्तमः प्रविशन्ति येसम्भूतिमुपासते॥ ततोभूय
इवतेतमोयउसम्भूत्याꣳरताः॥९॥ अन्यदेवा अन्यदेवाहुः सम्भ
वादन्यदाहुरसम्भवात॥ इतिशुश्रुमधीराणांयेनस्तद्विचचक्षिरे॥१०॥
सम्भूतिञ्च॥ विनाशञ्चयस्तद्वेदोभयꣳसह॥ विनाशेनमृ॰ त्यु

२

नीत्वा सम्भूत्यामृतमश्नुते ॥११॥ अन्धन्तमः । अन्धन्तमः प्रवि
शन्ति ये विद्यामुपासते ॥ ततो भूय इव ते तमो य उ विद्यायां र
ताः ॥१२॥ अन्यदेव । अन्यदेवाहुर्विद्याया अन्यदाहुरविद्यायाः ।
इति शुश्रुम धीराणां ये नस्तद्विचचक्षिरे ॥१३॥ विद्याञ्चा विद्याञ्चा
विद्याञ्च यस्तद्वेदोभयं सह ॥ अविद्यया मृत्युन्तीर्त्वा विद्ययामृ
तमश्नुते ॥१४॥ वायुरनिलम । वायुरनिलममृतमथेदम्भस्मान्तं

ꣳ शरीरम् ॥ ॐ३म् ॥ क्रतो स्मर ॥ क्लिवे स्मर ॥ कृतꣳ स्मर ॥ १५ ॥ अग्ने
नय सुपथा राये अस्मान्विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् ॥ युयोध्यस्म
ज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठान्ते नम उक्तिं विधेम ॥ १६ ॥ हिरण्मयेन ।
पात्रेण सत्यस्यापिहितम्मुखम् ॥ योसावादित्ये पुरुषः सोसाव
हम् ॥ १७ ॥ इति ॐ३म् ॥ संहितापाठे चत्वारिꣳ खन्त्र शोध्यायः ॥
यादृशम्पुस्तकन्दृष्ट्वा तादृशं लिखितम्मया ॥ यच्छुद्धमशुद्धम्वा मम
म दोषो न दीयताम् ॥ १ ॥

ह० के०
२

स्थिरास्वप्यनन्त्वविभाव्यस्वरूपः ॥ चलासु प्रभिन्नासु धीष्वेक एवं स नित्योपल० ॥११॥
घनच्छन्नदृष्टिर्घनच्छन्नमर्कं यथा मन्यते निःप्रभं चातिमूढः ॥ तथा बद्धवद्भाति यो मू
ढदृष्टेः स नित्योपलब्धिः स्वरूपोहमात्मा ॥१२॥ समस्तेषु वस्तुष्वनुस्यूतमेकं समस्तानि
वस्तूनि यन्न स्पृशन्ति ॥ वियद्वत्सदा शुद्धमच्छस्वरूपं स नित्योपलब्धिः स्वरूपोह
मात्मा ॥१३॥ उपाधौ यथा भेदता सन्मणीनां तथा भेदता बुद्धिभेदेषु तेपि ॥ यथा
चंद्रिकाणां जले चंचलत्वं तथा चंचलत्वं तवापीह विष्णो ॥१४॥ इति श्रीमच्छंकराचार्य
विरचितं हस्तामलकस्तोत्रं समाप्तं शुभमस्तु भाद्रमासे कृष्णपक्षे १२ संवत् १९७८

ले २

राम

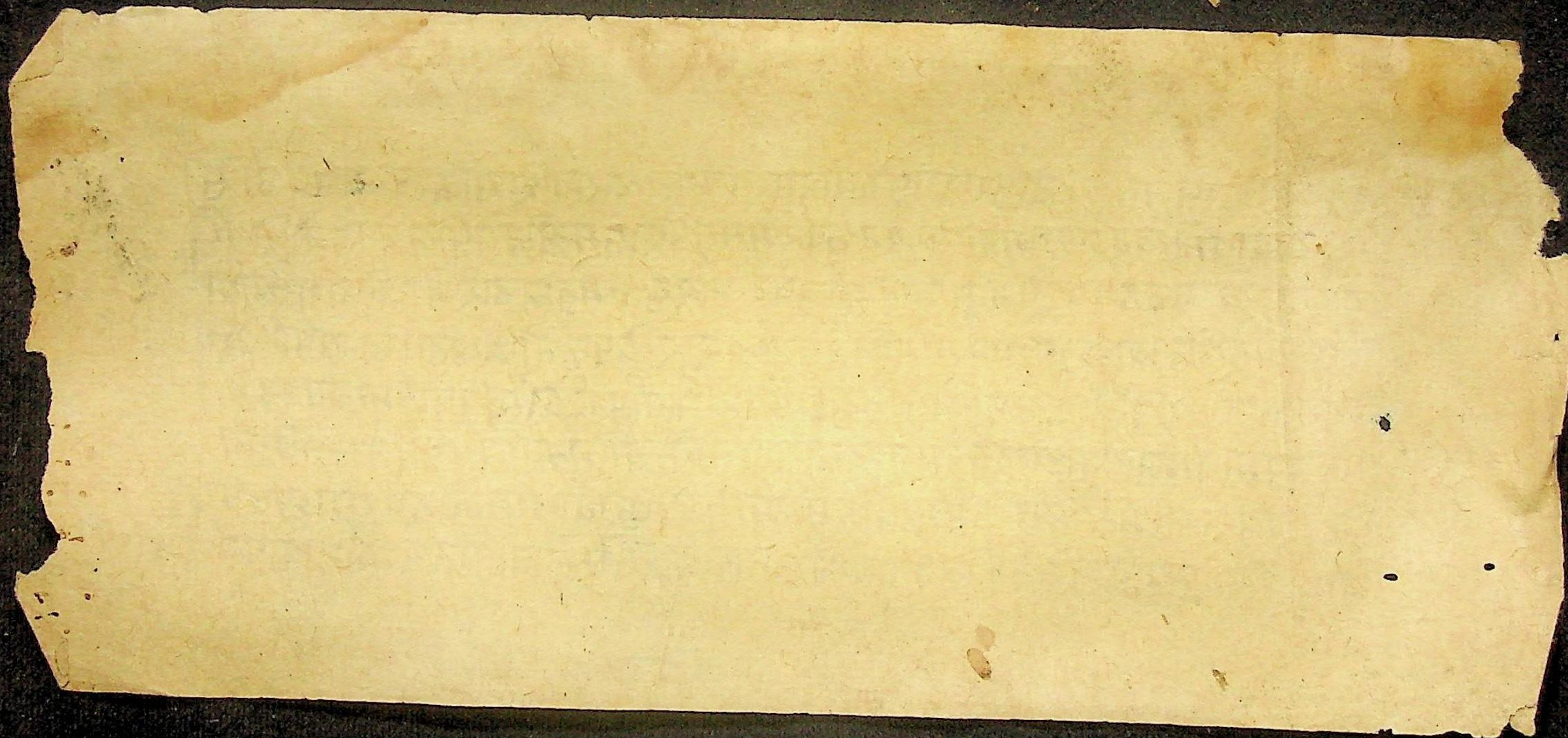
यथादर्पणाभावआभासहानौमुखंविद्यतेकल्पनाहीनमेकम्॥तथाधीवियोगेनिरा
भासकोयःसनित्योपलब्धिःस्वरूपोहमात्मा॥६॥मनश्चक्षुरादेर्वियुक्तःस्वयंयोमन
श्चक्षुरादेर्मनश्चक्षुरादिः॥मनश्चक्षुरादेरगम्यस्वरूपःसनित्योपलब्धिःस०॥७॥
यएकोविभातिस्वतःशुद्धचेताप्रकाशस्वरूपोपिनानेवधीषु॥शरावोदकस्थोयथा
भानुरेकःसनित्योपलब्धिः०॥८॥यथानेकचक्षुःप्रकाशोरविर्नक्रमेणप्रकाशीक
रोतिप्रकाश्यम्॥अनेकाधियोयस्तथैवप्रबोधःसनित्योपलब्धिःस्वरूपोहं०॥९॥
विवस्वत्प्रभातंयथारूपमक्षंप्रगृह्णातिनाभातमेवंविवस्वान्॥तथाभासआभास
प्रत्यक्षमेकंसनित्योपलब्धिःस्वरूपोहमात्मा॥१०॥यथासूर्यएकोप्स्वनेकश्चलासु

त

ह० वे०

श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीपुरुषोत्तमाय नमः ॥ कस्त्वं शिशो कस्य [illegible] कुतोसि
गंता किं नाम ते त्वं कुत आगतोसि ॥ एतद्बुवत्वं मम सुप्रसिद्धं मत्प्रीतये प्रीतिविवर्द्धनोसि ॥१॥
नाहं मनुष्यो न च देवयक्षो न ब्राह्मणः क्षत्रियवैश्यशूद्राः ॥ न ब्रह्मचारी न गृही वनस्थो भि
क्षुर्न चाहं निजबोधरूपः ॥२॥ निमित्तं मनश्चक्षुरादिप्रवृत्तौ निरस्ताखिलोपाधिरा
काशकल्पः ॥ रविर्लोकचेष्टानिमित्तं यथा यः स नित्योपलब्धिस्वरूपोहमात्मा ॥३॥
यमग्न्युष्णवन्नित्यबोधस्वरूपं मनश्चक्षुरादीन्यबोधात्मकानि ॥ प्रवर्तंत आश्रित्य
निःकंपमेकं स नित्योपलब्धिस्वरूपोहमात्मा ॥४॥ मुखाभासको दर्पणे दृश्यमा
नो मुखत्वात्पृथक्त्वेन नैवास्ति वस्तु ॥ चिदाभासको धीषु जीवोपि तद्वत्स नित्योपल० ॥५॥

राम
१

सिद्धिः श्रीमंतवारो गंस सर्वेसिं शुरुस सप्त ५० रकारेक्षिनिंत कार्यांस्व
स्थानेनजापते धुवरिद्धिरेवेशुभं लक्ष्मीसर्व सिद्धिस मन्वेतल मतथा
प्रकारेचाहता मत्रैस्त्रीन सस्तोनैवतस्व तांविरसो वर्न्नुवमते
वनंपत्रपः इति श्रीगर्ग संहितायांगर्जीवा मा त्रेसकन्तसमाप्तं
श्री संवत १८६ पर श्रावणमासे शुक्लपक्षे त्रयोदशी ३० चन्द्रवासरे
ऋग्नधारमिश्र

मनो जीतिजरिव
तः मंत्रिपंस्पे
दहस्पतिरिक्त
मिमचागविं
स्पेदेवासरिमा
दर्पतीमृ प्रति
सम्हानामेरापो
स्रोतेनजजन
तेनसर्वमेव
प्रतिस्थितंम्
वज्रस्त्रोकाने
स्रगंत्वस्वहे
मेव प्रतीसिद्धंते
भवतु

अ	आ	इ	ई	उ	ऊ
ऋ	ॠ	लृ	ॡ	ए	ऐ
ओ	औ	अं	अः	क	ख
ग	घ	ङ	च	छ	ज
झ	ञ	ट	ठ	ड	ढ
ण	त	थ	द	ध	न
प	फ	ब	भ	म	य
र	ल	व	श	ष	स
		ह	क्ष		

गगगप्रिहम

पीताम्बरधरं देवं शंखचक्रगदाधरं ध्यानं वातहार्दे स्पंचविश्वरूपं
विचिंतयेत ध्यानं स्नानं तापनं स्तोस्पर्श हृत्वशिरसे नमः नमो
नाभिधीपतयः पद्मासनं नमो सौ तेप्रासनं अनंत रास सम्पन्नो
विश्वरूपधराय च नमो मंतते वापज्जनं ताल नमो नमः पाद्यं
श्रीखंड चन्दनं दिव्यं शीतलं गंधसंयुतं विलेपनं सुरश्रेष्ठ प्रीत्य
र्थं प्रतिगृह्यतां च नमः मल्लिकादि सुगंधानी मालत्या
दीनि वै प्रभो मया हृतानि पूजार्थं पुष्पाणि प्रतिगृह्यताम्
इति पुष्पाणि वनस्पतिरसोद्भूतो गंधाढ्यो गंध उत्तमः
आघ्रेयः सर्वदेवानां धूपोयं प्रतिगृह्यतां इति धूपं
साज्यं च वर्तिसंयुक्तं वह्निना योजितं मया दीपं गृ
हाण देवेश त्रैलोक्य तिमिरापह इति दीपं घृतपक्वं
हविष्यान्नं पायसं च सशर्करं नानाविधं च नैवेद्यं विष्णो
प्रतिगृह्यतां इति नैवेद्यं सर्वपापहरं दिव्यं गांगेयं निर्मलं
जलं आचमनं मया दत्तं गृह्यतां परमेश्वर इत्याचमनं
कर्पूर पूर्ण ताम्बूलं सुरश्रेष्ठ नमस्ते गृहाण देवसत्तमे
मत्सोरव्यं विधि चैव तां पूर्णे इदं फलं मया देव स्थापि
तं पुरतस्तव तेन मे सफलावाप्ति र्भवेज्जन्मनि जन्म
नि इति फलं चतुर्वर्ति समायुक्तं घृतेन च सुपूरितं मतानी
राजनेनसंतुष्टा भव देव जगत्पतिः इति नीराजनं
यानि कानि च पापानि जन्मांतरकृतानि च
तानि तानि विनश्यंति प्रदक्षिणा पदे पदे पापोहं
पापकर्माहं पापात्मा पापसंभवः त्राहि मां पुण्ड
रीकाक्ष सर्वपापहरो भव इति

ॐ मात्र कारसि [illegible] सर्वेश प्राशु मनि चारपेत मा [illegible] प्रला लाभ [illegible]
[illegible] सव निते ॐ हे रिचि लिखि लिखा तद्धि सिद्धि सिद्धि दशाप: स्वाहा
[illegible] मंत्रेत पूर्वा पठित्वा राक्षणविचारयेत् ॐ आरस वैला भस्य धर्म्म कार्य
सोदर: अर्थ प्राप्ति भवेत् [illegible] सर्व सिद्धि प्रदायकम् २ आकारे विजय [illegible] पूर्व
गर्ह सर्व [illegible] प्रा [illegible] मव [illegible] पश्चात् [illegible] निदिश्यते ३ आकारे [illegible] सतां दीने
[illegible] मनो [illegible] तलं कार्य सिद्धिः [illegible] जपच प्रवे [illegible] ४ इकारे धन लाभ [illegible]
[illegible] सिद्धि [illegible] प्रजापते लिघ [illegible] सर्व कार्य [illegible] मित्र [illegible] ५ इकारे
[illegible] सर्वत्र [illegible] प्रजायते ६: सुखं च जायते घोरं मा चिरं ताप नं [illegible]
[illegible] मित्रैस [illegible] लाभ [illegible] मतेन [illegible] संशय: [illegible]
[illegible] सिद्धि [illegible] तत्र [illegible] पूर्व [illegible] नास्ति [illegible]

[illegible] स्फुट [illegible] मित्रैस ह समागम: उपस्थितं [illegible] राज
[illegible] ११ उकारे [illegible] महा [illegible] च समो [illegible] जयं [illegible]
[illegible] जायते १२ ऊकारे [illegible] सिद्धि मित्रैस [illegible] समागम उपस्थित [illegible]
[illegible] भवेत् १३ एकारे धनं धान्य [illegible] विरोधा [illegible]
[illegible] सर्व [illegible] न संशय: १४ ऐकारे [illegible] लाभ [illegible] प्राप्ति
[illegible] प्रजायते [illegible] तत्रैव प्रजा [illegible] १५ ओकारे [illegible] लाभ [illegible]
[illegible] नाम [illegible] सिद्धि [illegible] जायते तत्र कार्य [illegible] विचारतां
१६ अंकारे समते मृत्यु [illegible] अर्थ हानि भवेत् तत्र कार्य [illegible]
नाशयेत् १७ [illegible] कारे धनं प्राप्ति [illegible] राज्य मंगलं [illegible]

[illegible] निश्चय १८ कांकारे राज सन्मान लाभ [illegible] प्रिय दर्शनं [illegible]
[illegible] जायते नात्र संशय: १९ खकारे शोभा [illegible] हानि
[illegible] सर्व [illegible] नात्र संशय: २० गकारे [illegible]
[illegible] सिद्धि प्रजायते [illegible] मंगल [illegible]
[illegible] २१ घकारे सर्व सिद्धि [illegible] नाम [illegible] प्रजायते [illegible]
[illegible] नात्र संशय: २२ [illegible] कारे [illegible] विविधानि [illegible]
[illegible] लाभ: [illegible] २३ [illegible] कारे [illegible] कार्य [illegible] विपत्ति:
[illegible] २४ [illegible] कारे [illegible] लाभ प्राप्ति [illegible]
[illegible] सर्व मंगल [illegible] २५ [illegible] कारे [illegible] जायते [illegible]

[illegible] शरीर रोग [illegible] नास्ति [illegible] संशय: २६
[illegible] कारे धन संप्राप्ति [illegible] नात्र संशय: २७ [illegible] लाभ [illegible]
[illegible] नात्र संशय: [illegible] जायते [illegible] व्याधि [illegible]
[illegible] जायते नात्र संशय: २८ टकारे अर्थ [illegible]
२९ [illegible] कारे सर्व [illegible] नात्र संशय:
[illegible] लक्ष्मी सर्व कार्य [illegible] संशय: ३० ठकारे [illegible] लाभ
[illegible] सर्व कार्य [illegible] नात्र संशय: ३१ डकारे [illegible]

[illegible] नात्र संशय: [illegible] कार्य [illegible]
३२ [illegible] कारे [illegible] नात्र [illegible]
[illegible] नात्र संशय: ३३ णकारे धन संप्राप्ति [illegible]
[illegible] सर्व संपद: [illegible] नात्र संशय: ३४ [illegible]
[illegible] ३५ तकारे स्त्री संग प्राप्ति [illegible] प्रजायते
[illegible] प्रजायते ३६ थकारे [illegible]
३७ [illegible] कारे [illegible] निश्चय [illegible]
[illegible] ३८ दकारे [illegible] तेजो [illegible]
[illegible] पाप [illegible]
[illegible] ३९ धकारे [illegible]
[illegible] धन [illegible] नकारे अर्थ संप्राप्ति [illegible] स्त्री [illegible] समागम:
[illegible] कार्य [illegible] सर्वत्र [illegible] भवेत् ४१ पकारे सर्व कार्य
[illegible] धन [illegible] लाभ [illegible] जायते नात्र संशय: ४२ [illegible]
[illegible] जायते ४३ [illegible] कारे [illegible] धन [illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible] जायते [illegible] ४४ वकारे [illegible] लक्ष्मी [illegible] मान [illegible]
[illegible] सर्व [illegible] निश्चय [illegible] ४५ शकारे [illegible]
[illegible] सर्व [illegible] ४६ [illegible] समागम: ४६ सकारे सर्व [illegible] जायते [illegible]
[illegible] समागम [illegible]

राम

मंत्रादत्ताविप्रकेरागमुक्ताः पतंति
निसंपद्विमस्तकेषु ॥ शिलाचदेवा
मनुजानरेंद्राबंधाश्चिपःपुत्रपौत्रा
भवंति ॥१॥ किंवादेवमहिरहाद
धिगतालोकाधिकासोवयादा
नाध्वीतिरनेनवातवमुखाच्छ्रुत्वा
समांल्लविता ॥ इत्थंवेनसिभावना
समभवत्सापेवदूरगताहष्टुं सतत्र
दीपमनुतत्रकामांतिकेवैभवम ॥
२॥ श्रीमाकासिनपदेषुमेत्रखवता
रेवती ॥ संगमेनहि मोक्षं वेद्वादश
वार्षीहरेत् ॥३॥ तुष्टः पिनाकी दश
भिः शिरोभिः तुष्टो न चैकादशमोहि रुद्रः
प्लुतोहनोमान्द्रहतीतिकोपानमेदाहि
पंल्लेनेनः शिवाय ॥४॥ मनुष्यमारात्
पुत्रवत्स चविप्रेषु सेव्वन्येषु चैव
ष्ठि ॥ भुंजीपातांततःपश्चाद्दुष्टमेषांत
नुदंपती ॥५॥ राम राम

श्रीगणेशाय नमः ॥ राम

लक्ष्मीः स्यादचला निधिः श्रवणतो
तोरसस्तथापुश्चिरंनदोषं कृतंनापरा
पशमनं पोगो विपोगापहा ॥ सर्वो
नीष्टफलप्रदश्च करसां पिवा ॥ तेषु
श्रेष्ठं नवांपदिको विदं हि जम्बुरवम्
ताश्व विधृतम् ॥ १ ॥ यां मौमृधाग
तेहरीनदर मौदेवौ सरोशं करे मास्य
नीगस्तु नारवौह रगरोशा जाविको
स्यापिता ॥ दिव्यां विष्णु रैके दंतर
वे पोसवौ दरजै खरे ना पः संख रमो
नौ लिङ्गदता वपसात हगनिबद्धा ॥
॥ २ ॥ लंबरां बांज नंदौ वहुतं ते
तेतपेव चालेहं पेपव विविधं स
दलंनमदोपेता ॥ पेतीन स ॥ ३

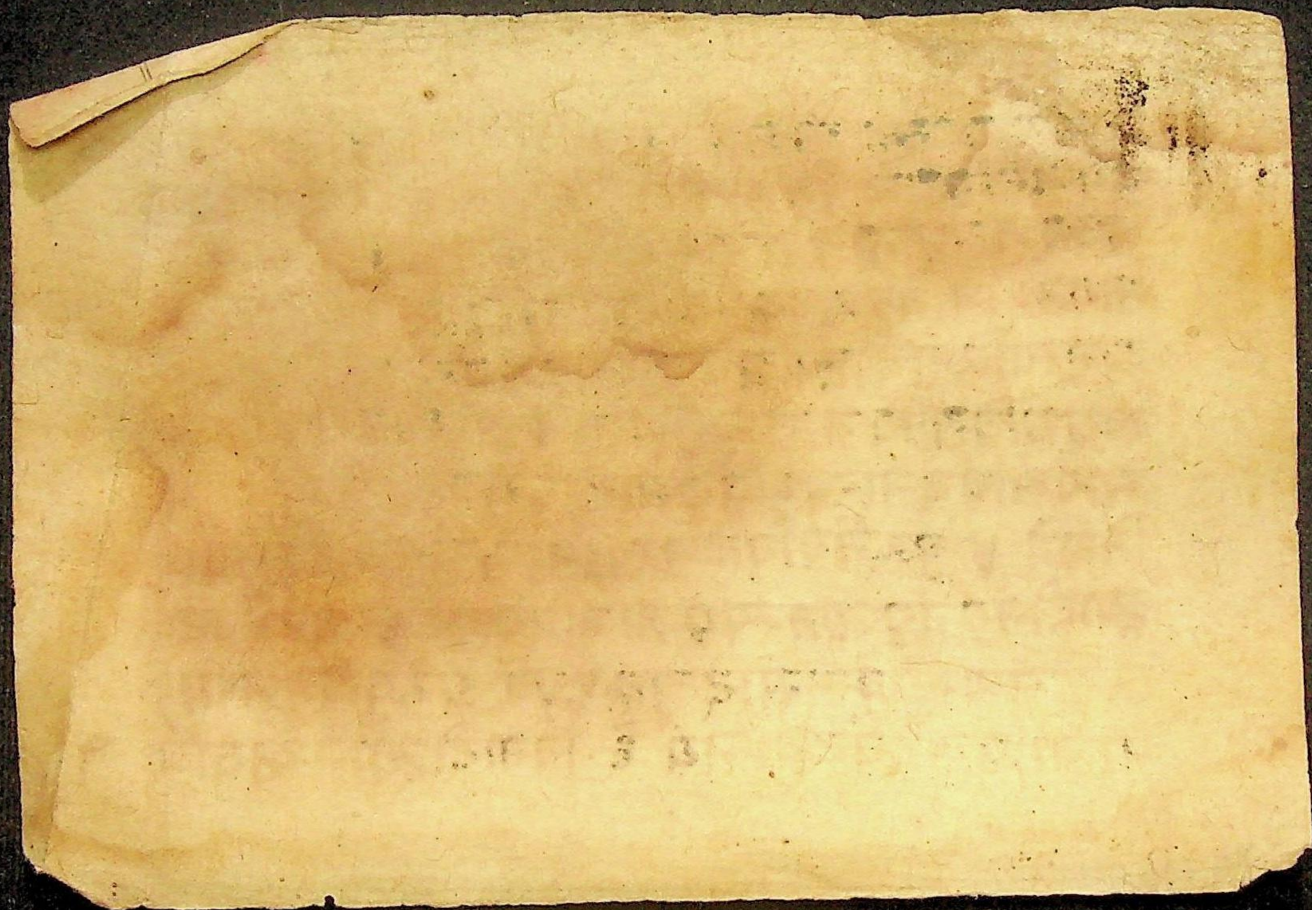
॥श्री॥ श्रीगणेशाय नमः अक्रोधवैराग्यजितेंद्रियत्वं क्षिमादया
धर्मजनप्रियत्वं निर्लोभदाताभयसोकहारि तंज्ञानप्रबो
धेवदसलक्षनान १ गुरुश्च सर्वदेवानां जीवस्यापर
मोगतः जावद्गुरु न कर्तव्यं तावन्मुक्तिर्न लभ्यते २ वा
स्मनस्य विना दीक्षा अन्नदोसावृथा नरः विना व्याकर
णं व्रथा विद्या विजनेस्वनंविना ३ नरश्चैव विना दीक्षा
सत्यसत्यं च नारदः वेदशास्त्रपुराणस्य जपदानानि
तिथये ४ गुरुमंत्रविहीनस्य निःफलं भवेतदा दी
क्षाहीनं कृतं पूजा तस्य पूजाचनिफलं ५ चरणोद
कं सुरापानं तुलसीदलकरपुरं पुरुषहीनं जया
मार्जा विना देवदेवालयं ६ विनादीक्षा नश्चैवा ज

१

च

१

राम:

३

नलभ्यते जावतगुरूनकरनव्यंतावतमोक्षनलभ
ते २५ अहंकारकृतेमद्दंगुरुवाक्यंनमान्यते अ
मृतंगुरूकेरतवांतारस्तेभवसागरा २६ विसो
वाच चंचलंहीमनकेसमरंभग्नगजरूयखं ग्यान
अंकुसेंरूपेनोरैरेनभवसागरं २७ एकवहापंच
सायंसाषश्वेवएथुकपृथक् पंचस्वादंनजानामी
व्यापतंभुवनत्रयं २८ पुनर्वितपुनर्चित्तं जन्मजन्म
सुषीभवेत अदोषंजायतेमरनुचंजसंकृपदेहनं
२९ गुरुवाकंनपालंतिअंतकालंपरंपदं: अग्या

राम

नानिंद्रसंसधर्मेनस्यते तस्यमात्सादरंहीनंपर
मेश्चैभुनोतिच १९ सिवोवाच तदासिवंवचनंश्रु
त्वाअजोग्पंनारदंकृतं चंद्रहीनेजथारात्रीरविही
नेजथादिनं २० नृपहीनेजथासैन्पागुरुहीनेजथा
नर २१ अदिछोजातिचंडालदर्सनंचमैलेछनं
उदकस्पसुरापानंअन्नगोमासभक्षनं २२ विना
दीपगृहंसुन्यंग्पानहीनेजथानर अवस्पांगुरुरुनर
तव्यंग्पानरतनंचलभ्यते २३ सरीरंसर्वविद्यानां
सरीसर्वदेवता सरीरंसर्वतीर्थानिगुरुमंत्रेच
कीयते २४ जावतभ्रमनंकरतव्यंतावतग्पान

दैनैवदीयते १३ तदानारदंगत्वाचतिलवज्ञीम
यवः प्रतिहारंतदानाकृतंनारदेनकर्मनं १४ देव
दानुस्मातसमरेष्व आगतंसर्वदेवता जुषमानु
संसलोकेस्मिनब्रह्मउद्रनमसकृता १५ सर्वदे
वताचतत्रविष्णुश्चपितकाथिता दरसनंसर्वेन
तचनारदैनैवक्रीयते १६ सिवोवाच नाराय
नंसुरश्रेष्ठपरमात्माइस्वर मिनभावतया
नारदकिमार्थंमनभंगयं १७ विस्नोवाच आदि
घंवताप्रुत्रसतयाभेदंस्पनग्पायते अद्यदिनेमहं
श्रेष्ठमादिंभमुवनडस्पते १८ मिलापंपापलग

नघादयते दिक्षितंनकुरुतेऽतनचौरवंसतंसतगुरं
केनकेनेनागुरुभाषते ७ सतगुरंचैवकथिन ऽवंच
मातापिताचप्रथमं १ द्वितीयेवमातयो २ त्रतीयेसुप
चौथ्वैव ३ चतुर्थनामकमैयो ४ पंचमोविद्यागुरुश्चैव
५ षष्ठेसमुसुकर्मुके ६ सप्तमेगुरुनामेच ७ इतिसप्त
गुरुरव्याते ८ दुर्वासोवाच ऽवदासमरेकालेनारद
ब्रह्मपुत्रयं अदिष्ठंचतदानादेपृथीभारेमहादुर्व १०
विष्णुग्रेगताथं महाभारचपीडता पृथीरेउवाच
नभारापरवतामेघानमराचवनस्पति अदिष्ठसम
हाभारातेषांपापरतासतं १२ तदाचभगवानवि
स्तुत्र्यंतजामीचमाधवे सवेदेवंनिमंत्रोस्मत्रुना

च

वस्त्रांतर्वेकं हंसवाहनसंस्थिता ऋग्वेदकृतोत्संगा सा सहशं प्रा
शावाशिका ॥ ब्रह्माणी ब्रह्मदैवत्या ब्रह्मलोकनिवासिनी ः
आवाहयाम्यहं देवीमायांति सूर्यमंडलात् आगछ वरदे देवि
त्र्यक्षरे ब्रह्मवादिनी गायत्री छंदसां मातर्ब्रह्मयोनि नमोस्तु ते
इत्यावाहनम् ॥ ॐकारस्य ब्रह्मा ऋषिः परमात्मा देवता गाय
त्री छंदः । सप्तव्याहृतीनां विश्वामित्रजमदग्निभारद्वाजगौतमात्रि
वशिष्ठकश्यपा ऋषयः ॥ अग्निर्वायुसूर्यबृहस्पतिवरुणेंद्रविश्वे
देवता गायत्र्युष्णिगनुष्टुब्बृहतीपंक्तित्रिष्टुब्जगति छंदांसि
ॐ तत्सवितुरिति विश्वामित्र ऋषिः सविता देवता गायत्री छं
दः आपोज्योतिरिति प्रजापति ऋषिः ब्रह्माग्निर्वायुसूर्या देवता

गायत्री छंदः एतेषां प्राणायामे विनियोगः ॐ नमो भगवते वासु
देवायेत्यात्मनः प्रदक्षिणामुदकं क्षिपेत् ॐ भूः ॐ भुवः ॐ
स्वः ॐ महः ॐ जनः ॐ तपः ॐ सत्यं ॐ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो
देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात्॥ ॐ आपोज्योती रसो
मृतं ब्रह्म भूर्भुवः स्वरों पूरके नाभौ गौरांगं ब्रह्माणं ध्यायेत्॥ कुं
भके हृदि नीलोत्पलदलाभं चतुर्भुजं विष्णुं ध्यायेत्। रेचके ललाटे श्वे
तं स्फटिकोपमं शिवं ध्यायेत्॥ ॐ सूर्यश्चमेति मंत्रस्य नारायण
ऋषिः सूर्यो देवता गायत्री छंदः आचमने विनियोगः ॐ सूर्य
श्च मा मन्युश्च मन्युपतयश्च मन्युकृतेभ्यः॥ पापेभ्यो रक्षंतां यद्रा
त्र्या पापमकार्षं मनसा वाचा हस्ताभ्यां पद्भ्यामुदरेण शिश्ना रात्रि

सदं वल्लुपतयत्किंचिद्दुरितं मयि इदं महमनृतं यो नौ सू पोऽभ्यो
तिविपरात्म नेज्ञुहोमि स्वाहा तनो धिरानमनं ॥ आपोहि ष्ठेति
ति सरात सिंधुद्वीप ऋषिः आपो देवताः अनुष्टुप् छंदः ॥ मार्ज
ने विनियोगः ॥ ॐ आपो हि ष्ठा मयो भुवः स्ता न ऊर्जे दधातन। म
हे रणाय चक्षसे यो वः शिवतमो रसः। तस्य भाजयतेह नः उश
तीरिव मातरः तस्मा अरं गमाम वो। यस्य क्षयाय जिन्वथ। आ
पो जनयथा च नः ॥ १ ॥ इति मार्जनं सुमित्रियाऽऽदुर्मित्रिया इति
दे पज्ञविप्रजापतिऋषिः आपो देवता गायत्री छंदः जलदाने
विनियोगः सुमित्रिया नः आप ओषधयः संतु दुर्मित्रियास्त
स्मै संतु योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मः २ द्रुपदादिवेति प्रजापत्य

जे

सं०
६

त्रिसरस्वत्याऋषयः आपोदेवताः अनुष्टुप्छंदः जलावघ्रा।
णेविनियोगः।द्रुपदादिवमुमुच्चानस्विन्नस्नातोमलादिवः।
पूतंपवित्रेणावीजमायःशुन्धन्तुमेनसः २ अघमर्षणस्याघम
र्षणऋषिःभाववृत्तोदेवता अनुष्टुप्छंदः अश्वमेधेशोविनियो
गः ३७ ऋतंचसत्यंचाभिधात्तपसोध्यजायततोरात्र्यजायतः।
ततःसमुद्रोअर्णवःसमुद्रादर्णवादधिसंवत्सरोअजायतःअहोरा
त्राणिविदधद्विश्वस्यमिषतोवशीसूर्याचंद्रमसौधातायथापू
र्वमकल्पयत्दिवंचपृथ्वींचांतरिक्षमथोस्वःततोगायत्रीमंत्रे
णत्र्यर्घ्यंदद्यात्तेनैवप्रदक्षिणाउदकेनदक्षिणानाडी
कांचदत्तस्पृशः आत्मोपसंहारशामंत्रसावहं आपज्योतिर्विन्नभार्गो

रामः
६

श्री

त्रयमेवद्भवेत् जाग्रत्स्वप्नसुषुप्त्यादिप्रपंचंयत्प्रकाशते तद्ब्रह्माह
मितिज्ञात्वासर्वबंधैःप्रमुच्यते त्रिषुधामसुयद्भोज्यंभोक्ताभोगश्च
यद्भवेत् तेभ्योविलक्षणः साक्षीचिन्मात्रोहंसदाशिवः मय्येवस
कलंजातंमयिसर्वंप्रतिष्ठितं मयिसर्वंलयंयातित द्ब्रह्माद्व
यमस्म्यहं अणोरणीयानहमेवतद्वन्महानहंविश्वमिदंविचि
त्रं पुरातनोहंपुरुषोहमीशोहिरण्मयोहंशिवरूपमस्मि अपाणि
पादोहमचिंत्यशक्तिः पश्याम्यचक्षुः सशृणोम्यकर्णः अहंवि
जानामिविविक्तरूपोनचास्तिवेत्तामम चित्सदाहं वेदैरनेकैर
हमेववेद्योवेदांतकृद्वेदविदेवचाहं नपुण्यपापेममनास्ति
नाशोनजन्मदेहेंद्रियबुद्धिरस्ति नभूमिरापोममवह्निरस्तिनवा

[illegible]

निलेभेः [illegible] च एवं विदित्वा [illegible] [illegible]

म [illegible] समस्त [illegible] शुद्धं परमात्मरूपं

यः शतरुद्रियमधीते सो [illegible] सुरापानात्पूतो भवति

ब्रह्महत्यात्पूतो भवति कृत्याकृत्यात्पूतो भवति सुवर्णस्तेयात्

तो भवति [illegible] तस्मादविमुक्तमाश्रितो [illegible]

जपेत् अनेन ज्ञानमाप्नोति संसारार्णवनाशनं तस्मादेवं वि

दित्वैनं कैवल्यं पदमश्नुते इति कैवल्योपनिषत् [illegible]

समाप्तं मिती [illegible] नवदि ७ संवत १८८९ [illegible]

धाति ॥ ॥श्री॥श्री॥श्री॥श्री॥श्री॥श्री॥श्री॥श्री॥श्री॥

[illegible] भवति [illegible] भवति ॥

१
राम

यमनैऋतवरुणवायुकुबेरईशानादिदिक्प्रतिष्ठितेमानसो
त्तरेलोकालोकाचलपरिवलयितेलवणेक्षुरासर्पिःपयोदधिशुद्धोदकादि
सप्तार्णवपरिवृतेमहासरोवराकारपंचाशत्कोटियोजनमंडले
विस्तृतेमहाचक्राकारमंडलमंडितेजंबूद्वीपप्लक्षशाल्मलिकुशक्रौं
चशाकपुष्करसप्तद्वीपपरिधिप्रतिष्ठितेभारतकिंपुरुषहरिवर्षइ
लावृतरम्यकहिरण्मयकुरुभद्राश्वकेतुमालेतिनवखंडमंडितेभ्रा
वर्तभिकूर्मचंद्रप्रस्थसुवर्णप्रस्थरमणकपांचजन्यमंदरसिंहल
लंकेतिनवावर्त परिधिपरिवृतेगंध मादनसुमाल्य
सशृंगवान्श्वेतनीलनिषधहेमकूटहिमाचलेतिप्रष्ठमर्यादापर्व
वृतेनवसहस्रयोजनधनुराकाराकृतिकल्पितेप्रजापतिक्षेत्रेदं
डकारण्यचंपकारण्यनंदकारण्यगौरारण्यद्वैतारण्यदेवदारु
कारण्येतिदशारण्ययुतेगंगाकावेरीयमुनासरस्वतीमहान
दीरेवाकौशिकीतामसीतीगंडकीभागीरथीमहाचंद्रभागाताम्र
सिंधारण्यवेदवारण्यनैमिषारण्यबदरिकारण्य

रा
१

श्रीगणेशाय नमः ॥ ॐ स्वस्ति श्रीमत्समस्तजगदुत्पत्तिस्थितिप्रलयका
रणस्य रक्षाशिक्षाविचारणस्य दुष्टदैत्यदहनदावानलस्य गरुडगमनस्याघव
नाशस्य कर्तुमकर्तुमन्यथाकर्तुं समर्थस्य अचिंत्यापरिमितशक्त्याध्रियमा
णस्य श्रीमद्भगवतो महापुरुषस्य श्रीमदादिनारायणस्य महारोमकूपम
ध्ये परिभ्रमताणां नानानेककोटिब्रह्मांडानामेकतमस्याव्यक्तमह[illegible]
[illegible]दहंकारपृथिव्यप्तेजोवाय्वाकाशाद्यावरणैरावृतेऽस्मिन्म
हति ब्रह्मांडमध्ये आधारशक्तिकूर्मानंतनागदिग्गजोपरि प्रतिष्ठितस्य
अतलवितलसुतलमहातलतलातलरसातलपाताललोकस्योपरि
तले भूर्लोकभुवर्लोकस्वर्लोकमहर्लोकजनलोकतपोलोकसत्यलो
कस्याधोभागे चक्रवालशैलमहामंडलमध्यवर्तिनां महाकाला
ग्निमहानागराजराजशेषस्य सहस्रफणामणिमंडितेष्वैरा
वतपुंडरीकवामनकुमुदांजनपुष्पदंतसार्वभौमसुप्रतीकाष्टदिग्
गजशुंडादंडोलंबिते अमरावतीभोगवतीअलकावतीयशोवतीनामपु
रपुरीघनिषेवितमहास्वर्गगिरिराजकनकाचलविलंबिते इंद्राग्नि

श्रीगणेशायनमः

श्रीगोविंदायनमः॥ श्री॥ गोविंदगोकुल
पतेवसुदेवसूनो गोपालकृष्णगरुड
ध्वज गोपनाथ॥ श्रीवासुदेवपु
रुषोत्तमपद्मनाभत्रायस्वकेश
वहरेशरणागतंमाम्॥१॥ ब्रह्मस्व
देवमद्वल्लभदीनबंधोलक्ष्मीनि
वासकरुणाकरकंसशत्रो वैकुंठनाथध
रणीधरधर्मरूपत्रायस्व॥२॥
लक्ष्मीपतेकमललोचनकल्मषबा
देवाराहोवामनजनार्दननंदसू
...वंश...

णां सेवे

ल्याभ्यो नमः

नृसिंहस्य भवेत् सूर्यः रामचंद्रस्य

द्रमा ॥ परशुरामस्य भवेद्भौमः

बुधो वामनरूपकम् ॥१॥ बलदेव

स्वरूपं गुरुः रामद्वारकेन्द्ररूपकम् ॥

कल्कीस्वरूपकं मंदः राहुः मत्स्य

स्वरूपकम् ॥२॥ कूर्मरूपी भवे

त्केतुः बौद्धरूपं तु लग्नकम् ॥

एवं ग्रहस्वरूपं स्यात् यत्र हृषीज

नार्दनः ॥३॥ पुनि स्फुरति पूरगा

गोचराणां नृसिंहादिरूपाणा

ग्रहाणां जपेन शांतिर्भवति

टमोदारिद्रदुःखप्रविदारणाय

स्व वं च चापस्व ०॥८॥ ईस्ये श्रीप

देवपते सरसीरुहाक्ष चैतन्यरूप

परमेश्वर पूर्णकाम॥ अध्यात्म

दीप परमेश पुराण विष्णो त्रा०॥

॥८॥ पद्मापते मधुरिपो जगदेक

साक्षिन भक्तार्त्तिनाशन सुरेश्व

रदेवदेव॥ चाणूरमर्दन चतुर्भु

ज चक्रपाणे त्रापस्व केशव ह

रे शरणागतं माम्॥१०॥ दश

श्लोकामृतं परापस्तोत्रं कृष्ण

शरणापदं॥ सर्वपापप्रशमनं

ध्या भुक्ति [illegible] रणागमं॥११॥

...श्रा जग... ...नेदकैः
मधुसूदन नाथ वाच ॥ श्रीकां
श्वत सनातन नग्राऊ पारो त्रा ॥१०॥
श्रीराम चंद्र रघुनाथ जगच्छरण्य
राजीव लोचन धनुर्धर सर्वरामारे
सीतापते रघुपते रघुवीर त्रा ॥१४॥
नारायणाद्य प विभो भव बंध नाश
वेदांत वेद विधि संस्तुत विश्वरूप
श्रीवत्स श्रीधर ग... दाधरशांबपा
रो त्रा ॥१६॥ गोपीपते यदुपते नव
नीत चौर वृंदावनेश मुरलीधर पद्म
नाभ ॥ गोवर्द्धनोद्धरण धीर मुकुंद
शौरे त्रा ॥१७॥ सर्वज्ञ सर्व दुःखहर सर्प
शया समप्रकाश रूप परूप करुणा...

श्री गणेशाय नमः

।। मूर्खेनि पूज्यमानेनु त्रयो दोषा महीपते: ।।
। अयशश्चार्यनाशश्च नरके पतनं तथा ।।१।।
।। यस्य: नास्ति स्वयं प्रज्ञा शास्त्रं तस्य करोति
।। किं ।। लोचनाभ्यां विहीनस्य दर्पण: किं करिष्य
।। ति ।।१।। गतं न शोचामि कृतं न मन्ये खादन्न ग
।। च्छामि हसन्न जल्पे ।। द्वाभ्यां तृतीयो न भवामि
।। वक्ता किं कारणं भो जन भवामि मूर्ख: ।।१।। परो द्वे
।। कार्यहन्तारं प्रत्यक्षे प्रियवादिनं ।। वर्जयेत्तं
।। दृशं मित्रं विषकुम्भं पयोमुखम ।।१।।
।। प्रति दाना द्वलि वि हीन ष्ठो मा नानुयोपन:
।। विनष्टो रावणो लोकात् प्रति सर्वत्र वर्जय
।त।।१।। सीता स्वस्वा दृष्ट्वा वा न वि विक्रम
मेवेत ।। वलवानिंद्रिय ग्रामो वि
।। मपि कर्षति ।।१।। यो ध्रुवाणि परित्यज्य
।। अध्रुवाणि च सेवते ।। ध्रुवाणि तस्य नश्य
।। ति अध्रुवं नष्टमेव च ।।१।। उध्यम पीन गृही
।। या स्तधूमं न लिकनीरण ।। मर्खवं दृच्छ्याव
।। यथा तथ्येन पालितं ।।१।। यस्यस्या हृयो
।। भावस्तस्य तस्य हितं न र: ।। अब प्रविस्य मे
।। मेधावी क्षिप्र नात्म वशं नयेत ।।१।।
।। उन्मत्तानां भुजंगानां ह्निणं दमिनां तथा ।।
।। स्त्रीणां राजकुलानां च विश्वासं नैव कारयेत्
।।१।। उत्सवे व्यसने चैव दुर्भिक्षे राष्ट्रविग्रहे ।। रा
।। जद्वारे स्मशाने च यस्तिष्ठति स बान्धव: ।।१।।

कल्याणानां निधानं कलिमथनपावनं पावनानां पाथेयं यन्मुमुक्षोः सपदि परपदप्राप्तये प्रस्थितस्य॥
विश्रामस्थानमेकं कविवरवचसां जीवनं सज्जनानां बीजं धर्मद्रुमस्य प्रभवतु भवतां भूतये रामनाम॥१॥

श्री राम श्रीहरिः श्रीभागु: श्रीविष्णु:

॥जीवन्त्येव मृता नरा जलचरा जीवन्ति॥
॥भूमीरुहा उष्ट्रा गोद्विरदा हयाः खगा॥
॥न्यगा जीवन्ति वै पन्नगाः जीवन्त्येव हि॥
॥विदुराह मृहिमा त्वेग्यामसिंह [illegible] खरा॥
॥येषां चेतसि चक्रपाणिचरणो नजी
॥वन्जीव[illegible]नम् २ स्मर्तव्यस्सततं
॥विष्णुर्विस्मर्तव्यो न [illegible] जातुचित् सर्वे
॥विधिनिषेधास्युरेतयोरेव किंकराः २

श्रीगणेशाय
नमः
राम

श्रीगणेशायनमः
श्रीहरिः श्रीगणेशायनमः
श्रीरामश्रीराम
श्रीगणेशायनमः श्रीरा
राम स श्रीगणेशाय
श्रीग नमः
णेशायनमः

२॥

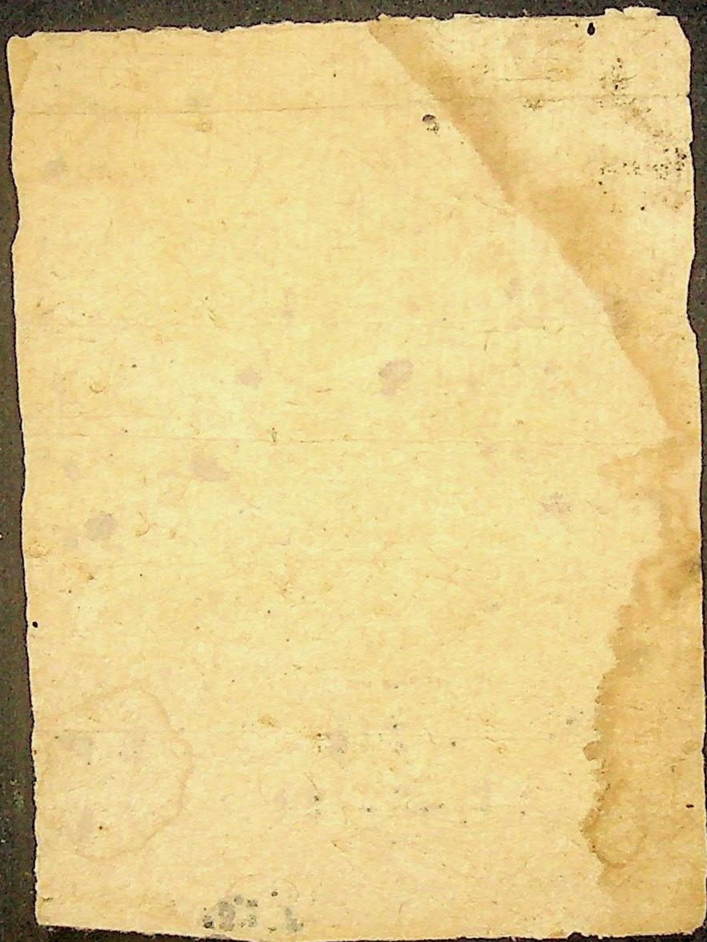
सुदर्शनंमहाज्वालाकोटिसूर्यसमं
प्रभं॥ अज्ञानदह्यमेदेवविष्णोर्मा
र्गप्रदर्शय॥१॥ पांचजन्यनिजंध्या
नंध्वांसितपातकसंचय॥ पाहिमां
पापिनांघोरेसंसारार्णवपातिनं
॥२॥ त्वंपुरासागरोत्पन्नंविष्णुनाम
कृतंशुभे॥ नमस्तुसर्वदेवेसुपांच
जन्यनमोस्तुते॥३॥ सर्ववादिमयी
घंटादेवदेवस्यवल्लभा॥ त्वंविना
देवसर्वेषांशुभंभवतिशोभने॥४॥
स्यामशांतिकरंप्रोक्तंरक्तंवश्यक

रंतथा॥ श्रीकरं प्रीतिमित्याहुस्त्वेतं
मोक्षप्रदं शुभं ॥५॥ श्री रंगं श्वे
विंकटाद्रौ च श्रीकूर्मे द्वारिका
शुभे॥ प्रयागे नारसिंहाद्रौ वारा
हे तुलसीवने॥६॥ वापंतत्र नुमतां

॥श्रीः॥ नीबीदिः पश्चादि॥ वापंतत्र नुमत
मग्नाधतपस्तकं॥ पजेद्रत्तब्र
ह्मौ पार्श्वियोर्धत चामरौ॥ धतात
पात्रं हस्ता भ्यां लक्ष्मणां परिचिंतय
जे॥१॥

।टी॰ दूः

ऐसेवनिवानिकसौंमानिकमहलमु
ष्यअंगअलवेलीकेअचानधराकि
परे॥ कहैपप्राकरनहाइनैनका
पनकनैंहारनकेठाहजारनद
रकिपरे॥ जानचितपानेषकेधक
नारुनेकोअषयेकनाकनेकरकु
कनासरकिपरे॥ धारुसेपकेरिर
हेसारुरेसेनानैकोनपारुरेसु
नलवाकेअंगरुरेहरकिपरे॥१॥
चालोरुनिचंदकपी॥ चितनेरुचे
नकरे॥ कनितवनवाग निधनेरेअ

गनगपते ॥ साधनधुन
सिद्धसकलधिकलको
कलपते ॥ रामनाम
महिमाकीचरचौचलि
चपते ॥ नामसेप्रतीत
प्रीतहृदेसिथलथप
ते ॥ पावनकियेरावन
रिपुकुलसेत्रपते

श्री

श्रीरामरामरामराम
रामरामजपते॥ मंगल
मूलउदितहोतकलि
मलकलघपते॥ तो
सुखहोतप्रानरामराम
जपते॥ कल्कोहल
हिसुबरसालबबुर
बीजवपते॥ श्रेष्ठ
जानजन्मजाइमाल

ग्रपवर्णितामानसीसंध्याप्राणा
कामनिवर्जितेति। ग्रंजलिप्र
क्षेपसुसावित्रीमध्याप्यका पे
इतिपैठीनसिनाज्ञा।। सूतके
मृतकेउभपवंकलस्यान्नेषरो
हानिनप्रयुज्यतेइतिपमोक्तं।।
लवणेमधुमांसेचपुष्पमूलफ
लेषुच।। शाककाष्ठतृणेष्वप्सुद
धिसर्पिपयस्सुच।। तिलौष
धाजिनेचैवपक्वापक्वेस्वयं
ग्रहः।। पराणेष्वेवसर्वेषुनाशौ
चंमृतसूतकेइतिपक्वंमध्वंप्र
पक्वंतंडुलादि।। स्वयंग्रहः स्वय
मेवस्वाम्यननुज्ञातउपाय्यादि
त्यर्थः।। व्रतयज्ञविवाहेषुश्राद्ध
होमार्चनेजपे।। प्रारब्धेसूतके
नस्यादनारब्धेतुसूतकं।। व्रत
कर्मणितमृतकस्याप्युपलक्षणं।।

राम

पारं भश्चा पारं भो वरसा बद्धे
संकल्पो व्रतसत्रयोः ॥ नांदी
मुखं विवाहादो श्राद्धे पाकपरि
क्रियेति ॥ स्मृत्यंतरेपि ॥ एकविंश
त्यहयज्ञे विवाहे दशवासराः ॥
१प्रदाभित्रीरात्युपनये श्राद्धे पा
कपरिक्रियेति ॥ देवलः प्रमीतौ
पितरौ यस्य देहस्तस्याशुचिर्भ
वेत ॥ न दैवं नापि वा पित्र्यं या
वत्पूर्णो न वत्सर इति देवले
नाधि ॥ पित्र्यं गयापावरपद्वानि
मित्तं ॥

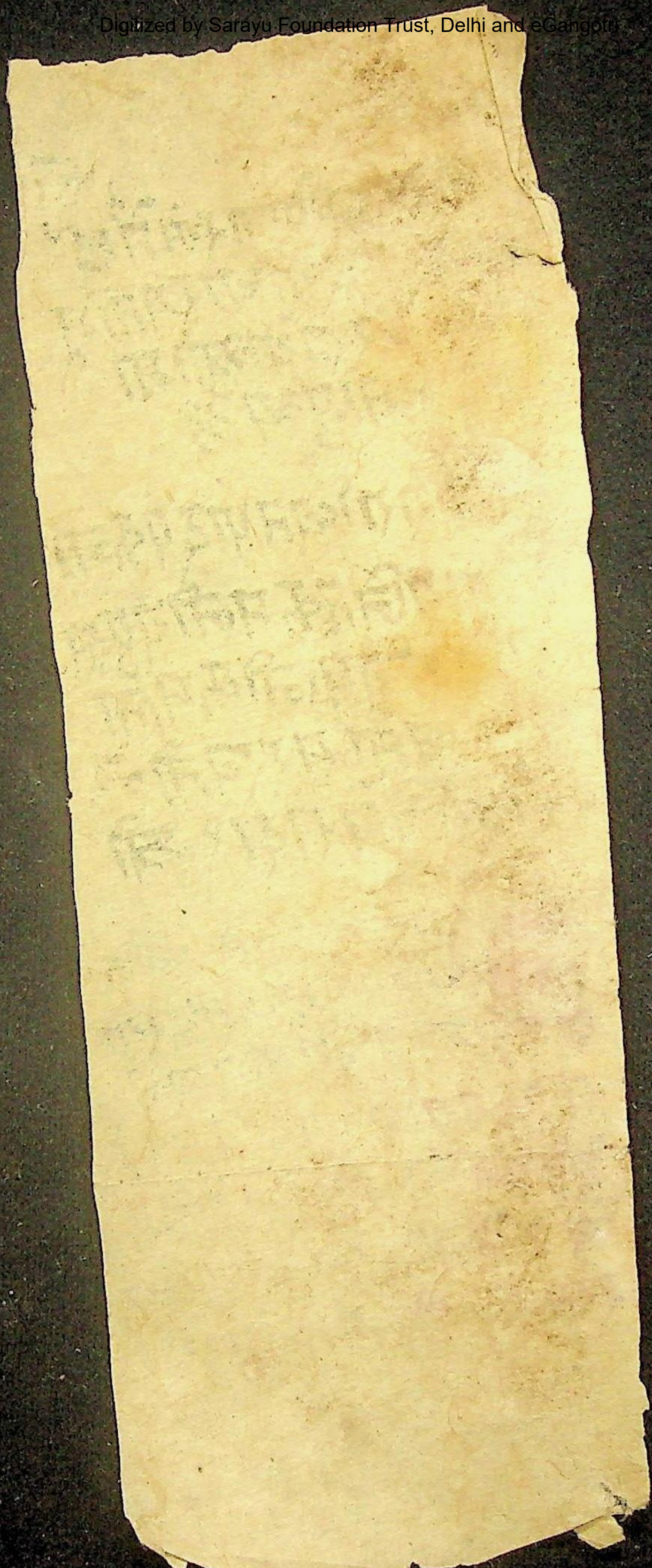
कुशासने भवेद्धान्यं व्याघ्रे सुखसंपदां
कृष्णाजिने ज्ञानसिद्धिः कंबले चोत्तमाग
तिः ॥ काष्ठासने व्याधिपूजा पाषाणे च द
रिद्रता ॥ वस्त्रासने भवेद्रोगी मेदिन्यां
निष्फलं भवेत् ॥ २ ॥

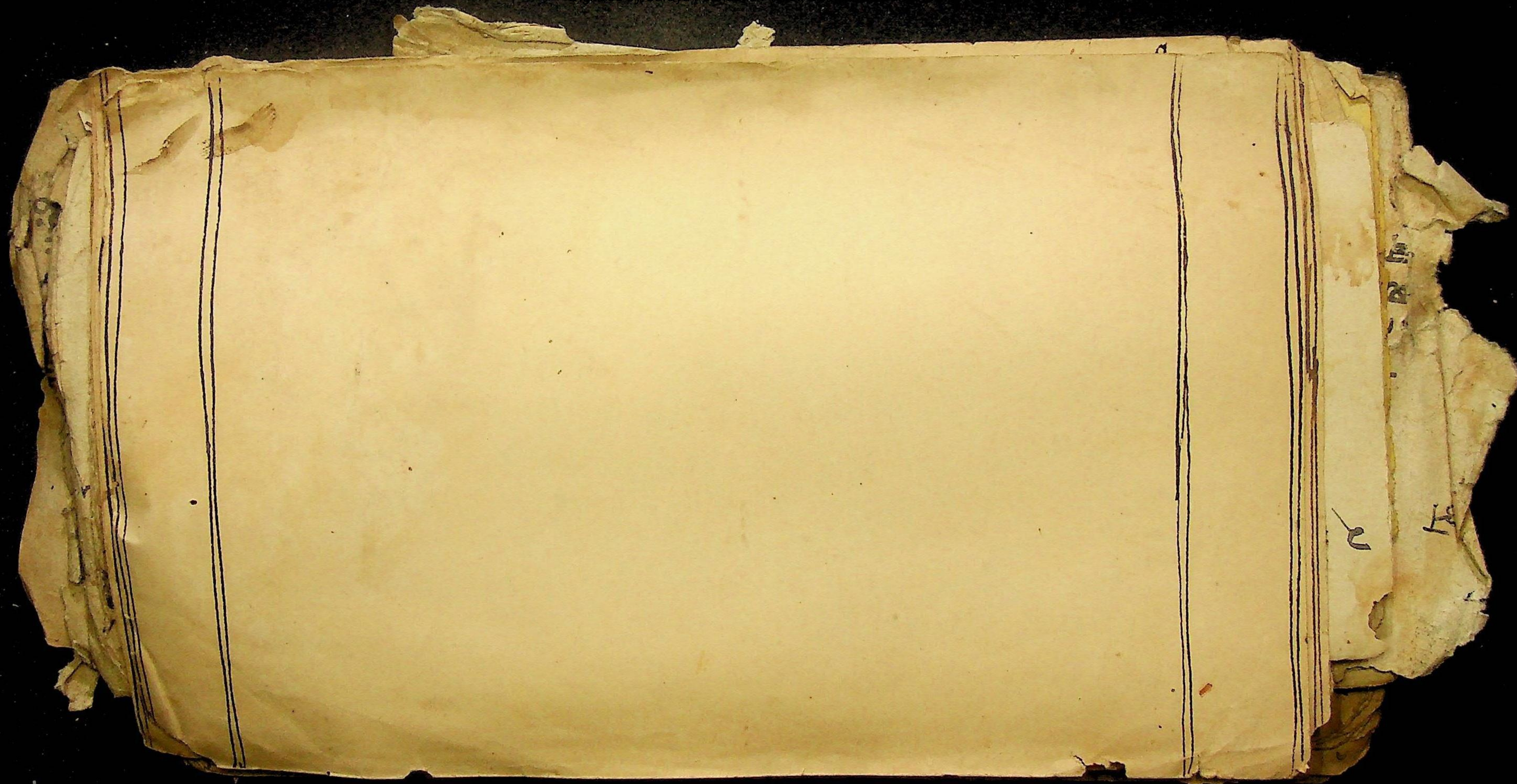
कृष्णायनमः

ॐ नमो ब्रह्मणो धारणं मे स्त्व
निराकरणं धारयतां भू
यासं। कर्णयोः श्रुतं मा
च्योढ्वं ममामुष्य ॐ

सुरासुराराधितपादपंकजा
करे विराजत्कमनीयपुस्त
का विरंचिपत्नीकमला
सनस्थिता सरस्वती नृ
त्यतु वाचि मे सदा १ श्री

ॐ नमो ब्रह्मणो धारणं मे स्त्वनि
राकरणं धारयतां भूयासं कर्णयो
योः श्रुतं मा च्योढ्वं ममामुष्य ॐ १
सुरासुराराधितपादपंकजा क
रे विराजत्कमनीयपुस्तका विरं
चिपत्नीकमलासनस्थितास
रस्वती नृत्यतु वाचि मे सदा १

तरस्याबिभातिवेणीममनानसस्या॥२६॥विष्णुप्रियायैपरदेवतायैबि
चित्रवर्णाकृतिभूषणायै॥चतुर्भुजायैचतुरायुधायैनमस्त्रिवेण्यैसकला-
र्थदायै॥२७॥तुलसिदेविकेकामधेनुकेकलिमलापहेवैष्णवप्रिये
शृणुकथामिमांविश्वपावनींकुरुनृणांरतिंमनसिभावनीं॥२८॥
व्यासात्मजंभागवतार्थभास्करंयोगीन्द्रवृंदैर्वंदितपादपंकजम्॥गुरो
कथामंभुवनैकसुंदरंसंप्रार्थ्यश्रीभागवतंसमारभे॥२९॥सोव्यास-
सूनुस्सकलार्थभासयन्दयाकरोमेहृदयेसमाश्रितः॥संभूष्यसं-
ततंश्रीकृष्णकथांप्रगीयतां॥३०॥यथाम
शोध्यवचांसिमानसंयथार्थश्रीकृष्णकथांप्रवक्ष्येयथार्थवक्तुंनहिकश्चिदीशः॥अतोहिशृण्वन्तुसमा
तिःकृष्णकथांप्रवक्ष्येयथार्थवक्तुंनहिकश्चिदीशः॥
गतायशुद्धंविशुद्धंनहिचिंतनीयम्॥३१॥

९

शान्तीर्थान नदींश्चात्र नदांश्च सर्वान॥२०॥ प्रणम्यताः सर्वे सुरेशमु-
ख्यान षष्ठावाहये ऽस्मिन खलु यज्ञमण्डले॥ शृण्वंतु श्रीकृष्णकथां
सुपावनीं य श्नुनु नो मंगल सौख्यदायिनीम॥२१॥ पितॄन्नमस्येनि
वसंति सम्यक ये देवलोके च महीतले वा॥ तथांतरिक्षे च सुरादिपू-
ज्याः ते चापि शृण्वंतु कथां समेत्य॥२२॥ यत्रावगाह्यासुरलोकबा
सः कैलासवासो विधिलोकवासः॥ वैकुण्ठवासश्च निजेच्छयाम वेत्स
तीर्थराजः शृणु यात कथांहरेः॥२३॥ भो तीर्थराजेन्द्र महाधिराजप्रया
गराजाखिलयज्ञराजे॥ समाहयज्ञे भगवंस्त्वमेहि श्रीमन्दयालो शृणु
कृष्णगाथां॥२४॥ त्वमेहि गंगे यमुने सरस्वति त्रिवेरिणिसंज्ञे खलु विश्व
पावनि॥ शुचिं सुखं शास्त्रतु वोधतत्त्वं समर्पयित्वा शृणु कृष्णगाथां॥२५॥ किमु
द्धे रेखा भगवत्पदस्था ध्वजाब्जवज्रांकुश भूमिसंस्था॥ मंदाकिनी वागगनो

सुधासुखकेलिदानं॥ भक्तप्रियं कामदुघं प्रणम्य ह्यावाहयेऽस्मिन्श्रवणा
युत कथां॥२४॥ त्वं योगनिद्रे शृणु विष्णुगाथां क्रोधाधिकान् विघ्नविहार
मूढान्॥ प्रस्वापयन् (कुल) कंसभटाननिवात्र प्रपूरयन् श्रोतृमनोभिलाषा
न्॥२५॥ मे मापि वक्तुः कुरु कार्यमेकं संप्रार्थयित्वा दुहितां सरस्वतीं॥ प्रावेश्यक
[illegible] सकलार्थदायिनी यथा जसा कृष्णकथां तनोमि॥२६॥ वाग्देवते त्वां प्रण
मामि भीक्ष्णं प्रविश्य कण्ठे कुरु ब्रह्मभामिनि॥ माधुर्ययोगं मे मनोभिलाषि
तीं सुबोधिनी कोकिलनादनादिनीम॥२७॥ पद्मालये त्वां प्रणमामि मूर्ध्ना त्व
मेहि श्री भागवतं शृणुष्व॥ कुरुष्व श्रोतुर्भवने निवासं तनोषि भद्रं धनधान्य
वर्द्धनम॥२८॥ त्वमेहि दुर्गे गिरिजे शिवप्रिये शिवाय नो विष्णुकथां शृणोषि॥
[illegible] नशेषानपहंसि तुष्टे शत्रूंश्च विघ्नान् जगदंबिके त्वं॥२९॥ इंद्रादिदेवां
श्च ऋषीन् ग्रहांश्च गंधर्वविद्याधरनागयक्षान्॥ सरित्समुद्रान्वनपर्वतां

गोन सार्द्धं सर्वौषधीभिः पितृभिः सहैव पाहि त्वमस्मान् शरणं कृष्णगाथां ७
इति कुबेरः उत्तरे ॥ एह्येहि विश्वेश्वर कोश्यधीश गंगाधरः शंकर शूलपाणे
इति लोकेशयज्ञेश्वर भूतसंघैः पाहि त्वमस्मान् शरणं कृष्णगाथां ॥ ८ ॥ इति
शिवः ईशान्ये ॥ एह्येहि सर्वाधिपते सुरेंद्र लोकेन सार्द्धं पितृदेवताभिः ॥
सर्वस्य धाता ह्यमितप्रधान पाहि त्वमस्मान् शरणं कृष्णगाथां ॥ ९ ॥ एह्येहि
नागेश सहस्रशीर्ष विद्याधरैर्गीतपवित्रकीर्ते ॥ यज्ञेश्वर स्त्वं किल यज्ञगोप्ता पाहि त्वमस्मान् शरणं कृष्णगाथां ॥ १० ॥ वंदे गणेशं सकलार्थदायकं श्रीशैलजासूनुमचिंत्यरूपकं ॥ विद्याप्रदं बुद्धिप्रदं दयाकरं ऋद्धिप्रदं सिद्धिप्रदं मशास्करम ॥ ११ ॥ निर्विघ्नहेतुं भुवनैकपूज्यं विघ्नौघनाशं पृथ्वीतके दंतं ॥ यतोऽहमादौ प्रणमामि यज्ञे परात्परं कुंकुमभूषितांगं ॥ १२ ॥ श्रीगुरुचरणसरोजरज शिरसि निधाय निधाय ।तेनैव मयि शं सदा बसति शिवाय शिवाय ॥ १३ ॥ वृंदावनं श्री ललनाललामं श्री कृष्ण

एह्येहि सर्वामरसिद्धसाध्यैरभिष्टुतो वज्रधरामरेश॥ संसेव्यमानोऽप्सर-
सांगणेन पाहि त्वमस्मान्नरणु कृष्णगाथां १ इति पूर्वे इंद्रस्यावाह्य:॥ एह्येहि
सर्वामर हव्यवाहन मुनिप्रचारैरभितोभिजुष्ट:॥ तेजोवतां लोकगणेन सा-
र्द्धं पाहि त्वमस्मान्नरणु कृष्णगाथां॥२॥ इति अग्निकोणे॥ एह्येहि वैवस्व-
त धर्मराज सर्वामरैरर्चित धर्ममूर्ते शुभाशुभानंद शुचामधीश पाहि त्वमस्मा-
न्नरणु कृष्णगाथां॥ इति धर्मराजं दक्षिणे॥ एह्येहि रक्षोगणनायक त्वं
विशालवेताल पिशाच संघै: ममाध्वरं पाहि शुभाधिनाथ पाहि त्वमस्मान्न-
रणु कृष्णगाथां॥४॥ इति निर्ऋतिकोणे॥ एह्येहि यादोगणवारिधीनां संघे
र पर्जन्यगणैश्चरोभि:॥ विद्याधरेन्द्रामरगीयमान पाहि त्वमस्मान्नरणु
कृष्णगाथां॥ ५॥ इति वरुण: पश्चिमे॥ एह्येहि यज्ञे मम रक्षणाय मृगाधि-
रूढ: सुरसिद्धसंघै:॥ प्राणाधिप: कालकवे सहाय पाहि त्वमस्मान्नरणु कृ-
ष्णगाथां॥६॥ इति वायुकोणे॥ एह्येहि यज्ञेश्वर यज्ञरक्षां विधत्स्व नक्षत्रग

कथितां परमहंससंहितां अष्टादशसहस्रश्लोकसंख्यापरिमितां त्रिंश
दुत्तरशतत्रयाध्याययुतां द्वादशस्कंधमितां शुकपरीक्षितसूतशौनक
संवादरूपितां धुंधुकारिप्रेतबाधानिवारणाय गर्जितां आद्यंतभगव
द्यशःपूरितां अर्थधर्मकाममोक्षदां गायत्र्याबद्धसंमितां चिंतामणिक
ल्पद्रुमां श्रीमद्भागवताभिधां सप्ताहयज्ञनियमेन श्रवणमहं करिष्ये इति सं
कल्पः ॥ ततो हरिप्रार्थना कार्या भक्तिश्रद्धासमन्विता ॥ अथ श्रीकृष्णप्रार्थना ॥
संसारसागरे मग्नं दीनं मां करुणानिधे ॥ कर्मग्राहगृहीतांगं मामुद्धर भवार्णी
वात ॥ अथ पारणे श्रीफलं निधाय भागवतप्रार्थनां कुर्यात ॥ श्रीमद्भागवताख्यो
प्रत्यक्षः कृष्ण एव हि ॥ स्वीकृतोऽसि मया नाथ मुक्त्यर्थं भवसागरे ॥ मनोरथो
मदीयोऽयं सफलस्सर्वतस्त्वया ॥ निर्विघ्नेनैव कर्तव्यो दासोऽहं तव केशव ॥
अथ व्यासप्रार्थना ॥ शुकरूपप्रबोधज्ञ सर्वशास्त्रविशारद ॥ एतत्कथाप्रका
शेन मदज्ञानं विनाशय ॥ ततो दिक्पालावाहनं कुर्यात यज्ञसंरक्षणाय च ॥

महासंकल्पमाचरेत् ॥ संकल्पोयथा ॥ ॐ विष्णुर्विष्णुर्विष्णुः । स्वेहेत्यो
दिराज्यकृतग्रहकृतअग्निकृतव्याधिकृतशत्रुकृतसर्पादिकृतचौर
कृतभयपीडानिवृत्तिपूर्वकनैरुज्यदीर्घायुर्धनधान्यपुत्रपौत्रान्वित
त्वसुखभोगकामोभूतवर्त्तमानजन्मोपार्जितकायिकवाचिकमानसि
कसकलपापसंक्षयार्थंभविष्यजन्मनिवृत्तयेश्रीकृष्णप्रीतयेचश्रीविष्णो
र्दिव्यलोकप्राप्तिकामः सहपितृपितामहादिभिः पुत्रमित्रसुहृत्संबंधि
भिः सहस्वमुकगोत्रोऽहममुकशर्माहंश्रीभगवतोवासुदेवस्यपरमकारु
णिकपरममंगलपरमेममहानुभावस्याखिलधर्मसंरक्षणायकृतावता
रस्यश्रीराधाकृष्णस्यलीलाकथांनारायणमुखनिःसृतांब्रह्मनारदो
पदेशेनश्रीवेदव्यासमुखनिसृतांश्रीपरमभागवतस्यसुमद्रानंदस्ने
दनस्यराज्ञोविष्णुरातस्यापमृत्युबाधानिवृत्तयेब्रह्मरातशुकदेवेन

श्रीगणेशायनमः॥ वरणं च विप्राणां कथामंगनिवृत्तये॥ कर्त्तव्यं स्तैर्हि
जोप्यो द्वादशाक्षर विद्यया॥ अथ वरणसंकल्पः॥ ॐ विष्णुर्विष्णुर्विष्णु
रित्यादि कृत्वा अस्मिन् सप्ताह यज्ञे श्रीमद्भागवतकथानिर्विघ्न पूर्वकसमा
प्त्यर्थं अमुकगोत्रोऽमुकशर्माहं अमुकगोत्रान् पंच ब्राह्मणान् श्रीभगव
तो वासुदेवस्य द्वादशाक्षरमंत्रजाप्यं कर्त्तुमहं वृणे॥ वृतोऽस्मि॥ ततो ग
णेश पूजा हि नवग्रहपूजनं ततः॥ ततः प्रधानदेवस्य श्रीकृष्णस्य च
पूजनम्॥ शुकदेवस्य ततः पूजा कार्य्या सद्भिः प्रयत्नतः॥ तुलस्याः पूजनं
पश्चाद् व्यासस्य वरणं ततः॥ ॐ अद्येत्यादि वाक्यं कृत्वा अमुकगोत्रो
ऽमुकशर्म्माहं अस्मिन् सप्ताहयज्ञे अमुकगोत्रममुकशर्माहं ब्राह्मणं श्री
मद्भागवत श्रवणार्थं व्यासत्वेन त्वामहं वृणे॥ वृतोऽस्मि इति ब्राह्मणो
ब्रूयात्॥ ततो भागवतस्यापि पुस्तकस्य प्रपूजनं॥ ततो वृद्धाननुज्ञाप्य

स्पूते जः समुद्भव ॥ भवायुर्बलदो मे त्वं ऽश्वत्थाम्ने नमोस्तु ते ॥५॥ दै
२ त्येन्द्रकुलसंभूत बले दीनाद्दरे पुरा ॥ प्रपन्नः शरणं त्वां हं दीर्घमायुः
प्रयच्छ मे ॥६॥ भविष्यं साम्प्रतं चैव ह्यतीतज्ञानवान्मुने ॥ नारायण
समुद्भूत त्वं व्यासायुःप्रदो भव ॥७॥ अंजनीगर्भसम्भूत कपीन्द्र स
चिवोत्तम ॥ रामप्रिय नमस्तुभ्यं हनूमन् रक्ष सर्वदा ॥९॥ विभीषण
नमस्तुभ्यं समरे रामपूजक ॥ ऽखण्डराज्यमैश्वर्यं देहि पौलस्त्य २
नंदन ॥८॥ द्विजेन्द्र भरताचार्य सर्वशास्त्रविशारद ॥ शरणं त्वां प्रप
न्नोस्मि कृपा तु त्वं कृपीसुत ॥१०॥ रेणुकेय महावीर्य क्षत्रियान्वयनाश

सोहनूमांश्च विभीषणः ॥ कृपःपरशुरामश्च सप्तैते चिरजीवि
नः ॥ प्रत्येकं नाममन्त्रैः षोडशोपचारैः पूजयेत् ॥ मार्कंडेय महाबा
हो सप्तकल्पान्तजीविनः ॥ चिरजीवी यथा त्वं हि भविष्यामि तथा मुने
॥ सतिलं गुडमिश्रं च ऽञ्जल्यर्द्धं पयः पिबेत् ॥ मार्कंडेय महाबा
हो पिबाम्यायुःसमृद्धये ॥ ऽनेन त्रिरञ्जलिं पिबेत् ॥ ततो नमस्कु
र्यात ॥ नववर्षायुषं प्राप्य तपसा महता पुरा ॥ सप्तकल्पान्तकं चा
युःप्राप्तं हि मुनिना त्वया ॥ ३ ॥ ऽायुर्देहि यशो देहि श्रियं देहि धनं तथा
पुत्रपौत्रप्रपौत्रांश्च मार्कंडेय महामुने ॥ ४ ॥ द्रोणपुत्र महाभाग ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ अथ चिरंजीविनां पूजनं ॥ ॐ भद्रं कर्णेभिः ॥

१ ॐ स्वस्तिन इन्द्रो० ॥ ॐ द्यौः शान्तिः० ॥ ॐ सुमुखश्चैकदन्तश्च० ॥ वा

णीशाद्याः सुमनसः सर्वार्थानामुपक्रमे । यं नत्वा कृतकृत्याः स्युस्तं

नमामि गजाननम् ॥ मंगलस्नातो भूत्वा प्राणानायम्य देश

कालौ संकीर्त्य तिथिश्रवणान्ते मम सकुटुम्बपरिवारस्यायुरारो

ग्यैश्वर्याभिवृद्ध्यर्थं प्रतिवार्षिकक्रियमाणमार्कण्डेयाद्यष्टचि

रंजीविनां पूजनं करिष्ये ॥ इति ॥ पीठोपर्यष्टसु अक्षतपुंजेषु ।

प्रतिष्ठाप्य ॥ मध्ये गणपतिं पूजयेत ॥ अश्वत्थामा बलिर्व्यो १

॥श्रीगणेशाय नमः॥

॥स्वस्तिश्रीमदनवद्यविद्यावि
॥द्योमानसकलशास्त्रसारचमत्का
॥रचातुरीधुरीणश्रीमहादी
॥द्रदस्महेनपञ्चाननपञ्चाननभज
॥नवधीकृतेजगत्त्रयेषुश्रीमन्मांडेलुप
॥नामकस्थामसुरशर्म्मविदोमिश्र
॥वेणीप्रसादकृतनतिततिगतिः सरीप
॥गुनरामस्येभवत्कृपातोऽत्रभव्यं तावकी
॥नंतदीप्सरतः समीहामहे। अग्रे श्रीमदु
॥माकान्तकृपातो ज्येष्ठ शुक्ल द्वादस्यां १२
॥चन्द्रे शिवप्रतिष्ठामुहूर्त्ते निर्यामितोऽलंद
॥र्थं श्रीमत्समीपे निमन्त्र्य प्रेषितं तदस्म
॥दुपरि कृपाकटाक्षं विधाय पत्रमाहृत्य
॥वेद्यतो विरामवारलघ्यामंसपदौ दे ॥

मि: पवित्र कारतीयम

त्रिविक्रमोजं वृतनुः स्वकीयैः फलैरभीष्टैरतुलैस्तनोतु मानं मुरारेरपि काननांतः कामं ... [illegible]

ख्यस्वरूपस्मिदातुः १ श्रीभार्गवोऽभूत्किल कोविदारस्तनोतितन्त्याविपिनांतरेऽस्मिन मानं मुरारे

रतुलं प्रियायाः प्रमाधीनवृत्ते र्विपिने स्थ्वस्य १ व्यासोदरः सर्वजनानुकंपी वृंदावनांतर्बकुलः पुरा

सीत् योवैस्वदेहे ननोति मानं श्रीराधिकाप्राणपतेः प्रसन्नः १ नृसिंहमूर्त्तिः सुतरां तु धात्रीवृक्ष

स्वरूपेणतनोतिमानं फलैः स्वकीयैस्तनुतांचनित्यं किशोरमूर्त्ते रतिपावनोऽसौ १

श्रीभगवानुवाच कृष्ण कृष्णेति यो गीत्वा प्रयाति भुवनेनरः तस्यानुगमनं पार्थ सत्यं सत्यं करोम्यहं १

फलं च सर्व्वतपसां व्रतानां च व्रजेश्वर इदं स्तुत्वा च नन्दकृ
त्वा भुक्तिसाऽतद्‌नुज्ञया उक्तं पतिव्रताधर्म्मं गृहिणां श्रु
णु तात व्रज इति श्रीब्रह्मवैवर्त्ते महापुराणे नारायणा
नारदसंवादे श्रीकृष्णजन्मखण्डे भगवन्नन्दसंवादे व्रत
प्रीतितमो ऽध्यायः ८२ श्रीभगवानुवाच द्विजदेवार्च
नं चैव करोति सततं गृही स्वधर्म्माचरणं चैव चातुर्वर्ण्ये १५
च नित्यशः कुर्वन्ति गृहिणामाश्रमं सर्वदेवादयस्तथा तस्य

१८ प्रासिंघौदेषं क्षमस्वच इदंस्तोत्रंमहापुण्यंसृष्ठ्याछेपद्मजा
कृतं सरस्वत्याचधरण्यागंगयाचपुराव्रजे सावित्र्याचकृतं
पूर्वंव्रह्मणोचापिनित्यशः पार्बत्याचकृतंभक्त्या कैलासेशं
करणेच मुनीनांचपुरातेषांचपत्नीभिश्चकृतंपुरा पतिव्रता-
नांसर्वासांस्तोत्रमेतच्छुभावहं इदंस्तोत्रंमहापुण्यं पाश्रणो
तिपतिव्रता नरोऽन्योवापिनारीवालभेतसर्ववांछितं ॥२७
त्रोलभतेपुत्रंनिर्धनोलभतेधनं रोगीचमुच्यतेरोगात्बद्धो १८
मुच्यतेवंधनात् पतिव्रताचसततंचातीर्थस्नानफलंलभेत्

धूपदीपं च वस्त्रं नैवेद्यमुत्तमं जलं सुवासितं शुभ्रं तांबूलं च सुसं
स्कृतं दत्वा स्तोत्रं च प्रपठेत् प्रयतः कृतांजलिरेवं च ॐ नमः कांताय
शांताय शिवचंद्रब्रह्मस्वरूपिणे नमः शांताय दांताय सर्वदेवाश्र
याय च नमो ब्रह्मस्वरूपाय सतीप्राणपराय च नमस्याय च प्र
ज्ञाय हृदयाधाराय ते नमः पंचप्राणाधिदेवाय चक्षुषस्तारकाय
च ज्ञानाधाराय पत्नीनां परमानंदरूपिणे पतिर्ब्रह्मा पतिर्वि
ष्णुः पतिरेव महेश्वरः पतिश्च निर्गुणाधारो ब्रह्मरूपिन्नमो
स्तु ते क्षमस्व भगवन् दोषं ज्ञानाऽज्ञानकृतं च यत् पत्नीबंधोद

१३ ततस्त्यक्त्वा चरात्रिवासस्तं भक्तींश्च नमस्कृत्य करोति स्नानं
मुदा गृहकार्य्यं ततः कृत्वा स्नात्वा धौते च वाससी गृहीत्वा शुक्लेषु
च भक्तितः पूजयेत पतिं स्नापयित्वा सपूतेन जलेन निर्म्म
लेन च तस्मै दत्वा धौतवस्त्रं ततः पादौ क्षालयेन्मुदा आसने वास
यित्वा च दत्वा भाले च चंदनं सर्व्वांगलेपनं कृत्वा दत्वा माल्यं गले
पि च सामवेदोक्तमंत्रेण भोगद्रव्यैः सुधोपमैः संपूज्य भक्तितः
कांतस्तुत्वा च प्रणमेन्मुदा ॐ नमः कांताय शांताय सर्व्वदेवा
श्रयाय स्वाहा इत्यनेनैव मंत्रेण दत्वा पुष्पं च चंदनं पाद्यार्घ्यं १३

सतीपुन्य तपस्विनां तपः सर्वव्रतीनां पतक फलं व्रज दाने फलं प
घातृणां तत सर्वं तासु संततं स्वर्ग नारायण लोकः प्रभुर्विधाता जगता
मपि तेसर्वे वसुमुनयो भीतास्तासां भावं संततं सतीनां पादरजसा
सद्यः पूता वसुंधरा पतिव्रतां नमस्कृत्वा मुच्यते नात्र संशयः त्रै
लोक्यं भस्मसात कर्तुं क्षणेनैव पतिव्रता स्वतेजसा समर्था साध
ह्यं पुण्यवती सदा सतीनां च पतिः साधुः पुत्रो निःशंक एव च नहि
तस्य भयं किंचिद्देवेभ्यश्च यमादपि शतजन्म पुण्यपरं तां गेहे जा
ता पतिव्रता पतिव्रता पुत्रः पूता जीवन्मुक्तः पिता तथा सतीस्त्रीप्र

ध्वी

२ चापि कोपनः क्षुधितं भोजयेत कांतं दद्यात पानं च पौष्टिको नबोध
येत्तं निद्रालुं चेत्कर्मे नैव कर्मसु पुत्राणां च प्रतिगुणं स्नेहं कुर्वीत
पतिं सती पतिर्बंधुर्गतिर्भर्त्ता दैवतं कुलपोषितः शुभंदगुरु
धातुल्यं कांतं पश्यति सुंदरी सस्मितं वदनं कृत्वा भक्तिभावेन भ
र्त्तुः पुरुषाणां सहस्रं च सती स्त्री हि समुद्धरेत पतिः पतिव्रता
नां च मुच्यते सर्वपातकात नास्ति तेषां कर्मभोगः सतीनां व्रत
तेजसा तदा सार्द्धं च निष्कर्मी मोदते हरिमंदिरे पृथिव्यां या
नि तीर्थानि सतीपादेषु तान्यपि तेजश्च सर्वदेवानां मुनीनां च दा म०

त्विवाधव्रजेश्वर नित्यमर्त्तप्रकृतिस्तुकया ततपादोदकमीप्सितं भ
क्तिभावेन सततं भोक्तव्यं तदनुज्ञया व्रतं तपस्यां देवार्च्चां परित्यज्य स
पत्नितः कुर्व्वीत्स्वरणसेवां च सततं वने परितोषणं तदाज्ञारहितं क
श्चिन्न कुर्व्वीद्व्रतः सती नारायणात परं कोपि न ध्यायेत सततं सती
परं पुंसां मुखं चैव न पश्येत पुरुषं परं यात्रामहोत्सवं नृत्यं न
प्रनेव्रज पर्कीअं च सुरतं नहि पश्यति सुव्रती पद्मदेपं स्वामिना
नित्यं तदेवमपि भोजितं नहि त्यजेत्सुतः संगं क्षणमेव च सुव्रता
उत्तरे नोत्तरं दद्यात स्वामिनः पतिव्रता न कोपं कुरुते पुत्रतानौ

गुरू पं २

गेन कुर्वीत नहि पश्यति दर्पणं गुर्वे च परपुंसां च यात्रा नृत्यं महोत्सवं
नर्त्तनं गायनं चैव दुर्वेषं पुरुषं ग्रुभं भ्रातृपादाब्जसेवाधर्म्मं सामवेदं नि
रूपितं परमां धीपरं चैव निबोधकं यथामितं अध्यापनमध्यापनं शि
ष्याणां परिपालनं गुरूणां सेवनं नित्यं द्विजदेवार्च्चनं तथा शिष्यै
तस्माद्वै नैपुण्यं भावं न स्वात्मतो धनं व्याख्यानं परिशुश्रूषं च तथाप्य
संचरं ततं अवस्थापरिशुश्रूषा धी विचारी वेदसंमतः शास्त्रार्थाचर
णं चैव कर्त्तव्यं स्वधर्म एव च वेदान्तिके पुनैपुण्यं वेदान्तचरणं मोक्षितं
वेदोक्तं भक्षणं चैव पविज्ञाचरणं सदा पतिव्रतानां न कर्मीत ॥

एकादश्यां पानमोक्तं च कृष्णजन्माष्टमीदिने श्रीरामस्य नवम्यां च
शिवरात्रौ पवित्रका॥ अघोरायां च प्रेतायां चन्द्रसूर्योपरागयोः॥ भ
क्ष्यद्रव्यं परित्याज्यं भुज्यते वरमेव च ताम्बूलं विधवास्त्रीणां यतीनां
ब्रह्मचारिणां संन्यासिनां च गोमांससुरातुल्यं श्रुतौ श्रुतं रक्त
शाकं मसूरं च वर्जेद्वीरं पत्रमेव च॥ अलाबुं वर्तुलाकारं वर्जनीयं च
तैरपि वर्ण्यकः शापिनी नारी विधवा पाति प्रेतपतिं पानमारोह
णं कृत्वा विधवा नरकं व्रजेत् न कुर्यात् केशसंस्कारं गात्र
संस्कारमेव च केशवेणी जटारूपं तत क्षौरं पावकं विना तैलाभ्यं
केशमार्जनमेव च २

रतेयदि वहिष्कृतः स्वधर्म्माच्चाप्युपहास्यं च तस्मैव त ब्रालस्तीपति
हीनाया मैवेन्निष्कामिनी सदा एवं पुक्तादिनी तेसाहे विष्णान्नरता
१० सदा न घेत्तेदिव्य वस्त्रं च गंध द्रव्य सुतैलकं स्वजं च चंदनं चैव रत्नं च
सिंदूर भूषणं त्यक्त्वा मलिन वस्त्रा स्यान्नित्यं नारायणं स्मरेत ना
रायणस्य सेवां च कुरुते नित्यमेव च तन्नामोच्चारणं प्रायश्चित्तं कुरुते
रनन्यभक्तितः पुत्रतुल्यं च पुरुषं सदा पश्यति धर्म्मतः मिष्टा
न्नं न च भुंक्ते सा न कुर्य्याद्विभवं व्रजं ० श्रीराधेकृष्ण ०

१०

न्ये क्षुधितो गृहिणां गृहं स्वदन्नं वा कदन्नं वा तदन्नं नैव वर्ज
येत् न याचेत च मिष्टान्नं न कुर्यात्कोपमेव च न धनं गृह
णां कुर्य्यादेकवासा निरीहतः शीतग्रीष्मसमानश्च लोभमोहविव
र्जितः तत्र स्थित्वैकरात्रं च प्रातरन्यस्थलं व्रजेत् यानमारोहणं
कृत्वा गृहीत्वा गृहिणां धनं गृहं कृत्वा गृहीव स्यात् स्वधर्मात्पतितो
भवेत् कृत्वा च कृषिवाणिज्यां कुवृत्तिं कुरुते च यः स सन्न्यासी दु
राचारः स्वधर्मात्पतितो भवेत् अशुभं च शुभं वापि स्वकर्म कु

८ ब्रह्मकृमिः स्याद्वपातकी सप्तजन्मसु यो नैवो नैव भवत्येवं नप
नर्जीयते नरः संन्यासिनां च यो धर्म्मो मन्मुखोच्च निःक्रामय
दंडजन्हृत्यमात्रेण नरो नारायणो भवेत् पूर्वकर्म्माणि दग्ध्वा
च परकर्म्माणि निकृंतनं कुरुते चिंतयेन्मां च पात्रानुममवंदर सं
न्यासिनः पदः स्पर्शात् सद्यः पूता वसुंधरा सद्यः पूतानि तीर्था
नि वै सर्वस्य पापाद्व्रज संन्यासिनः स्पर्शेन निष्पापो जाय
ते नरः भोज्यं संन्यासिने लोके अश्वमेधफलं लभेत् फलं
संन्यासिनस्तुल्यं यतीनां च ब्रह्मचारिणां संन्यासी याति सादरं ८

तजन्मानिष्कृकरः श्वापदः स्यात जन्मानिष्कृतो विप्रधनाप
हा पः स्यात् ब्रालस्त्रीगामीमातृगामी सपातकी कुंभीपाके
तप्ततैलेभक्षः सर्पैरहर्निशं कुंभीपाके पच्यते स पापे देवल
ः स्यात श्वंचविकृताकारं कुरुते पमताडनात तथा चांडा
लयोनिः स्यात सप्तजन्मसु पातकी सप्तजन्मसु तत्पापं तज
लौकः सप्तजन्मसु जन्मकोटिसहस्रं च विष्टायां जायते
कृमिः पुंश्चलीनां योनि कृमिः स भवेत् सप्तजन्मसु गवां

कौ:३

त्वं च परिपालयेत् नियोजयेत सभामध्ये नित्यं सद्विप्रसंयुतः
हत्याप्रवर्त्थ्यपादानं तेनागस्याच्चतुष्टयं पालयेद्यत्नतो नि
त्यं यत्नाद्वी च प्रतापवान रत्नो निमंत्रितश्चैव दानेन विमुक्तो
भवेत रत्नो यो वात्मजेत प्राणांस्तस्य स्वर्गो परास्करः वेश्या
नामपि वा नित्यमीश्वरः कृषिपालने विप्रदेवाग्निदानं तपस्या
व्रतसेवनं विप्राणामर्च्चनं नित्यं शूद्रधर्मो विधीयते नहि षी
तेष्वन्नाहि स्त्रद्ध्यांजलतां वृजेत गृध्रः कोटिसहस्राणि प्रा ८

दानंकुर्य्याद्विजन्मनः शूद्रवर्णालतोप्यस्य नैवतत्त्वंप्रजापच
विप्रैर्वैश्यैर्व्वैश्वापार्द्धर्म्मैः कापितस्य व्रजेश्वर पञ्चकं च पुरोतोऽस्य
चतुर्भिः श्रुतिभिस्तथा द्विजाश्चैनं क्षत्रियाणां तपोनारायणा
श्चैनं तत्त्वं प्रजापालनं हि रणो निर्भयतात तथा नित्यं यवनं व्रा
लतोऽप्यः शरणागत रक्षणं उत्तुल्यप्रजानां च दुःखितंप
रिपालनं शास्त्राख्यानं च नैपुण्यं रणे सधैर्य्यमेव च तपश्च
धर्म्मकृत्यं च यत्नतः कुरुते भुवं पण्डितनीतिशास्त्रज्ञानि

कृष्णखं०

७ दक्षिणायनमेवच माघाद्याषाढपर्य्यंतं दिनवृद्धिं क्रमेणवै ६२
नक्तवृद्धिं श्रावणादि पौषपर्य्यंतमेवच प्रतिपत्पूर्णिमांतश्च शु
क्लपक्षः प्रकीर्त्तितः ६४ पूर्णिमायाः प्रतिपदश्चामावास्यांतएवच
कृष्णपक्षस्तु विज्ञेयो वेदविद्भिर्निरूपितः ६५ द्वितीया च तृतीया
च चतुर्थी पंचमी तथा षष्ठी च सप्तमी चैव त्वष्टमी नवमी तथा ६६
दशम्येकादशी चापि द्वादशी च त्रयोदशी चतुर्दशी कुहूश्चैवदिनं
तु गगनं स्मृतं ६७ अश्विनी भरणी चापि कृत्तिका रोहिणी तथा

वैशाखो ज्येष्ठ आषाढः श्रावणो भाद्रपदश्च आश्विनः कार्त्तिको
मार्गः पौषो माघस्तु फाल्गुनः ॥ चैत्रस्तु वत्सरो ज्ञेयो वर्ष
कोषे निरूपितः ५८ वसंतश्चैत्रवैशाखो मासयुग्मेन कीर्त्ति
तः ज्येष्ठाषाढौ हि देवेनैव ग्रीष्मस्तु परिकीर्त्तितः ॥ वर्षा श्राव
णभाद्रौ चाश्विने कार्त्तिके शरत् मार्गे पौषे च हेमंतः शिशिरो
माघफाल्गुनौ ६१ अयनस्तु चायनेन द्वे वै चोत्तरे दक्षिणायने मा
घादिषट् परिमितं उत्तरायणमीप्सितं ६२ श्रावणादिमासषट्कं

कृ॰स्म॰ख॰ ५०

दंडद्वयेमुहूर्त्तस्त्वष्टिदंडात्मिकातिथिः तदष्टभागप्रहरः प्रमाणं
च निरूपितं ५३ चतुर्भिः प्रहरैरात्रिस्त्वनुर्भि दिनमेवच तिथिपंचद
शैनैवपक्षमाणं प्रकीर्त्तितं ५४ पक्षद्वयेनमासः स्याच्छुक्लकृष्णा
भिधेनच ऋतुर्मासद्वयेनैवततषड्भिर्नेववत्सरः ५५ वत्सरोग्नी
श्च वर्षाश्चप्रारब्धेमंतशैशिरं वर्षाः पंचविधाज्ञेयाः कालविद्भिर्निरूपि
ताः ५६ संवत्सरः परिवत्सर इदावत्सर एवच अनुवत्सरो वत्सरो एवमि
तिकालविदोविदुः ५७ अब्दोद्विषड्भिर्मासैस्तत्रनामानिशृणुपद्वजे

५१२

श्रीकृ॰ख॰ ३ वत्सरः २

रनूहं परमी विसतं ४७ चरमः सद्विशेषाणामनेको ऽसंयुतस्तथा
परमाणुः स विज्ञेयो नृणामैक्यभ्रमो यतः ४८ परमाणुद्वयेना
णुस्त्रसरेणुस्तु तत्त्रयः त्रसरेणु त्रिकेनापि त्रुटिरुक्ता मनीषि
भिः ४९ वेधस्त्रुटिशतेनापि त्रिवेधेन लवस्तथा त्रिलवेन निमेष
श्च त्रिनिमेषेण च क्षणः ५० काष्ठा पंचक्षणेनैव लघुश्चदशकाष्ठ
या लघुपंचदशो दंडस्तत्प्रमाणं निशामय ५१ तादशार्धपलोन्मा
नं चतुर्भिश्चतुरंगुलैः स्वर्णमाषैः कृतच्छिद्रं पावत्प्रस्थजलप्लुतं ५२

सू० स्त्र०

५

वंधुर्विपदांश्री कृष्णेन विनाभुवि ४१ तस्मात्त्वंतं सदा कृष्णं भजंत्वे
वंदिवानिशं जन्ममृत्युजराव्याधिहरं सर्वपरात्परं ४२ कालस्यत
स्तोपायं भजनं परमात्मनः आनंदनंदनस्यैव परिपूर्णतमस्य च ४३
शृणु कालगतिं वत्स मदीयज्ञानगोचरं नराणां च पितॄणां च सुरा
णां चापि ब्रह्मणः ४४ नागानां राक्षसादीनां ततः परेषां च एतत्क कथ
यामि निगूढार्थं सावधानं निशामय ४५ सर्वस्माच्च परः स्थूलः सर्वा
धारो महान् विराट् यस्य लोमसु विश्वानि चासंख्यानि च तानि च ४६
सर्वस्माच्चेव सूक्ष्मं परमाणुं निशामय कालात्मकं सर्वस्मात्

५

गुनि १

सुचिरंजीविनः सिपंडैश्च मुनीन्द्रैश्च नरैः पन्नेश्च चोपद्रव ३६ हरिभा
वनभ्रष्टाश्च सर्वे ते चिरंजीविनः प्रह्लादं कश्यपं दैत्यं पुत्रं हिरण्यकशि
पोः सुतं हरिद्विषो रुक्मस्य हरिभावने तत्परं चिरायुषान् काल
जितान् ३७ कश्यपान्याश्चाप्य सर्वलोकान् ३८ अनेकजन्मतपसाल
ब्ध्वा जन्म च भारते ये हरिं ते न सेवंते ते मृताः कृतपापिनः ३९ वासु
देवं परित्यज्य विषये निरतो जनः त्यक्त्वामृतं महामूढो विषं भुंक्ते नि
जेच्छया ४० कस्य स्त्री कस्य वा पुत्रः कस्य वा बांधवास्तथा कः कस्य

सनत्कुमारश्चैवस्मरंतिचनित्यशः तीर्थस्नानफलंतस्यकृतपापा
त्प्रमुच्यते ३० हरिभक्तिर्भवेत्तेषांहरिदास्यंलभंतिते मृकंडोवील
कंपश्यकन्मिणाचद्विजोत्तम ३१ दशावर्षाणुषंतीवज्वलंतंज्वलते
जस्ता हरिसेवनतः पश्चात्सप्तकल्पातजीवनं ३२ वोढुंपंचशिरव
पश्यलोमशश्चाशुरितथा सर्वकर्मविहीनंचहरिसेवनतत्
परं ३३ शतकल्पायुषंचैवध्यायमानेहरेःपदं जमदग्नेःसुतंप
श्यरामंतंचिरजीविनं ३४ हनुमंतंबलिंव्यासमश्वत्थामानमेवच
विभीषणंकृपंविप्रंजांबवंतंचभल्लुकं ३५ हरिभावनयाचैतेकुंभः ४

त्यानज्ञानिनांचगुरोर्गुरून् २५ बालान्वैनुपवीतांश्च पंच
वर्षत्रिवर्षान्तथा अभ्यंतरान्महास्फीतान्सस्मितांश्च दि
गंबरान् २६ श्रीकृष्णध्यानपूतांश्च वैष्णवान्वेदपारगान्
वेदवेदांगशास्त्राणां चिंताहीनान्प्रफुल्लितान् २७ भक्त्या
दिवानिशं शश्वत्पद्मरिभावनतत्परान् व्रात्यपूजाविहीनांश्च
पूजामानसिकास्तथा २८ मृत्युंजयान्महाभागान्काल
व्यालजितांस्तथा सनकंचसनंदंचतृतीयं चसनातनं परं
२९

कामिनि ध्यायमप २० राधोवाच भजेतिजगतांनाथं कालकाले
२
जगद्गुरुं निर्गुणं चनिरीहं च परमात्मानमीश्वरं २१ सर्वःप
ततिदेहो येविनायेनसदात्मना ॥ अनिर्वाच्यकालगतिमंवत्सेवहि
तं
केवलं २२ तं निर्वाच्यकालगतिं तरंत्येवहिकेवलं आगुहरंतिस
र्वेषां प्राणिनां रविरेवसः २३ श्रीहरेःशुद्धभक्तानां सततांपुण्यपर
तांविना विघ्नेमानसिकान्पुत्रान्चतुरः पद्मपुत्रक २४ सन
कादीन्भागवतान्येषां चहेतुस्थिरंवपः कृष्णध्यानवपस्तानि
३

स्त्रीजातिरवलालोलाकिंवाहंजानेंवदामिते १५ शुभ्रांकालगतिंवत्स
जानातिभगवान्हरिः ब्रह्मामहेशःशेषश्चवेदाश्चत्वारएवच १६
किंचिद्विदन्तुसारंसंतोजानंतिपुत्रक श्रुतपूर्वं कृष्णवक्त्रेणगोलो
केरासमंडले १७ गोलोकेचापिवैकुंठेब्रह्मलोकेचवांछित पाश्च
र्ष्याकालगतिस्तामेवकथयामिते १८ नृणांपितॄणांदेवानांब्रह्मलो
कादिकस्यच वहिर्लोकस्यब्रह्मांडतत्पातालानांचनिश्चितं १९
दुरत्ययांकालगतिंकेनोपायेनपंडिताः निस्तरंतिबुधश्रेष्ठकथ

तस्यप्तमातामहादिकान् सोदरान्नु पधेऽग्रजान् तान्प्रसंत्व चप्रसूतं तथा ३७
मंत्रग्रहणमात्रेण फलमेतद्द्विजेश्वर पुरश्चरणे संपकीत गुरुवाक्यं
शतं शतं ३८ जपेन्न्यासापणे त्रेपुरश्चरणापूर्वकं गुरुवाक्यं सहस्रं
च लीलयात्मानमुद्धरेत् ३९ एकोंतिकोवैष्णवश्च पुंसां लक्षं समुद्धरेत्
श्व
किं पुनर्विष्णुपदे पस्य संकल्पोत्र वहिष्कृताः ४० द्विजाः स्वरां मम प्रा
णा भक्तः प्राणात् परः प्रियः तेजोयां सं गुरुं दृष्ट्वा सर्वज्वरक्षितुं क्षमं
मः ४१
करोति मंत्रग्रहणं तस्मात् पृष्ठो विचक्षणाः वर्णहीनात् ज्ञानहीना

द्विघाहीनात्तथैव च ४२ जातिहीनाद्गुरोर्म्मंत्रं न गृह्णीयात्कदाचन
५ ग्रन्थार्थाद्व्यार्थज्ञातमंत्रं न गृह्णीयात्कदाचन ४३ मूर्खान्नाक्रमहीना
च्चपितुः संन्यासिनस्तथा व्याधिनो वंशहीनाद्वा भार्य्याहीनात्त
थैव च ४४ मंत्रं स्त्रियास्तथा मंत्रं न गृह्णीयात्कदापि च विष्णुमं
त्रं न गृह्णीयाद्विष्णुभक्तिविहीनतः ४५ न च शैवान्न शाक्ताद्वा गृ
ह्णीयाद्वैष्णवाद्द्विजात् वेदहीनात्तथा त्याज्यात्पुत्रहीनहीनादपंडितः
४६ विद्याहीनाद्भवेन्मूढो जातिहीनात् क्षपणो भवेत् मूर्खान्मूर्खो भवेत् ५

स्वा

सुघो दुःखी चांगमहीनतः नष्टो हानिः पितुश्चैव मृत्युः

संन्यासहीनस्तथा व्याधिनो व्याधियुक्ताश्च निर्वंशोव

गृहीनतः भार्याहीनोपि स्त्रीहीनात मेवहीना गुरोः स

मः विष्णुभक्तिविहीनाश्च भक्तिहीनो भवेन्नरः सेवान

शास्त्राङ्गृहीत्वा च हरौ भक्तिर्न्निवर्धते ब्राह्मणो वेदमेवं

शुद्धः एकान्तं दानमीश्वरः एकान्तं हरदेवतानुपद्मम

श्वेतो जनः लंकारे चारणो नौमा चश्लोल नामाष्टा

६ ल्लार्द्धनात् मत्स्यपक्वान्नदानाद्विप्रादन्यो व्रजेदधः ३ दासी
नाद्दुराचारादन्नेन गृह्णीयात्सुधीः दैवाद्यदि च गृह्णीयात्प्र
नष्टो नो भवेद्ध्रुवं बालत्वान्नासदा भक्ष्यं हविष्यं वा निरामिषं
ऽत्रामिषस्य परित्यागात्सूर्यवत्तेजसा भवेत् नित्यं नूतनभां
डेन कर्त्तव्यः पाक एव च ऽप्रयत्नापक्वपर्व्वितं तत्तत्याज्यमनी
षिभिः स्थानं तु संस्कृतं कृत्वा पाकं निर्वर्त्य पूर्वकं स्थाने प
रिस्कृते विप्रो दत्वा मत्स्यं च भक्तितः ततो निवेद्य भुंक्ते च दत्वा ६

द्विज०

विप्रान्समादरं अनिवेषच भुक्त्वा च तु पीतिमवेन्नरः चंद्र
सूर्योपरागे वै चाशौचे मृतजातयोः स्पृष्ट्वा चाशुचिना सद्यः
पाकभांडं परित्यजेत् अस्पृश्यं तथान्नं च धृत्वा धौते च वास
सी पादप्रक्षालनं कृत्वा भुक्ते स्थाने परिष्कृते द्विभोजनेन
तीर्थं स्थिते सूर्ये द्विजातिभिः निष्फलं तद्भवेत्कामं भुक्त्वा
नरकं व्रजेत् पात्रात्पृथं न दद्यात् पुनर्भोजनमैथुने वर्ज्ये
द्वादशी दिवसे हविष्याशी च तपसे द्विजादीनां भक्त्या

दानं चान्नं क...

८ नपात्रं दद्यात् द्विधापि च वृषलीपतये चैव न दद्यात् कदाचन पूर्वं
संध्याहीनाय दुष्टाय वृषवाहाय पतिताय शूद्रकविक्रयिणे चै
व देवलाय कदाचन प्रदत्वा पात्रमेतेभ्यो बालतो नरकं व्रजे
त् पात्रं भुक्त्वा तद्दिवसे मैथुनान्नरकं व्रजेत् सर्वेभ्यः पातकी
तातकन्याविक्रयकारकः मूल्यं गृहीत्वा यो दद्यात्स महा
रौरवं व्रजेत् कन्यालोमप्रमाणं तद्वर्षं च पितृभिः सह कुंभी
पाके तु संयाते पुत्रेण्यापि पुरोहितैः तस्मात् कन्यां सुपात्राय

८

अथातः संप्रवक्ष्यामि सैन्यानां च चलाचलं ॥ येन विज्ञा-
नमात्रेण दैवज्ञो नृपवल्लभः ॥ १ ॥ तिथिवारं च नक्ष-
त्रं मुहूर्त्तं च काव्य शोभितं ॥ एकं युग्मं १ २ ३ स्थिते तत्र सै-
न्ये नैव चलाचलं ॥ २ ॥ त्रिशो बेदारूराणुद्धज्ञापते
न च संशयः ॥ तुर्ये ४ तुरगमारूह्य लपानं तु करोति तत् ।
॥ ३ ॥ पंचमे पुनरावर्त्ति षष्ठे श्रीगमनं वदेत् ॥ शैले ७
हारे प्रबधिसेव नगरे न च गम्यते ॥ ४ ॥ रुन्ये च
ग हते नामे मिस्पतं सर्वदा वदेत् ॥ इति सैन्यानां च
लाचलं ॥ अथान्यच्च ॥ तिथिपंचगुरगा काढ्या
मादौ मितिसंयुतं ॥ सप्तभिस्तु हरेद्भागं शेषं चै-
व फलं वदेत् ॥ १ ॥ शयनं चैकशेषे च द्वितीये चोप-
वेशनं ॥ तृतीये भोगसंयुक्तं पत्रकांतासमन्वि-
तं ॥ २ ॥ तुरगारोहणं तुर्ये ४ शेषे चापांतरं स्मरेत् ॥ प-
ष्ठे च तस्मतीरे स्यात् सप्तमे मूर्ति वदेत् ॥ ३ ॥
इति रिपुशयनं ॥ अथान्यच्च ॥ तिथिवारं च नक्ष-
त्रं नामाक्षरसमन्वितं ॥ शिवनेत्र हरेद्भागं शे-
षं फलमुच्यते ॥ एके १ जीवं द्विके २ मृत्युस्तन्ये
नवं चतुःपापे ॥ दस्रादिसप्तके वान ७ जुष्यव
रके पुरांतके ६ चित्रादिसप्तके तोय ७ द्वितीयं वैर
वनुधनं ४ लोहत्वयंति मार्गेषु पूर्वं भाद्रपद
त्रेयो ।

पंसर्वदावुधैः॥८॥ देवता मनुजाश्चैव पक्षिणो गा[illegible] स्तथा॥ चतुर्भिरेव ज्ञातव्या भाजितः
शेषतः क्रमात्॥९॥ मीरः शुष्मास्तथाम ध्यादीर्घ मध्यश्च ह्रस्वकाः॥ शिष्टं पूर्ववत्तथा[illegible]
भिर्भक्ते भि जायते॥११॥ नरास्तु योचद्विविधौ च त्वारश्च क्रमादिमे॥ भक्ते द्वादशभिश्चैव भा
मसंबंधिचिंतनम्॥१२॥ अन्यव्यक्ति भवेन्नेदो नास्माभिश्च प्रकथ्यते॥ ग्रंथवाहुल्यभी
त्याच ज्ञेयमन्यत्र तः सदा॥१३॥ मूलभेदा न्स्त्रवक्ष्यामि पथ्यो [illegible] भुना धुना॥ मूलं काष्ठं त
चो पत्रं पुष्पं चैव तथा फलम्॥१४॥ षड्भिर्भक्ते [illegible] जानीयात्पूर्ववि धाविचक्षणैः॥ तरवश्च
लतोषध्यस्तृणगुल्मादिकं तथा॥१५॥ पूर्ववन्मादृतथा वाभ्यां भक्त्वा मह्यां [illegible] च॥ स्व
देशे वपरे देशे वा प्रकल्पाभिर्विचिंतयेत्॥१६॥ कालसंघोत संख्या प्रकीर्णं चिंतये बुधः॥
एकेन रत्नजाति श्चतन्नो भेदादिकं पुनः॥१७॥ प[illegible] क्रमविभागेन मूलभिश्रणावेत
था॥ इत्येवं बहुधा चिंतं प्रश्नकालेमनोषिभिः॥१८॥ [illegible]

प्र॰ म॰ १

[illegible] प्रत्ताभ्यानंद[illegible]
श्रीगणेशाय नमः॥ [illegible] स्यान्माभिधास्ते॥ [illegible] सहितं भिषः॥ पिण्डसंज्ञा
मतां प्रीत्यै प्रश्न विद्यामथाकरोत्॥१॥ वर्गवर्गाप्रिमा [illegible] भाला भौवधा क्रमम्॥
मनां[illegible] विद्यामथाकरोत्॥ [illegible] केम्ना॥२॥ सि[illegible] सिद्धं क्रमाद्भुमोला [illegible] क्रमान्नरनारी
भवेत्तस्य पथा भागोश्च कल्पना॥३॥ गर्भे त्रिभिः [illegible] क्रमाद् [illegible] नरनारी
द्विगुणानमष्ट भिर्भक्ते शेषतः परिकल्पयेत्॥४॥ धातुमूलं तथा जीवं मूलं
नपुंसकम्॥ लोकज्ञाने पिचैतत्कालज्ञाने यथाक्रमात्॥५॥ धपुमे दान्स्त्रवद
जीवंच धातुकम्॥ कालक्रमाद्गुणा [illegible] प्रश्नकोविदैः॥६॥ सीसंजसं
भिपिण्डस्य [illegible] शेषतः॥ स्वर्णं [illegible] तथा ताम्रं तारकं कांस्यपिंगलं॥७॥
तथा [illegible] लोहाभूक्रमधोपिवा॥ तत्र द्वादश[illegible] कालांशक्रमतो वदेत्॥
[illegible] संज्ञानं त्रिभिरेवा प्रभाजितम्॥ नानानकं तथा पत्रविज्ञेयं सर्वदा
[illegible] पद्मतुष्पद श्चैव विपदः पादसंकुलाः॥ चतुर्भिर्भाजिते शेषे विज्ञे
बुधैः॥८॥ द्विपदश्चतुष्पद श्चैव विपदः

राम:
१

प्र० २

मेदस्तथा वसा ॥ एवं जीवे विचार्यस्या [illegible] जीवितं मृतमेव च ॥ १९ ॥ [illegible] नाम समायुक्ते पापी
स्यापीयथा [illegible] मम ॥ शृन्वेसं [illegible] यः समाहे [illegible] कालेन सम्भाष ॥ २० ॥ इत्येवमेक
विंश [illegible] ङ्गः श्लोकैर्लोकमनोरमा ॥ प्रसिद्धा [illegible] मपाप्रेमादेपाशिष्या [illegible] साधवे ॥ २१
ऽर्जा चाविशेषेराऽजेप्यनूने मूलोके [illegible] पूततथा बुधे ॥ स्वान [illegible] सा विशे
रामो हन्नेन विचार्यतः ॥ २२ ॥ इति श्री प्रश्नमनोरमा समाप्ता ॥ पौषमासि
सिते पक्षे दशम्यां भृगुवासरे ॥ सम्वत्सरे वेद गोत्र वसु चन्द्रे लिखित
मिदं पुस्तकं वाराणस्यां मुकुन्देन ॥ छ ॥

१८७४

अ१ आ२ इ३ ई४ उ५ ऊ६ ऋ७ ॠ८ ऌ९ ॡ१० ए११ ऐ१२ ओ१३ औ१४ अं१५ अः१६ १७
क३ ख४ ग५ घ६ ङ७ च४ छ५ ज६ झ७ ञ८ ट५ ठ६ ड७ ढ८ ण९ त६ थ७ द८ ध९ न१०
प७ फ८ ब९ भ१० म११ य८ र९ ल१० व११ श९ ष१० स११ ह१२ क्ष१३ २५ चं२९ मं१४ बु२५ [illegible] ३३ श११
अ१ क२ च३ ट४ त५ प६ य७ श८

राम: २

श्रीगणेशाय नमः ॥ ॐ ह्रीं वाग्वादिनी स्वाहा । ॐ ऐं ह्रीं वद वद वाग्वादिनी स्वाहा । ॐ सिद्धिः ॐ गं इति मंत्रत्रयेण पूगीफलपं
चकानां मध्ये पूर्वस्थं कुरु । पुनः पंचकं द्वितीये पूगीफलानां स्थापयेत् । उभयोरेकमेलने कृते सति यदि एकादशं भव
ति । तदा भो पृच्छक अग्रे धारयन् तव वांछितार्थो भवति न संदेहः ॥ स्थानांतरे गतो विदेशात् कार्यं कृत्वा समागमिष्यति ।
कार्यसिद्धिः गुर्विणी पुत्रं प्रसूयते रोगिणां रोगनाशः कृषिवाणिज्ये सिद्धिः ॥१॥ अंके मेलने यदा द्वादशं भवति ।
१२ तदा भो पृच्छक भू स्थाने स्थित्वा कार्यं कु

१	२	३	४	५	सीताराम
१	२	३	४	५	हनूमान

यतो त्वदीयं कार्यं यथास्वरूपं दीपं प्रकरोति तथैव किंचि
रु विलंबात् कार्यसिद्धिः ॥२॥ अंके १३ तदा भो पृच्छक मू
यतां त्वदीयं कार्यं समागमिष्यति । विपदादी[illegible]नां नाशः ॥३॥ अंके १४ राज्यात् कार्यसिद्धिः गुर्विणी पु[illegible]प
ते व्यापारे वृद्धिः विवादे जयः चिंतितकार्यसिद्धिः शत्रुभयादीनां नाशः ॥४॥ अंके १५ । भो [illegible] के त्वदीयकार्ये
ऋद्धि धनधान्यादीनां प्राप्तिः । व्यापारे समस्तकार्यसिद्धिः संशयं मा कुरु सोत्साहयुक्तो भव [illegible] । अंके भो पृच्छक
त्वयि चिंतितोऽयं नादेयात् कार्यसिद्धिर्भविष्यति [illegible] समस्त [illegible] वृद्धिः मंगलं समस्तकार्ये जयः ॥६॥ १६ ।
अंके २१ भो पृच्छक [illegible] कार्ये भयं स्वबाहुबलात् कार्यसिद्धिः ॥७॥ [illegible] अंके २२ तदा भो पृच्छक [illegible] न पुत्रो स्त्रीणां का
र्यं पूर्वं [illegible] कस्तस्य विध्वंसः सर्वान् [illegible] कार्यं कुरु । कार्यसिद्धिः संदेहं मा कुरु ॥८॥ अंके २३ भो पृच्छक त्वत्
यं सर्वविघ्नवर्जितं कंचित्कालं [illegible] मङ्गलं भवति । पुनः सर्वसिद्धिः [illegible] पुत्रलाभो [illegible]

राम:

ॐकं ३४ तदा भो पृच्छक स्वरूपतां मांगल्य मखिलं कुलेषु गमनागमनं सेवया राजसेवया सुविदारज असंयोगे शुभं सर्वग्रहं दृश्यते ॥१०॥
ॐकं २४ भो पृच्छक तव मनोर्थ ... संति कार्यसिद्धिर्भविष्यति संशयं मा कुरु पूर्वे ... सान कर्तव्यः स्वबाहुबलात् कार्यसिद्धिः ॥११॥
ॐकं ३१ भो पृच्छक गमनागमने कार्यसिद्धिः गर्भे पुत्रसंभवः व्यापारे प्राप्तिः संग्रहे लाभः विवादे द्रव्यं फलं गृहे कार्ये कृषिका
र्ये माहिष्यादि कार्ये लाभः समस्तकार्ये जयः धनादि वृद्धिः ॥१२॥ ॐकं ३२ भो पृच्छक तव निष्ठा कार्ये सफलं द्रव्य प्राप्तिः ॥
मित्रपक्षे जयः गर्भे पुत्रप्राप्तिः समस्तकार्ये जयः समस्त विपक्षान् जित्वा कार्यं भविष्यति संशयं मा कुरु पूर्वदिशायां सिद्धिः
कार्यसिद्धिः ॥१३॥ ॐकं ३३ भो पृच्छक तव कार्यं मया न दृश्यते न कर्तव्यादि दृष्टा क्षिप्तेन तदा कुशः शरीरे विघ्नो भवति अन्यत्र च
पदुर्वा वहवः संति पश्चात् नापो भविष्यति तस्मात् किंचित्कालं धैर्यमवलंब्य विधेयं ॥१४॥ ॐकं ३४ तदा भो पृच्छक यत्किंचि
त्कार्यं करोति विमलं चेतः स्थरं त्वत्प्रसादेन कार्यं भविष्यति संशयं मा कुरु प्रमादं त्यज उद्यमपरो भव नात्र संदेहः गर्भे पुत्रो
स्ति कृषि वाणिज्ये जयः ॥१५॥ ॐकं ३४ भो पृच्छक अस्मिन्कार्ये नोद्यमः अन्य कार्यं प्रारंभे जयः स्वकीय परपक्षे वादि वृद्धि विप
न्नादीनां नाशः किंचित्कालं धैर्यमवलंब्यातां सहसा कार्यसिद्धिः ॥१६॥ ॐकं ४१ भो पृच्छक तव कार्यं द्विराम एव भविष्यति शी
घ्रं प्राप्नोति देवादीन् विलयः समस्तकार्ये जयः शत्रुनाशः कार्यप्रारंभं कुरु गर्भे पुत्रसंभवः ॥१७॥ ॐकं ४२ तव कार्यं सिंह
वत् यथा चतुष्पदानां मध्ये सिंहः श्रेष्ठः तथा सर्वकार्यं भविष्यति ॥१८॥ ॐकं ४३ तदा भो पृच्छक तव कार्ये विविध मोप
मं दृश्यते सर्पमणिवत् यदा सर्पो हन्यते तदा मरणं प्राप्तिः पश्चात् तस्मात् कार्यारंभे विश्वासो न विधेयः उद्यमे पिनासि

पा०के०
२

कं २१ द्विकानित्रीनिदृश्यंते २२२ विरोधं विघ्ननाशनं चित्तक्लेशमसौख्यं च उद्योगं का
र्यनाशनं २२ द्विद्विकां नेत्रयंबीद्वयं २२३ कार्यसिद्धिकरं हं शंका स्वलाभं स्थान लाभं बं
धुमित्रसमागमं २३ द्विद्विके च चतुष्कांके २२४ गमने कार्यनाशनं विरोधं ग्रहदोषं च
कलहं मित्रबांधवै २४ द्विकं त्रिकं पंचांते २२२ ग्रहीतं दृश्यते गृहे कार्यनाशं च धं व्याधिः
ग्रहदोषविरोधता २५ द्विकं त्रिकं द्विकं चांते २३२ वीक्षते गमनं षण्मं आगमं छेला
भं च धनधान्यं षण्मुखं फलं २६ द्विकाद्वौ त्रीन् चौ चांते २३३ शत्रुव्याधिविनाशनं धन
धान्यागमं क्षेमं स्थानलाभं च नः वदं २७ द्विकं त्रिकं चतुष्कांते २३४ चिंता दोषविरोधता
शत्रूणां संगमं दृष्टं राज्यदोषं च दारुणं २८ द्विकं चतुष्कं च पं २४१ दृश्यते गृहदूषणं
हानि राजगृहे कष्टं षण्मुखं चित्ततो भयं २९ द्विकं चतुष्कं चाद्विकं २४२ कार्यहानिमहा
भयं चिंता कष्टं महाक्लेशं यक्षादि रोग्य संपदा ३० द्विकं चतुष्कं चत्रिके २४३ चिंता हा

राम
२

पा०के०
१

श्रीगणेशाय नमः ॥ अथ मंत्र ॥ ॐ नमो भगवति कूष्मांडिनि सर्वकार्यप्रसाधिनि सर्वनिमित्तप्रकाशि
नि एहि एहि त्वर त्वर वरदे वरदे हिलि हिलि मातंगिनि सत्यं ब्रूहि सत्यं ब्रूहि स्वाहा १ ददं ददं ददं चैव १११
पतते वह्निकुलं संतानं समृद्धिश्चैव राज्यमान्यमरोगता १ ददं ददं द्विकं यत्र ११२ पतितेसौ च
परं वध्वागमे जयं क्षेमं धनस्यागमनं भवेत् २ ददं ददं त्रिकं कानि ११३ पतिते स्त तसंगमं गते
प्राप्ति तीर्थयात्रा महोत्सवस्तु भवेत् ३ ददं ददं चतुष्कं के ११४ पतिते निरोकं कलहं गोत्र
जैराज्य भिमानं शत्रुसंकटं ४ ददं [illegible] कं ददं यत्र १२१ पतिते स्थानतः [illegible] लाभं [illegible] भवेन
गमागम तथैव च ५ ददा हौ द्विकं चांते १२२ पतिते भयतुल्यगुणं नाशानं च विज्ञानं स्वस्थाने
मं जयं भवेत् ६ मध्ये द्विकं ददं चांते १२३ त्रिकांते पतिते जयं कल्याणं क्षेममारोग्यं पुत्रदाराग
मागमं ७ ददं द्विकं चतुष्कं च १२४ तीर्थयात्रा महोत्सवं विवाहादि समुत्साहं गुरुराजास
मागमं ८ ददं त्रिकं ददं यत्र १३१ सामान्यं स्तोकलाभं च अभिमानकुले क्षेमं धनलाभय
सोनमं ९ ददं त्रिकं द्विकं कानि १३२ पतिते एकारकं [illegible] गोचितनाशं करस्य
ते १० ददा हौ त्रिकं चांते १३३ सामान्यं च [illegible] निद्रा [illegible] यामने १२

पाम
१

पदंत्रिकंचतुष्कंच १२४ [illegible] नं धनपुत्रादिलाभं [illegible] लाभं स[illegible]वच २२ पदंचतु
ष्कंचपदं १४२ भयवार्त्तासमागम [illegible] छत्रभंगराज्यनाशं प्रजाभंगप्रजायते २३ पदंचतुष्कं
चद्विकं १४२ धनधान्यसमागमं प्रजाधेमसुमित्रं च वस्तुवृष्टिं तु [illegible] १४ पदंचतुष्कं
चत्रिकं १४३ देशभंगमहद्दुःखं मतिनाशंमहाकष्टं पराजयः सदेहं च २५ पदौ [illegible] चतुष्कौ
च २४४ रिपुनाशंधनागमं आरोग्यंपितृसंयोगंराज्यसन्मानतोभवेत् २६ [illegible]
द्विपदौचांते २११ कार्यसिद्धधनागमं संतोषाद्विगुणंलाभं रोगनाशंशुभंकरं २७ द्विकं
पदंद्विकंपत्र २१२ क्लेशंहानिसरोगता बंधमृत्योगकलहं चिंतितंविफलंभवेत् २८ द्विकं
पदंत्रिकंपात्र २१३ गमनंकार्यशोभनं स्त्रीपुत्रधनसंप्राप्ति चिंतितंसफलंभवेत् २९
द्विकंपदंचतुष्कंच २१४ पुष्पं [illegible] दृश्यते कार्यनाशस्ततोद्वेगं सौभाग्यंसकलंशुभं
३० द्विद्विकेचपदंचांते २२१ एकचित्तेनसिध्यति विरोधनैवकुर्वीत मित्रप्रीतिततोसु

॥श्रीगणेशाय नमः॥ अकारे विजयं विद्यात् धनमैश्वर्य्यमेव च॥ अर्थश्रीपुत्रलाभश्च शोभनं चैव जायते १ ॥आ कारे सर्वसंतापं विरोधं स
र्वबंधुभिः ॥भयातङ्कभयं क्षिप्रं व्याधिश्चैव न संशयः २ इकारे धनमैश्वर्यं सिद्धिश्चैव प्रजायते सिध्यंति सर्वकार्याणि शिष्टानां च समा
गमम् ३ ईकारे धनमैश्वर्यं लाभश्चैव प्रजायते ॥धने नागमनं सिद्धिः सौभाग्यं च भवेन्महत् ४ उकारे दुःसंतापं विघ्नं चैव भयं विद्या
ति दुःखं च जायते घोरं मृत्युश्चैव न संशयः ५ ऊकारे प्राप्यते स्थानं प्रतिष्ठा चैव शोभना सिध्यंति सर्वकार्याणि ऊकारेण न संशयः ६ ॥
ऋकारे प्राप्यते द्रव्यं नानारत्नसमुद्भवम् सिध्यंति सर्वकार्याणि ऋकारेण न संशयः ७ ॥ऋकारे दृश्यते यच्च बाल्यमेव च मित्रै
स्सह विरोधश्च जायते च महाभयम् ८ लृकारे दृश्यते सिद्धिर्मित्रैस्सह समागमम् ॥अचिरेण च कल्याणं राज्यं सन्मानमेव च ९
ॡकारे शमहा व्याधिश्चिन्ता वैरस्य मेव च शोकं च जायते क्षिप्रं मृत्युर्हानिश्च जायते १० एकारे दृश्यते सिद्धिर्मित्रैस्सह समागमम्
उपस्थितं कल्याणं स्याच्चैव शुभं भवेत् ११ ऐकारे धनहानिश्च विरोधं सह बंधवैः ॥अमित्राणि च दृश्यंते भयं चैव न संशयः १२
॥ओकारे सर्वहानिश्च सिद्धिः क्षिपि न दृश्यते ॥अमित्राणि च जायंते शोकसंतापमेव च १३ ॥औकारे सर्वसिद्धिश्च भयं संताप
हारिणी सौभाग्यं चैव लाभं तु मित्रैस्सह समागमम् १४ ॥अंकारे विजयं लाभं राज्यसन्मानमेव च सिध्यंति सर्वकार्याणि
॥अंकारेण न संशयः १५ ॥अः कारे भयहानिश्च पापव्याधिसमन्वितः मित्रैस्सह विरोधाणि द्रव्यहानिश्च जायते १६ ककारेण
राज्यसन्मानं लाभश्च प्रियदर्शनं कल्याणं चैव सर्वं ककारेण न संशयः १७ खकारे शोक संतापं व्यथनाशं तथैव च सर्वत्र जाय
ते व्याधिर्जीवस्यापि न संशयः १८ गकारे चिंतितार्थश्च कार्यसिद्धिश्च जायते सौभाग्यानि लभ्यंते मित्रैस्सह समागमम् १९
घकारे सर्वसिद्धिश्च लाभश्चैव प्रजायते शोभनं यशो भवनं चैव कल्याणं च न संशयः २० ङकारे शोकसंतापं भयं व्याधिर्निरो
कं दृश्यते द्रव्यहानिश्च चिंतितं निःफलं भवेत् २१ चकारे विजयं लाभः राज्यसन्मानमेव च सर्वक्षेमं च ॥आरोग्यं सर्वलाभो

टिका ४

खकारे ॥ पर्थलाभश्च लाभानि विविधानि च ॥ पारोग्यं सर्वदा देहे शुभं चैव न संशयः २३ जकारे दृश्यते हानिः कार्यं क्षेव
नासिध्यति मित्रैस्सह विरोधश्च कलहश्चैव भविष्यति २४ झकारे दृश्यते चार्थं भावलं भोजनं भयेत सौंदर्यं दीर्घमा
युश्च धनलाभो भवेद्ध्रुवं २५ ञकारे संशयोद्दुःखं शोकं वंधनमेवच ॥ पश्चमं स्त्रशुभं चैव काय क्लेशश्च सर्वदा २६ टकारे
चार्थना शायविघ्नं चैव सदा भवेत प्राप्नोति शोदःखं च भवे सर्वत्र निःफले २७ ठकारे प्राप्यते पुत्रं राज्यं
श्रीमन् मेवचं इप्सितं फलं प्राप्ति ठकारेणा न संशयः २८ डकारे दृश्यते लाभो दीर्घमायुस्तथैव च ॥ प्र
विद्रोदे मारोग्यं ऽकारेणा न संशयः २९ ढकारे विविधा चिंता शोकं धनमेवच विदेशगमनं चैव ढकारेणा
नशंसयः ३० णकारे च सदा चैव धनं चैव भविष्यति विपुलं लभ्यते भोग्यं णकारे न संशयः ३१ तकारे दीर्घ
मायुश्च दोसं चैव वर्तते सर्वसौभाग्यमाप्नोति तकारेणा न संशयः ३२ थकारे कार्यसिद्धिश्च विविधं फलं
मेवच प्राप्नोति सर्वकार्यं च सदेव तथेप्सितं ३३ दकारे भोगानि कीर्तिरर्थं गुप्तदा भवेत सततं प्राप्यते

य	ल	श	ह	के	॥ यै	॥ प
शा	र	त	ऽ	ख	प	॥ सा
स	न	थ	ह	ग	हे	इ स
द	म	र	ब	ए	ई	ह घ
भ	अ	ऽ	लृ	ऽ	ने	न य
फ	च	लृ	ड	प	ज	व
॥	॥	॥	॥			

शोकं विविधानि च ३४ धकारेणा धनमस्वध्येश शरीरारोग्यमेवच प्राप्यते च महासौख्यमचिरेणा न संशयः ३५ नका
रेभयं नस्ति धनकार्यं भविष्यति दुःखं च भैवोत्किंचिन्नकारेणा संशयः ३६ पकारे चार्थनाशं वधनायतथैवच वि
छंसततं चैव शोकं वंधनमेवच ३७ फकारे दृश्यते धान्यं धनं चैव न संशयः फलंति कृषिसंपन्नं फकारेणा न संशयः ३८ व
कारेणा वनं क्लेशः ॥ पर्थनाशं महद्भयं प्राप्यते भरसा चैव वकारेण न संशय ३९ भकारे दृश्यते लाभं मनसंभोऽयुं तथैव च सिध्यं
ति सर्वकार्याणि भकारेणा न संशयः ४० मकारेणा वंधनं क्लिष्टमापदा सततं भवेत मरणं चार्थहानिश्च कार्यं चैव निःफलं ४१
यकारे कीर्तिमाप्नोति नि[illegible] धनसंपदा दाताचसवड्‌श्रेयं भोऽयं च भविष्यति ४२ रकारेणा भयं विघातिद [illegible] नित्यशः निश्च

येशानिशोकं नमस्यांचविनिर्दिशेत ४३ लकारेदृश्यतेसिद्धिर्धनंधान्यंचनित्यशः विपुलंलभ्यतेभोगंसुखंचैवनसंशयः ४४
वकारेविहितंकार्य्यंएसर्वांममैवच यथाचिंतितंकार्य्यंतथैवचभविष्यति ४५ शकारेविहितंकार्य्यंसफलंतुभवेद्ध्रुवं अर्थला
भमविघ्नंचसफलंचभविष्यति ४६ षकारेसर्वअर्थंचधनधान्यंतथैव सफलंदृश्यतेचिंतासर्वदानात्रसंशयः ४७ सका
रेनिःफलंचिंताभयशोकसदाभवेत यंयंचिंतयतेकार्य्यंनिष्फलंसदाभवेत ४८ हकारेसर्वसौख्यंकार्य्यसिद्धजायते
तस्मात्कार्य्यंकर्तव्यंसफलंभविष्यति ४९ क्षकारेराज्यसन्मानंसर्वसौख्यप्रजायते अर्थलाभंभवेतस्यक्षकारेना
त्रसंशयः ५० इतिश्रीपंडमाशिवसंवादेशकुनप्रश्नकशभाषासमाप्तं संवत १८७४ लिखितंद्विवेचंदीपुस्तकंसमाप्तं ध ६
[illegible]पूछे ।। मेषलग्नेकुंतापूछे सहदेवकहै वांछितफलहोइ ।।१।। वृषलग्नेशक्तिपूछे कृपाचार्यकहे अर्थलाभहोइ ।।२।। मिथुनल
ग्नेइंद्रपूछे विश्वामित्रकहे गांठीकोजाई ।।३ कर्कलग्नेद्रुपदपूछे नलधौम्यकहे लाभसुखहोइ ।।४।। सिंहलग्नेत्रिपुरारि
प्रतिपूछे सहदेवकहे वैरीसोभेटहोइ ।।५।। कन्यालग्नेकालिकाप्रतिपूछे भगदंतकहे लाभहोइ ।।६।। तुलालग्नेअश्व
त्थामाप्रतिपूछे द्रोणाचार्यकहे लाभफलहोइ ।।७।। वृश्चिकलग्नेगौतमप्रतिपूछे कविकहै कार्यसिद्धिः ।।८।। धनल
ग्नेशिवपूछे गणेशकहे प्रातःकार्यसिद्धिहोइ ।।९ मकरलग्नेविश्वामित्रपूछे नंदीकहेगांठीकोजाई ।।१०।। कुंभ
लग्नेकृपाचार्यपूछे दुर्योधनकहे मनवांछितफलहोई ।।११।। मीनलग्नेमाधवपंडितपूछे सीताकहे सिद्धिहोइ ।।१२।। इति
ध्रुववचनप्रमाणपुस्तसमाप्तमेतत ।।

मे	वृ	मि	क	रामराम
सि	क	तु	वृ	सीतारामसरा
ध	म	कुं	मी	हनुमान

दिषु विश्वासः श्रद्धा समाधानं किं चित्तैकाग्रता मुमुक्षुत्वं किं मोक्षो मे भू-
यादिति इच्छा एतत्साधनचतुष्टयं ततस्तत्वविवेकस्याधिकारिणो भवंति
तत्वविवेकः कः आत्मा सत्यस्तदन्यत् मिथ्येति ॥ आत्मा किं स्थूलसूक्ष्मका-
रणशरीराद्व्यतिरिक्तः पंचकोशातीतः सन् अवस्थात्रयसाक्षी सच्चिदानं-
दस्वरूपः सन्यः तिष्ठति स आत्मा स्थूलशरीरं किं पंचीकृतपंचमहाभू-
तैः कृतं सत्कर्मजन्यं सुखदुःखादिभोगायतनं शरीरं अस्ति जायते वर्द्ध-
ते विपरिणमते अपक्षीयते विनश्यतीति षड्विकारवत् तत् स्थूलशरीरं
सूक्ष्मशरीरं किं अपंचीकृतपंचमहाभूतैः कृतं सत्कर्मजन्यं सुखदुः-
खभोगसाधनं ज्ञानेंद्रियाणि पंच कर्मेंद्रियाणि पंच प्राणादयः पंच मन-

श्चैकं बुद्धिश्चैका एवं सप्तदशकलाभिः सह तिष्ठति तत्सूक्ष्मशरीरं कारण
शरीरं किं अनिर्वाच्यानाद्यविद्यारूपं शरीरद्वयस्य कारणमात्रं सत्
स्वस्वरूपज्ञानं निर्विकल्पकरूपं यदस्ति तत्कारणशरीरं अवस्थात्र
यं किं जाग्रत्स्वप्नसुषुप्त्यवस्था जाग्रदवस्था का श्रोत्रादिज्ञानेन्द्रिये
श्शब्दादिविषयैर्ज्ञायते इति यत् जाग्रदवस्था ॥५॥ स्थूलशरीराभि
मानी आत्मा विश्व इत्युच्यते ॥ स्वप्नावस्था केति चेत् जाग्रदवस्थायां य
द्दृष्टं यच्छ्रुतं तज्जनितवासनया निद्रासमये यः प्रपंचः प्रतीयते सा स्व
प्नावस्था ॥ सूक्ष्मशरीराभिमानी आत्मा तैजस इत्युच्यते अतः सुषुप्त्यवस्था
का अहं किमपि न जानामि सुखेन मया निद्रानुभूयते इति यत् सुषुप्त

वस्थाकारणशरीराभिमानी आत्मा प्राज्ञ इत्युच्यते। पंचकोशाः के अन्न
मय १ प्राणमय २ मनोमय ३ विज्ञानमय ४ आनंदमयश्चेति ५ अन्न
मयः कः अन्नरसेनैव भूत्वा अन्नरसेनैव अभिवृद्धिं प्राप्य अन्नरूपपृ
थिव्यां यद्विलीयते तदन्नमयकोशः मनोमयः कः मनश्च ज्ञानेंद्रियपंचकं
मिलित्वा भवति मनोमयकोशः विज्ञानमयः कः बुद्धिज्ञानेंद्रियपंच
कं मिलित्वा विज्ञानमयकोशो भवति एवमेव कारणशरीरभूताविद्यास्थ
मलीनसत्वं प्रियादिवृत्तिसहितं सत् आनंदमयकोशः एतत्कोशपंचकं च मदीयं
शरीरं मदीयाः प्राणाः मदीयं मनश्च मदीया बुद्धिर्मदीयं ज्ञानमिति स्वेनैव ज्ञा
यते॥ तद्यथा मदीयत्वेन ज्ञातं कुंडलकटकगृहादिकं स्वस्माद्भिन्नं। तथा पंच

पंचकोशादिकं मदीयत्वेन ज्ञातं आत्मा न भवति॥ आत्मा कस्तर्हि सच्चिदानंदस्व
रूपः सत्यकल्पः॥ कालत्रये पि तिष्ठतीति सत चित्का ज्ञानस्वरूपी आनंद
कः सुखस्वरूपः एवं सच्चिदानंद स्वरूपं स्यात्मानं जानीयात॥ अथच
तुर्विंशतितत्वोत्पत्तिवक्ष्यामः॥ ब्रह्मराश्रया सत्वरजस्तमोगुणात्मिका
मायाऽस्ति॥ ततआकाशः संभूतः आकाशाद्वायुः॥ वायोरग्निः अग्नेराप:
आपः पृथिवी एतेषां पंचतत्वानां मध्ये आकाशस्य सात्विकांशात् श्रोत्रें
द्रियं संभूतं॥ वायोः सात्विकांशात्त्वगिंद्रियं संभूतं॥ अग्नेः सात्विकांशाच्च
क्षुरिंद्रियं संभूतं॥ जलस्य सात्विकांशाद्रसनेंद्रियं संभूतं पृथिवीसात्वि
कांशाद्घ्राणेंद्रियं संभूतं॥ एतेषां पंचतत्वानां समष्टि सात्विकांशादंतःकर

णां तद्वृत्तिभेदात्मनोबुद्ध्यहंकारचित्तांतःकरणानि संभूतानि॥ एतेषां पंचत
त्वानां मध्ये आकाशस्य राजसांशात् वागिंद्रियं संभूतम्॥ वायो राजसांशात्पा
णींद्रियं संभूतं॥ वह्नेः राजसांशात्पादेंद्रियं संभूतं। जलस्य राजसांशादुपस्थें
द्रियं संभूतं। पृथ्वी वीराजसांशात् गुदेंद्रियं संभूतं। एतेषां पंचतत्वानां समष्टि
राजसांशात्प्राणपंचकं संभूतम्॥ एतेषां पंचमहाभूतानां तामसांशात्पंचपंचकं
एकं द्विधा विभज्य एकमर्धं तूष्णीमवस्थाप्य॥ अपरं अपरमर्धं चतुर्धा विभ
ज्य स्वार्धमन्येषु अर्धेषु स्वभागचतुष्टयं संयोजनं कार्यं तदा पंचीकरणं भवति॥
एतेभ्यः पंचीकृतपंचमहाभूतेभ्यः स्थूलशरीरं भवति॥ पिंडब्रह्मांडयोरैक्य
ब्रह्मांडं च संभूतं स्थूलशरीरस्याभिमानि विश्वनामकं ब्रह्मप्रतिबिंबं भवति

सचजीवः प्रकृतस्त्वस्मिन् ईश्वरभिन्नत्वं जानाति॥ अविद्योपाधिः सन्नात्मा जी
व इत्युच्यते॥ मायोपाधिः सन्नीश्वर इत्युच्यते॥ एवं उपाधिभेदाज्जीवेश्वरभे
ददृष्टिः यावत्पर्यंतं तिष्ठति तावत्पर्यंतं जन्ममरणादिरूपः संसारो न निवर्तते।
तस्मात्कारणात् जीवेश्वरभेदबुद्धिः कार्या॥ ननु साहंकारस्य किंचिज्ज्ञस्य जी
वस्य निरहंकारस्य सर्वज्ञस्येश्वरस्य तत्त्वमसीति महावाक्यात्कथमभेदबुद्धिः
स्यादुभयोर्विरुद्धधर्माक्रांतत्वादिति चेत् न स्थूलसूक्ष्मशरीराभिमानी त्वंपदवा
च्यार्थः उपाधिविनिर्मुक्तं समाधिदशासंपन्नं शुद्धं चैतन्यं लक्ष्यं॥ एवं सर्वज्ञत्वादिविशि
ष्ट ईश्वरः तत्पदवाच्यः। उपाधिशून्यं शुद्धचैतन्यं लक्ष्यं॥ एवं च जीवेश्वरयोः
अभेदबाधकाभावः॥ एवं च वेदांतवाक्यैः सद्गुरूपदेशेन च सर्वेष्वपि भूते

चै ३

एंतवृत्ति भेदात्मनो बुद्ध्यहंकारचित्तांतःकरणानि संभूतानि॥ एतेषां पंचत
त्वानां मध्ये आकाशस्य राजसांशात् वागिंद्रियं संभूतम्॥ वायो राजसांशात्पा
णींद्रियं संभूतं॥ वह्नेः राजसांशात्पादेंद्रियं संभूतं। जलस्य राजसांशादुपस्थें
द्रियं संभूतं। पृथ्वी वीराजसांशात् गुदेंद्रियं संभूतं। एतेषां पंचतत्वानां समष्टि
राजसांशात् प्राणपंचकं संभूतम्॥ एतेषां पंचमहाभूतानां तामसांशात् एकैकं
एकं द्विधा विभज्य एकमर्धं तथैव स्थाप्य॥ अपरं अपरमर्धं चतुर्धा विभ
ज्य स्वार्धं अन्येष्वर्धेषु स्वभागचतुष्टयं संयोजनं कार्यं तदा पंचीकरणं भवति॥
एतेभ्यः पंचीकृतपंचमहाभूतेभ्यः स्थूलशरीरं भवति॥ पिंडब्रह्मांडयोरैक्य
ब्रह्मांडवत्संमतं स्थूलशरीराभिमानि जीवनामकं ब्रह्मप्रतिबिंबं भवति

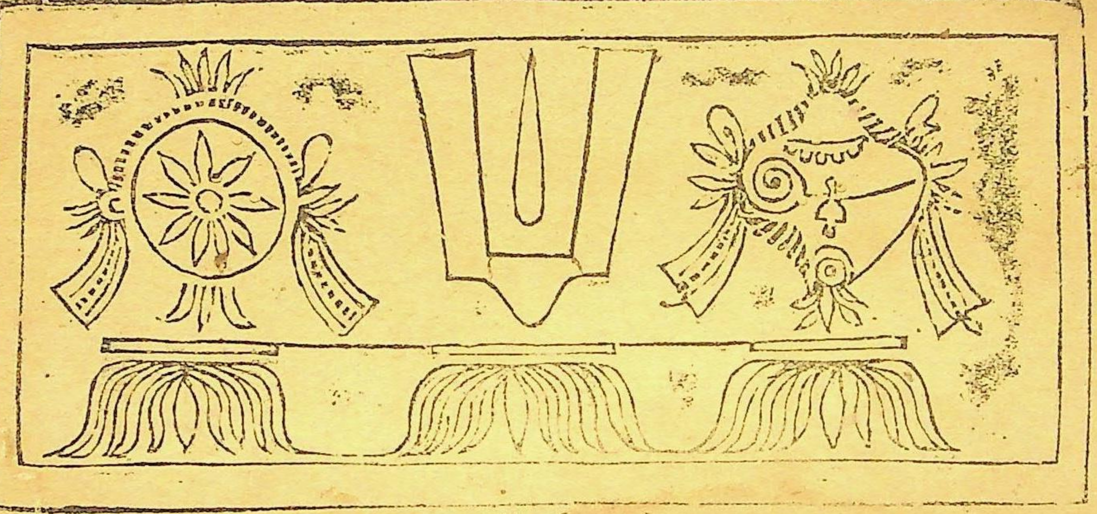
षु येषां बुद्धिरुत्पन्ना ते जीवन्मुक्ता इत्यर्थः ननु जीवन्मुक्तः कः यथा देहोहं
पुरुषोहं ब्राह्मणोहं शूद्रोहमस्मीति दृढनिश्चयस्तथा नाहं ब्राह्मणः न शूद्रः न पुरुषः
किंतु असंगः सच्चिदानंदस्वरूपः प्रकाशरूपः सर्वांतर्यामी चिदाकाशरूपोस्मीति
दृढनिश्चयरूपापरोक्षज्ञानवान् जीवन्मुक्तः ब्रह्मैवाहमस्मीत्यपरोक्ष
ज्ञानेन निखिलकर्मबंधविनिर्मुक्तः स्यात्॥ कर्माणि कतिविधानि संतीति चेत्।
आगामिसंचितप्रारब्धभेदेन त्रिविधानि संति॥ ज्ञानोत्पत्त्यनंतरं ज्ञानिदेहकृतं पु
ण्यपापरूपं कर्म यदस्ति तदागामीत्यभिधीयते॥ संचितं कर्म किं॥ अनंतकोटिज
न्मनां बीजभूतं सत् यत्कर्मजातं पूर्वार्जितं तिष्ठति तत्संचितं ज्ञेयं॥ प्रारब्धं कर्म
तत्प्रारब्धं भोगेन नष्टं भवति॥ प्रारब्धकर्मणां भोगादेव क्षय इति॥ संचितं कर्म

श्रीनैवाहमिति निश्चयात्मकज्ञानेन नश्यति ॥ आगामिकर्मापि ज्ञानेन नश्यति ॥ किंच
आगामिकर्मणां नलिनीदलगतजलवत् ज्ञानिनां संबंधो नास्ति किंच ये ज्ञा
निनं स्तुवंति भजंति अर्चयंति तान्प्रति ज्ञानिकृतं आगामि पुण्यं गच्छति ये च
ज्ञानिनं निंदंति द्विषंति दुःखप्रदानं कुर्वंति तान्प्रति ज्ञानिकृतं आगामि क्रियमा
णापवाच्यं कर्म पापात्मकं गच्छति तथा च श्रुतिः सुहृदः पुण्यकृतं द्विषंतः
पापकृत्यं गृह्णंतीति तथा चात्मवित् संसारं तीर्त्वा ब्रह्मानंद इह प्राप्नोति तरति
शोकमात्मवित् इत्यादि श्रुतेः ॥ तनुं त्यजतु वा काश्यां श्वपचस्य गृहे ऽथवा ज्ञानसं
प्राप्तिसमये मुक्तासौ विगताशयः इति स्मृतेश्च ॥ इति तत्त्वबोधप्रकरणं संपू
र्णम् शुभमस्तु ॥ संवत् १८६० श्रीराम० भाद्रकृष्ण २ रविवासरे ॥०॥०॥०॥०॥

श्रीगणेशाय नमः॥ ॐ आप्यायंतु ममांगानि वाक्प्राणश्चक्षुः श्रोत्रमथोबलमिंद्रिया
णि च सर्वाणि॥ सर्वं ब्रह्मोपनिषदं माहंब्रह्म निराकुर्यां मा मा ब्रह्म निराकरोदनिराकरण
मस्त्वनिराकरणं मेस्तु॥ तदात्मनि निरते य उपनिषत्सु धर्मास्ते मयि संतु ते मयि संतु॥ ॐ
शांतिः॥३॥ केनेषितं पतति प्रेषितं मनः॥ केन प्राणः प्रथमः प्रैति युक्तः॥ केनेषितां वाच
मिमां वदंति चक्षुः श्रोत्रं क उ देवो युनक्ति॥ श्रोत्रस्य श्रोत्रं मनसो मनो यद्वाचो ह वा
चं स उ प्राणस्य प्राणश्चक्षुषश्चक्षुरतिमुच्य धीराः प्रेत्यास्माल्लोकादमृता भवं
ति॥ न तत्र चक्षुर्गच्छति न वाग्गच्छति नो मनो न विद्मो न विजानीमो यथैतदनुशि
ष्यात्॥ अन्यदेव तद्विदितादथो अविदितादधि॥ इति शुश्रुम पूर्वेषां ये नस्तद्व्या
चचक्षिरे॥ यद्वाचानभ्युदितं येन वागभ्युद्यते तदेव ब्रह्म त्वं विद्धि नेदं यदिद

॥ केनोपनिषत्प्रारंभः ॥

अथ गुरुपरम्परा प्रारम्भः ॥

भारतभ्राता यन्त्रालयमें मुद्रित हुई सं० [illegible]

श्रीमतेरामानुजायनमः ॥ अस्मद्गुरुभ्योनमः ॥
अस्मत्परमगुरुभ्योनमः ॥ अस्मत्सर्वगुरुभ्योनमः ॥
श्रीमतेरामानुजायनमः ॥ श्रीपराङ्कुशदासायनमः ॥
श्रीमद्यामुनमुनयेनमः ॥ श्रीराममिश्रायनमः ॥ श्री
मते पुण्डरीकाक्षायनमः ॥ श्रीमन्नाथमुनयेनमः ॥
श्रीमते शठकोपायनमः ॥ श्रीमते विष्वक्सेनाय
नमः श्रियैनमः श्रीधरायनमः ॥ अस्मद्देशिकमस्म

गु
२

दीशपरमाचार्य्यानशेषान्गुरून् श्रीमल्लक्ष्मणयो
गिपुङ्गवमहापूर्णौ मुनिं यामुनं ॥ रामं पद्मविलोचनं
मुनिवरं नाथं शठद्वेषिणं सेनेशं श्रियमिंदिरा सहचरं
नारायणं संश्रये १ लक्ष्मीनाथसमारम्भां नाथयामुन
मध्यमाम्॥ अस्मदाचार्य्यपर्यन्तां वन्दे गुरुपरम्पराम् २
नारायणस्वमरकिङ्करभावजुष्टं लक्ष्मीप्रपन्नकरुणार्द्र
कटाक्षलक्ष्यम् ॥ श्रीमन्मुकुन्दपदपङ्कजचञ्चरीकं श्री

२

गु०
२

मज्जनार्दनगुरुं सततम्भजामि ३ श्रीमन्मुकुन्दपदप
ङ्कजभृङ्गराजं वेदान्तवेद्यपुरुषेऽर्पितस्वात्मभावम् ॥
दीनात्मनां करुणयार्तिहरं दयालुं लक्ष्मीप्रपन्नमुनि
वर्य्यमहं प्रपद्ये ४ श्रीराजगोपालपदाब्जभृङ्गसर्वाम्
शास्त्रार्थविशेषतत्वम् ॥ कात्यायनार्यान्वयपूर्णचन्द्रं
श्रीमन्मुकुन्दार्यमहं भजामि ५ नीलाद्रिनाथकैंकर्य
दत्तप्रवणमानसम् ॥ सौम्ययोगिजपापार्चं श्रीगोपा

२

गु०

४

लमहं भजे ६ श्रीवेङ्कटार्यान्वयसिन्धुसोमं श्री२निवा
सार्यपदाब्जभृङ्गं यं वारवर्यस्वकृपावलम्बं श्रीसौम्यजा
मातृमुनिं भजामि ७ श्रीमद्वादिभयङ्करान्वयरत्नौ
श्री२ निवासे गुरौ भक्तं स्वामिसुतरत्नं स्थिरतमं श्रान्तं
भजन्तं विभुम् ॥ वेदान्तोभयसारचिन्तनरतं शान्तं
दयासागरं श्रीनीलाचलनाथसेवनपरं यम्बारमार्यं
भजे ८ श्रीमन्धरबकुलवारिधिशीतभानुं रामानु

४

गु०

५

जार्यतनयोत्तममम्बुजाक्षिम् ॥ सेवे सदा सजगता
मपि नाथभाजं भजे तथापि मम नाथमनन्यभावम् ९
श्रीलंकायनवंशदुग्धजलधेराकासुधादीधितिं श्रीरा
मानुजयोगिदेहजवरं तत्पादपद्माश्रयम् ॥ भक्तानु
ग्रहपारतन्त्र्यसुभगं श्री२निवासार्यसत्पौत्रं श्रेष्ठगुणं
नमामि शिरसा श्रीनिवासं गुरुम् १० श्रीनिवासगुरो
पादसरसीरुहषट्पदम् ॥ वेदान्तद्वयसारज्ञं रा

५

मानुजगुरुम्भजे ११ वेङ्कटार्य्यपदाम्भोजद्वन्द्वप्रवणमानसम् ॥ तत्सूनुतत्कृपापात्रं श्रीनिवासगुरुम्भजे १२ वेदान्तदेशिककटाक्षविवृद्धबोधं कान्तोपयन्त्रियमिनःकरुणैकपालम् ॥ वत्सान्ववायमनवद्यगुणैरुपेतं भक्त्याभजामिपरवादिभयंकरार्य्यम् १३ श्रीशैलेशदयःपात्रंधीभक्त्यादिगुणार्णवम् ॥ यतीन्द्रप्रवणंवन्देरम्यजामातरंमुनिम् १४ नमःश्रीशैलनाथायकुन्तीनग

रजन्मने ॥ प्रसादलब्धपरमप्राप्यकैंकर्य्यशालिने १५ लोकाचार्य्यायगुरवेकृष्णपादस्यसूनवे ॥ संसारभोगिसन्दष्टजीवजीवातवेनमः १६ श्रीकृष्णपादपादाब्जेनमामिशिरसासदा ॥ यत्प्रसादप्रभावेनसर्वसिद्धिरभून्मम १७ वेदान्तवेद्यामृतवारिराशेर्वेदार्थसारामृतपूरमग्र्यम् ॥ आदायवर्षंतमहंप्रपद्यकारुण्यपूर्णंकलिवैरिदासम् १८ नमोवेदांतवेद्यायजगन्मंग

स्त्वहेतवे ॥ यस्यवागमृतासारपूरितंभुवनत्रयम् १९
श्रीपराशरभट्टार्य्यः श्रीरंगेशपुरोहितः ॥ श्रीवत्सा
ङ्कसुतःश्रीमान् श्रेयसेमस्तुभूयसे २० रामानुज
पदच्छाया गोविन्दाह्वानपायिनी ॥ तदायत्तस्व
रूपासाजीयान्मद्विश्रमस्थली २१ योनित्यमच्युत
पदांबुजयुग्मरुक्मव्यामोहितस्तदितराणितृणायमे
ने॥ अस्मद्गुरोर्भगवतोस्यदयैकसिन्धोरामानुजस्य

चरणौशरणंप्रपद्ये २२ कमलापतिकल्याणगुणामृत
निषेवया ॥ पूर्णकामायसततंपूर्णायमहतेनमः २३
यत्पादांभोरुहध्यानविध्वस्ताशेषकल्मषः ॥ वस्तु
तामुपयातोहंयामुनेयंनमामितम् २४ अयत्नतोया
मुनमात्मदासमलर्कपत्रार्पणनिष्क्रयेण ॥ यःक्रीत
वानास्थितयौवराज्यंनमामितंराममेयसत्त्वम् २५
नमःपङ्कजनेत्राय नाथश्रीपादपंकजे॥न्यस्तसर्वभरा

यास्मत्कुलनाथायधीमते २६ नमोचिंत्याद्भुताक्लि
ष्टज्ञानवैराग्यराशये ॥ नथाय मुनयेगाधभगवद्भ
क्तिसिन्धवे २७ मातापितायुवतयस्तनयाविभूतिः
सर्वंयदेवनियमेनमदन्वयानाम् ॥ आद्यस्यनःकुल
पतेर्वकुलाभिरामं ॥ श्रीमत्तदंघ्रियुगलंप्रणमामिमू
र्ध्ना २८ भूतंसरश्चमहदाह्वयभट्टनाथश्रीभक्तिसार
कुलशेखरयोगिवाहान् ॥ भक्तांघ्रिरेणुपरकालयती

न्द्रमिश्रान् श्रीमत्परांकुशमुनिंप्रणतोस्मिनित्यम् २९
गुरुमुखमनधीत्यप्राहवेदान्तशेषान् नरपतिपरि
क्लृप्तंशुल्कमादातुकामः॥ श्वसुरममरवंद्यंश्रीरङ्गनाथ
स्यसाक्षाद्विजकुलतिलकंतंविष्णुचित्तंनमामि ३०
श्रीरंगचन्द्रमसमिन्दिरयाविहर्तुं विन्यस्यविश्वचिद
चिन्नयनाधिकारं ॥ योनिर्वहत्यनिशमंगुलिमुद्रयैव
सेनान्यमन्यविमुखास्तमशिश्रियामः ३१ नमःश्रीरङ्ग

नायक्यैयद्भ्रुविभ्रमभेदतः ॥ दृष्टे स्मितव्यवेद्यख्यानि
स्त्रोन्नतमिदंजगत् ३२ श्रीलक्ष्मणार्यसंतकः श्रीकृष्ण
यमाश्रये ॥ चिन्तामणिमिवोद्भ्रान्तमुत्संगेनंतभो
गिनः ३३ नमोस्मदाचार्यपरम्पराभ्योनमोभागवत
द्भ्योनमोनमः नन्तसुखागरेभ्यो नमः श्रियःपतये
नमोस्तु ॥ ३३ ॥ इतिगुरुपरम्परासम्पूर्णम् ॥

इदंपुस्तकं भारतभ्राता यन्त्रालये मुद्रितं सं० १८४६

त०म०

१

श्रीगणेशाय नमः॥ श्रीशिवाय नमः॥ बुद्ध्वा यानिखिलार्चितास्त्रिदशसंदोहाः सदाभोदयास्वा
ज्ञानप्रशमापयन्त्रमनसो बुधीस्समस्तापदः॥ श्रीविघ्नेश्वररांवुजं भवभयध्वंसैकवी
जंपरं हृत्सद्मे विनिधाय तंनिरुपमं तत्त्वानुसंधीयते॥१॥ अथ श्रुतिः स्मर्यते॥ आत्मा वारे
द्रष्टव्यः श्रोतव्यः मंतव्यो निदिध्यासितव्य इति॥ अस्यार्थः॥ मुमुक्षुणा आत्मा द्रष्टव्यः मु
मुक्षोरात्मदर्शनस्य साधनमिति यावत्। आत्मदर्शनोपायः कइत्यत आह। श्रोतव्य इत्यादि
ति नार्थक्रमेण श्रवणादुक्रमस्य स्फोटो भवति। अग्निहोत्रं जुहोति यवागूं पचतीत्यादिवत्॥
तथाच। श्रवणमनननिदिध्यासनानि तत्त्वज्ञानजनकानीत्युक्तं भवति॥ अत्र श्रुतिः

राम:

१

कृतात्मश्रवणस्य मननेऽधिकारः॥ मननं चात्मन इतरभिन्नत्वेनानुमानम्॥ तच्च भेदप्रतियोगित
रज्ञानं न साध्यम्। तथा च इतरत्वज्ञाने तदर्थं पदार्थनिरूपणं संक्षेपतः। सामान्यतः पदार्थो द्विविधः
भावोऽभावश्च। भावः षड्विधः। द्रव्यगुणकर्मसामान्यविशेषसमवायभेदात्। तत्र द्रव्यत्वगुण
त्वकर्मत्वानि जातयः। सामान्यत्वादीन्युपाधयः। द्रव्याणि नव। पृथिव्यप्तेजोवाय्वाकाशका
लदिगात्ममनांसि॥ आकाशत्वकालत्वदिक्त्वान्युपाधयः। अन्यानि जातयः। तत्र रूपरसगं
धस्पर्शसंख्यापरिमाणपृथक्त्वसंयोगविभागपरत्वापरत्वगुरुत्वद्रवत्वसंस्काराश्चतुर्दशगु
णाः पृथिव्याम्॥ रूपरसस्पर्शस्नेहसंख्यापरिमाणपृथक्त्वसंयोगविभागपरत्वापरत्वगुरु
त्वद्रवत्वसंस्काराश्चतुर्दशगुणा अपाम्। रूपस्पर्शसंख्यापरिमाणपृथक्त्वसंयोगविभाग

परत्वापरत्वसंस्कारा एकादश गुणास्तेजसः ॥ स्पर्शसंख्यापरिमाणपृथक्त्वसंयोगविभागपरत्वापरत्वसं
स्कारा वायोर्गुणा नव ॥ शब्दसंख्यापरिमाणपृथक्त्वसंयोगविभागाः षड्गुणा आकाशस्य ॥ संख्याप
रिमाणपृथक्त्वसंयोगविभागाः पञ्चगुणाः कालदिशोः ॥ संख्यापरिमाणपृथक्त्वसंयोगविभागबु
द्धिसुखदुःखेच्छाद्वेषप्रयत्नधर्माधर्मसंस्काराश्चतुर्दशगुणाः आत्मनः ॥ संख्यापरिमाणपृथक्त्व
संयोगविभागपरत्वापरत्वसंस्कारा अष्टौ गुणा मनसः ॥ ज्ञानेच्छाकृतिसंख्यादिपंचकाष्टौ गु
णा ईश्वरस्य ॥ तथा चावायोर्नवैकादश तेजसो गुणा जलक्षितिप्राणभृतां चतुर्दश ॥ दिक्काल
योः पंच षडेव चांबरे महेश्वरे ऽष्टौ मनसस्तथैव च ॥ एतत्र पृथिवीजलतेजोवायवो द्विविधाः प
रमाणवः सावयवाश्च ॥ आकाशकालात्मदिशो विभुरूपाः ॥ मनः परमाणुरूपम् ॥ तत्र सा

वयवाश्च नित्याः। इतराणि नित्यानि। सावयवा वा त्रिविधः। शरीरेंद्रियविषयभेदात्। मानुषाणां श
रीरं पार्थिवम्। जलीयं शरीरं वरुणलोके प्रसिद्धं। तैजसं शरीरं आदित्यलोके। वायवीयं शरीरं
वायुलोके। घ्राणेंद्रियं पार्थिवम्। रसनेंद्रियं जलीयम्। चक्षुरिंद्रियं तैजसम्। त्वगिंद्रियं वा
यवीयं। श्रोत्रेंद्रियं कर्णशष्कुल्यवच्छिन्ननभःप्रदेशः। एतानि पंच बहिरिंद्रियाणि। मनोंत
रिंद्रियम्। तेन षडिंद्रियाणि। विषयाश्च शब्दादिरूपेण प्रसिद्धाः॥ आत्मा द्विविधः। परमात्मा
जीवात्मा च। तत्र जीवात्मनः प्रतिशरीरं भिन्नाः बंधमोक्षयोग्याः। परमात्मा ईश्वरः। अथ प्रत्यक्ष
प्रत्यक्षद्रव्याणि। परमाणुद्व्यणुके अप्रत्यक्षे। उद्भूतरूपवत्त्वे पञ्चतानि पृथिवीजलतेजांसि
प्रत्यक्षाणि। आत्मा च प्रत्यक्षः॥ वाय्वाकाशकालदिङ्मनांसि तु अप्रत्यक्षाणि। वहिर्द्रव्य

त०म०

३

प्रसक्तं इति महत्त्वे सत्युद्भूतरूपवत्त्वं प्रयोजकं॥ अथ यद्व्योसन्निप्रकृष्टा तत्रो सत्तिः कारणव-
ताम्। अनन्यथासिद्धनियतपूर्ववृत्तिकारणम्। तत्त्वं कारणत्वम्। त्रिविधानि कारणा-
नि। समवायिकारणान्यसमवायिकारणानि निमित्तकारणानि॥ यत्समवेतं कार्यमु-
त्पद्यते तत्समवायिकारणं॥ यथा परमाणुर्द्व्यणुकस्य। कपालं घटस्य। समवायिकारणे
संबद्धं कारणमसमवायिकारणम्। यथा परमाणुद्वयसंयोगो द्व्यणुकस्य कपालसंयोगो घ-
टस्य। एतदुभयभिन्नं यत्कारणं तन्निमित्तकारणम्। यथा द्व्यणुके ईश्वरः। घटे दंडः। ए-
तत्कारणत्रयं भावकार्यमात्रस्य। तत्र समवायिकारणं सर्वं द्रव्यमेव। असमवायिकारणं द्व-
येगुणाः। गुणो गुणाः। कर्म च। कार्यमात्रं प्रति साधारणकारणानि। ईश्वरः तज्ज्ञानेच्छाकृ-
तयः प्रा[illegible]गभावकालदिगदृष्टानि। तत्र परमाणुद्वयसंयोगात् द्व्यणुकमुत्पद्यते। संयुक्तद्व्यणु

वा

राम:

३

क[illegible]त्र पात त्रसरेणुः। एवं चतुरणुकादिकपालांतम्।। कपालद्वयसंयोगेन घटोत्पद्यते। घटस्तु
सावयवो। अवयवप्रकरणं कथ्यते। प्रत्यक्षद्रव्ये प्रत्यक्षमेव प्रमाणम्। अतींद्रिये त्वनुमानं प्र
त्यक्षहेतुसाध्यदृष्टांतज्ञानसाध्यम्। विशेषो वक्ष्यते। परमाणुद्व्यणुकानुमानम्। त्रस
रेणुः सावयवद्रव्यारब्धः बहिरिंद्रियवेद्यद्रव्यत्वात्। बहिरिंद्रियवेद्यद्रव्यं यत्तत्सावयव
द्रव्यारब्धम्।। यथा घटः। अत्र त्रसरेणुः पक्षः सावयवद्रव्यारब्धत्वं साध्यम्। बहिरिंद्रियवेद्य
द्रव्यत्वादिति हेतुः। घटो दृष्टांतः। अनेन द्व्यणुकः परमाणुश्च सिध्यति। आकाशं वायुश्च श
ब्देन स्पर्शेन चानुमीयते। शब्दो द्रव्याश्रितो गुणत्वात्।। यथा घटरूपं। अनेन द्रव्यांतरबाधा
त्। शब्दाश्रयत्वेनाकाशं सिध्यति। पृथिव्यादिचतुष्टयावृत्तिरूपस्पर्शो द्रव्याश्रितो गुणत्वात्।।

इत्यनुमानेन द्रव्यांतरसंबंधात् । स्पर्शाश्रयत्वेन वायुः सिध्यति ॥ काले प्रमाणमाह परत्वापरत्वे द्वैविध्यं
कालिके दैशिके च । परत्वोत्पत्तिश्च बहुतररविक्रियाविशिष्टशरीरज्ञानात् । तस्य स्वं ज्येष्ठत्वम् ॥
अपरत्वोत्पत्तिश्च स्वल्पतररविक्रियाविशिष्टशरीरज्ञानात् । अपरत्वं च कनिष्ठत्वम् । तदनुमाने प
या । परत्वजनकं बहुतररविक्रियाविशिष्टशरीरज्ञानमिदं परंपरासंबंधघटसापेक्षं स्वघ ।
साक्षात्संबंधाभावे सति विशिष्टज्ञानत्वात् । लोहितः स्फटिक इति प्रत्ययवत् । परंपरासं
बंधश्च रविक्रियायाः स्वसमवायिसंयुक्तसंयोगः । तेन संबंधघटकः कालः सिध्यति ॥ ०
ननु कालस्य भूतभविष्यद्वर्तमानभेदेन बहुत्वात्कुत एकत्वमिति न वाच्यम् । उपाधिभे
देन तद्भेदप्रत्ययात् । कालोपाध्योरविक्रियादिरूपाभिन्ना एव । दैशिकपरत्वापरत्व

ष्यां च दिशः सिद्धिः। ते च दूरत्वसमीपत्वे भवतः। परत्वजनकं ह्यवधिसापेक्षं वृत्तरसंयोगविशिष्टशरीर
ज्ञानमिदं परंपरासंबंधघटकसापेक्षमित्याद्यपि पूर्ववत्। तेन च दिशः सिद्धिः॥ न चाकाश
मेव संबंधघटकमास्तामिति वाच्यम्। तस्य शब्दाश्रयत्वेनैव धर्मिग्राहकप्रमाणसिद्धत्वा
त्॥ नरविक्रियाद्युपनायकत्वसंभवः। अहं सुखी इत्यादिप्रत्यक्षमात्मनि प्रमाणम्। ईश्व
रे चानुमानम्। यथा क्षित्यादिः सकर्तृका कार्यत्वात्। घटवत्। तेन ईश्वरस्य तद्वृत्तिनित्यज्ञाने
च्छाकृतीनां तत्सर्वज्ञत्वस्य च सिद्धिः। मनसि प्रमाणं यथा। सुखादिप्रत्यक्षं इंद्रियजन्यम्। ज
न्यप्रत्यक्षत्वात्। घटप्रत्यक्षवत्। तथा चेंद्रियांतरबाधे मनसः सिद्धिः॥ अथ द्रव्यनाशप्रक्रि
या। द्रव्यनाशो द्विविधः। क्वचिदसमवायिकारणनाशात्। क्वचित्समवायिकारणनाशा

च्चा।तत्राद्योयथा।परमाणुद्वयसंयोगनाशात् द्व्यणुकनाशः।द्वितीयोयथा।कपालनाशात्
घटनाशः।घटनाशेउभयविधः प्रध्वंसः संभवति।आकाशकालदिगात्मपरमाणवोऽव
त्ययः समवायश्च।।पृथिव्यादिपंचानां भूतत्वम्।।पृथिवीजलतेजोवायुमनसां क्रियाव
त्त्वम् मूर्त्तत्वम्।पृथिवीजलतेजोवायवो द्रव्यसमवायिकारणानि।कालस्यकालिकसं
बंधेन सर्वाधिकरणत्वम्।दिशोदैशिकसंबंधेन सर्वाधिकरणत्वम्।।अथगुणाःकथ्यं
ते।।रूपरसगंधस्पर्शसंख्यापरिमाणपृथक्त्वसंयोगविभागपरत्वापरत्वबुद्धिसुखदुःखे
च्छाद्वेषप्रयत्नगुरुत्वद्रवत्वस्नेहसंस्कारधर्माधर्मशब्दाश्चतुर्विंशतिगुणाः।।रूपस्य
त्वादीनिसर्वाणिपवजातयः।रूपंपृथिव्यादित्रयवृत्ति।तच्चशुक्लनीलरक्तपीतकपिशह

रितक्चित्रभेदेनबहुविधम्।पृथिवीवृत्ति।स्वच्छंशुक्लंरूपंजलवृत्ति।शुक्लंभास्वरंरूपंतेजोवृत्ति॥
रसःपृथिवीजलवृत्ति।तत्रमधुराम्ललवणकटुकषायतिक्तभेदात्षड्विधः।रसःपृथि
व्याम्।जलेमधुरएव।गंधोद्विविधः।सुरभिरसुरभिश्च।पृथिवीमात्रवृत्तिः।स्पर्शश्च
पृथिव्यादिचतुष्टयवृत्तिः।सचत्रिविधः।अनुष्णाशीतःशीतःउष्णश्च।अनुष्णाशीत
स्पर्शोवायुपृथिव्योः।जलेशीतः।तेजस्युष्णः।संख्यापरिमाणपृथक्त्वसंयोगविभागाः
नवद्रव्यवृत्तयः।परत्वापरत्वेपृथिवीजलतेजोवायुमनोवृत्तिनी।बुद्धिसुखदुःखेच्छाद्वे
षप्रयत्नभावनाधर्माधर्मआत्मवृत्तयः॥गुरुत्वंपृथिवीजलवृत्ति।द्रवत्वंपृथिवीजल
तेजोवृत्ति।तद्द्विविधम्।नैमित्तिकंसांसिद्धिकंच।आद्यंपृथिवीतेजसोः।द्वितीयंजले।स्नेहो

जलमात्रवृत्तिः। संस्कारः पृथिवीजलतेजोवाय्वात्ममनोवृत्तिः। वेगोभावनास्थितिस्था
पकश्च। तत्र वेगः पृथिव्यादिचतुष्टयमनोवृत्तिः। द्वितीयः आत्मवृत्तिः। तृतीयः पृथिव्या
दिचतुष्टयवृत्तिः। शब्दो द्विविधः। वर्णात्मको ध्वन्यात्मकः। आकाशमात्रवृत्तिः। रूपर
सगंधस्पर्शस्नेहसांसिद्धिकद्रवत्वशब्दबुद्धिसुखदुःखेच्छाद्वेषप्रयत्नधर्माधर्मभा
वनाविशेषगुणाः। तथा चोक्तम्। रूपंगंधोतथास्पर्शः स्नेहसांसिद्धिको द्रवः। बुद्ध्या
दिभावनांतश्च शब्दो वैशेषिका गुणाः। १। संख्यापरिमाणपृथक्त्वसंयोगविभाग
परत्वापरत्वगुरुत्वनैमित्तिकद्रवत्ववेगास्थितिस्थापकश्च सामान्यगुणाः। अथ विस
गुणाः। जलतेजोवायुपरमाणूनां विशेषगुणाः। अथ प्रसंगगुणाः। गुरुत्वधर्माधर्म

भावनास्थितिस्थापकाः परमाणुद्व्यणुकवृत्तिगुणाः। अतीन्द्रियवृत्तिसामान्यगुणाः। त्रसरेणोः
रूपं विहायान्ये गुणाः अतीन्द्रियाः। रूपरसगंधस्पर्शस्नेहद्रवसंख्येमहत्वे समुद्भूतरूपवत्त्वं प्रयो
जकम्। सामान्यगुणप्रत्यक्षे आश्रयप्रत्यक्षं। बुद्धिप्रत्यक्षे स्ववृत्तिविशिष्टज्ञानत्वम्॥ सु
खादिप्रत्यक्षे स्ववृत्तित्वसुखत्वादिकमेव॥ ध्वंसाद्यशब्दं विहाय सर्वशब्दप्रत्यक्षे। अथ गुणो
त्पत्तिप्रक्रिया। अवयववृत्तिविशेषगुणाः अवयविनि स्वसमानजातीयगुणानारभंते॥ पृथि
वीविशेषगुणाः पाकजाः द्विविधाः। पाकप्रयोज्याः पाकजन्याश्च। कारणगुणप्रक्रमजन्याः
पाकप्रयोज्याः॥ अग्निसंयोगजन्या द्वितीयाः। श्यामे घटे अग्निसंयोगेन श्यामरूपनाशानंतरं
घटे रक्तरूपमुत्पद्यते इति नैयायिकमतम्। अग्निसंयोगेन परमाणुपाके सति परमाणौ रक्त

रूपमुत्पद्यते पुनर्नष्टोत्पन्ने सत्तांकारणगुणक्रमेणाघटेरक्तरूपमुत्पद्यते इति वैशेषिकमतं
कपालं नीलमेकमेकं च पीतं यदि तदा घटे चित्ररूपमुत्पद्यते। रसादावेवं संभवति। अतएव
निरसो न जायते। चित्ररसाद्यस्वीकारात्। गुरुत्वस्थितिस्थापकयोरप्यकारणगुणप्रक्रम
जन्यता। द्वित्वादयोऽपेक्षाबुद्धिजन्याः। परिमाणं चतुर्विधम्। अणु महद्ध्रस्वं दीर्घं च। कारण
गुणप्रक्रमजन्यम्। स्वावयववहुत्वं च महत्वजनकम्। यथा त्रसरेणूनाम्। अवयवानां शिथि
लः संयोगः प्रचयोपि तज्जनकः। यथा तूलपरिमाणम्। एवं चाकारणगुणप्रक्रमजन्यम्॥
ननु तत्र किं प्रमाणम्। घटात्पटः पृथगिति प्रत्ययस्य उत्पत्तिस्तस्यान्योन्याभावविषयकत्वमिति चेन्न।
अन्योन्याभावप्रत्ययप्रतियोग्यनुयोगिनोः समानविभक्तिकत्वनियमात्। यथा घटः पटो न॥

अन्योन्याभावस्याप्यव्याप्यवृत्तित्वे घटवति पटो नेत्यपि प्रयोगापत्तेः। न चैवं घटादन्यः पट इत्यत्र कथम
न्योन्याभावप्रतीतिरिति वाच्यम्॥ अन्यत्वस्यापि पृथक्त्वरूपत्वात्। संयोगस्त्रिविधः। अन्यतर
कर्मजः। उभयकर्मजः। संयोगजश्च॥ आद्यो यथा। मनःकर्मणा आत्ममनसोः संयोगः। द्विती
यो यथा। मेषयोः कर्मणा तयोः संयोगः। तृतीयो यथा। कारणाकारणसंयोगात्कार्याकार्य
संयोगः। हस्ततरुसंयोगात्कायतरुसंयोगः। विभागस्त्रिविधः। अन्यतरकर्मजः। उभयक
र्मजः। विभागजश्च। आद्यो यथा। मनःकर्मणा आत्ममनसोर्विभागः। द्वितीयो यथा। मेषयोः
कर्मणा तयोर्विभागः। विभागजविभागो द्विविधः। कारणमात्रविभागजः। कारणाकारण
विभागजश्च। आद्यो यथा। कपालकर्मणा कपालद्वयविभागः ततः कपालद्वयसंयोगनाशः
ततो घटनाशस्ततः कपालस्याकाशादिदेशाद्विभागजो विभागः॥ न च विभागः स्वोत्पत्त्यनंतर

मेवविभागजविभागंजनयतीतिवाच्यम्।द्रव्यनाशसहकृतस्यैवतस्यतद्धेतुत्वात्।द्रव्यस्य
प्रतिबंधकत्वेनसतिद्रव्येतदसंभवात्।नचकर्मैवएकदाकपालद्वयविभागंआकाशकपाल
विभागंचजनयतीतिवाच्यम्।।यद्द्रव्यानारंभकसंयोगविरोधिनंविभागमारभतेनैत
तद्द्रव्यारंभकसंयोगविरोधिनम्।यथाविकसत्कमलकुड्मलदलकर्मेतिव्याप्तेः।नचसंयो
गेष्टमस्तु।तत्राविरोधात्।द्वितीयस्तुकारणाकारणविभागात्कार्याकार्यविभागः।करत
रुविभागात्कायतरुविभागः।परत्वापरत्वोत्पत्तिःकालप्रकरणेउक्ता।बुद्धिर्ज्ञानम्।तद्द्विवि
धम्स्मरणम्।अनुभवश्च।स्मरणंद्विविधम्।यथार्थमयथार्थंच।तद्वतितत्प्रकारकत्वं
यथार्थत्वम्।तदभाववतितत्प्रकारकत्वमयथार्थत्वम्।पूर्वानुभवःसंस्कारद्वारास्म
रणंजनयति।तत्रपूर्वानुभवस्ययथार्थत्वायथार्थत्वाभ्यांस्मरणमुभयरूपंभवति।अनुभ

बोद्विविधः।प्रमाऽयथार्थश्च।तत्रप्रमा चतुर्विधमग्रा वक्ष्यते।अयथार्थज्ञानं चतुर्विधम्।संश
योविपर्ययः स्वप्नोऽनध्यवसायश्च।।संशयोयथा।।समानधर्मवद्धर्मिज्ञानविशेषादर्शन
कोटिस्मरणेभ्यः स्थाणुर्वा पुरुषो वा इति ज्ञानं जन्यते।स एव संशयः।विपर्ययस्तु समानध
र्मवद्धर्मिज्ञानविशेषादर्शनैककोटिस्मरणैः शुक्ताविदं रजतमिति ज्ञानं जन्यते।तत्र गुरु
मते इदमिति अनुभवात्मकज्ञानं रजतमिति स्मरणात्मकं तेन ग्रहणस्मरणात्मकज्ञानद्वयं।न
तु रजतत्वविशिष्टज्ञानमिदम्।अन्यस्य अन्यथाभाने सामग्र्यभावात्।प्रवृत्तिस्तु स्वतंत्रोप
स्थितेष्टभेदाग्रहात्।नैयायिकमते पूर्वतंकं विशिष्टज्ञानम्।तेन भ्रमः सिध्यति।स्वप्नस्तु अनु
भूतपदार्थस्मरणेभ्यः दृष्टेरा धातुदोषेन वा जन्यते।अनध्यवसायश्च किंचिदिति ज्ञानं विशेषा

दर्शनेन भवति। अत्र यद्यपि वह्निर्न स्यात्तदा निर्धूमः स्यात्। इति तर्को विपर्ययमध्ये बोध्यः
तत्र नैयायिकमते स्वप्नानध्यवसायौ विपर्ययमध्ये एव विद्योतेन तन्मते। यथार्थज्ञानं द्विविधम्।
संशयो विपर्ययश्च। सुखं धर्मजन्यम्। दुःखमधर्मजन्यम्। इच्छा इष्टसाधनताज्ञानज
न्या। द्वेषोऽनिष्टसाधनत्वज्ञानजन्यः। कृतिस्त्रिविधा। जीवनयोनियत्नरूपा प्रवृत्तिर्निवृ
त्तिश्च। आद्या जीवनादृष्टजन्या। द्वितीया इच्छाजन्या। तृतीया द्वेषजन्या। धर्मः श्रुतिविहि
तकर्मजन्यः। अधर्मः श्रुतिविरुद्धाचरणजन्यः। वेगाख्यः संस्कारः आद्यक्रियाजन्यः। द्विती
यादिक्रियाजनकः। पश्चाद्वेगेन वाणश्चलति। भावनाख्यः संस्कारः विशिष्टज्ञानजन्यः।
स्थितिस्थापकाख्यः कारणगुणप्रक्रमजन्यः। गुरुत्वं कारणगुरुत्वजन्यम्। नैमित्तिकद्र

वत्वं जतुघृतसुवर्णादीनां अग्निसंयोगजन्यम् । स्नेहकारणगुणापूक्रमजन्यः ।२। शब्दस्त्रि
विधः। संयोगजो विभागजः शब्दजश्च। आद्यो भेरीदंडसंयोगजन्यः। द्वितीयो वंश्या
द्विदलद्वयविभागजन्यः। तृतीयस्तु संयोगेन विभागेन वा आद्यशब्देन जनितेन तेन श
ब्देन निमित्तवायुसहकृतेन वीचीतरंगन्यायेन कदंबमुकुलन्यायेन वा जन्यते ॥ उ
त्क्षेपणं। अपक्षेपणं। आकुंचनं। प्रसारणं। गमनानि पंच कर्माणि। उत्क्षेपणत्वादीनि
जातयः। पृथिवीजलतेजोवायुवृत्तीनि कर्माणि। प्रत्यक्षवृत्तीनि वृत्तद्वाराणि। अथ कर्म
प्रक्रिया। संयोगेन नोदनाख्येनाद्यकर्म जन्यते। द्वितीयादि वेगजन्यम्। क्रिया। क्रियातो
विभागः। विभागात्पूर्वदेशसंयोगनाशः। उत्तरदेशसंयोगोत्पत्तिः। ततः कर्मविभा

गयो नेशः॥ सामान्यं द्विविधम्॥ व्यापकं व्याप्यं व्याप्यव्यापकं च॥ व्यापकं सत्ता
व्याप्यं घटत्वादि द्रव्यत्वादि व्याप्यव्यापकम्। यत्तेरभेदस्तुल्यत्वं संकरोथानवस्थि
तिः रूपहानिरसंबंधो जातिबाधकसंग्रहः। नित्यत्वे सति अनेकसमवेतत्वं इति
सामान्यलक्षणम्। सामान्यानि नित्यान्येव। अतींद्रियवृत्तीनि ऽप्रत्यक्षाणि।
प्रत्यक्षवृत्तीनि प्रत्यक्षाणि॥ नित्यद्रव्यवृत्तयोंत्या विशेषाः॥ वृत्तयो नित्या ऽतींद्रि
याश्चाप्रत्यक्षपरमाणूनां भेदायते स्वीक्रियंते तेषां वै धर्म्यव्याप्यत्वादिति॥ स्वसं
बंधिभिन्नो नित्यः संबंधः समवायः॥ तेन स्वरूपसंबंधस्य संयोगस्य च निरासः॥
अहे घटे घटत्वसमवेतत्वमिति प्रतीतेस्तत्प्रमाणम्॥ नैयायिकमते समवायः प्रत्यक्षः॥

नेत्र ४

प्र१

सचनित्यश्च ॥ ननुद्रव्यान्तरमपि अंधकारस्तु वर्त्ततेति द्रव्याणि संति कुतो स्यादेवेत्य
त्राह अपि संति कथं नैवेसाधितमेवम् ॥ अंधकारो न द्रव्यम् ॥ किन्तु तेजोभावः ॥ सुवर्णं ते
जएव ॥ आलस्यकृतस्य भावः एवमन्यदपि बोध्यम् ॥ अभावो द्विविधः ॥ संसर्गाभावो ॥
न्योन्याभावश्च ॥ आद्यस्त्रिविधः ॥ प्रागभावो ध्वंसो ॥ अत्यंताभावश्च ॥ प्रागभावो विना
शी अजन्यः ॥ ध्वंसो जन्यो ॥ विनाशी अत्यंता ॥ अन्योन्याभावो अजन्या अविनाशिनौ ॥ ये
ष्यानुपलब्ध्या अभावग्रहणम् ॥ अन्यत्रवतीन्द्रियः ॥ अथ प्रमा कथ्यते साचतुर्द्धा ॥
प्रत्यक्षानुमित्युपमितिशाब्दरूपा ॥ तत्करणानि प्रमाणानि चत्वारि ॥ प्रत्यक्षानुमा

न०२८
११

नोपमानशब्दभेदात्॥ अथ प्रत्यक्षं द्विविधम्॥ निर्विकल्पकं सविकल्पकं च॥ प्रत्य
क्षकारणानि षडिन्द्रियाणि॥ घ्राणरसनचक्षुस्त्वक्श्रोत्रमनांसि॥ एतानि
स्वसन्निकर्षसहितानि प्रत्यक्षं जनयंति॥ सन्निकर्षो द्वेधा। लौकिकालौकिकभेदा
त्। अलौकिकस्त्रिविधः। ज्ञानलक्षणा सामान्यलक्षणा योगजधर्मश्च॥ लौकिकः ष
ड्विधः। संयोगः संयुक्तसमवायः संयुक्तसमवेतसमवायः। समवायः। सम
वेतसमवायः। विशेषणता चेति॥ संयोगेन द्रव्यग्रहः। संयुक्तसमवायेन द्रव्य
स्य गुणकर्मद्रव्यत्वादिजातीनां प्रत्यक्षं। संयुक्तसमवेतसमवायेन शब्दमात्र
त्वादिजातीनां गुणाश्रितजातिकर्मवृत्तिजातीनां। समवायेन शब्दस्य। समवे
तसमवायेन शब्दवृत्तिजातेः। विशेषणतयाऽभावस्य समवायस्य च। अलौ

राम
११

किको यथा॥ ज्ञानलक्षणया सुरभिचंदनमिति चाक्षुषज्ञानम्॥ सामान्यलक्षणया
धूमत्वेन रूपेण यावद्धूमज्ञानं॥ योगजधर्मेण योगिनां सर्वज्ञानम्॥ तत्र निर्विकल्पकं
विशेष्यत्वप्रकारतादिरहितवस्तुस्वरूपमात्रज्ञानम्॥ सविकल्पकं सप्रकारकम्॥ प्रका
समां वैशिष्ट्यप्रतियोगित्वं प्रकारत्वम्॥ यथायं घट इत्यत्रायं विशेष्यं प्रकारः॥ प्रास
मानवैशिष्ट्यमनेन योऽस्य समवायः॥ तस्य प्रतियोगि घटत्वम्॥ सविकल्पकमेव वि
शिष्टवैशिष्ट्यज्ञानम्॥ यथा दंडी॥ अत्र दंडत्वविशिष्टवैशिष्ट्यं पुरुषे भासते॥ न
[illegible]॥ आदाविन्द्रियसन्निकर्षेण घट घटत्वे इति निर्विकल्पकम्॥ ततोऽयं घट इति
विशिष्टज्ञानम्॥ तत्र परतः प्रामाण्यग्रह इति नैयायिकाः॥ यथा आदौ घट इति व्य

वसायः ततो घटमहं जानामीत्यनुव्यवसायः ॥ ततः प्रामाण्याप्रामाण्योरिति कोटिद्वयस्म
रणम् ॥ ततः इदं ज्ञानं प्रमा न वेति प्रामाण्यसंशयः ततो विशेषदर्शनानन्तरं प्रामाण्य
ग्रहः ॥ २ ॥ देशोऽप्रमासमर्थप्रवृत्तिजनकत्वान्नाज्ञानान्तरवत् । स्वतः प्रामाण्यग्रह इति
त्रयो मीमांसकाः ॥ तत्र गुरुमते । अयं घट इति ज्ञानं विषयं प्रकाशमानं ज्ञानप्रामाण्यं च
गृह्णाति ॥ मुरारिमिश्रमते । अयं घट इति ज्ञानानन्तरं घटमहं जानामीत्यनुव्यवसा
यः ॥ तेनैव प्रामाण्यग्रहः ॥ भट्टमते ज्ञानस्यातीन्द्रियत्वेन ज्ञानमनुमेयं यथा तथा प्रा
माण्यम् ॥ यथा अयं घट इति ज्ञानानन्तरं घटे ज्ञातता उत्पद्यते । ततो ज्ञाततया घट इ
ति ज्ञानज्ञातताप्रसदम् ॥ ततो व्याप्त्यादिप्रसादानन्तरं ज्ञानानुमानम् ॥ यथा अहं घटत्वप्र
कारकज्ञानवान् घटत्वप्रकारकज्ञाततावत्त्वात् ॥ तावत्तैव तस्य धर्मे धर्मिवि

षयकत्वेन प्रमाणत्वानुमानम्॥ इति प्रत्यक्षप्रमाणम्॥ अनुमितिकरणमनुमानम्॥
ऽनुमितिसंज्ञातिः॥ व्यापारवत्कारणं करणम्॥ व्यापारश्च तज्जन्यत्वे सति तज्ज
ऽज्ञेन्यजनकः॥ हेतुज्ञानादि करणम्॥ परामर्शो व्यापारः॥ परामर्शश्च व्याप्तिवि
शिष्टपक्षधर्मताज्ञानम्॥ यथा वह्निव्याप्यधूमवानयमिति॥ अत्रादौ महानसादौ
धूमवह्निसामानाधिकरण्यग्रहे सति धूमो वह्निव्याप्य इति ग्रहो जायते॥ ततः स्था
नान्तरे पर्वते धूमे दृष्टे सति व्याप्तिस्मरणम्॥ ततश्च विशिष्टवैशिष्ट्यज्ञानं वह्निव्याप्य
धूमवानयमिति तृतीयलिंगपरामर्शः॥ यत्र सन्निहिते नतेन पर्वतो वह्निमानि
त्यनुमितिर्जन्यते॥ व्याप्तिस्तु हेतुसमानाधिकरणात्यन्ताभावाप्रतियोगिसाध्यसामा

ति१

ता२

नाधिकरणम्॥ न चायं संयोगवान् द्रव्यत्वात्॥ इत्यत्राव्याप्तिः॥ प्रतियोगिव्यधिकरणस्वं ताभावाप्रतियोगिसाध्यसामानाधिकरणमितिसर्थः॥ पक्षता च सिषाधयिषाविरहसहकृतसिद्ध्यभावः॥ अनुमानं द्विविधम्॥ स्वार्थं परार्थं च॥ तत्र परार्थं पंचावयवसाध्यम्॥ अवयवाश्च प्रतिज्ञाहेतूदाहरणोपनयनिगमनानि॥ यथायं वह्निमान् धूमात् यत्र यत्र धूमस्तत्र तत्र वह्निः यथा महानसम्॥ वह्निव्याप्यधूमवान्चायं तस्माद्वह्निमान्॥ स्वार्थं च स्वीयव्याप्त्यादिज्ञानसाध्यम्॥ तत्र परप्रतिपत्त्यर्थमेवाह शब्दप्रयोगम्॥ तच्चानुमानं त्रिविधम्॥ केवलान्वयि केवलव्यतिरेकि अन्वयव्यतिरेकि भेदात्॥ यत्र साध्यव्यतिरेको न कुत्रापि सिद्ध

केवलान्वयी॥ यथा घटोभिधेयः प्रमेयत्वात्॥ इत्यत्राभिधेयत्वस्य साध्यस्य व्यतिरेका
प्रसिद्धेः॥ यत्र साध्यप्रसिद्धिः पक्षातिरिक्ते नास्ति स केवलव्यतिरेकी॥ यथा पृथिवी
इतरेभ्यो भिद्यते गंधवत्वात्॥ यद्येतरभेदाभावः तत्र गंधवत्वाभावः॥ यथा जला
दि॥ व्यतिरेकव्याप्तौ साध्याभावो व्याप्यः॥ हेत्वभावो व्यापकः॥ सोन्वयव्यतिरेकी
यत्र साध्यं साध्याभावश्चान्यत्र प्रसिद्धः॥ यथा पर्वतो वह्निमान् इत्यत्र॥ अन्वय
व्यतिरेकिणि हेतौ अवश्यं पंचरूपो अपेक्षणीयः॥ पक्षसत्वं सपक्षसत्वं विपक्षव्या
वृत्तत्वम् अबाधितत्वम्॥ असत्प्रतिपक्षितत्वम्॥ चेति रूपाणि॥ केवलान्वयिनि
विपक्षव्यावृत्तत्वरहितम्॥ केवलव्यतिरेकिणि सपक्षसत्वरहितं रूपचतुष्टयमेवापे

त०सं०

१४

न्दितम्॥ पक्षसाध्यसंदेहः स्वपक्षः॥ पक्षसाध्यनिश्चयः सः सपक्षः॥ पक्षसाध्याभावनि
श्चयः स विपक्षः॥ साध्याभाववान् पक्षो बाधः॥ साध्यविरोधिसाधको हेतुः स
त्प्रतिपक्षः॥ सोपाधौ सपक्षसत्वाद्यन्यतमभंगश्च व्यापकः॥ सोपाधिश्च सव्यभि
चारितासंबंधेन उपाधिविशिष्टः॥ उपाधिस्त्रिविधः॥ साधनाव्यापकत्वे सति शुद्ध
साध्यव्यापकः॥ साधनाव्यापकत्वे सति पक्षधर्मावच्छिन्नसाध्यव्यापकः॥ सा
धनाव्यापकत्वे सति साधनावच्छिन्नसाध्यव्यापकश्च॥ आद्यो यथा॥ अयोगोल
के धूमवद्वह्नेः॥ आर्द्रेन्धनप्रभववह्निमत्वं उपाधिः॥ साधनाव्यापकत्वे सति शुद्धसा
ध्यव्यापकः॥ द्वितीयो यथा॥ वायुः प्रत्यक्षः प्रत्यक्षस्पर्शाश्रयत्वात्॥ अत्र बहिर्द्रव्य

राम:

१४

त्वावच्छिन्नप्रसक्तस्य साध्यस्य व्यापकमुद्भूतरूपवत्वं उपाधिः॥ तृतीये यथा॥
ध्वंसो विनाशी जन्यत्वात्॥ अत्र जन्यत्वावच्छिन्नविनाशित्वे व्यापकं भावत्वमु
पाधिः॥ अथ हेत्वाभासाः कथ्यंते॥ सव्यभिचारविरुद्धसत्प्रतिपक्षासिद्धबाधिताः
पंचहेत्वाभासाः॥ सव्यभिचारस्त्रिविधः॥ साधारणासाधारणानुपसंहारिभेदा
त्॥ साध्याभाववद्वृत्तिः साधारणम्॥ यथा धूमवान् वह्नेः॥ सकलसप
क्षविपक्षव्यावृत्तमसाधारणम्॥ यथा पर्वतो वह्निमान् पर्वतत्वात्॥ सर्वसप
क्षकत्वमनुपसंहारित्वम्॥ यथा सर्वं प्रमेयम् अभिधेयत्वात्॥ साध्याभावव्याप्तो हेतु
र्विरुद्धः॥ यथा घटो नित्यः सावयवत्वात्॥ सत्प्रतिपक्षः॥ यथा पर्वतो वह्निमान् धूमात्॥

पर्वतो वह्निमान् महानसान्यत्वात्॥ असिद्धस्त्रिविधः॥ आश्रयासिद्धः स्व
रूपासिद्धः। व्याप्यत्वासिद्धश्च। यत्र पक्षोऽसन् सिद्धसाधनं वा स आश्रयासि
द्धः॥ यथा शशविषाणं नित्यं अजन्यत्वात्॥ शरीरं हस्तादिमत् यत्प्रतीयमान
त्वात्॥ यत्र पक्षो निर्हेतुः स स्वरूपासिद्धः॥ यथा पर्वतो वह्निमान् महानसत्वा
त्॥ स च विशेषणासिद्धविशेष्यासिद्धभागासिद्धभेदात् [illegible] चतु
र्विधः॥ आद्यो यथा॥ शब्दो नित्यः चाक्षुषत्वे सति जन्यत्वात्॥ द्वितीयो यथा॥ श
ब्दो नित्यः गुणत्वे सति परमाणुवृत्तित्वात्॥ तृतीयो यथा॥ एतानि द्रव्याणि नि
रवयवत्वात्॥ चतुर्थो यथा॥ जलह्रदो वह्निमान् द्रव्यत्वात्॥ तेनैतद्दोषरहितो हेतुः

सोपाधिर्व्याप्यत्वासिद्धः॥ यथा धूमवान् वह्निः॥१

हस्तादिमत्त्व

स हेतुः॥ इत्यनुमानम्॥ उपमितिकरणं उपमानम्॥ कीदृशो गवय इति पृष्टे नेगो
सदृशो गवय इति उत्तरिते पदार्थो सदृशं प्राणिनं पश्यति तदा पूर्वोक्तवाक्यस्मरणा
नंतरं अयं गवयपदवाच्य इति यथार्थग्रहः सा उपमितिः॥ इत्युपमानम्॥ आप्तोक्तः
शब्दः प्रमाणम्॥ प्रकृतवाक्यार्थयोग्यपदार्थज्ञानवानाप्तः॥ पदज्ञानं करणम्॥ प
दार्थोपस्थितिर्व्यापारः॥ आकांक्षायोग्यता॥ सन्नितात्पर्यज्ञानानि सहकारीणि॥
फलं शाब्दबोधः॥ स्वरूपायोग्यत्वाभावे सति प्रजनितान्वयबोधकत्वमाकांक्षा॥
तेन घटः कर्मत्वं आनयनं कृतिरित्यत्र नान्वयबोधः॥ स्वरूपायोग्यत्वात्॥ अय
मेति पुत्रो राज्ञः पुरुषोपसार्यतामित्यत्र राज्ञः पुरुषः इति नान्वयबोधः॥ पुत्रेरा

तं०सं०
१६

मा१

जनिरन्वयबोधात्॥ बाधकप्रमाविरहो योग्यता॥ तेन वह्निना सिंचतीत्यत्र नान्वय
बोधः॥ अयोग्यत्वात्॥ अव्यवधानेनान्वयप्रतियोग्युपस्थितिरासत्तिः॥ तेन गि
रिर्भुक्तं वह्निमान् देवदत्तेनेत्यत्र नान्वयबोधः॥ तत्तदर्थप्रतीतीच्छयोच्चरितत्वं
तात्पर्यम्॥ तेन भोजनप्रकरणे सैंधवमानयेत्युक्ते अश्वान्वयबोधो न भवति॥
वत्स्यादिनाशक्तेन नान्वयबोधो जन्यते॥ वृत्तिर्द्विविधा॥ शक्तिर्लक्षणा च॥ श
क्तिर्घटादिपदस्य घटादौ॥ लक्षणा यथा॥ गंगायां घोषः प्रतिवसतीत्यत्र गंगा
पदार्थप्रवाहे घोषवासान्वयानुपपत्त्या गंगापदस्य तीरे लक्षणा कल्प्यते॥ तया व
स्तु उपस्थिते तीरे घोषः प्रतिवसतीत्यन्वयबोधो भवति॥ गौणीवृत्तिरपि लक्ष

राम:
१६

अवयवार्थो योगः समुदायशक्ती रूढिः ४

रूढिपदं ४

पद्मजेन ४

दर्शिता २

रणाः॥ यथा॥ अग्निर्माणवको गौर्वाहीकः॥ अथ लक्षणा॥ अग्न्यादिसादृश्यं प्र
तीयते॥ शक्तं पदं॥ तच्चतुर्विधम्॥ योगिकं रूढं योगरूढं यौगिकरूढं चेति॥ आ
द्यं यथा॥ पाचकादिपदम्॥ योगार्थे न पाककर्तरि शक्तं॥ द्वितीयं यथा॥ विप्रादि
पदं॥ ब्राह्मणादिवाचकम्॥ तृतीयं यथा॥ पंकजादिपदम्॥ योगरूढ्या पङ्कजनिकर्तृ
त्वेन च पद्मवाचकम्॥ चतुर्थं यथा॥ उद्भिदपदं यौगिकं तरुगुल्मादिवाचकं॥
रूढं यागविशेषस्य॥ लक्षणा द्विविधा॥ जहत्स्वार्था॥ अजहत्स्वार्था॥ आ
द्या गंगायां घोषः॥ इत्यादौ द्वितीया॥ छत्रिणो यान्तीत्यादौ॥ अत्र छत्रिरास्तदित
रस्यापि गमनान्वयः॥ अथ शाब्दबोधप्रक्रिया॥ देवदत्तो ग्रामं गच्छतीत्यत्र ग्रा

मकर्मकगमनजनकवर्तमानकृतिमान् इत्यन्वयबोधः॥ द्वितीयायाः प्रथमः॥ के
र्मत्वम्। धातोर्गमनम्॥ जनकत्वं संसर्गमर्यादयालभ्यम्॥ लटो वर्तमानत्वम्
आख्यातस्य कृतिः॥ तत्संबन्धः संसर्गमर्यादयालभ्यः॥ पत्रे कर्तरि कृतेर्बोध
स्तत्राख्यातस्य व्यापारादौ लक्षणा॥ रथो ग्रामं गच्छतीत्यत्र गमनजनकव
र्तमानव्यापारवान् रथः॥ दधिपयसादौ इति पालोपस्थले दधि शब्दस्य
जहत्स्वार्थलक्षणायादधिकर्मत्वं चोपस्थापयति॥ एकवचनादुपस्थितमे
कत्वादि सर्वत्र प्रथमान्तपदोपस्थापितेऽन्वेति॥ देवदत्तेन गम्यते ग्राम इत्य
त्र देवदत्तवृत्तिकृतिजन्यागमनजन्यफलशाली ग्राम इत्यर्थः॥ वृत्तित्वं संसर्ग

वक्तव्यम्॥ ततो पापाख्यकृतिः अन्यत्वे संसर्गः। गमनं धातोरर्थः। अज्ञानत्वं संस
र्गः॥ फलं कर्मात्मनेपदार्थः॥ शालित्वे संसर्गः॥ भावप्रत्यये तु देवदत्तेन सुप्यते। इत्य
स्यादेवदत्तवृत्तिकृतिजन्यस्वाप इत्यर्थः॥ भावप्रत्ययस्थले फलाभावादात्मनेपदा
र्थो न भासते॥ भविष्यत्त्वं लृटोऽर्थः॥ तच्च विद्यमानप्रागभावप्रतियोग्युत्पत्तिकत्व
तेन आगमिष्यतीत्यत्र विद्यमानप्रागभावप्रतियोग्युत्पत्तिकागमनानुकूलकृति
मानित्यर्थः॥ लुटोऽर्थः अनद्यतनत्वमपि॥ लुङोऽर्थः उत्पन्नत्वं च॥ अतीतत्वम्।
तच्चोत्पन्नत्वं वेति॥ तथा च॥ विद्यमानध्वंसप्रतियोग्युत्पत्तिकत्वं लक्षणम्॥ लिटोऽपि
परोक्षत्वमतीतत्वं चार्थः। तदन्वयः पूर्ववदुक्तौ। लङोऽनद्यतनत्वं अतीतत्वं चार्थः॥

त०५० १८

ने। बोधः४

विधिर्लिङोर्थः॥ कृतिसाध्यत्वे सति बलवदनिष्टाजनकेष्टसाधनत्वम्॥ स्वर्गका
मो यजेत इत्यादौ कृतिसाध्यबलवदनिष्टाजनकेष्टसाधनयागकृः स्वर्गकामनक
र्थः॥ आशीर्लिङ्लोटोर्थः॥ वक्त्रिच्छाविषयत्वम्। तेन वर्तमानेपि सत्र घटकर्म
कमदिच्छाविषयमानानुकूलकृतिमांस्त्वमित्यन्वयः॥ आप्तक्रियाव्यापकक्रियाया
अप्रादानं लुङोर्थः॥ तत्सर्यवशात्क्वचिद्भूतत्वम्। क्वचिद्भविष्यत्वं लङो बोध्यते॥
सनः कर्तुरिच्छार्थः॥ सन्नन्तराख्यातस्याश्रयत्वे लक्षणा॥ सविषयकार्यकप्रकृ
तिकाख्यातस्य लक्षणा। यागाश्रयत्वे घटं जानाती सायोलक्षणसात्॥ यङोर्थः
पौनःपुन्यम्॥ तत्वं च तदर्थान्तनप्रकृत्यर्थसजातीयक्रियान्तरध्वंसकालीनत्वे सति वर्तमा

नं४ ५४ १८

नादिकृतिविषयत्वम्॥ पापच्यते इत्यादौ तादृशकालीनत्वमेव पञ्चम्या प्रत्याय्यते॥ आ
रभ्यात् तस्य च रम्भदलवाचकत्वात्॥ न विशिष्टवाचकत्वं पञ्चम्याः॥ तदानींतनत्वं च
स्थूलकालेनादाय॥ पूर्वकालीनत्वं क्त्वाचस्कार्थः॥ पूर्वत्वं च संनि[illegible]हितं॥ क्रि
यापेक्षया बोध्यम्॥ तत्पूर्वकालीनत्वं तत्प्रागभावकालवृत्तित्वं तदुत्पत्तिकालीनध्वं
सप्रतियोगिकालवृत्तित्वं वा॥ तेन भुक्त्वा व्रजतीत्यत्र गमनप्रागभावावच्छिन्नकाल
वृत्ति भोजनकर्तृभिन्नो व्रजतीत्यर्थः॥ समानविभक्तिकपदार्थभेदेन [illegible] धर्मिवाचक
त्वात्॥ अव्ययत्वेन क्त्वा परविभक्तिलोपात्॥ कालस्तात्पर्यवशात् व्यवहितो व्यवहि
तसाधारणो बोध्यः॥ तेन पूर्वस्मिन्नब्दे गत्वा अस्मिन्नब्दे समागत इत्यत्रादृश

सविशेषणे हि विधिनिषेधौ विशेषणमुपसंक्रामतः सति विशेष्ये बाधे २

प्रयोगावगमः॥ इच्छा वा न तु भोऽर्थः॥ भोक्तुं व्रजतीत्यस्य भोजनेच्छावान् व्रजतीत्यर्थः॥
भोक्तुमिच्छतीत्यत्र कर्तरि लक्षणा॥ भोजनकर्तारमात्मानं इच्छतीत्यर्थः॥ सविशे
षणो हीति न्यायात्॥ विशेषणेऽकृतो विच्छान्वयः॥ प्रकृतिधात्वर्थकर्मत्वं तत्कर्तृत्वं शा
नचोः॥ धात्वर्थजन्यफलवान् कर्म शानचोऽर्थः॥ शत्रादीनां कर्तृवाच्यत्वं॥ सविषय
कार्थकप्रकृतिकानां त्वाश्रयेल्लक्षणा॥ एवं कर्तृकर्मकृतां तेन रूपेण कर्तृकर्मवाच्य
त्व॥ भावकृतां तल्युट्घञादीनां प्रयोगसाधुत्वमात्रं धात्वर्थातिरिक्तस्य भावकृता
नुपस्थापनादिति॥ ननु नीलं घटमानयेत्यादौ हि तीयाद्वयप्रयोगस्य वरणात्॥ कर्मद्वयबो
धापत्तिः॥ ननु विशिष्टस्य कर्मत्वमिति चेत् तत्र विशेषणविभक्तेः साधुत्वाय॥ स्पष्ट

वाविशेषणविभक्तेरभेदार्थः॥ अत्रायं विशेषः द्वितीयपक्षे वाक्यसमासयोः पर्याय
तानन्वयते वाक्ये नीलं घटमित्यादौ अभेदस्य पदार्थत्वेन प्रकारत्वान्न संसर्गत्वं॥
नीलघटमित्यादौ कर्मधारयेलक्षणायाः अस्वीकारात् अभेदस्यापदार्थत्वेन संसर्ग
त्वात्॥ तथा च वाक्यसमासयोः पर्यायतानुरोधेन षष्ठीसमासे राजपुरुष इत्या
दौ षष्ठ्यर्थसंबंधत्वेनानन्वैते संबंधस्य संसर्गमर्यादयालभ्यत्वात् वस्तुतस्तु विरुद्ध
विभक्त्यनवरुद्धस्याभेदबोधकत्वव्युत्पत्तेः मुख्यार्थराजाभेदस्यबाधे राजपदस्य
राजसंबंधिनिलक्षणा एवं बहुव्रीहौ चरमपदस्य अन्यपदार्थलक्षणा॥ तथा च॥ द्विगु
कर्मधारयान्यसमासे सर्वत्र तत्तदर्थे लक्षणा॥ एवं नञोर्थो ऽभावः अघटो भूतलमि

स्यादौ घटभिन्नैर्द्वेरा।।नक्वलं जंभ द्वायेद्यि स्यादौ वलवदनिद्ध जनकेल द्वेरा।। क्रियया
संगतस्यैवकारस्यान्वं तायो [illegible] गव्यवच्छेदोर्थः यथा नीलं सरोजं भवत्येव।। विशेष
ण संगतस्यायोगव्यवच्छेदः।। यथा संखः पांडर एवेति।। विशेष्यसंगतस्यान्ययोगव्य
वच्छेदः।। यथा पार्थ एव धनुर्धरः इत्यादौ एवं दिशा सर्वं बोध्यम्।। ⊙ इति श्रीजगदी
शभट्टाचार्यविरचितं तर्कामृतं समाप्तम् शुभमस्तु।। ⊙ भाद्रमासे कृष्णपक्षे तिथौ अ
मावस्यां बुधवासरे मिती संवत् १८७०

पंगुष्ठ २ त ६ न दु ११ कं १ त जं न्यां वृ त्ति ७ मा
गुर २ ह कुर म छो अ धा द २ श १ ३ म द्दा ६ नि २
हं मा १४ वि ध ४ न ह ६ ६ नाभिफा लघु पं च ५
इ रा १० ६ स्वा १ ६ ३ नो हि गु ण पवर्ग म ॥
आनमो हि च्छुयुं: पा २ लि पु चो दि नि दं नि: ॥
सो २ स्या शा द वां दा ग्रा न र दनि वि: रो गा: ॥
श्राविवंनम्रि पां मां वे न त्ता स्या ड्रा ति
श्रीशः ३
न स्तु नी म म र: ॥
इया द रा न मिकुले न ह दुधा: म त्वे न्तु हिं
हिं म पु न द न स्था ॥ धन्त: रा प न्त: प क घं
न ६ न न ना पि ग्रिमा: न न न न म म्या: ॥ १ ॥
न मे कं गुपि पं गू ६ श्र म र: प्रि पं ग्र: कुलि
नी फ नी य ल: ॥ नि हु प: गु नि घा जं ये मा
ध्रा वि म का र पि ङ्कि नि वि व: ॥ क ह पु नि
ता व्यालि ग त कं न पु त कु नि च घ: ॥ क द
६ क द्र पा पं का प गं ढु ति नि म्प श: ॥ कु
ल्वि न त कं वि म पं: ॥ स्र प हु ना ४ घ व धो
नीवं च ह र प न ह त: स्र प कु श द: ॥ मे नी ६:
के कि मा नी र हु ग ले शु म पं १ नि न: वि स्त्र: ॥
फ: ना नु ना दी त ले य क: न वि के क विं न ले ॥
वि च न: ॥ न गो र: कविं नन: ॥ नु प ण द नी
नि ॥ गा नु नं को किं न भं ग गं घ वं त्रि पु
त हु गो म दि नी ॥ कि श्रा ह नी श ह्य श्र के
यि शि वे कं क व लि लि वि च न: ॥ व र्न क म्तु
तु इ र न स्य वि ह गे व निं बा द्व वो मां दि नी ॥
ढु क: स्या को क पा क वो: म दि नी ॥ ह पं
न न: शि वा: ग्रे षा स्रा श्व न: ॥ ध: ना फा यं कं
वं कै म्या हु ना का वि श फं हि का ॥ ध: ना
फा मा हु कीं मो का न र: ना फ स्तु व की म तु: ॥
शा वन: ॥ मं सा ना भ र लि कि ह्रु: धाम्रि:
मा सा मि वि ध नै: ॥ न द ध स्त्र र ला घो कं नु
इ नो द्रु ष क: धं ग ग ना ६ न: ना ग ध: ५ यो गु व
मा घा ॥ क विं न न: क पि र्वि व मी र्त: क
वि र ध जं व न क म नी वं शा ६ विं न प निं च
ई ध न मि ग ले वा नि ह कं ह ॥
नि ष द्र: स्मर पं के नि षा मं तु नि ष द्र ग म दि नी २०
वा गा पु द्धि क् १० नि थ वो १५ ६ गु ष्ठ न जं न्यां वे द ४ ष ड्र ६
म वा: ११ ॥ म घ का या क्रि ३ म वा ७ नं: १२ वा ता ५ रं
धा लि म नु १४ ६ नो: ॥ १ ॥

॥श्रीगणेशाय नमः॥

॥आदि मध्यावसाने शुभ्र कला पार्वती गौर॥
॥नम॥ पर मोक्षार्थं पार्वतीमनो नुगुरु॥
॥ध्वजा॥१॥ सत्तु दूरु उत्तवः॥
॥मंत्रं पदं वितनुतेन गणेश शास्त्रिप्रपल
॥नोनि मग ताः सगणोत्र यंच॥ दृष्टा हि
॥वालय निजोय गणो विहस्ति राह्ने विनाश
॥यनि समल गणोऽपर्वतो॥१॥ देवताय
॥काः शरदा वेद मद्रादि यावकाः॥ ते सर्वे
॥नैव निघ्नाः स्तुतिश्रि पितो गणतोषिता॥
॥प्राप्ते पःस्व पद्मकल्प प्रलिख जो विचार
॥णान॥ धं दुलं दर्शं धाम्यानेन पत्राहि
॥त्रिमा प्रलन्न॥
॥सुमुखश्चैकदन्तश्च कपिलो गजकर्णो॥
॥कः॥ लंबोदरश्च विकटो विघ्ननाशो वि॥
॥नायकः॥१॥ धूम्रकेतुर्गणाध्यक्षो भा॥
॥लचन्द्रो गजाननः॥ द्वादशैतानि नामा॥
॥नि यः पठेच्छृणुयादपि॥२॥ विद्यारंभे वि॥
॥वाहे च प्रवेशे निर्गमे तथा॥ संग्रामे संक॥
॥टे चैव विघ्नस्तस्य न जायते॥३॥
॥पाशाङ्कुशधरो कल्मिलकपुरधकौषी॥
॥स गणाधिपतिनाम्नां पंदातेन मंगलपाम॥
॥दु चधुहत नाम्न पंकोदय कथा ज्ञानं॥ ष्ट्र॥
॥नो गीता न्मेमरु र्विफलं निकुलेः सौधु॥
॥मदु वसेका श्रीणाम लक्ष्मि श्रीमिव गु॥
॥र्विकेल निपुलोन मंनाश्रूर्णि फारः॥४॥
अदिंमा लक्ष्मम स्वपंथ सर्वपर्द पानैव॥
॥हृ॥ सेमा धूनि र्विजहारः शौंपैयमा॥
॥दशा॥५॥ सेवे स्माधन वोदन स्वाध्यापो॥
॥वस्मा निमहा:॥ अनेपवा लयो नानिस्मो
॥नेषनि पमादशा॥६॥
तार पानिव सुकन्मो धरा कं अपन महित्
नो॥ पोन ना क्षेत्रं धन्तुषं सुल्म मन
हो वने॥७॥ ना इव लापि वे कुरांतु मापिनो
हृद वन्द्र॥ मदु स्मा पयगा पनि नवति
सुनिनारदो॥८॥ नमः॥

पटोलवंशांकुरकारवल्लीफलानि मूलाबूनि बहूनि ज
ग्ध्वा ॥ क्षारोदकेवृत्तनरोऽनिपीय भोक्तुं पुनर्वांछति
तावदेव ॥७॥ वास्तूकसिद्धार्थकवेत्रकाग्रपातिस
पं: खदिरेण पाकं ॥ मथ्यागुडः स्वरसेन नागरंगौ
तप्तालुकं तंडुलवारि हंति ॥८॥ पत्राणि पुष्पाणि फ
लानि यानि मूलानि पूर्वं न मयोदितानि ॥ शाका
नि सर्वाणि प्रयांति पाकं क्षारेण तान्येव तिलोद्भवे
न ॥९॥ कौशिंके हि लवणं निंबतैलं तं पिच्छलादं
नकमादिशंति हि ॥ सर्पिरेव परमं भक्ष्यं संपूर्णमांसपा
चनमथो ज्वलवारिणा ॥१०॥ श्यामाकनीवारतिला
तसीनां निःपावकगूपवचाष्टिकानां ॥ मंथेन पाको
बकुलस्य विंबापाको पृथे चैव निंबुमयतिलतैलमेकं ॥
मधूकमालूरेनपालनानापरूषखर्जूरकपित्थका
नां ॥ पाकाय पेयं च चुनंद्रबीजं पीत्वाद तं वेति व
दंति केचित् ॥१२॥ गोधूममाषौ हरिमंथमुक्तौ प
वस्तुनानतानि कृतवान् निमेहंति ॥

ॐ...णेशाय नमः

नारिकेल फलं घृतं मूलमम्ल क्षीरं रसालो हितं जंबीरे द्र रसो
घृते समुचितः ॥ सर्पि सुमोचाफले ॥ गोधूमे मुचकर्क
टी हितं मामांसा स्पैप कांजिकं नारंगे गुडमद्य
संप्रकथितं पिंडारकेको द्रवे ॥१॥ पिकान्ने सलिलं
पिपाल फल जे पथ्या हितं माषजे खंड क्षीरं भवेत् घृत
[illegible]मुचितं कोलांबु कोलाभूजे ॥ मात्स्ये चूतफलं लव
णीरणि मानं मद्यं वृपानात्पये ॥ तैले पोष्करजे
कटस्थ रम नेसमांसतु दुग्धा जयेत् ॥२॥ नारिके
रफलं तालवीजं पोः पाचनं मद्यो[illegible]लं विदुः ॥
ते वंध्यति मुनयो भवेत् फलानि क्षीरवार पौर पाचितानि
ति ॥३॥ दाडिमामलकतालतिंदुकीबीजपूरलवली
फलानि च ॥ वाकुलेनचफलेन पाचपेत्पाकमेति वकु
लस्यमूलतः ॥४॥ नागरं हरीतिकिल्कंजो वंवशर्करा प
चतितिंदुकीफलं ॥ आर्द्रामवीजं पनसस्यपक्वे सस
स्यपक्वे वनराव मूले ॥ अपूप पक्वे सजला पवनी सा
कौ[illegible] पक्वस्यपक्वे ॥५॥ पालेविकाकेकेकार
वली[illegible] ताकवंशांकुरमूलकानां ॥ [illegible]मुचिका नावुपटो
कानां सर्जापि [illegible] कौमे घरव[illegible]प क्वा ॥६॥

५२५५

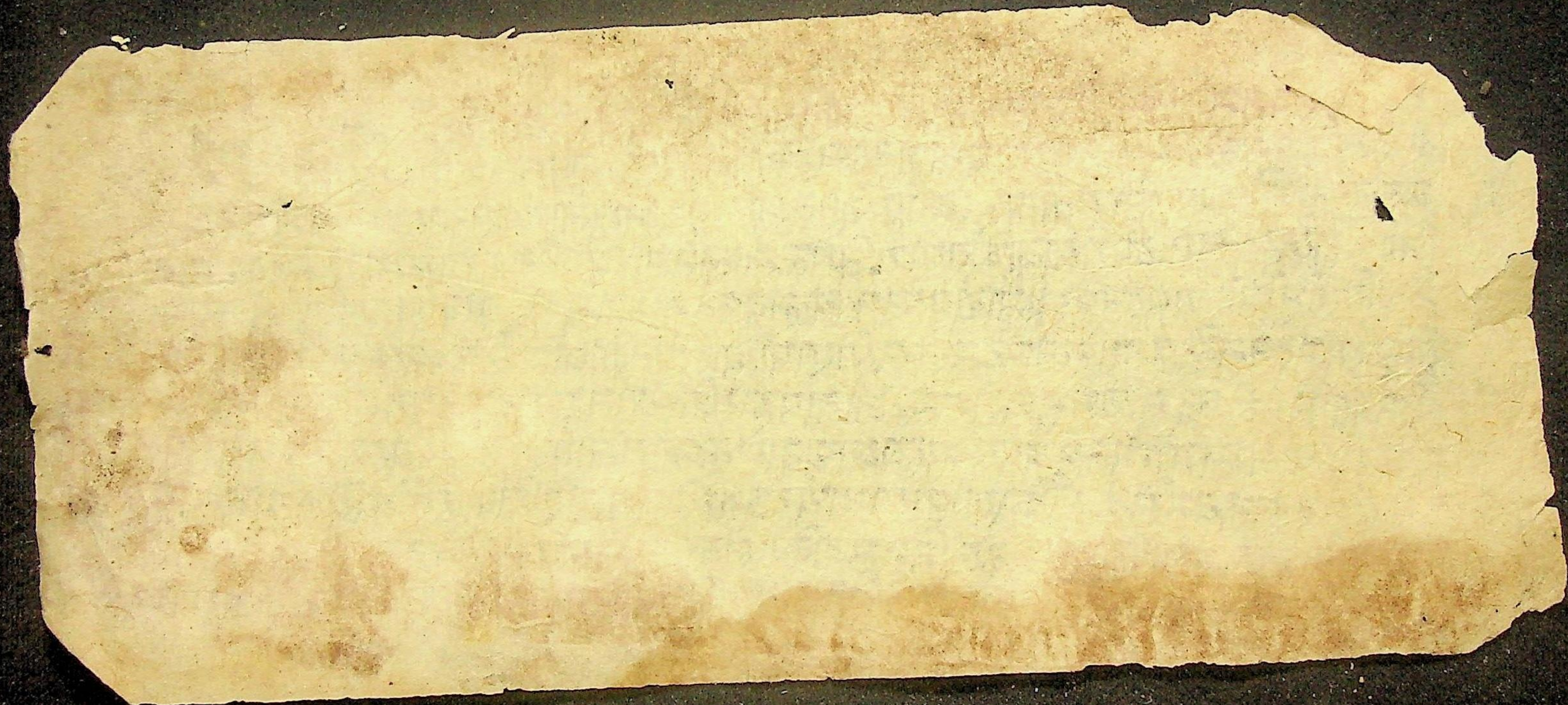
ई पत्तलक्षणानि रीत्वरात्सु पार्सिंधुत्वरणाद्
दैतेन रुंघ्राकु त्वदलाभतश्चि भुवनं सुप्रसन्नं
ताद्यमं ॥ श्रेयोन यस्य रविंदलोचनमनस्को
नाप्रसादात्कृते संसरूणदरवैभवाच्छसुचरूको
संभाव्यते किंहि चित् ॥४॥ शांतानंतमहाविभू
तिपरमं यद्ब्रह्मरूपं हरेर्मूर्ति ब्रह्मततोपि य
त्प्रियतरं रूपं यदत्यद्भुतं ॥ यान्यन्यानि य
थासुखं विहरतो रूपाणि सर्वाणि तान्याहुःस्व
रनुरूपरूपविभवैर्गाढोपगूढानि ते ॥६॥
श्रीकारं त्रपसपन्नामरविंदनिवासिनीम
[illegible]जगदीशित्रीं वंदे वरदवल्लभाम
[illegible]निपापमनाचार्यविरचितेन सप्तश्लोकीस[illegible]
पा[illegible]उत्तमपडदावदहनश्रावीकृशी॥ श्रीनिवा
[illegible]निरास्तवासरपतिजैन भक्ति रवं॥ मा
[illegible]जंगभंगगरुडसेवेवध्वचूडामणी॥ श्रीर
[illegible]जेजिनपतिरमानुजो यं मुनिः ॥१७॥
पा[illegible]गिरवडनवडूदंडो॥ त्रपन्नवोद्धम
[illegible]पमंपदड्॥ वेदार्थसारसुखदर्शनदीप
[illegible]रामानुजस्य विलसंति मुनेस्त्रिदण्डाः ॥१२॥
[illegible]त्राधारदंडोत्रिभुवनविजयेछत्रसाव
[illegible]दंड सा[illegible]पादीपदंड॥ सकलकलिकपा
[illegible]कालदंड[illegible]प्यातालवदंडधन्तेरामानु
चार्य॥ [illegible]कपकसीरोवजुदंडस्त्रिदंडः ॥१३॥
चतुर[illegible]लक्ष्मीपाकेनदंड। २

॥ श्रीकृष्णो [illegible] गणेशाय नमः ॥

हे रमपुरुषोत्तमानरहरे नारायणा केश
व गोविंद गरुडध्वज गुणानिधे दामो
दर माधव । हे कृष्ण कमलापते यदुपते
सीतापते श्रीपते श्रीवैकुंठपते चरा
चरपते लक्ष्मीपते पाहि माम् ॥ १ ॥
हे गोपालक हे कृपाजलनिधे हे सिं
धुकन्यापते हे कंसांतक हे गजेंद्र करु
णापारीण हे माधव । हे रामानुज हे
जगत्त्रयगुरो हे पुंडरीकाक्ष मां हे गो
पीजननाथ पालय परं जानामि न
त्वां विना ॥ २ ॥ कांतस्ते पुरुषोत्तमः फ
णिपतिः शय्यासनं वाहनं वेदात्मा वि
हगेश्वरो जवनिका माया जगन्मोहि
नी ब्रह्मेशादिसुरव्रजः सदयितस्त्वद्दा
सदासीगणः श्रीरित्येव च नाम ते भगव
ति ब्रूमः कथं त्वां वयम् ॥ ३ ॥ यस्यास्ते म
हिमानमात्मन इव त्वद्वल्लभोपि प्रभु
र्नालं मातुमियत्तया निरवधिं नित्यानु
कूलं स्वतः । तां त्वां दास इति प्रपन्न इति
च स्तोष्याम्यहं निर्भयो लोकैकेश्वरि लो
कनाथदयिते दांते दयां ते विदन् ॥ ४ ॥

श्रीगणेशायनमः स्मितविकसितवक्त्रंरत्नमौलिंसुवेणुंसुललितमणिहारंवारिजा वदान्यं नरगजलदनी
लेचारुगोविन्दवन्द्यैः परमपुरुषमाद्यंबालकृष्णंनमामि॥ १ मुदधिकमलपाणिमेखलापुष्पितंवृतिल
कृ लितभालेचारुयज्ञोपवीतम् वनवरचितवक्षालंकृतंनिर्मलांगंपरमपुरुषमाद्यंबालकृष्णंनमा
मि॥ २ सुरनरकुसुमाढ्यंगंधवन्केशपाशंविमलललितमुक्ताशोभिनाशाग्रभागं मरकटमणिपु
नैर्भूषितैर्भूषितांगंपरमपुरुषमाद्यंपरमपुरबालकृष्णंनामामि॥ ३ करकलितसरोजंगुंजदामाभि
रामं मृगमदतनुलेपंगोपिकानंदमूलं सुरगणपरिवारंगीतगोपालवन्द्यैः परमपुरुषमाद्यंबालकृ
ष्णंनमामि॥ ४ पदमथितभुजंगंमस्तलेजीवापहारंशिशुनटनविनोदंपूतनाप्राणनाशंगुरुत
रगुरुभक्त्यासम्यगानीतपुत्रंपरमपुरुषमाद्यंबालकृष्णंनमामि॥ ५ वदुवरकुलदीपंवेवपंचात्या
तमीप्सवकलभुवनसेव्यंरुक्मिणीप्राणनाथंप्रगलितगुणराशिंकारणंकार्यरूपंपरमपुरुष
माद्यंबालकृष्णंनमामि॥ ६ सकलनिगमवाक्यैःसंस्तुतंब्रह्मरूपंसकलजननिवासंयोगिना
सदा रक्षितारंप्रगुणितकरुणाब्धिंवंदितंयोगिवन्द्यैःपरमपुरुष

॥ १ ॥ [illegible]

२०) गहनयरद्दुरगद्दतापेमन

सोनरफरुपवकुटजोरीद्दु

तेफरतछलरुपीपे तेदल

तेपरद्दीनरुपीपेवीसनफपुर

तेफरप्प जलगांतीनीद्दन

तेपेद्दे २मीती...गहनवद्दी

रपाहुलंपवप२२२पेसलं

बटीबरीमनीनरीद्दे ६

६) अरेद्दरगहनद्दीनफफनोंअरपे

परफव

) वयरद्दीनमनीलीनरफरुपीपे

१४) गांद्दगहनवद्दी४फहफप्पजी

लगतीनाद्दमरीलपेद्दे

६) गहनयरद्दुरगद्दतपेमनीलीनरफ

उपचुरवजारीपेफातेर

उपीपे ६१) नरी

६८ तेफरप्प ज

६ २मीती

) नीतिप

कलो भ पर्वत गोरा द माई गन नमाहे चाई ते आप
मेरी भक्ति गुरु की भक्ति फुरो मंत्र गोरख दे की वा
॥ भैरवी भूत प्रेत की माई सब अधि सिद्ध की माई
र मोहन नगर नायक मोहु देव मोहु दैत्य मोहु धर
मोहु पाताल फाड़े आकाश तोडे श्री भैरव की श
मेरी भक्ति फुरो मंत्र ईश्वरो वाच ॥ अथ बाधक
मंत्र ॥ फूली फुलवारी पर्वत पर बारी जहां बो इस के
सिर जा का ने गोरा रानी रानी जा की बनाई जो रीत
ने बांधो बाध दै नाइ जाहु वन धाइ हैं सरेख न देखि फू
॥ लीधा हे रतो महादेव गोरा पार्वती की हनुमंत जती
॥ लो नाच मारी आज्ञा बाचा चोरी बाचा चूके तो दरदे सुखे
॥ गुरु की भक्ति हमारी भक्ति फुरो मंत्र ईश्वरो वाच ॥
॥ सिर पूनी नी नि धारा ठ थ ड ठा वे म
॥ ह पार्वती महादेव की [illegible] पावे तो
॥ के त्रान ॥ अथ मसवराव के मंत्र ॥ अवहि
॥ पहि पयतो नव हिजाय मसके मले फेटनु हमा
॥ काटहु आन के खेत गोरा पारबती दोहाई मह
॥ देव की दोहाई ॥ अन्यत ॥ ककसनिश्चर डनर
॥ गहना मोहि कायपहु मसमहना डनपात
॥ मोर खन छाडि आन वन जाहु ॥ सरिसो बैनी रो
॥ पछि के झारै ॥ पिंगवराव के मं ॥ पिंगुली तो उ
॥ नाक पटें मंत्र हां अहै नाथ आन मोरे पर
है भी मर माहु पिंगजों बैजंचा पहु सीव ॥ पि
पिंगुली सर्प चोर च्यारि उ बांधो
न आकाश पिताल रखो श्री
वाचा दोहाई महादेव
पिरदा ॥ सर्पी निस
श्रिवैनो ॥ एते मंत्र
तात ॥ जैल मा

...यनमः अथ ... ॥

...विन्नः पवित्रो वा सर्वावस्थां गतोपि वा यः

...रेत् पुण्डरीकाक्षं स बाह्याभ्यन्तरः शुचिः १ सप्त

...धा दशार्णेषु मृगाः कालंजरे गिरौ चक्र

...काः शरद्वीपे हंसाः सरसि मानसे २ तेपि जा

...ः कुरुक्षेत्रे ब्राह्मणा वेदपारगाः प्रस्थिता

...र्घमध्वानं यूयं किमवसीदथ ३ पञ्चक्रोश

...प्रक्षेत्रं क्रोशमेकं गयाशिरः यत्र यत्र स्म

...ध्यामि पितॄणां दत्तमक्षयम् ४ अक्षयं

...रम्भे गयां ध्यात्वा ध्यात्वा देवं गदाधरं

...त्वा च पितॄन् मनसा ध्यात्वा ततः श्राद्धं स

...रभेत् ततोऽपसव्यं दिग्बन्धनं अग्नि

...ध्वात्ताः पितृगणाः प्राचीं रक्षन्तु मे दिशं त

...था बर्हिषदः पान्तु याम्यां ये पितरः स्थिताः

प्रतीचीमाज्यपास्तद्वत् पान्तु ह्युदीचीम

मपि सोमपाः पान्तु ऊर्द्ध्वं चैवार्य्यमा र

त् कव्यवाऽनलोऽप्यधः ७ रक्षोभूतपि

शाचेभ्यस्तथैवासुरदोषतः सर्वतस्त्वधि

पस्तेषां यमो रक्षां करोतु मे ८ ति ।

लारक्षन्तु ह्यसुरान् दर्भा रक्षन्तु रा

क्षसान् पंक्तिं वै श्रोत्रियो रक्षेद

तिथिः सर्वरक्षकः ९ ॐ वनेभ्य

स्त्वौषधिभ्यस्त्वं ... पते ना

पते शुचिरिति नीवीदक्षिकरणं

मा

जयामि॥५२॥धूम्रनिश्वासायै नमः॥धूम्रनिश्वासां पूजयामि॥५३॥त्रिपुरायै नमः॥त्रिपुरां पूजयामि॥५४॥
भुवनेश्वर्यै नमः॥भुवनेश्वरीं पूजयामि॥५५॥वृहत्तुंडायै नमः॥वृहत्तुंडां पूजयामि॥५६॥दृढहस्तायै नमः॥
दृढहस्तां पूजयामि॥५७॥प्रचंडायै नमः॥प्रचंडां पूजयामि॥५८॥चंडविक्रमायै नमः॥चंडविक्रमां पूजया
मि॥५९॥स्थूलकेश्यै नमः॥स्थूलकेशीं पूजयामि॥६०॥वृहत्कुक्ष्यै नमः॥वृहत्कुक्षीं पूजयामि॥६१॥
यमदूत्यै नमः॥यमदूतीं पूजयामि॥६२॥करालिन्यै नमः॥करालिनीं पूजयामि॥६३॥कुब्जिकायै नमः॥
कुब्जिकां पूजयामि॥६४॥धूपदीपनैवेद्यादिसमर्चोपचारेनानेन पूजनेन चतुःषष्टियोगिन्यः सुप्री
ताः वरदा भवंतु॥ ॥इति सर्वतोभद्रविधिसमाप्तम्॥ शुभमस्तु

९४

हस्तां पूजयामि ॥२७॥ मालिन्यै नमः ॥ मालिनीं पूजयामि ॥२८॥ कपालहस्तायै नमः ॥ कपालहस्तां
पूजयामि ॥२९॥ रक्ताक्ष्यै नमः ॥ रक्ताक्षीं पूजयामि ॥३०॥ स्येनायै नमः ॥ स्येनां पूजयामि ॥३१॥
रुधिरपायिन्यै नमः ॥ रुधिरपायिनीं पूजयामि ॥३२॥ खड्गिन्यै नमः ॥ खड्गिनीं पूजयामि ॥३३॥
दीर्घलंबोष्ठ्यै नमः ॥ दीर्घलंबोष्ठीं पूजया ॥३४॥ पाशहस्तायै नमः ॥ पाशहस्तां पूजयामि ॥३५॥
बलाकिन्यै नमः ॥ बलाकिनीं पूजयामि ॥३६॥ काकतुंडायै नमः ॥ काकतुंडां पूजयामि ॥३७॥ पुनः ॥
पाशहस्तायै नमः ॥ पापहस्तां पूजयामि ॥३८॥ धूर्जटायै नमः ॥ धूर्जटां पूजयामि ॥३९॥ विषभक्षि
ण्यै नमः ॥ विषभक्षिणीं पूजयामि ॥४०॥ विश्रुध्र्यै नमः ॥ विश्रुध्रीं पूजयामि ॥४१॥ पापहंत्र्यै नमः ॥
पापहंत्रीं पूजयामि ॥४२॥ मयूर्यै नमः ॥ मयूरीं पूजयामि ॥४३॥ विकटाननायै नमः ॥ विकटा
ननां पूजयामि ॥४४॥ भयविध्वंसिन्यै नमः ॥ भयविध्वंसिनीं पूजयामि ॥४५॥ प्रेतास्यायै नमः
प्रेतास्यां पूजयामि ॥४६॥ प्रेतवाहिन्यै नमः ॥ प्रेतवाहिनीं पूजयामि ॥४७॥ कोटराक्ष्यै नमः ॥ कोट
राक्षीं पूजयामि ॥४८॥ लमजिह्वायै नमः ॥ लमजिह्वां पूजयामि ॥४९॥ अष्टवक्त्रायै नमः ॥ अ
ष्टवक्त्रां पूजयामि ॥५०॥ सुरप्रियायै नमः ॥ सुरप्रियां पूजयामि ॥५१॥ व्यालास्यायै नमः ॥ व्यालास्यां पू

स्यांपूजयामि॥३॥मां माहेश्वर्यै नमः माहेश्वरींपूजयामि॥४॥उं उग्रग्रीवायै नमः॥उग्रग्रीवांपूजयामि॥
५॥हं हयग्रीवायै नमः हयग्रीवांपूजयामि॥६॥कां कालरात्र्यै नमः कालरात्रींपूजयामि॥७॥निं निशा
चर्यै नमः निशाचरींपूजयामि॥८॥कं का[ल्यै] नमः कालींपूजयामि॥९॥रौं रौद्रचित्कार्यै नमः रौद्र
चित्कारींपूजयामि॥१०॥फें फेत्कार्यै नमः॥फेत्कारींपूजयामि॥११॥भूं भूतगमर्द्यै नमः॥भूतगमर्दीं
पूजयामि॥१२॥वं वाराह्यै नमः॥वाराहींपूजयामि॥१३॥सं सरभास्यायै नमः॥सरभास्यांपूजयामि॥१४॥
प्रें प्रेतास्यै नमः॥प्रेतास्यांपूजयामि॥१५॥पां पासभोजनायै नमः॥पासभोजनांपूजयामि॥१६॥
डं डाकिन्यै नमः॥डाकिनींपूजयामि॥१७॥कं कालिन्यै नमः॥कालिंपूजयामि॥१८॥शुं शुष्कांग्यै न
मः॥शुष्कांगींपूजयामि॥१९॥कं कलहप्रियायै नमः॥कलहप्रियांपूजयामि॥२०॥उं उल्लूकि
कायै नमः॥उल्लूकिकांपूजयामि॥२१॥शिं शिवाचार्यै नमः॥शिवाचारींपूजयामि॥२२॥धूं धूम्राद्यै न
मः॥धूम्राद्यींपूजयामि॥२३॥चिं चित्रनादिन्यै नमः॥चित्रनादिनींपूजयामि॥२४॥ऊं ऊर्द्धकेश्यै नमः॥
ऊर्द्धकेशींपूजयामि॥२५॥भं भद्रकेश्यै नमः॥भद्रकेशींपूजयामि॥२६॥श्वं श्ववहलायै नमः॥श्वावह

नोकेम्पतुपसेन्नारं अवक्त्रसेवधायोपमं थिनारं मेघायवासः पलमलोंप्रकामापुरजयिज्ञौ॥ ८७॥
पानालेज्वालमुखपूज्य॥ गुंजाननः प्रथमं मनस्त्वापसविनाधियः॥ अग्नेज्योतिर्निचाय्यपृथि
व्योऽग्रध्यापरत॥ ८८॥ आकाशे गंधमंदं नेपूज्य॥ गंधर्वस्त्वा विश्वावसुः परिदधातु विश्वस्यारिष्ट्यै
यजमानस्यपरिधिरस्यग्निरिडईडितः मित्रावरुणौत्वोत्तरतः परिधत्तां ध्रुवेणधर्मणा विश्वस्यारि
ष्ट्यै यजमानस्यपरिधिरसि ईडितः॥ ८९॥ ततः क्षेत्रपालंपूज्य॥ क्षेत्रस्ययोनिरसि क्षेत्रस्यनाधिपसि॥ मा
त्वाहिंसीन्मामाहिंसीः॥ ९०॥ ततोवास्तुपुरुषायनमः इतिवास्तुमंडलंचतुर्दिक्षुपूजयेत्॥ ततो
धूपदीपनैवेद्यतांबूलान्नजलादानसमर्च्य॥ कृतस्यपानवार्षीप्रयोगस्नतदंगभूतहवनकर्मांग
त्वेनयथासंपादितसामग्र्याहं तेनानेन वास्तुमंडलस्थापितदेवाः प्रीतावरदाः संतु॥ इति
वास्तुपूजनविधिः॥ अथयोगिनीपूजनविधिः॥ कृतस्यशानचर्णीप्रयोगस्नतदंगभूतहव
कर्मांगत्वेनयथासंपादितसामग्र्या चतुःषष्टियोगिनीनांपूजनमहं करिष्ये॥ गं गजानना
येनमः गजाननांपूजयामि॥ १॥ सिंसिंहमुख्यैनमः सिंहमुखींपूजयामि॥ गृं गृध्रास्यायैनमः गृध्रा

२५

स्पधिस्वादधितास्यास्पतिर्देवस्त्वासविता मध्वानक्तु पिप्पलाभ्यः स्त्वौषधीभ्यः धाम्नेधाम्ने स्वस्ती
आनारिक्षं मध्येनाशापृथिवीमुपेरणादृंष्टेहा ॥ ५१ ॥ पूर्वो हेतुकं पूजय ॥ हेमं तेन ऋतुना देव त्विषिणो ब मरु
तः स्तुताः ॥ वलेन शक्वरीः सहोहविष्मन्तरिडवयो दधुः ॥ ५२ ॥ आग्नेय्यां त्रिपुरान्तकं पूजय ॥ त्र्यंबकं यजामहे सुगं
धिं पुष्टिवर्द्धनं ॥ उर्वारुकमिव बंधनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् ॥ ५३ ॥ दक्षिणे अग्निवेतालं पूजय ॥
अग्निश्च मे घर्मश्च मेऽर्कश्च मे सूर्यश्च मे प्राणश्च मेऽश्वमेधश्च मे पृथिवी च मेऽदितिश्च मेऽ
दितिश्च मे द्यौश्च मे गुलयः शक्वरयो दिशश्च मे यज्ञेन कल्पताम् ॥ ५४ ॥ नैऋत्ये अग्निजिह्वं पूजय ॥
अग्निश्च मे नक्षो विधायासद्धिश्च न्यञ्जिणं ॥ अग्निर्नो वनतेरयिं ॥ ५५ ॥ पश्चिमे कालं पूजय ॥ कार्ष
षिरसि समुद्रस्य त्वाक्षित्या उन्नयामि समापो अद्भिरोषधीभिरोषधीः ॥ ५६ ॥ वायव्ये करालं
पूजय ॥ कयानश्चित्र आभुवदूती सदावृधः सखा ॥ कया शचिष्ठया वृता ॥ ५७ ॥ उत्तरे एकपादं
विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्वतोबाहुरुत विश्वतः स्पात् ॥ सं बाहुभ्यां धमति सं पतत्रैर्द्यावा
भूमी जनयन्देव एकः ॥ ५८ ॥ ईशान्ये भीमरूपकं पूजय ॥ मायेद दर्वीहारं प्रभा पा अग्ने धर्मवृषस्य विष्णुस्या
यामिय स्फार्थसिद्ध्याय नाकाय पारे वेषा रदेवलोकाय पेशितारं मनुष्यलोकाय प्रकरितारं सर्वेभ्यो

१२

पूज्य॥ [illegible] रुद्राः संसृज्य पृथिवीं बृहज्ज्योतिः समिधिरे। तेषां भानुरजस्र इच्छुक्रो देवेषु रोचते॥ ४९॥
आग्नेय्यां विरारिकां पूज्य॥ अग्ने राजायकिनवं कृतायारि नवरक्षो त्रेनोपक ल्पिनदापशुविकल्पिनेऽग्रास्क
दयस्य भास्याणुम न्यवेणो व्यनं ऽग्नेकायगोधाजेदुधयोगाविक तनंमि समाणउपनि [illegible] ॥ दुष्टात्माय
वरकाचार्यपान्ने सेगरते॥ ५०॥ नैऋत्ये पूतनां पूज्य॥ विरघटो सरमारुगलमंडः मरिपाघः [illegible] सध्य
के:॥ अग्न आयसुमध्य तुगणलं प्रष्ठार वप्रघ आजानतीगात्॥ ५१॥ वायव्ये पापरक्षसीं पूज्य॥ ध्रुवरुद
स्रो विश्वरूप इंद्र नमो हि [illegible] जधीरः॥ एकपदी द्विपदी त्रिपदी चतुष्पदी अष्टपदी भुवनानि
प्रथन्तां स्वाहा॥ ५२॥ पूर्वे स्कंदं पूज्य॥ अस्य मध्ये देवं [illegible] संमिधाम मघिण्या विश्व
मात्वा वर्च [illegible] वसुमतीमग्ने॥ ते छायाया [illegible] त्वं विश्वो [illegible] नमनीन [illegible] वीर्यमकणी
दृ [illegible] स्यात्॥ ५३॥ दक्षिणे अर्यमणं पूज्य॥ अर्यमणं बृहस्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय॥
वाचं विष्णुं सरस्वतीं सवितारं च वाजिनं स्वाहा॥ ५४॥ पश्चिमे जृंभकं पूज्य॥ आपश्चिमात्
पशुस्तयोनगावः [illegible] रक्षंद॥ पाहि वायुर्... [illegible] ॥
व [illegible] विवाजन्॥ ५५॥ उत्तरे पिलिपिच्छकं पूज्य॥ मनोजूती [illegible] सित्वा वेशाउ न्नेन णमन

ग्रं भिन्नः स्वधस्तये ॥ ४१ ॥ उत्तरे पृथिवीं घटं प्रपूज्य ॥ पृथिव्याः पुरीषमस्यप्सो नाम तां त्वा विश्वे अभिगृणंतु देवाः ॥ स्तो
मपृष्ठा घृतवतीह सीद प्रजावदस्मे द्रविणायजस्व सोम्या भिवनार्द्रपृ सादयतामिह त्वा ॥ ४२ ॥ ईशाने आपः कलशं प्रपूज्य
येत् ॥ आपो हि ष्ठा मयोभुवः स्तान ऊर्जे दधातन ॥ महे रणाय चक्षसे ॥ ४३ ॥ तत्रैव अपः प्रपूज्य ॥ द्रुपदादिव मुमुचा
नः स्विन्नः स्नातो मलादिव ॥ पूतं पवित्रेणेवाज्यमापः शुंधंतु मैनसः ॥ ४४ ॥ आग्नेय्यां सवितारं प्रपूज्य ॥ सविता
प्रथमेहन्यग्निर्द्वितीये वायुस्तृतीये आदित्यश्चतुर्थे चंद्रमाः पंचमे ऋतुः षष्ठे मरुतः सप्तमे बृहस्पतिरष्टमे ॥
मित्रो नवमे वरुणो दशम इंद्र एकादशे विश्वेदेवा द्वादशे ॥ ४५ ॥ तत्रैव सावित्रं प्रपूज्य ॥ उपयामगृहीतोसि
सावित्रोसि चनोधाश्चनोधा असि चनो मयि धेहि ॥ जिन्व यज्ञं जिन्व यज्ञपतिं भगाय देवाय त्वा सवित्रे ॥
४६ ॥ नैऋत्ये जयं प्रपूज्य ॥ ॐ आवाहउशतो देवेदेवास्तानप्रेरय स्वे अग्ने सधस्थे ॥ पप्रिवाथ्सः पतिवथ्
सख्या विप्सुं धर्मथ् स्वगानिष्टतानुस्वाहा ॥ ४७ ॥ तत्रैव विधाधिपं प्रपूज्य ॥ कां वेयाचे प्रपद्ये मनो यजुः प्र
पद्ये स्याम सामा प्रपद्ये चक्षुः श्रोत्रं प्रपद्ये ॥ वागोजाः सहोजो मयि प्राणापानौ ॥ ४८ ॥ वायव्ये रुद्रं प्रपूज्य ॥
नमः शंभवाय च मयोभवाय च नमः ॥ शंकराय च मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवतराय च ॥ ४९ ॥ तत्रै
व गणजयस्माणं प्रपूज्य ॥ नमस्ते रुद्र मन्यव उतोत इषवे नमः ॥ बाहुभ्यामुत ते नमः ॥ ५० ॥ ईशाने चाकारदी

६२

११

घृतप्वः पुनंतु ॥ विश्वꣳ हि रिप्रं प्रवहंति देवीरुदिदाभ्यः सुचिरापूत एमि ॥ २८ ॥ नागं पूज्य ॥ नमोस्तु सर्पेभ्यो ये
के च पृथिवीमनु ॥ ये अंतरिक्षे ये दिवि तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः ॥ २९ ॥ पृथ्वीं पूज्य ॥ महीमूषुमातरꣳ सुव्रतानामृत
स्य पत्नीमवसे हूमहे वयं ॥ तुविक्षत्रामजरंतीमुरूचीꣳ सुशर्माणमदितिꣳ सुप्रणीतिं ॥ ३० ॥ मंत्री दे पूज्य ॥
ॐ आप्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्ण्यं ॥ भवा वाजस्य संगथे ॥ ३१ ॥ सोमं पूज्य ॥ सोमो धेनुꣳ सोमो ऽर्वंतमाशु
ꣳ सोमो वीरं कर्मण्यं ददाति ॥ सादन्यं विदथ्यꣳ सभेयꣳ पितृश्रवणं यो ददाशदस्मै ॥ ३२ ॥ उरगं पूज्य ॥ या इषवो या
तुधानानां ये वा वनस्पतीꣳरनु ॥ ये वावटेषु शेरते तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः ॥ ३३ ॥ आदित्यं पूज्य ॥ अदितिर्द्यौरदितिरंतरिक्षम
दितिर्माता स पिता स पुत्रः ॥ विश्वे देवा अदितिः पंचजना अदितिर्जातमदितिर्जनित्वं ॥ ३४ ॥ दीनं पूज्य ॥ यदि दिवा
यदि नक्तमेनाꣳसि चकृमा वयं ॥ वायुर्मा तस्मादेनसो विश्वान्मुंचत्वꣳहसः ॥ ३५ ॥ गच्छेद्ब्रह्मलोकं पूज्य ॥ ब्रह्म
यज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचो वेन आवः ॥ स बुध्न्या उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च विवः ॥ ३६ ॥
सर्वैश्वर्यमणं पूज्य ॥ अग्ने मृडं च हस्वतिमिंद्रदानायचोदय ॥ वाचं विष्णुꣳ सरस्वतीꣳ सवितारं च वाजिनः स्वा
हा ॥ ३७ ॥ दक्षिणे विवस्वंतं पूज्य ॥ वैश्वदेवी पुनती देव्यागाद्यस्यामिमा बह्व्यस्तन्वो वीतपृष्ठाः ॥ तया मदंतः
सधमादेषु वयꣳ स्याम पतयो रयीणां ॥ ३८ ॥ पश्चिमे मित्रं पूज्य ॥ मित्रस्य चर्षणीधृतो ऽवो देवस्य सानसि ॥ द्यु

कृवाकुः॥ सावित्रौहंसप्रोवानस्पनाक्रोमंकरः कुलीपयस्तेकुपारस्याद्दिषेण्कल्पकः॥ ॥ अथपुष्पि
तमोगेपूजयेत्॥ पितृन्पूज्य॥ पितृभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधानमः पितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधानमः प्रपिता
महेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधानमः॥ अक्षन्नपितरोमीमदंतपितरोतीतृपंतपितरः पितरः शुंधध्वं॥ होतारि
कंपूज्य॥ ॐ होतृनिषस्पचातेः स्वर्थे अन्नावहन्नमुपयोधापयेनहोरन्वस्यांभवतिस्वधावानृमुकोअन्न
स्याद्दस्तोमुवर्ष्णौ॥ ॥ सुग्रीवंपूज्य॥ यानेवोअत्रधामानिसहस्राणुनवोरुह॥ अथापाकेत्तांपूयमि
तमेमेअगदंकृत॥ ॥ पुष्पदंतंपूज्य॥ ॐ ओषधीः प्रतिमोदध्वंपुष्पवतीः प्रसूवरीः॥ अश्वाइवसजि
त्वरीवीरुधः पारयिष्णवः॥ ॥ वरुणंपूज्य॥ इमंमेवरुणतत्त्वाधीहवमद्याचमृडय॥ त्वामवस्युराचके॥
॥ प्रमुरंपूज्य॥ येभूतानिप्रतिमुंचमानाः असुराः संतः स्वधयाचरंति॥ परापुरोनिपुरोयेभरंत्यग्नि
ष्टांल्लोकात्प्रणुदात्यस्मात्॥ ॥ श्लोकंपूज्य॥ आयामायस्वाहा प्रायामायस्वाहा संयामायस्वा
हा वियामायस्वाहा उद्यामायस्वाहा॥ शुचेस्वाहा शोचतेस्वाहा शोचमानायस्वाहा शोकायस्वा
हा॥ ॥ पापंपूज्य॥ महांइंद्रोवज्रहस्तः षोडशीशर्मयच्छतु॥ हंतुपाप्मानंयोऽस्मान्द्वेष्टि उपयाम
गृहीतोसिमहेंद्रायत्वा॥ ॥ अपोनरंपूजयेत्॥ रोगंपूज्य॥ अपोऽस्मान्मातरः शुंधयंतुघृतेनने

वेदिषदतिथिर्दुरोणसत्॥ नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जा गोजा ऋतजा अद्रिजा ऋतं बृहत्॥१३॥ अ-
प दक्षिणभागे पूज्या॥ वायुपूज्या॥ अग्निं दूतं पुरो दधे हव्यवाहमुपब्रुवे॥ देवाँ आसादयादिह॥१४॥
पूषापूज्या॥ पूषन्तव व्रते वयं न रिष्येम कदाचन॥ स्तोतारस्त इह स्मसि॥१५॥ वितथपूज्या॥ वितथं हविः
क्षमिनं तं स्मितायज्ञेपेयज्ञोयज्ञहृच्छमेति॥ ततो वाको आशिषो नो जुषतां॥१६॥ गृहक्षतपू-
ज्या॥ गृहा मा बिभीत मा वेपध्वमूर्जं बिभ्रत एमसि॥ ऊर्जं बिभ्रद्वः सुमनाः सुमेधा गृहानैमि मनसा
मोदमानः॥१७॥ यमपूज्या॥ यमाय त्वा मखाय त्वा सूर्यस्य त्वा तपसे॥ देवस्त्वा सविता मध्वानक्तु
पृथिव्याः संस्पृशस्पाहि॥ अर्चिरसि शोचिरसि तपोसि॥१८॥ गंधर्वपूज्या॥ गंधर्वस्त्वा विश्वा-
वसुः परिदधातु विश्वस्यारिष्ट्यै यजमानस्य परिधिरस्यग्निरिड ईडितः॥ मित्रावरुणौ त्वोत्तरतः
परिधत्तां ध्रुवेण धर्मणा विश्वस्यारिष्ट्यै यजमानस्य परिधिरस्यग्निरिड ईडितः॥१९॥ भृंगराज-
पूज्या॥ सुपर्णोसि गरुत्मांस्त्रिवृत्ते शिरो गायत्रं चक्षुर्बृहद्रथंतरे पक्षौ स्तोम आत्मा छंदांस्यं-
गानि यजूंषि नाम साम ते तनूर्वामदेव्यं यज्ञायज्ञियं पुच्छं धिष्ण्याः शफाः सुपर्णोसि गरुत्मा-
न्दिवं गच्छ स्वः पत॥२०॥ मृगपूज्या॥ पुरुषमृगश्चन्द्रमसे गोधा कालका दार्वाघाटस्ते वनस्पतीनां कृ-

त्वमवसेहूमहेवयं॥पूषाणोयथावेदसामसद्वृधेरक्षितापायुरदब्धःस्वस्तये॥५॥पर्जन्यंपूज्य॥श
न्नोर्वातःपवतांशंनस्तपतुसूर्यः॥शंनःकनिक्रदद्देवःपर्जन्योअभिवर्षतु॥६॥अजंयेतंपूज्य॥
योनःपिताजनितायोविधाताधामानिवेदभुवनानिविश्वा॥योदेवानांनामधाएकएवतंसं
प्रश्नंभुवनायंत्यन्या॥७॥महेंद्रंपूज्य॥महाँइंद्रोवज्रहस्तःषोडशीशर्मयच्छतु॥हंतुपा
प्मानंयोऽस्मान्द्विष्टिउपयामगृहीतोसिमहेंद्रायत्वा॥८॥आदित्यंपूज्य॥आदित्यगर्भंप
यसासमंग्धिसहस्रस्यप्रतिमांविश्वरूपं॥परिवृंधिहरसामाभिमंस्थाःशतायुषंकृणुहिची
यमानः॥९॥सत्यंपूज्य॥सत्यंचमेश्रद्धाचमेजगच्चमेधनंचमेविश्वंचमेमहश्चमेक्रीडाचमे
मोदश्चमेजातंचमेजनिष्यमाणंचमेसूक्तंचमेसुकृतंचमेयज्ञेनकल्पतां॥१०॥भृगुंपूज्य॥भा
येदार्वीहारंप्रभायाअग्नेधंवध्नस्यविकृष्टायाभिषेक्तारंवर्षिष्ठायनाकायपरिवेष्टारंदेवलोका
यपेषितारंमनुष्यलोकायप्रकरितारंसर्वेभ्योलोकेभ्यउपसेक्तारंअवऋत्यैवधायोपमंथितारंमेधाय
वासःपल्पूलीं प्रकामायरजयित्रीं॥११॥अनंतंपूज्य॥ॐहंसःशुचिषद्वसुरंतरिक्षसद्धोता

ततो धूपदीपनैवेद्यतांबूलानि समर्प्य कृतेन प्रान् चंडीप्रयोगांगभूत हवन कर्मसिद्ध्यर्थं संपा
दितसामग्र्या कृतेनानेन पूजनेन सर्वतोभद्रमंडलस्थाः पितरे देवाः सुप्रीताः वरदाः संतु ॥ आयु
कर्तारः शुभकर्तारः कल्याणकर्तारो भवंतु ॥ इति सर्वतोभद्रं ॥ वेदीं प्रदक्षिणीकृत्य पुष्पांजलिं तत्रा
नियोजयेत् ॥ आवाहयाम्यहं देवीं सुभद्रां नाम वेदिकां ॥ अस्मिन् यज्ञे महामाभक्ति विघ्नं कुरुष्व
सदा ॥ पुत्रान्देहि धनं देहि सर्वकामांश्च देहि मे ॥ ततो वेद्यां वेदीं प्रतिपठेत् ॥ वेद्या वेदिः समाप्यते
बर्हिषा बर्हिरिंद्रियं यूपेन यूपमाप्यते प्रणीतोऽग्निरग्निना ॥ १ ॥ अथ वास्तुपूजनविधिः ॥
ईशान्ये गणेशादीन्पूजयेत् ॥ ॐ गणानां त्वा गणपतिं हवामहे प्रियाणां त्वा प्रियपतिं ह
वामहे निधीनां त्वा निधिपतिं हवामहे वसो मम ॥ आहमजानि गर्भधमा त्वमजासि गर्भधं ॥ २ ॥
ततो वेदं पूजयेत् ॥ वेदोसि येन त्वं देव वेद देवेभ्यो वेदो भवस्तेन मह्यं वेदो भूयाः ॥ ३ ॥ ततः सावि
त्रीं पूज्य ॥ सरस्वतीं योन्यां गर्भमंतरश्विभ्यां पत्नी सुकृतं बिभर्ति ॥ अपां रसेन वरुणेन साम्नेंद्र
ष्ठं श्रियै जनयन्नप्सु राजा ॥ ४ ॥ ईशादि रविं पूज्य ॥ तमीशानं जगतः तस्थुषस्पतिं धियं जि

वैवाहिक विवरण पत्रिका

प्राथमिकता में शासकीय सेवारत / कान्वेन्ट / एम०एस०सी० / इन्जीनियर / मेडिकों / लेक्चरर / बैंक क्लर्क / राजपत्रित अधिकारी / इत्यादि दर्शायें

युवक/कन्या का आस्पद सहित नाम	गोत्र	जन्म नक्षत्र	आयु	शिक्षा	ऊँचाई	रंग	पद	मासिक आय	प्राथमिकता	पत्र व्यवहार का पता

नोट:—पत्र व्यवहार हेतु डाक टिकट लगा हुआ लिफाफा भेजना अनिवार्य है।

कुँजापुरी मैरिज ब्यूरो

बंगला नं०१- आर० एस०- ३/७२ टिकैतराय आवासीय कालोनी (एल० डी० ए०) छोटे तालाब के आगे, [दांयी ओर मल्टी स्टोरी बिल्डिंग] मोहान रोड, [बलाकी अड्डा] लखनऊ २२६००४ (उ० प्र०)

।। श्री मन्महागणाधिपतये नमः ।।

स्वस्ति श्री शुभ सं० .... वि० शालिबाहन शके .... तत्र च

मासानाँ मासोत्तमे .... मासे, शुभे .... पक्षे ....

वासरे परतः .... तिथौ .... नक्षत्रे परतः .... तत्र च श्री

मन्मार्तण्ड मण्डलाद्वोंदयादिष्टम् .... लग्नोदये गो ब्राम्हण प्रतिपालकानाँ

श्रीमताँ .... महोदयानाँ पाणिगृहीति धर्मभार्या स्ववाम/दक्षिण

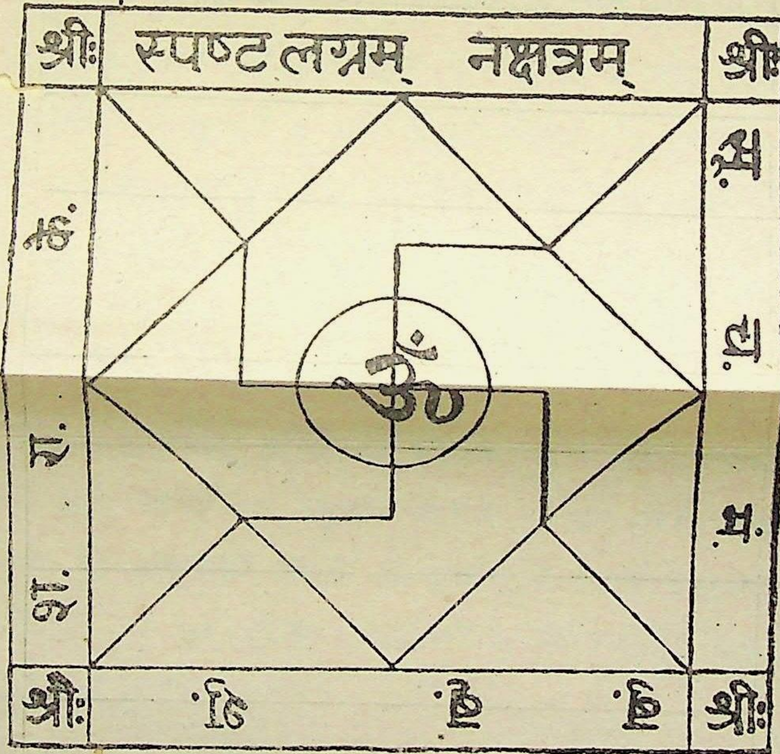
कुक्षित्र पुत्री/पुत्र रत्न प्रासूत ।। .... नक्षत्रस्य ....

चरणे जातत्वात् आयु० .... इति राशि का नाम। अस्या/अस्य च ....

राशिः ।। .... ई० दिवा/रात्रौ ....

वादन वेलाया .... नाम्नि महानगरे जन्म ।। शुभम् ।।

!! जन्माँगम् !!

मुद्रकः- ख्वाजा प्रिन्टर्स १२/७ टिकैत राय तालाब कालोनी-लखनऊ

कम से कम दस विवरण संलग्न विवरण पर देकर प्रकाशन पुस्तिका में निःशुल्क मुद्रित करायें।

3. ब्राम्हण बन्धुवों से प्राप्त पत्रों के उत्तर अवश्य दें, भले ही पोस्ट कार्ड पर

सदस्यता फार्म

बंगला नं० - आर० एस० - ३/७२ टिकैतराय आवासीय कालोनी (एल० डी० ए०) छोटे तालाब के आगे, [दायी ओर मल्टी स्टोरी बिल्डिंग] मोहान रोड बुलाकी अड्डा लखनऊ - २२६००४

सेवा में,

महामंत्री

बिप्र संघ,

महोदय,

मुझे विप्र संघ की सदस्यता स्वीकार है। मैं संघ के उद्देश्यों के प्रति पूर्ण निष्ठा व्यक्त करता हूं तथा इसके द्वारा आयोजित वर्ग हितों के कार्यक्रमों में सक्रिय सहयोग देता रहूंगा। मुझे ब्राह्मण कुल में जन्म लेने पर गर्व है।

हस्ताक्षर प्रार्थी

नाम—..............................

मेरा पारिवारिक बिवरण निम्न प्रकार :-

1— परिवार के मुखिया का नाम/पिता का नाम..............................

2— व्यवसाय..............................

3— वर्तमान निवास का पता..............................

(अ) मकान नं०..............मोहल्ला..............नगर/जनपद..............

4— स्थायी पता..............................

(अ) मकान नं०..............ग्राम/पो०..............डा०/नगर..............

जनपद..............................

क्रम संख्या	परिवार के सदस्य का नाम	मुखिया से सम्बन्ध	आयु	शैक्षिक योग्यता	विवाहित/अविवाहित	व्यवसाय

बंगला नं०-आर० एस०-३/७२ टिकैतराय आवासीय कालोनी (एल० डी० ए०) छोटे तालाब के आगे,[दांयी ओर मल्टी स्टोरी बिल्डिंग] मोहान रोड बुलाकी अड्डा लखनऊ-२२६००४

मान्य विप्र बन्धु सादर नमस्कार,

आज के आधुनिक युग के सामाजिक वातावरण में समस्त ब्राह्मण समुदाय के हितों की रक्षा हेतु हम संगठित होकर एकता बद्ध होने हेतु कुंजापुरी मैरिज ब्यूरो तथा विप्र संघ का गठन किया गया है। संघ रचनात्मक उद्देश्यों हेतु आपसी सौहार्द एव सहयोग से निम्न कार्य करेगा।

1- समस्त ब्राह्मणो को सूत्र बद्ध करना तथा उनके परिवार का पूरा विवरण रजिस्टर अंकित करना।

2- निर्धन युवकों एवं कन्याओ की शिक्षा, उपनयन तथा वैवाहिक संस्कार आदि के पूर्ण सहयोग उपलब्ध कराना।

3- धार्मिक स्थानों तथा संस्कारों की रक्षा हेतु सदैव प्रयत्नशील रहना।

4- जनपद के सर्वाधिक वृद्ध एव वृद्धाओं को निःशुल्क चिकित्सा एवं सहायता प्रदान करना तथा समय-समय पर उनको सम्मानित करना।

5- दहेज मुक्त तथा वाह्य आडम्बर रहित समस्त संस्कार सम्पन्न कराना।

6- निर्धन, अनाथ विप्र कन्याओं के विवाह में आपसी पूर्ण सहयोग एवं सहायता करना।

सूचना:-

1- प्रत्येक विप्र से मात्र दो रुपया प्रति विप्र परिचय शुल्क के रुप में लिया जायेगा।

2- उपनयन/विवाह योग्य युवकों तथा कन्याओं सेवारत/बेरोजगार शिक्षित/अशिक्षित का विवरण अवश्य सूचित करें।

निवेदक :-

(मनीष शुक्ला)

(1) समस्त विप्र बन्धुओं से विनम्र अनुरोध है कि विप्र कन्या के विवाह के होने पर स्वतः [बिना निमन्त्रण के भी] पहुंचकर सहयोग प्रदान करें।

(2) संस्था द्वारा शीघ्र ही विप्रशाला जिसमें पूजनहाल, विवाह मण्डप, अतिथिशाला तथा कार्यशाला स्थापित कराना चाहता है। इस हेतु आवश्यक सुझाव आमन्त्रित है।

मुद्रक :- ख्वाजा प्रिन्टर्स, १२/७ टिकैत राय का तालाब कालोनी लखनऊ-२२६००४

कम से कम दस विवरण सलग्न विवरण पर देकर प्रकाशन पुस्तिका में निःशुल्क प्रकाशित करायें।

समस्त विप्र समाज,

नमस्कार,

आज हम आप समस्त ब्राम्हणों को सूचित करते हुए महान हर्ष का अनुभव करते हैं कि हमने अकथ्य प्रयास के बाद समस्त विप्र समाज के विवाह योग्य कन्याओं के लिये वर तथा योग्य युवकों के अनुरूप कन्याओं के पूर्ण विवरण विप्र समाज से एकत्रित करके विप्र समाज की इस आधुनिक युग की जटिल समस्याओं के निदान हेतु एक प्रयास आरम्भ किया है। देश, प्रान्त, जनपद, नगर व गांव के समस्त ब्राम्हण समाज से अनुरोध है कि वे सब अपना सच्चा सहयोग व योगदान देकर हमें इस पुण्य धार्मिक, सामाजिक कार्य की सफलता के लिये अपना स्नेहमयी आर्शिवाद प्रदान कर इस संस्था को अग्रसारित करने में मार्ग दर्शन देकर सफल बनावें।

संस्था आपके सराहनीय सहयोग के लिये आजन्म आभारी रहेगी।

अतः हमारे ब्राम्हण समाज के संगठनों के पास विवाह सम्बन्धी उपयुक्त योग्य कन्याओं व युवकों के सही व पूर्ण विवरण न उपलब्ध होने के कारण विप्र समाज की मुख्य समस्या बनी हुई है। अधिकांश विप्र बन्धु इसी समस्या के निदान हेतु जगह जगह भटकते रहते हैं। परन्तु उचित मार्ग दर्शन तथा सही विवरण न पाने पर वह निराश व उदासीन हो जाते हैं। इस अवस्था में विवश होकर जल्दबाजी में उचित अनुचित का विचार न करके स्वार्थी तत्वों के बहकावे में आकर गलत समाज में फंस जाते हैं, इस स्थिति में वर व कन्या दोनों का जीवन सुख से नहीं बीतता है, और वे धीरे-धीरे अपने अलग-अलग मार्गों का अनुसरण ले लेते हैं, इस तरह दोनों का जीवन अत्यन्त कष्ट-मयी रहता है। इन सभी बातों को ध्यान में रखकर हमारी संस्था ने अपने समस्त ब्राम्हण समाज की इन जटिल समस्याओं के निदान हेतु आप सभी विप्र बन्धुओं से पूर्ण सहयोग की अपेक्षा की है।

अतः हम अपनी संस्था द्वारा समस्त ब्राम्हण समाज को संस्था के कुछ नियम व सुविधाओं से अवगत करा रहे हैं। आशा है कि आप सभी को रुचिकर प्रतीत होंगे, साथ ही आप भी अपने अच्छे सुझावों से भी संस्था का मार्ग दर्शन करते रहें।

1. संलग्न प्रपत्र पर पूर्ण विवरण भरकर विप्र संघ के सदस्य बनें।
2. संस्था को अपने परिवार तथा रिश्तेदारों में विवाह योग्य वर, कन्या के कम से कम दस विवरण संलग्न विवरण पर देकर प्रकाशन पुस्तिका में निःशुल्क मुद्रित करायें।
3. ब्राम्हण बन्धुवों से प्राप्त पत्रों के उत्तर अवश्य दें, भले ही पोस्ट कार्ड पर

दें। यह मेरी संस्था का समस्त विप्रों से विशेष अनुरोध है।

4. संस्था व्यवसायिक विचार से कार्य नहीं करती है, केवल पुण्य की विचारधारा से प्रयासरत है।

5. विवाह योग्य युवक विधुर है तो साहस के साथ नीचे ।विधुर। अवश्य लिखें, अल्प आयु, अल्प काल में दुर्घटना आदि कारणों से हुई विधवाओं व परित्यक्ता स्त्रियां तथा उनके अभिभावक भी पत्र-व्यवहार कर सकते हैं।

6. जन्म कुन्डली हमारे यहां उपलब्ध है चाहें तो प्रतिलिपि 2 रु0 देकर प्रति जन्म पत्रिका के मान से प्राप्त कर सकते हैं।

7. पत्रिका में प्रकाशित युवकों/कन्याओं का विवाह सुनिश्चित हो जाने पर पोस्ट कार्ड द्वारा संस्था को अवगत करा दें। क्रमांक व नाम अवश्य लिखें।

8. यदि पुन: आप आगामी पत्रिका में अपनी कन्याओं/युवकों का नाम प्रकाशित कराना चाहते हैं तो पूर्ण विवरण सहित फार्म भरकर भेज दें।
जन्म कुन्डली साथ अवश्य भेजें।

9. पत्रिका का अंक 20/-रु0 ।बीस रुपये मात्र।
पत्रिका वी0पी0पी0 द्वारा नहीं भेजी जाती है।
मूल्य प्राप्त होने पर बुक पोस्ट ।यू0पी0सी0। द्वारा भेजी जाती है। डाक में गुम हो जाने की दशा में द्वितीय प्रति नि:शुल्क नहीं भेजी जावेगी, रजिस्टर्ड डाक द्वारा अंक प्राप्त करने हेतु डाक व्यय रु0 10/- अवश्य भेजें।

10. यदि कोई ब्राम्हण बन्धु अपने परिवार जन की स्मृति में या अन्य प्रयोजन हेतु विप्रसंघ को दान आदि देती है, तो वह धन गरीब ब्राम्हणों की कन्याओं के विवाह, बच्चों के अध्ययन और चिकित्सा आदि में व्यय की जाती है। कृपया इस पुण्य काम में सहयोग दें।

11. पत्रिका 15 अप्रैल, 1990 तक प्रकाशित होने जा रही है। अत: अंक का शुल्क अग्रिम भेजकर ।MAILING LIST । में अपना नाम दर्ज करा सकते हैं। जिससे पत्रिका प्रकाशित होते ही आप को भेज दिया जाय।

12. आप हमें राशि पोस्टल आर्डर/बैंक ड्राफ्ट/मनी आर्डर द्वारा भेज सकते है।

भवदीय
मनीष
मनीष शुक्ला
महा मन्त्री

दि. मार्च 14, 1990

कुन्जापुरी मैरिज ब्यूरो
बंगला नं. आर.एस. 3/72
टिकैतराय आवासीय कालोनी ।एल. डी. ए.।
छोटे तालाब से आगे दायी ओर मल्टी स्टोरी बिल्डिंग। मोहान रोड ।बुलाकी अड्डा।
लखनऊ-226004 ।उ0प्र0।

लखनऊ
सेवा में
श्री पं० अवध
बिहारीलाल अवस्थी
76 खुर्शेदबाग
लखनऊ

राशि चक्रं

मेष	वृष	मिथुन	कर्क	सिंह	कन्या	तुला	वृश्चिक
				१	२	३	४
धन	मकर	कुंभ	मीन	९	१०	११	१२
५	६	७	८				

नक्षत्रं

अश्विनी	भरणी	कृत्तिका	रोहिणी	मृगशिरा	आर्द्रा
पुनर्वसु	पुष्य	अश्लेषा	मघा	पूर्वा	हस्त
चित्रा	स्वाती	विशाखा	अनुराधा	ज्येष्ठा	मूल
पूर्वा षाढ़	उत्तरा षाढ़	अभि जित	श्रवण	धनिष्ठा	पू. भाद्र पद
उत्तरा भाद्रपद	रेवती	१	२	३	४
		७	८	९	१०
५	६				
११	१२	१३	१४	१५	१६
१७	१८	१९	२०	२१	२२
२३	२४	२५	२६	२७	[illegible]

[illegible] ३१३२

अथ होड़ाचक्रम्

	चूचेचोला	अश्विनी
उत्तराषाढ़	लीलूलेलो	भरणी
	आईऊए	कृत्तिका
	ओवावीवू	रोहिणी
अभिजित	वेवोकाकी	मृगशिरा
	कूघाङछा	आर्द्रा·
श्रवण	केकोहाही	पुनर्वसु·
	हूहेहोडा	पुष्य·
	डीडूडेडो	अश्लेषा·
धनिष्ठा	मामीमूमे	मघा
	मोटाटीटू	पूर्वाफाल्गुनी
शतभिष	टेटोपापी	उ:फाल्गुनी
	पूषाणाठा	हस्त
पू.भाद्रपद	पेपोरारी	चित्रा
उत्तरभाद्रपद	रूरेरोता	स्वाती
देदोचाची	तीतूतेतो	विशाखा
रेवती	नानीनूने	अनुराधा
	नोयायीयू	ज्येष्ठा
इति होड़ाचक्रम्	येयोभाभी	मूल
	भूधाफाढा	पूर्वाषाढ़

गति में वामांके कमलनयना कामपि वहन्तिं कांतं
कं छि चपलचपलं चामरं चप सुधामि त्रैंद्र त्रैं कि
मपि स्मिर सिस्मेर पद्यो रपूरे वंदारु चिदपर मेकुटं
कामपि पुनः १ उल्लंघ्य सिंधो सलिलं सलीलं यः
कवन्हिं जनकात्मजायाः आदाय तेनैव ददाह लंक
नमामितं प्रांजलिरांजनेयं २ वामे भूमिसुता पुरस्तु
हनुमान्पश्चात् सुमित्रासुतः शत्रुघ्नो भरतश्च पार्श्व
दलयो वायव्यकोणेषु च सुग्रीवश्च विभीषणश्च
युवराट् तारासुतो जाम्बवान् मध्ये नील सरोज को
मलरुचिं रामं भजे श्यामलं ३ वज्रांग पिंगनेत्रं क
नकमयलसत्कुंडलाक्रांत गंडं दंभोनीलं भस
जहरणविवसं भूनरक्तोपि नाथं उच्चलांगूल सके
तं प्रलयजलधरं श्रीमन्मूर्तिं कपीन्द्रं वंदे रामांघ्रि पद्म
भ्रमरपरिवृतं तत्वसारं प्रसन्नं ४ वंद्य ब्रह्मा वरुणेः
द्ररुद्रमरुतोस्तुवन्ति दिव्यस्तवैः वेदैः सांग पदक्र
मोपनिषधै गायन्ति यं सामगाः ध्यानावस्थित तद्गतेन
मनसा पश्यन्ति यं योगिनो यस्यान्तं न विदुः सुरासुरगणा देवा
यतस्मै नमः ५ नीलांबुजश्यामलकोमलांगं सीतासमा
रोपित वामभागं पाणौ महासायक चारुचापं नमामि सो
हं रघुवंशनाथं ६ कुंदेन्दीवर सुंदरावति बलौ विज्ञा
न धामावुभौ सोभाढ्यौ वरधन्विनौ श्रुतिनुतौ गो
विप्रविन्द प्रियौ मायामानुषरूपिणौ रघुवरौ सद्धर्म
वंतौ हितौ सीतान्वेषणतत्परौ पथिगतौ भक्तिप्र
दौ तौ हि नः ७ आसोकुसुमोपमेय कांतिं यमुनाकूल
कदम्बमध्यवर्ती नवगोपवधूकिलास सालीं वने
मालीं वितनोतु मंगलं नः ८ श्रीरामं सह लक्ष्मणं सकरु
णं सीतान्वितं सात्विकं वैदेही मुखपद्म लुब्धमधुपं
पोलस्त्य संहारिणं वंदे वंद्य पदाबुजं
सुरवरं भक्तानुकंपा

शत्रुघ्नेनहनूमताच भरते नासेवितंराघवं ८
कल्याणानां निधानं कलिमलमथनं जीवनं-
सज्जनानां पाथेयां यन्मुमोक्षो सपदि परपद-
प्राप्तयेप्रस्थितानां विश्वामस्थानमेकं कविवर
वचसां पावनं पावनानां बीजं धर्मस्य प्रभवतु
भवतां भूतये रामनाम १० नेरामं सवणारिं दशरथ
तनयं लक्ष्मणाग्रगुणाढ्यं पूज्यं प्राज्यं प्रतापा
बलपति जलधिं सर्वसौभाग्यसिद्धं विद्यानंदैक
कंदं कलिमलपटलः ध्वंसिनः सौम्यदेवं स
वीनानंनमामिं त्रिभुवनशरणं प्रत्यहं निष्कलंकं ११
यंशैवाः समुपासते शिव इति ब्रह्मेति वेदांतिनो बुद्धा
बौद्ध इति प्रमाणपटवः कर्तेति नैयायिकः अर्हन्
नित्यथ जैन्यसासनरतः कर्मेति मीमांसकः सो यंवै
बिदधातु वांछितफलं त्रैलोक्यनाथोहरिः १२
ध्यानिहतबसीनादपीयूषसौव जयवति जनानां
वहूयनकमदेवं हृदयकमलमध्ये योगभिर्वीसनीयो
हरतुदुरितजालं देवकीनंदनोवः १३ श्यामसुन्दर
बिमहडु रलशद्वारांलपाकामुकं सालिन्तूरण धरन्तो
न्चरशे जालो मिचिसंसेवितम पुष्पावद् जटु सर्वलोके-
लपटन्त्रैलोक्यमोहिन्दुरं संसारकन धेर्य्यर डुमपि
तन्ध्यायेद्राणपभट्म १४ धन्यायोध्या प्रभमनेगमसुख
मापत्रणमाधिवासो धन्योबंशोदिनेशोरदर कुल्ला
जिलक्रोयत्ररामावतारः कौशल्यातीव धन्याग्रुहनर
जनोप्राप सनाच रामेधन्योराजाधिदशरथस्त पि
तायस्यरामस्स्वपुत्रः १५ उमांगजंकरणवर्क्त्रं गणेशं
भुजाकेकरणो सोभितं धूम्रकेतुं गलेहारमुक्ता फलो
सोभितं तं नमोबुद्धि कांतां गणेशं नमस्ते १६ नमस्ते
व्यासविशाल बुद्धे फुल्लार विंदायतपत्रनेत्रैयेन
त्वयाभारततैलपूर्णः प्रज्वालितो ज्ञानमहांधकारः १७
पादेरामतपाबेमाधि गमनं ह्यागमं मृगा कांचनं वैदेही
धरव पक्षलुब्ध मद्धं पोलसत्य संख्या
राणा

दे सौ [illegible]नेनपूर्णो मुनिवरबचनैः हासव
धान्यनेकांते कृत्वा वैवस्वतैनू द्विजवर नपुत्रा
सादरं प्रस्थितोयः ससप्तोवैधवा खोवपुरंरिव
तमूरैरीघ्रुमानः प्रपेदे भुपोवेकुंठलोकः सदिसत
सननैनमम लं रामचन्द्रः ७ नतिमति अपतिः घ
सस्सवींदिसंघो भुन्क्ता भोगानशेषान नभिस
प्रसापुर पिज्वात्रि लोकीं नृपंते संचितैः लंक
धर्मेनननेप मरादोष रूंममत्वे साक्षाद लोयथ
सोभगवतिभवलिंध प्लवेचक्रयालोरामोः ८

श्री गणेशाय नमः

अपीमिहगमिनिश्रीयज्ञाअपंनीनिश्रीः गणापनेयेने
गणाः गशानोईशः गणेशः श्रियासहितोगणे
शः श्रीगणेशः तस्मै श्रीगणेशायनमः
श्रीगणेशायनमः इष्टपसुलेखकानांमंगलं
भवतु नतुमंपकर्तृः. कादंबरिग्रंथेमंगलंप्रवृ
त्तेते ग्रंथसमाप्तिर्नयाताः नास्तिकादीनांग्रन्थे
मंगलंनप्रवर्तीते ग्रंथसमाप्ति यानाः नान्व
नन्तकादंबरिग्रन्थे विघ्नकेनारेव इत्वःस
न्ति नदर्थग्रन्थसमाप्तिर्नेयानाः कादंबरि
ग्रन्थे विघ्नकेनारेनसन्ति पुनःमंगलं
किमर्थं प्रारब्धग्रन्थस्य निर्विघ्नेन परिस
माप्त्यर्थं परमात्मरूपनमस्काररूपलं
क्षणंमंगलमाचरन्ति मंगलंकतिविधं
मंगलंत्रिविधं नमस्त्रिविधंत्रि
बन्दनं गुरुदेवानांमहर्षीणांनिर्गोचुंते
शुभद्रव्यावलोकः मंगलंपरिचक्षते
[illegible]
०अपेमिमंगलार्थम् ॐकारश्चाथशब्दश्च द्वावेतौ ब्राह्मणः
पुरः कंठं भित्वा विनिर्यातौ तेनमंगलकारकौ १

काली चरनते वारि

कालीचरनतेवा

[illegible]

[illegible]

धक बेत्यात्मगत्यात्मायत्रेक दो आमायां य स्यात्
परमः अथवा परे वेगमिमां यजे त्रा यजे उमि
मः अजतीत्यात्मा यद्वा गंगवा रानिधे सातेल्ये
नाम निरन्तरं गमनं करोतीत्यर्थः परमा ऽसौ
आत्मा च परमात्मा तं परमात्मानं
आत्मा देहे धृतौ जीवे स्वभावे परमात्मनि
वलति चलति दधौ धाः योपि तिबालाः बाल
धीधीः बालधीः ध्यायतीति धीः बालं
धीः वृद्धौ सिद्धिः बालधीव वृद्धि सिद्धिः
बालधीवा वृद्धि वृद्धि के बालाः अनधीत व्या
करणाः नेन अज्ञाने धापं शरावैः एषाम
रज्ञौ नान् शरजीतिसार सरो ज्ञानं विद्यते अस्यासौ
तिसारस्वान् स्त्री चेत् सारस्वती सारस्वत्याः स्वसा
रस्वती नो सारस्वती प्रक्रिय जे यस्यादयं ते
शब्दाः स्वनधा यासा प्रक्रिया नो प्रक्रियां ना प्रति
विस्तारो यस्यां सा नाति विस्तरा तां नाति विस्त
रां टिट्ठ नाति डीप नाकादि वर्जं नाको नरवो नगो नागो
न हृत्यंत्र नाति विस्तरा नम्रा नमुचि इन्द्र कुलो नष्टो नाकादि
न हृत्यंत्र नाति विस्तरां नाति वि
बुधैः स्म ना किं विशिष्टां प्रक्रियां नाति विस्तरां नाति वि
स्तर इत्यत्र शब्द बाहुल्यं यस्यां सा नयाता नाति विस्त
मयूर विंशकादि त्वात् तत्पुरुषो वा
नाति विस्तरे ति मयूर विंशकादि त्वात् समासान्त
नेकधे त्यादिवत् निषेधार्थे नकारेण समासा ऽसान्त
बंधकमहै या निरनुबंधक स्य ति अन्स्वरे इत्यनादेशो
नने ति प्रकृतिवत्पदं वा अयं भावः व्याकरणस्य नावदना
दिपरंपरा प्राप्त साधुत्वासाधुत्वेन ते षां व्यानं तत्वात्यारो
न्यादि मितिप्रयोग कशरसोः पृषोदरादीनि यथोपदि
ष्टमित्यादिना ऽन्ना दशिष्टा कानेन च साधुत्वमिष्य
जो दानं व्याकरणस्य कविस्तार

करस्वरूपवाश्रीसरस्वत्यापि च वापिनशब्द विपरीत
विधानयोग विभागनेत्र धर्म्मादिभिः सेमस्त
मा धुरवधानतुशासनयां प्रक्रियोप्रकल्प्या
नुभूतिस्वरूपाय श्रीसरस्वत्यापि स्व मन्यापा
नुभाविना। सच सर्वा निशयां नामनूद्य
ऋजुत्व मर्जयति। ननु "समस्वरोऽभौ
चक्रे प्रक्रियां चतुरां चिताम" इत्यनेऽभि
धानाद् ऋजुत्व मात्र विधानमयुक्तमिति
चेन्मैवम्। तत्रापि प्रक्रिया मनु ऋजुत्व
विधानात् तस्मात्सपूर्जन्। ननु श्रेयो
सि. बहुविघ्नानीति श्रेयः साधनभूते प्रक्रि
यार्ज्जवकरणे विघ्नै र्भाव्यमत आह ॥ न.९

कवैरूपवद्यावेविंडसे इत्यनेन कथं न दीर्घः
तन्न कुरुक्षुरेर्न दीर्घः ॥ परस्मै क्रि
या चेत्फलं तर्हि परस्मैपदं स्यात् आत्म
नमी क्रियाया फलं तर्हि आत्मनेपदं
स्यात् तर्हि कर्त्रे कर्तृ आत्मनेपदं
तन्ना परोपकारेण च स्यापि मनुष्यो
पतेः तस्मात् कवैरूप्या आत्मनेपदम्

चंद्रिकाप्रसादनेनो च स्फूर्यादेरकं चंद्रोऽति
चंद्र चंद्रस्य इयं चंद्रिका चंद्रिकापक्षे मुदी स्या
त्वा प्रसादस्तु प्रसन्नता चंद्रसंज्ञा प्रकाश्यते ते
इयं चंद्रिका कर्त्री [illegible] चंद्रमसा
[illegible]

प्रनयचंद्रिकायां षट्पदादिज्ञानदर्शन

मवति

इन्द्रचन्द्र कशिकृत्स्न पिशली शाकटायनः
पाणिन्यमरजैनेन्द्र इत्यष्टौ शाब्दिकाः स्मृताः
स्युः पुमांसः पंच जनाः पुरुषाः पूरुषो नरः
इन्द्रादयः के तेषु को थी तस्मिन्नन्यार म्भे तावत
नामवाक्यादौ प्रयाने भूमि स्वरूपा याचीरण से-
- क्रा संग्रहे ध्याने कस्मै प्रयोयनाय संव्यवहाराय
१५३६ ऊम्ल समानाः इत्यनेन सूत्र
के परण वर्णाः पीगरायनो को थो केप
ते कस्मै प्रयोयनाय प्रत्याहाराय
३ एणप तेषां पंच वर्णा नां समानसंज्ञो
विधीयते को पीकष्यते १ एतेषु
सूत्रेषु संधिः नास्ति संक्षेपः को थी
न करणीयः कस्मात् अविवक्षितत्वात्
... त्सुप नः इति निपमात् विवक्षितः
संधिः भवति वर्णानामत्यन्तं
संनिधिः संहिता
वर्णग्रहणे
वर्णस्यापि ... सुयान्तस्य सस्वरणो यनिः
... ६०... हणं ॥

[illegible]

[illegible]

लोके भवः लौकिकाः प्रत्ययाः तेषां प्रत्ययेऽस्य
प्रत्ययानां लौकिकप्रत्ययोऽनुदात्तः
दयोः सर्वादिष्व द्रप्रत्ययो सा सिद्ध
समयः संकेतस्तन्मात्रे मात्रुप्रत्ययेऽनु
नाह्निकेत्पादौ कृत्या मात्रा ॥ त्र
कृत्या भावः इ मात्रा पि सं भाव
इति भावे ऽदन्वेव के वा च हेतुः च का
रो निपातनाच्चा इह हेत्वन्तर सूचनार्थः
लोकादिति शेष स्यात् अस्य लोकतो स्वना-
दिव बुद्धव्यवहार प्रसिद्धः प्रादिना दानादि सं-
ज्ञामाह योजने इति मात्रा प्रति स्वल्पतम स-
मयावस्था एका मात्रा उच्चारण कालो
ऽस्य सः एकमात्रः एव मयवरत्रापि नेदृक
एकमात्रो भवेद् ह्रस्वो द्विमात्रो दीर्घ उच्यते
त्रिमात्रस्तु प्लुतो ज्ञेयो व्यञ्जनं चार्द्धमा
त्रकम् इति ॥ चाकस्तु वद तोऽर्क द्विमात्रं
यत्सोद्ववीत त्रि मात्रं तु शिरः स्व प्लुतात
ऊ लोध्याद्धमात्र कम्

सपानोतिपै पांलागै बहिंयां न मरोर ॥ अबनीक-
हत नाम सुनत मोरि आली बरजोरी करि दीन्ही बहि-
यां अकओर ॥ सैपांनोरि ॥ एकबेर नालिदे
देखो नोरि चतुराई मोहि चित बन चे ऐं जोर ॥
सोमोरि आली तसोर पिपासे कुछ बसन चल-
त मोरि बिनतीकरत हरदम कर जोरि ॥ सैपांनो-
तिवइ पांलागौं बहियां न मरोर ॥ ६॥

ठुमरी राग झंझैपा

गोबिन्द नन्दकुमार यो हत न पकर बां ॥
पेइ पारने पेइ पानाना नो पेइपा ना पेइ
पा ॥ गोबिन्द नन्द ॥ ऊधत नग नित गोपन
तिन सो सारि गागर घा नीम गोरत गगरि
लांगर धुमाकि नाकि रवो जोन मन दंगपग घ
रत कके पा ॥ गोबिन्द ॥ उरबसर बगोरस हा-
मडार नपो सम सुरत औरतीन गाम सुगाव न
राग झंझैपा ॥ गोबिन्द ॥ धार किट धार
कि टनुम नननाना धिन दास ब सुन्ध-
धरम धुर धुनि मुरलीय जाइ पा गोबिन्द
नन्दकरत मोहन न पकर बां ॥ ठुमरी
बं जोसजोरी मोरी बहियां मरोरी रे ॥ बं
जोरसिक एक रतन पिया छतियां छुवन ॥ जोरा
जोरी ॥ देखो ना सासमोरि चुरियां करकै गईं
जोरि पामस कम रहे कोई करत ठठोली ।

मोरी बहिं यां मरोरी रेला जके कछु बाति=
हिं आवे मोरा जिया डरावे आली नदिन न
मैं मोरी ठमरी ।। चंचल छैल नगर के आजे
जल भरन मैं ना जाऊंगी ।। डगर डगर मोरी
सुघर गगर धोनी रगर झगर कीनी २
ऐसे लंगर से पड़ो है काम ।। जल भरन
मैं ना जाऊं गी चुरि पानो री फोरी बहि=
यां झकझोरि मोरी सारी रंग बोरी ३
कुंहनपि पाने मोरी लीनी आजे जल
भरन मैं ना जाऊंगी

वालिनिग्रहणा समुद्र तरणा लंका पुरीदाहनं पश्चा
दरा कुम्भकर्ण मरणां एतमहिरामा यणां १६ आदे
किदेवगर्भ जननं गोपीगृहे वर्धनं मायापूतनजी
तापहरणां कुंती सुतापालनं एतत्भागवतं पुराणकथि
श्रीकृष्ण लीलामृतं १७ प्रहो बकीय स्तनंकालकू
जिघांसया पाप जदप्यसाध्वी लेभे गतिं धात्र्यु
नतोन्यं कंवादपालं प्रपणाब्रजेमृकस्तूरी तिलकं ल
टले बक्षस्थले कोस्तुभं नासाग्रे वरमोक्तिकं करतले
वेणुकरेकंकणं सर्वांगे हरि चन्दनं सुललितं कंठेच मुक्ता
वलौ गोपस्त्री परिवेष्ठितो विजयते गोपाल चूडामणि
१९ मेघैर्मेदरमंवरं वनभुवः श्यामस्तमालद्रुमैः न
क्तं भीरुरयं त्वमेव तदिमं राधे गृहं प्रापय इत्थं नन्द
नि देशतश्चलितयो प्रत्यध्व कुंजद्रुमैः राधामाधव यो
र्जयन्ति यमुना कूलेरहः केलयः २० महोभारहार
गुणागारं धारं निरवधि वि
स्वजन परिवारं सुरगुरुं
हारं रसस्सं वरप्रेमागारं ब्रजभुवि सुचारं कलपदं
सुकलये ॥२१॥ रामं लक्ष्मणसा
नरवारं हृदिगतमुदारं
रं वारं हृदिगतमुदारं सुकलये ॥२१॥ रामं लक्ष्मण
पूर्वजं रघुवरं सीतापतिं सुन्दरं काकुस्थं करुणाकरं
गुणनिधिं विप्रप्रियं धार्मिकम् राजेन्द्रं सत्यसंधं द
शरथतनयं श्यामलं शान्तमूर्तिं वन्दे लोकाभिरामं र
घुकुलतिलकं राघवं रावणारिम् ॥२२॥ लसत्कुंडले
रामः रघुवीर गंड ...
ललाटे सुमं तरवंल तेसुदरी दंडसुंडा भे रामः प्रलंब
नु विलम्बो जयस्मिन्न सत्लम्बा दरो मे गलो मे बिदो
रवि ॥२३॥ प्रपक भारम्भ ॥ ये देवाः सन्तिमेरो गिरिवाग
मण्डले ये च वंक्षा पाताले ये भुजंगाः स्थतमरितापक
ये च विद्याधरा घा ... ले से ब्री निवासे वमुदिव
ध्वान्त मोहान्धकारः केलाशे श्री निवासे प्रमुदित
ये च विद्याधराद्याः तेसर्वे मोक्षकामाः मुनिवरवच
नात् तुम्ना पान्तु सद्यः ॥१॥ ब्रह्मा शंभु शूलपाणिं हरिमुमार्य
भास्करं स्कंदमिन्द्रं विघ्नं वन्हि धनेस बसरा मौशलार्यो
नागेंद्रौ कुशीन्द्रौ देवान् देवी समेतान् मरुद्गुनि
... इत्यादेवान् सहस्र स्यात्सेमसातं सकल
... न्तपरमनाम ॥२॥

रण-पूर्णा [illegible] यो राम
न्द्रः सीतीक्ष ख्रष्य कल्की सकचिन नेर
राघमध्यान्ऽहनुमाकूर्न्मे ।। श्रीमन्मार्तण्डवंशे द
रथनृपतेः रामजन्मे प्रपन्ना साकं शत्रुघ्नादिसे-
र्निशिचरनिहसं हरिष्यन्सु राघ्ये गुर्वादेशेन ह-
त्वा पथि हजानचरी प्रोपासिद्धाश्रमो यः चक्रे म-
न्य रक्षां सदिसज्जनसंततमंगलो रामचन्द्रः ।।१।।
ऽयं गच्छन्निचवी नाम यपथि बिच्छ्ल च्छापं
ल्यो महिल्यां कृत्वा मंडल्को भवाणी रमरगाम्
शरो ज्ञौलपचापदंडेपारीो कत्यावने
ऽ भग्युपतिविजयी भ्रातृभिः प्राम दारे यी
गमो पात्मभोदं सादिसज्जनसंततमंगलो राम
चन्द्रः ।।२।। मातुर्वाचा सुमित्रा तनकुजनक
चन्द्रः ।। कंतिरस्सोमचेतः कलश
रमिष्व[illegible]पः कंतिरस्सोमचेतः कलश
स्वमुने राश्रमं प्राप्य भूपः प्रीत्यैनस्यप्रतिज्ञां
सस्वयंकृत्तोनिमंलेनाविरोधार्च्चक्रे पड्
नसचरंकृत्तो निर्मलेनात्ररोधा चक्रे पङ्
चर धीं सदिसज्जनसंततमंगलो रामचन्द्रः
पस्य भ्राता दसास्योनिसाचरगुरु रागोकामकौ कोर
र भ्राताता कंतनासं भक्तिनिखरमुखराक्षसो
स्वा श्रातातो कंतनासां भकटिनिखरमुखराक्षसौ
च हत्वा यायोशकत्येव सख्यो मुखितं जनकेजा
कन्यसुग्रीव सख्यो यो जन्योवानरेन्द्रः सादिसज्
सनतं मंगलो रामचन्द्रः ४ नष्टां सीतां विचेतुं दिशि
दशाचाहिते वानरागानिकायैः ग्रन्चा कांताप्रवृत्तिं
वनसुतगिरा प्राप्य यायोध्यिनीरः प्रमेपस्त्रा नुमा
छपितमदमरं दीनदीनं नरीनं तेने योमानसाली
सादिसज्जनसंततमंगलो रामचन्द्रः ५ मच्चयाथा पि
दवा कटिति गिरिशतैः सेतुमालोक्य लंकां हत्वा
रधवा कटिति गिरि शनैः सेतुमालोक्य लंकां हत्वा
न भ्रान्तं पचानृ राशि रघि रु धा राक्षसेंदार चोर
स्वीकृत्ये सद्धा ज्वलनपतेनतः प्राप्य
[illegible] पयाध्यां योवासोदात्म पुष्पो
[illegible] सज्जनसंततमंगलो

सू प्रयोग निदर्शन. विध प्रमान कार्य
[illegible] ग्रन्थ वोहिलमय पर्द वैस्य वोधयमर
[illegible] चल [illegible] विधि:- त द दि प्रत्ययमङ्क [illegible]

[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

मन मोहन मोहन को निकसी पतिन गुजरि गुजरात की
सारी रूपां ख का जरकसा बरनौं जैसे भादौं मास घटा
रूप छिपाति जो बान की छुबि कसाब रनौं जै से सौने को
पानी रूप मोलन हारि रूपाय गयो रस गालन में जैसे पु
स के मास में कंवलमिठानी पांयपरौं य लोगन चढ़ैव लगे कै
चंद्रकांत मोरि छाती मात पिता को लाज करें नहिं खो
लो पिया पों रूप च्यो लो छुगी ऐसी है बातीन ते ढ़ू भली
सब लोग कैं हे बाती
खवालौं रे सानेइकौ

[illegible]

~~श्रीमद्भागवतदशमः~~

श्रीमद्भागवतदशमः

श्रीमद्भागवत।

[illegible]

श्रीमन्नारायणो जयः

१८६७

श्रीमन्नारायणो जयः

श्रीमन्नारायण

कोपि प्रचिपतुं विपदि
इमानि शब्दस्वरूपाणि
हित्वा सर्वे [illegible] शरणपोः प्रपद्ये
घोः प्रवरो [illegible]

प्रथमप्रकृति भाव

प्रकृत्यापथा स्थितस्य स्वरेण भवनं प्रकृति
अहो आहो उताहो अहो हंगहो निरयो अप मो
भो पुगतो अथ भो दंडा निपातो अप्रष्ट धास्मिनो
इति निपातः ॥ प्लुत संज्ञा ॥

प्रकृतिप्रयत्नो चारितं संबोधयमानः पुरुषः
नश्रणोति किंत्वोधक मपेक्षते तावतैदूरं
तत्वोःप्रयोगे दूराद्धूते पद्वाक्यं नयेहे हे
रेव प्लुतस्यात

चपाऽवेजवाः इत्यस्मिन् सूत्रे विपरीतो चारि
णालक्षणे विपरीतो च्चारणा साम्ययोः तकेचि
तेऽत्रवपत्याहारं विना चपाजवो भवन्ति
उभयविकल्पे रूपद्वयं ==

(इत्यन्वयः) हे धीराः सः गरुः भवद्भिः सेव्यतां सः कः यस्य गणाः

अतघाः सन्निकोर्घेः निःपापाः सन्निकृ यं भूतस्य यस्य
ज्ञानदपासिंधो परपुरुषप्रहरणोच्छेदपा ज्ञानं
चेदपांच ज्ञानदपे ज्ञानदयान्यां एकोसिधुः ज्ञा-
नदपासिंधुः तस्य ज्ञानदपासिंधोः पुनः कथं भू
तस्य यस्य अगाधस्य नगाधः प्रतलस्पर्श
अगाधः तस्य अगाधस्य कस्मै प्रयो यत्ना
य क्षिप्रपे चुपुनः अम नाथु भोगेक्षभिः स्थिवे

भोभो क्षभि अप्रतातय
वा शब्दस्य व्यास्थितत्वाद् वृत्तीरिति वलोपोना
इति भाष्यं वअप्रपुवा संज्ञा येन भकाद्धलोपोन
गच्छतिः स्त्रीकोरापुगः पाकः पोतः अप्रभैवा
वालेः यसेन पुगलयुगे गपारं पुत्री भविष्यु
स्वाभीपेच व्यवस्थानो पकारेऽ

इचि द्वंद्व अपन्यो समाहारं ६

आदिरव्यंतु मेधावी चातुर्वर्ण्यं स्वलभ्यमे-

गवादि कगवा अश्वगवेन्द्र गोणगवा

डिनम स्थैरिणौ उपश्लोहिरणौ ओढःस्नै

ओश्कागवादयः वयावर्षि समुद्रे षु वधा

रप्रश्रा योजनम् वयादान धना हरेषु वय

दीर्घस्यदौ धीमा

त्पदंगण्डुस्येवानां न इ शाीतिवे दृ
चेनं स्वस्व दृष्यात्रलोप मीणतं परिच
वे

पद्यागमास्तु दृणी भुगतासौ
रोनगइ ... पद्या यस्मात् प्राप्
य विधि: तपाद्दि प्राप्य प्रवर्ग य
प्रयाग न णाति क्रियाने तदा हिय
य भोग स्यात्

इयितोऽड्माइत्यादिस्मानसूये न गमसरागं
विडाय इद्धिन् कर तन्यान् तरा ह के न्य ति
इतिक्रयांचिद्धि: म्ब्याद्दे मइत्या इवेति म...
कतेन म्राव दोषो न्कूल इमन कर्मक
रस्य प्रागुक्ता रोभवतु कर्मणीतिसिद्ध
पुन: ऽइमागन इत्यांकिमर्थं नेरहि हिस्व
ति न सिद्धं तरा इ ऽइम गन इत्यत्र क्रते

पिंडोपाबाग न्यायेन रेफस्य अप्राचो गमनेकृतो
नस्यात् दृष्टिकात् गाकाष्टे च तेलं जलसमागमे
ऊर्ध्वस्थाने लमा आति रेफो ना मो समा गाजि=
-ईच्छ ईच अनयो

शकि:

शकदुच्चारितंब्रह्मसनैतंत्रं

धौंताेपचम्यतेवात्र अनुकरणा त्रिवदमिदसत्रन् अन्य यत्रिवे
पंचम्यंतं प्राग्मादेशविधौ ब्रयंते मे खत्यो भ्यवे यद
उपादो यमानेनदुकरणाम्र एकमंस्रपायां वह
वः सर्पा ऽकव त्रिषुंत्तिस्त्रे त्रे आकाद्वे गोलकाच्यो
यो निर्वाहः आदिः सुयंतुरनात्या तेम वरा वर्तते ब्रज्ञेन
क्रियावा चोक्रमा तस्यानेतन्तप्राक्तो देवल
ष्यते पुनः चतनमाच्छति: आदिः आदिः एक
आदिः वर्तते द्वितीय आदिः कृतोऽतः प्रथ
तंत्राद्यिनानिर्दिष्टः तंत्राद्यतिरेकेण्यः
एक आदेस्सु धातुसंसक: एकधाद्यि
नाक्रियायत्तील ष्यते प्राप्य यक्रियाः
दधातु एक धानितिधातु: यस्मान्नास्ति
नोति धातु स्यादि द्वितीये प्रवृत्तो ... ...
... इत्यत्र आदिः इति कर्मन्न ...
सत्वविधौ योनः प्रत्ययसंधियनः अथन
स्यंते ... ...
ते प्यते ... भ्रक्रमाः ... न
प्रादेतुपनाति... इत्यस्मिन्स्तत्रे विपरीते
च्य... ...ष्यते विपरीतेन ...
मरर्थात ...चो दामेनोपदद त्तिस्पते
जनः क्रोजेनीतवदीवते कृयोपियो ...
जनः ॥ नवपंहुति यचकस्यो पी न
क्रियास्यातसुपत्तेपिछो: रुदिरा कर्मो
रसदृश कुरले भजाः कारके वधः
वंच्यं नौका भयाता त्रुकतोर्विकृतेनावि

चे कपा अति का द नै का य क: ब्र हृ तैं संख्यां
त्स्याम्यु कि हृतोनैत

नाम्नि च यु आदि चलंमादि च ट लत्रं चा ज्
हृं छं नोत रं नौ भि भा ऋात

त्रयनव दि त्सा ने मा तो ७ भा त: यथ
ये व ट हाते कुज व त्सा तै दि:
इत्यत्र वर्णो नै चूड़ नी पा प वा यो
तत्सय: ना ऋ पा ड्रिं संख्या
हृ ते पा दै पिरे म ले

केनक्रमेण आदनु [illegible]
ङितः इत्यस्मिन् सूत्रे आत्मनेपदं स्यात् जि
स्परितेजितः इत्यनेनसूत्रेण आत्मनेपदं का
र्याप स्मैपदं स्यात् पुनः प्रस्योः उभयस्थायां कुस
सूत्रस्य प्राप्तिः परत्वोन्यतः इत्यस्मिन्सूत्रेपर
स्मैपदं स्यात् केनपरस्मैपदसंज्ञा स्यात् केन
आत्मनेपद संज्ञा स्यात् तिवादीनां आद्याभि
परस्मैपदसंज्ञा स्यात् परादिशा आप्त स्यात्
केनक्रमेण नाम्नि च पुष्पादि चा स्मादिपंच भागौः
इत्यनेनसूत्रेण आत्मपदोः द्वौ यो आत्मनेपद
व परस्मैपदजाते है जो प्रत्यय है सो तीन २ भाग
[illegible]
का रखे है [illegible]
[illegible] प्रथमः पुरुषः पुरुष [illegible]
[illegible] पुरुषः पुरुषदकोक्रिय [illegible] न हो [illegible]
[illegible] पुरुषः [illegible]
[illegible] क्योंनहो [illegible] प्रथमः पुरुष [illegible]
यस्मिन् प्रथमः पुरुषः [illegible] प्रथम पुरुष में [illegible]
[illegible] तस होय के [illegible]
इत्यस्मिन् [illegible] है [illegible] प्रत्यय [illegible]
[illegible] अवस्थायां [illegible] के [illegible]

गः कांक्षे[illegible]

[illegible]

हरिसव इतिषष्ठ्यन्तं ... तः पुनः

णोऽप्रनेन्नो इत्य नोऽप्रनंनेइत्य वने

णोऽप्रनेनो इत्य ... विपरीत ...

षष्ठ्यो भावः सः षः इति विपरीत ... यधानं

शमनुम विसर्गाणोम पमय वर्धानं

षाचंनेन हवींषि हविःषु इतीसिद्धं

सिंचोमि इत्यस्यसान्यदाघोः सत्य ...

नेमिन्नेन दोधि सिंचामि इत्य ... षांचे ...

साध

इश्चोरितिस्थानाविशेषरूं जपर्णिनां

तथा चप्रश्नेस्थानानिवर्णानामुरः

कण्ठः शिरसाथाजिह्वामूलं च दन्ताश्च

नासिकोष्ठौ च तालु च स्थानानि तेषु

चोच्चनी चसमभेदश्च येरन्तः स्त

त्रनाभिदेशाद् दुर्ध्वमाक्रामद् दान

जा ख्वमि घातादुर्णाभिव्यक्तिस्त

त्रैव भागे अभिव्यक्तेः उदात्त नीच

भागे अनुदात्त समभागे स्वरित इ

त्यर्थः

सर्वमोहनीमंत्र ॥ पहलेनी ॐ जनमेसनाम ऽस्य नगरीमें वेसके मेरा ॥ जंत्रमंत्रतंत्र तीनोंके दूरकरनेकामंत्र ॥ उलटंतबेदपलटंतकाया उतरआवबच्चागुरु नेबुलाया वेगसत्तेनाम आदेसगुरुको ॥ बिधि ॥ चोरोहमें सराव च ङावे में चपढ़के सातकांकरीले आवे २१वार मंत्रपढ़ कचारोतरफकेंके ओरातीन अपने पास रखेजिसकारतवदूरकरे एकाकरे उसको मारे दो अपने पासरखे धूपदीपसेपूजनकर के सामनेरखकरमंत्र जपेतो अन्नधन बहुतहोय ॥०॥ ऋद्धिकारकमंत्र ॥

ॐ पद्मावती पद्मनेत्रे पद्मासने लक्ष्मीदा यिनी वाच्छा भूतप्रेत निग्रहणी सर्वसत्रुसं हारणी दुर्जनमोहनी ऋद्धिवृद्धि कुरुर स्वाहा ॐ ह्रीं श्रीं पद्मवत्यै नमः ॥ बिधि ॥ गूगलगोरोचन घारघृकी लाकपूनकचरि केइनकी गोलीबनावे १०८ इग्निवारकी एनको लालबस्त्रपहिने लालपुष्प चढ़ावे १०८ जापनित्य ही करे मंत्रकेसाथ गोलीक नपरधरे एकमासमें लक्ष्मीप्रसन्न हो यगी ॥०॥०॥०॥०॥०॥०॥०॥०॥०॥०॥०॥

ओढ़बे को कथा अरु मम्मा र माइबे को कानन के कुंड कर तापिपां बनावैंगे हां पमें कमंडल अरु खप्पर भर इबे कौ अदेस देस कुं अंगिया बजावैंगे अरु दुहीन कवजो को सादु दीनगो पिनको फेरेंगी द्वार र अपनो कुं र जगावैं गो एक बात कहो जो मन में बिचार देखो एतो बजबालाम नगद्धात्मा कहां पावैं गे॥

श्लोक

अंगल्यः कः कपाटो व्रहरजि कुटिलौ माधवो किं वसंतो नोहं चक्री किं कुलालो नहिं धरणिधरः किं द्विजिह्वा फणीन्द्रः नोहं घोर मर्दी किमपि खगपतिः नो हरिः किं कपि स्त्री इत्यं राधा वचोभी प्रहसित वदनो पातु नः चक्र पाणिः॥

तब तन्वि कुचा यदौ पतिनौ के नइ तुनी

आसक द्वाधर गाहिमो जो पंचवक्तपदः।

सकृद्गतौ विप्रतिषेधे यद्बाधितं तद्बाधितमेव पुनरपि
पो:

शकलगतौ विप्रतिषेधे यद्बाधितं तद्बाधितमे-
व पठनं पूत्व्याकरणो पेनाहृतं सकलं शक-
लोमिन्यं सकलखंडेव पुंसैप्रोह्य सपेनेसके पक-
कलेसन्पुरंगी शकलखंड बाधका भाव पुनहास.
गिरपारमि: स्व वर्णाद्गमो बलीयः

परनित्यान्तरंगापवादानामुत्तरोत्तरं बलीयः
पूर्वं बहिरंगपरं अंतरंगं अंतरंगे कार्ये कर्त्तव्ये
बहिरंगमसिद्धं स्यात्

१२३४५६ ७८९

श्री गनेसाइ नमः

क्विबंताविजंताई वंताशब्दाः धातुत्वंनज-
हातिनामत्वंप्रतिपाद्यंयतिधातोः किमहाहान्
क्विबंतावाचा स्यसोमपाशब्दस्य धातुत्वं
नदुःशतशानक्विबंतानांकृतांतानांतपेव-
चतेजंतानांचेवधातूनांधातुत्वंनोपहन्यते॥
इति॥ धोतपरस्यतावन्मात्रमाहकाप्यात्सोम
पेनकुलेनेत्यादावप्रसंगः बहुतंसत्रुद्विमा-
त्रोच्चारणसामर्थ्यादेवसर्वत्रानुपस्थितो
तसन्तमेव सर्वविधिभ्योलोपविधि
र्वलीयानितिधिलोपेपश्चात्प्रत्ययलोपे
प्रत्ययलक्षणापितत्रात्रपकार्यम॥

भजन १

भाद्रीतीसि मन सीमा कोन ।। रि गिर वर चढके सागर देखो नहीं कहूं जल भरने को गई

कि वन्ता बि जनता इख्वा

मंचल दमीका ।। ॐ पद्मावती पद्म कुसी

ने जावजावसी पुति त्प भवती ।। बिधि ।।

इस मंत्र का आधीरात को मन्का का दीप

क जला के माला से एक साहस्त्र जपे २१ दिन

मंत्र सिद्ध करे ।। ॐ ह्रींकरि करा तिन नीस

लोकर ।। बिधि ।। एकपांव से खडा होके १०८

बार मे जपे बकरीका मास भोग धरे ला

ल फूल चढावै ।। मनसा सिद्ध मंत्र ।।

ॐ श्रां श्रं स्वाहा ।। बिधि ।। इस मंत्र को नित्य

एक सहस्त्र जपे और पाकर है भोजनके म

रसो धनी हो य और हे मकरे ।। १० ।। १० ।। ११

भै पारके वार ध्यान लाभ का मंत्र ।।

ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं श्री क्लीं श्री क्लीं श्री ल दमी

म म एहि धन पूर य चिंत ये दूर य स्वाहा ।।

बिधि ।। प्रातःकाल मुख धोय, १०८ बार

मंत्र जपे ।। १० ।। १० ।। १० ।। १० ।। १० ।। १० ।। १० ।। १०

विद्यासीखनेकामंत्र

ॐ ह्रीं श्रीं अर्हं वद वद वाग्वादिनी भगवती सरस्वती ऐं नमः स्वा विद्यां देहि मम ह्रीं सरस्वती स्वाहा ॥ विधि ॥ ग्रहनमें इसमंत्रका जाप करे १४४ बार फिर २१ दिन जाप करै और नित्य एक माला का जाप करै तौ विद्या बहुत जल्दी आवेगी सरस्वती स्वाहा ॥

पढ़ी हुई विद्या न भूले

ॐ नमो भगवती सरस्वती परमेश्वरी ऐ बाग्वादिनी मम विद्या देहि भगवती हंसवाहिनी समारूढा बुद्धि देहि २ प्राज्ञां देहि विद्या देहि परमेश्वरी सरस्वती स्वाहा ॥ विधि रविवार के दिन ११ दिन तक १००८ बार मंत्र पढ़ ब्रह्मचर्य से रहे एक बार भोजन करै जो पढ़ सो कंठ होय ॥ स्वप्न में प्रश्न का उत्तर मिले ॥ ॐ नमो मारिग भग्रा चेटकाय सर्वार्थ सिद्ध करि जो मम स्वप्न दर्शनाय कुरु कुरु स्वाहा ॥ ० विधि ॥ रक्त पुष्प कमल के लावे और १०८ बार मंत्र पढ़के सिरहाने धरके सोवे दिन इसी प्रकार करे जो होवे सो स्वप्न में कह जाय ॥

कुस्ती जीतन का मंत्र क

ॐ नमो आदेस गुरु को ... मुजेरा
प हरु लोहा सार आते ही पनोड़ दें तोडं
सकल सरीर ... मूठी तोड़ तहे नः
मंत वीर उठ उठ नाहर सिंह वीर तूं जा उठि
सोलह सौ सिंगार मेरी पीठ लागे मां ... ह
त वीर तूं जावे तो हि पान सुपारी नारि यल
आपनी पूजा लहु आपना सा बल मोहि पर
दहु ॥ श्री रामचन्द्र जान की माई

अग्नि बुझाने का मंत्र ॥ हिमाचल स्पोत्तर पार्श्व
नरी चो नाम राक्षसा: तस्य मूत्र पूरा पार पो हु
ना सेत्त्व भपामि च स्वाहा ॥ बिधि ॥
सात बार जल पर मंत्र पढ़ के अग्नि मे डाले
अग्नि बुझाइ जाय सही ॥ भान मती के त-
मासे का मंत्र ॥ ॐ नमो कोरा करवा जल
भरि पांत लै मो ... को सिर पर धरि पाँ इ ...
हौ ... जो न्हाय जल मी आग सौ तल
हो जाय सब दःखा चा पिंड ... चा कुरे मंत्र
बिधि ॥ कर वा कोरा ताके जल भर के ग्रार
बार मंत्र पढ़ के जितनी दूर छीटा लगे उतने
दूर न कलाय लगे न ही ॥ ॥ ॥ ॥

घावपूरने का मंत्र

सार रवि जप सार सार बांधु सां नवार फुटे प्रन्न न उपजे घाव सीर रे रवे श्री गोरखनाथ सबद सांचा ॥ विधि ॥ घाव पर मंत्र पढ़ के फूंके पीड़ा नी होइ ॥

तलवारि बांधने का मंत्र

ॐ धार धार प्र धार धार धार बांध सात बार केरने रोमरो मु नामो जे चोर खांड़ की धार ले कर जो हनुमान वीर सबद सांचा फुरे मंत्र ईश्वरो बाचो ॥ बिधि ॥ मार गको धार मंत्र पढ़ के मारे ॥

तुपक बांधने का मंत्र

ॐ नमो आदेस गुरु को जल बांधु जल वाई बांधु बांधु ताषी नाई सवा लाख प्र हेड़ी बांधु गोली चले तो हनुमंत जी की दुहाई सबद सांचा पिंड कांचा फुरे मंत्र ईश्वरो बाचा ॥ बिधि ॥ एक वरनी गाई का दूध मंत्र पढ़ कर बंदूक की मोहरी पर मारे तो गोली न चले ॥

गापमें सकी काकमंत्र
होतेपट करि आजगा तीका पा जिनके
पों कीड़ा गपू ॥विधि॥ सनिवार को चोर
कार रि लावे और जानवर का नाम लेके
रिपढ़ के झाड़े और पह हके हकोकी ड़ा मरजा
गा और का करी मारे ॥ सर्प काटने का मं
पीन्न सिंह हरी के बचन वे जो हो निरंतर
तिमंत्र ॥ विधि ॥ इस मंत्र को पढ़ के तीन
चुल्लू पानी के पी लावे जहर न चढ़े
कीड़ा झाड़ने का मंत्र ॥
ॐ नमो कीड़ा रे तू कुंड कुंडी लाला पूंछ तेरा
मुख काला रे जो है पूछि कहां ने आपा अब
नू जाय भस्म हो जा पै गुरु गोरख ना
पजी ला गूं पाय सब्द सांचा पिंड कांचा
चलो मंत्र ईश्वरो बाचा ॥विधि॥
इस मंत्र से पढ़ के ७ बार नीम की डाली से
झाड़े तो कीड़ा मर जाय ॥ अन्न पचजा
ने का मंत्र ॥ श्लोक ॥ अगस्त्य कुम्भ
समग्र वड़वानलः आहार पाना शी पस्मरे
भीमस्य पंच कुमन्ते विधि॥ रसोई जीमके
इस मंत्र को पढ़ के ७ बार पेट पर हाथ फेरे अन्न

ऽचइचञ्चनपालमाहारः दू नपं एकान्तु स्वात्वं
ड़िइति लुप्त प्रथमानाम् परमाइः ति लुप्तौ सौत
धमानम् सोऽत्यात विभक्ते लुं भवति सू
रा छन्दवन्तन्पंते पदाइति सांके तिक प्रथ
मानेम् सांकेतिकत्यात विभक्ते लुं भवति सांके
तिकस्य किं लक्षणं सूत्रे विभक्ति नैवासि वने
नाद श्यते पुनः एकत्व द्वित्व बहुत्वे प्रतसांके
तिक लक्षणं भाव प्रधानो न प्रयं निर्देशः पर्व
नाद वाच्य मा पद्यते इत्यर्थः स्यह पर्वे
या भ्यां ख्वन्दः सत पासभिन्नस्य रान्ने इत्यनेन
हलोपस्या वर्तिः न्नच ऽः रानो हस्यादिति
सूर्वे सूत्रा द्धु स्वत्यादिपस्यानुवर्तनेस्तास्य न
स्वर भेद त्यात न तरद्युदानपा नभित्यादे
ची पंरस्य नदिवं द्वित्व विधानात्बांर्वे
हा ध्यत न्नन्चे हसाः लु प्यं नेकनस्यकरणं
नासिन्नतस्य नरणं यथा ज्ञानद ध्यरसीरार
नु नदीहोन विधते ॥ प्रत्रोत्र मपेदपिन्तंदुत
मानपनार्थ मंगलं ॥ ननु मात्रा लाघवे न
पाकरणाः पुत्रोत्सव मन्यंते यहिते लाघवे न
र्थं सिद्धिर्भवति नहि मोते पादनं नकेर्ते न
समान्त लाघवार्

इकार गइ स्य चासु तर्हि म छ्व गइ त्प न गच्छे

प्रतिः कपं न स्यात् स्वर परे सति [illegible] प्र

[illegible] घ ते ग्र पग घं: न घ्व गउ कारस्य प

कपं न स्या तत्र उव ग इति प्र [illegible]

बोध्यं भवति न पत्वं नैन म घ्व [illegible] सिद्धिः

पुनः इकार गइ स्यां किन्न पक्तं यर्हि [illegible]

तर्हि घड गइ त्प न मह्यान पो षो त्प त्वि: [illegible]

स्वर परत्वे उ कारस्य पत्वे कपं न स्या त्तत्र [illegible]

र: पपाऽवेजवा: इति प्र प्रा व न्या त उ [illegible]

स्या त ऊच्चे क ते पुनः पत्वे कपं न स्या त

तत्र संज्ञा यं गय पान्तव इ संप्यो गत [illegible]

भावात् पूजा तर स्वात्पा क ते पुन स्व [illegible]

वचं इ यमिने न समाधानेन इ पं स्वरे [illegible]

इकार गइ स्यां क ते १ [illegible]

आधासीसी को मंत्र

वनमें जाई बांद [illegible] जो आधा फल खाय पर खेड़

मुहम्मद आंके दे आधासीसी जाय ॥

विधि ॥ शुक्ल पक्ष में पहले जुमेरात को

२०१ बार मंत्र पढ़ के सिद्ध कर ले फिर रोग

के सिर पे तीन बार मंत्र से झाड़ दे ॥

जहर उतारने का मंत्र ॥ गंगा गोरी पंदा

उसनी दाके रिस रिस के रो विषपानी गंगा

यों टेगोर पाप आरा रहे मोर विखेसा

[illegible] व सिंह जाप गुरु की सक्ति मेरी भक्ति फुरे

मंत्र ईश्वरो वांचा ॥ विधि ॥ इस मंत्र से

[illegible] दिन ७ झाड़ ॥ बीछू का मंत्र ॥

[illegible] पर्वत सुराच रै सूको जंगल

[illegible] सुराग पर्वत कियो जे हिमें उपजे

सूरत मयगोवर किपो जे हिमें उपजे

[illegible] सांतकालो कोकलवालो सांप अप

ना छु सांतकालो हरे लीलो पीलो उतरे झाड़ नहीं

जो वालो हरे धारि है कारू सबद सांचा ॥ विधि

जो मारे के टका घरि है कारू सबद सांचा ॥ विधि

[illegible] मंत्र को पढ़ के जूती से वृनीव की डाली

[illegible] ७ बार झाड़ दे ॥

कड़ाई बांधने का मंत्र

ॐ नमो जल बांधू २ बांधू २ तू बाता
ई नो सो वीर गावै के वुलाऊं २ होर-
नो र कड़ाई जतो हनु मांको दुहाई ५

॥विधि॥ स्नान करि के २१ बार मंत्र प-
ढ़ करके कड़ाई पर मारै तो कड़ाई बंध जाय
उतारे तो उबल जाइ॥

हांडी में अन्न न लगने का

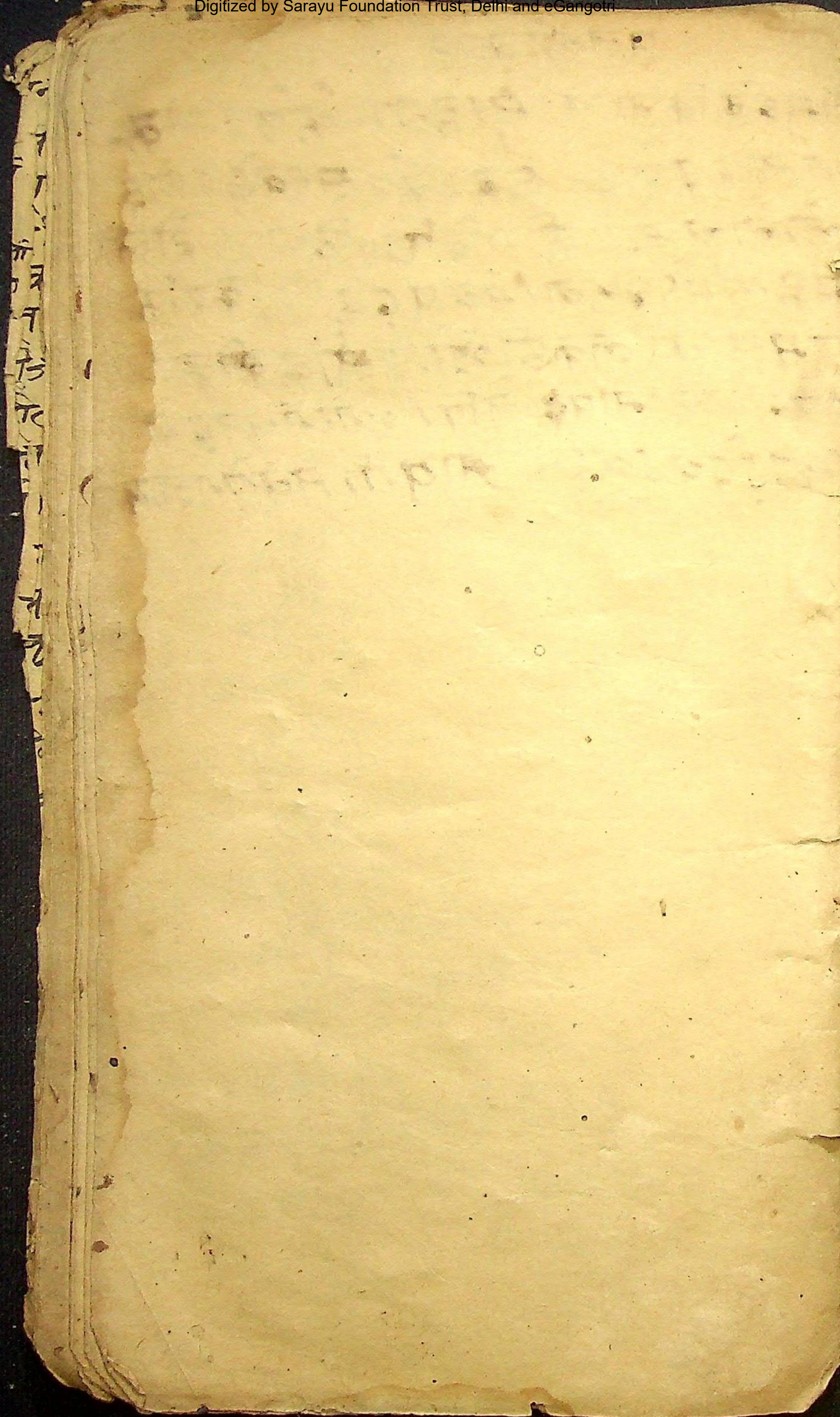
कांची हांडी कांची पालि ऊपर बज्र
की थाली नीचे भैरों किल्क लाय ऊप-
र सिंह गाजे इस हांडी को अन्न न लगे तो
अंजनी पुत्र लाजे दुहाई है हनुमंत वी
र की दुहाई है अंजनी पुत्र की सब्द सांचा

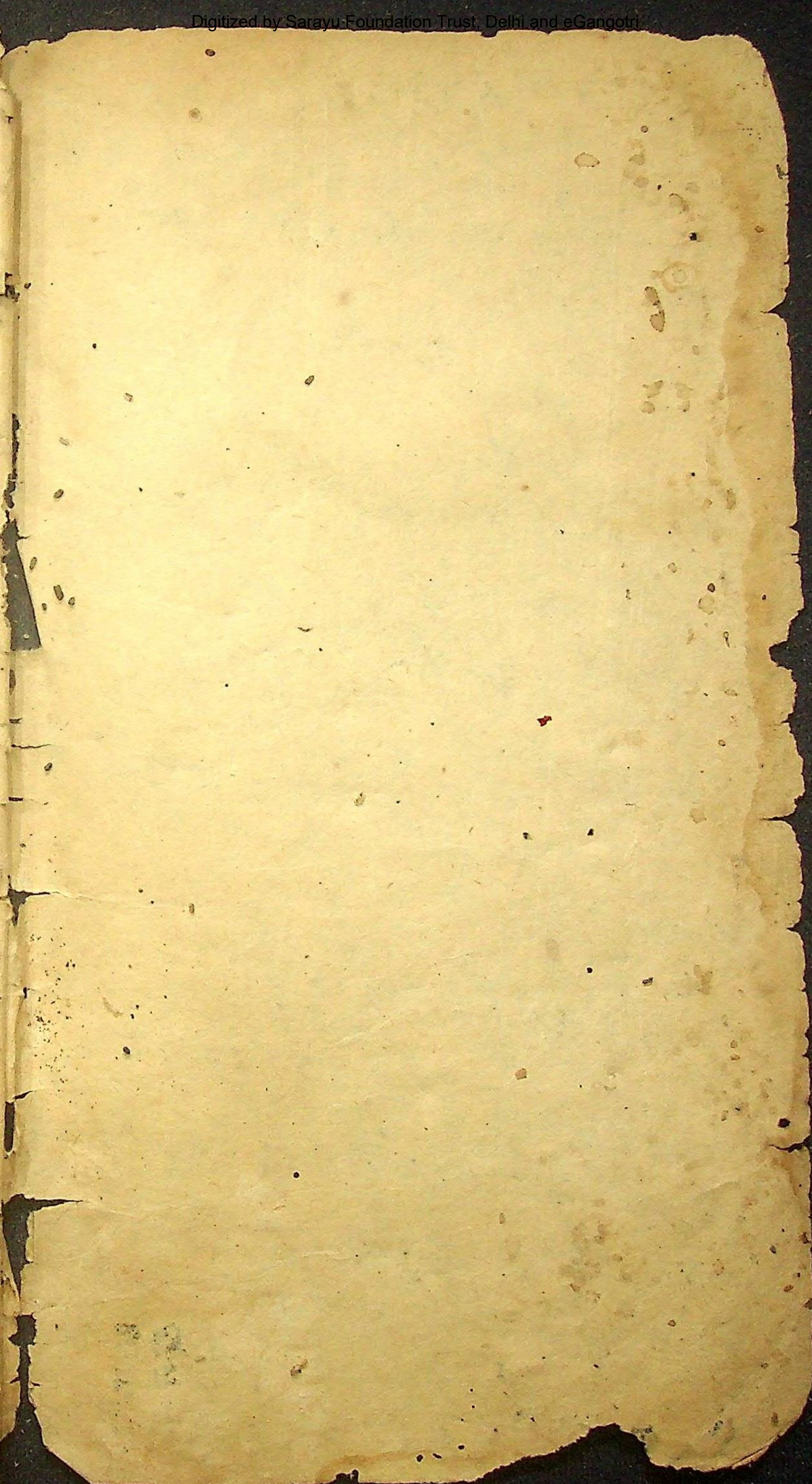
॥विधि॥ नमक पानी
पिंड कांचा फुरो मंत्र
कर ७ बार मंत्र पढ़ के चुल्हे में जाले तो हां-
डी न पके॥ मंत्र ववासीर का॥

खुरसानी की टीनी साई रूनी वादी त-
त काल जाय॥ विधि॥ पानी पर तीन
बार मंत्र पढ़ के आप दस्ते प्रतिदिन करे
रोग जाता रहे ११०७

पसली का मंत्र

समुद्र के किनारे पर गूराहगाप के पेट में क-
नजार के पेट में डबर के टे सर बड़े दुगाड़
लौना च मारि की ।। बिधि ।। दिवाली होली
ग्रहण में १०८ बार मंत्र पढ़ के सिद्ध करे फि
र मसर की लकड़ी और ७ सींक की को
७ उंगल की नाप के ले फिर ७ बार मंत्र पढ़ के
झाड़ दे वह हड़ बड़ी जायेगी तो वह रोग जाय

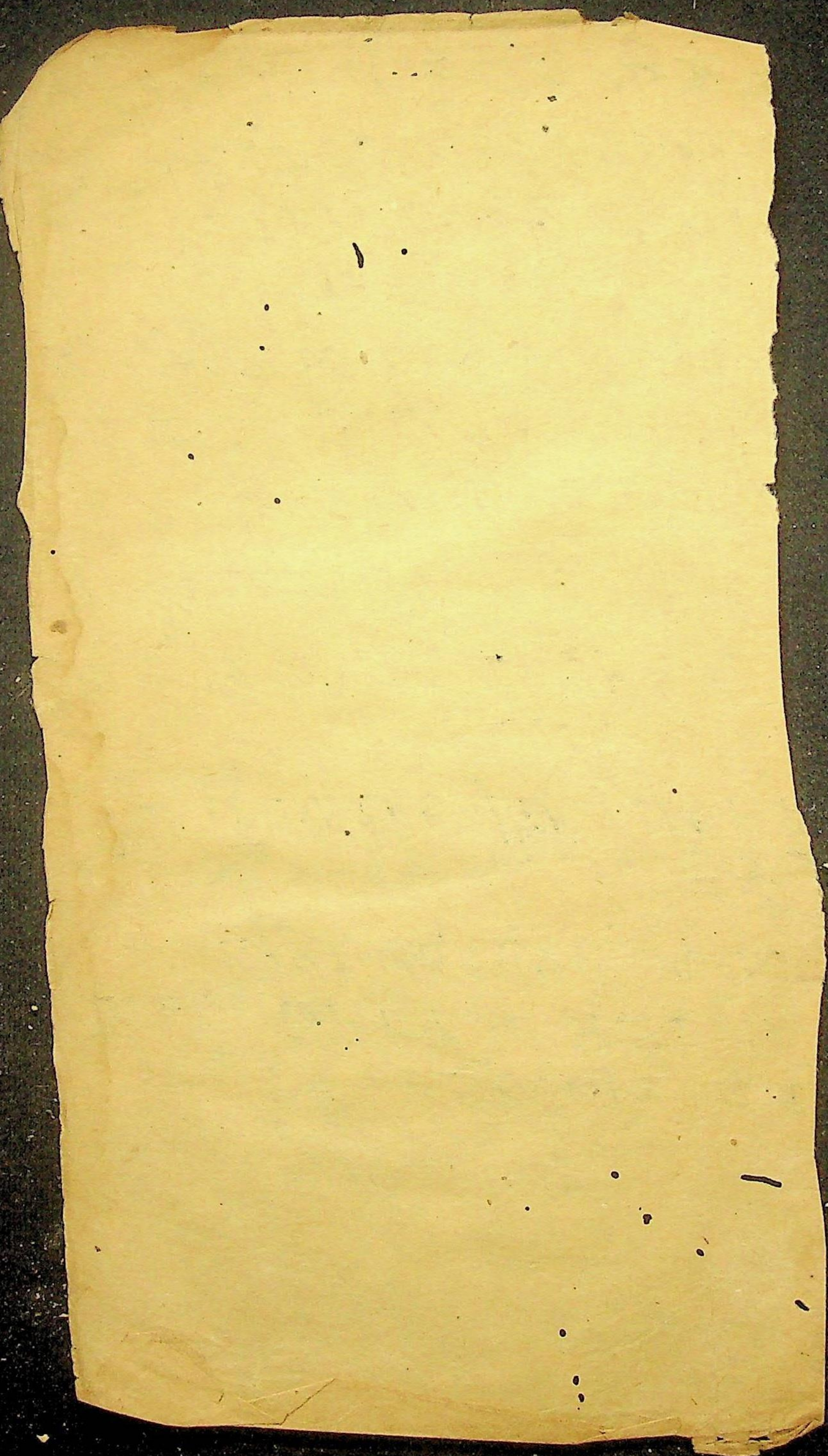

अन्य यको पी प्यनो षष्ठ धातु मुउपपदेषु सा
आधो धोरणे कोषिय पमो च्चारणे स्प
खोपो श्रवाते चानष्पण स्याम

शब्दक पः उच्चरितः सः शब्दः
शब्दः कतिविधा शब्दः द्विधा
धुन्यात्मको बरणात्मकश्च
धुन्यात्मकः कः बरणात्मकः
कः धुन्यात्मको ये पी दो वर्णात्मक
संस्कृत भाषा रूपः
धुन्यात्मकः कस्मात उत्पत्तिः
मुखात वकनेलात
मध्यं रोतीति मयूरः
नपरः स्वस्मा न कस्य मत हरण
आत्मगामी के पा चेत फलं तराहि
आत्मने पदं स्यात परगामी क्रिय
चेत फलं तराहि परस्मैपदं स्यात

खडां सूत्राणां मध्ये धातोः इदं सूत्र
पदवर्तते तत्राधि कृयते कोपो ञ
धिकारत्वे नयोज्यते इत्यर्थः
तत्र किं षट् विधं
संज्ञा च परि भाषा च विधि नैम
एवं च अतिदेशो धिकारश्च षड्वि
सूत्र लक्षणं सूत्रं किं
न्त्रयन्ति वेष्टयन्ति अल्पा
नरैः बहूनि अर्थानि यानि ता
न सूत्राणि
सिद्धे सत्यारभ्यमानो विधि
नैमः
सरूपाणां मेकशेषएकविभक्तौ
यानि सरूपाण्येव दृष्टानि तेषा
मेकरव शिष्यते

...त् माहात्म्यं श्रुत्वा ... या महापूजा क्रियते ... तस्यां मनुष्यः मत्...
सर्वाबाधा... धनधान्यसुतान्वितः मत्प्रसादेन ...
...न भवति शरत्काले आश्विनशुक्लप्रतिपदमारभ्य नवम्यांते वार्षभवा वार्षिकी महापू...
...तस्यां महापूजायां भक्त्या समन्वितः भक्तिसमन्वितः समन्वितः युक्तः माहात्म्यं चरि...
...चासौ बाधा च सर्वाबाधा सर्वाबाधया विनिर्मुक्तः सर्वाबाधाविनिर्मुक्तः सर्वा समस्ता बाधा उप...

...न्हिहोमन्तथाकृतं ॥ १० ॥ शरत्कालेमहापूजाक्रियतेयाचवार्षि-
कीतस्यांममैतन्माहात्म्यंश्रुत्वाभक्तिसमन्वितः ॥ ११ ॥ सर्वाबा-
धाविनिर्मुक्तोधनधान्यसुतान्वितः मनुष्योमत्प्रसादेनभविष्यति
नसंशयः ॥ १२ ॥ श्रुत्वाममैतन्माहात्म्यंतथाचोत्पत्तयःशुभाः

...बा विनिर्मुक्तः रहितः धनं च धान्यं च सुतश्च ते धनधान्यसुताः धनधान्यसुतैः अन्वितः धन...
...न्वितः धनं द्रव्यं धान्यं सस्यादि सुतः पुत्रः अन्वितः युक्तः मम प्रसादः मत्प्रसादः ते...
...सादः प्रसन्नता अत्र अस्मिन् विषये संशयः संदेहः श्रुत्वेतिपठनस्याप्युपलक्ष...
॥ ११ । १२ ॥ श्रुत्वेति हे देवाः यः पुमान् मम एतत् माहात्म्यं श्रुत्वा शुभ...

...नां ओघः शस्त्रानलतोयौघः तस्मात् शस्त्रानल...
...ग्निः तोयं जल... तस्मात् कारणात् समाहितैः सद्भिः अनन्यचित्तैः
...अत्यन्तं स्वस्ति: अयनं स्वस्त्ययनं स्वस्ति: कल्याणस्य अयनं मार्गः माहात्म्यं चरितं ॥ ५ ।
...हे देवाः मम माहात्म्यं महामारीसमुद्भवान् अशेषान् उपसर्गान् तथा त्रिविधं उत्पात...
...त् माहात्म्यं चरितं महामार्याः समुद्भवो येषां ते महामारीसमुद्भवाः तान् महामारीसमुद्भवा...

...भविष्यति ॥ ५ ॥ तस्मान्ममैतन्माहात्म्यंपठितव्यंसमाहितैः
श्रोतव्यंचसदाभक्त्यापरंस्वस्त्ययनंहितत् ॥ ६ ॥ उपसर्गानशे-
षांस्तुमहामारीसमुद्भवान् तथात्रिविधमुत्पातंमाहात्म्यंशम-
येन्मम ॥ ७ ॥ यत्रैतत्पठ्यतेसम्यक्नित्यमायतनेमम सदानत-

...मार्याः भास्यंशभूता महान्क्षयकरी देवतायाः समुद्भवः प्रादुर्भावः अशेषान् समस्तान् उप-
...त्रिविधं व्याधिरागद्वेषादिरूपं आध्यात्मिकं भूतप्रेतादिजं भयं आधिभौतिकं दैवकृत...
...ग्न्याद्याधिदैविकं तद्रूपं उत्पातं अनिष्टं दिव्यं भौमांतरिक्षं चेति ॥ ७ ॥ यत्रेति हे दे...
...मम आयतने नित्यं सम्यक् पठ्यते अहं तत् विमोक्ष्यामि तत्र मे सदा सान्निध्यं...

या च पराक्रमं प्राप्नोति किञ्च युद्धेषु निर्भयः जायते माहात्म्यं चरित
उत्पत्तयः उत्पत्तिः प्रादुर्भावान् द्वितीयार्थे प्रथमा युद्धेषु संग्रामेषु युद्धि
रिपवरिति हे देवाः मम माहात्म्यं शृण्वतां पुंसाम् रिपवः संचयं यांति वि
यते विरञ्चिकुलनन्दने माहात्म्यं चरितं शृण्वतीति शृण्वतः तेषां शृण्वताम् पुंसाम्
णां रिपवः शत्रवः संचयं नाशं यांति प्राप्नुवन्ति उपपद्यते प्राप्यते नन्दते वर्द्धते ॥ १४ ॥

पराक्रमंचयुद्धेषुजायतेनिर्भयःपुमान् ॥ १३ ॥ रिपवःसंक्षयंयां
तिकल्याणंचोपपद्यते नन्दतेचकुलंपुंसांमाहात्म्यंममशृण्वतां
१४ ॥ शांतिकर्मणिसर्वत्रतथादुःस्वप्नदर्शने ग्रहपीडासुचोग्रासु
माहात्म्यंशृणुयान्मम ॥ १५ ॥ उपसर्गाःशमंयांति ग्रहपीडाश्च

ति हे देवाः शांतिकर्मणि तथा सर्वत्र दुःस्वप्नदर्शने किञ्च उग्रासु ग्रहपीडासु मम माहात्
ांतिकर्मणि उपसर्गादिनिवर्तकर्मणि दुष्टं च तत् स्वप्नं च दुःस्वप्नं च दुःस्वप्नस्य दर्शनं
स्मिन् दुःस्वप्नदर्शने उग्रासु महतीषु ग्रहाणां पीडाः ग्रहपीडाः तासु ग्रहपीडा
ति उपसर्गा इति हे देवाः मम चरिते कीर्तिते सति

पुरुषेण यत्र यस्मिन् आयतने गृहे नित्यं सर्वदा सम्यक् यथाविधारणादिपूर्वक
र्गादि च तत् आयतनं गृहं न विमोक्ष्यामि न त्यक्ष्यामि तत्र तस्मिन् आयतने गृहे मे
सान्निध्यं नैकट्यं ॥ ८ ॥ बलीति हे देवाः जनैः बलिप्रदाने पूजायां अग्निकार्ये म
र्वं मम एतत् चरितं उच्चार्यं किञ्च श्राव्यं एव बलिप्रदाने देवतोद्देशेन पश्वाद्युपहारे पूजा-
यां गन्धादिनार्चायां अग्निकार्ये देवोद्देशेनवह्नौ होमे महोत्सवे पुत्रजन्मविवाहादौ उच्चार्यं पठनीयं श्रा-
व्यं एव श्रवणीयं एव उच्चार्यमितिद्विजविषयं ॥ ९ ॥ तत्फलमाह जानतेति हे देवाः अहं जानता

द्विमोक्ष्यामिसान्निध्यंतत्रमेस्थितं ॥ ८ ॥ बलिप्रदानेपूजायाम
ग्निकार्येमहोत्सवे सर्वंममैतच्चरितमुच्चार्यंश्राव्यमेवच ॥ ९ ॥
जानताजानतावापिबलिपूजांतथाकृतां प्रतीक्षिष्याम्यहंप्रीत्याव

जानता अपि तथा कृतां बलिपूजां तथाकृतं वन्हिहोमं प्रीत्या प्रतीक्षिष्यामि जानता वि-
पुरुषेण वा अथवा अजानता अविधिज्ञेन पुरुषेण तथा वैधप्रकारेण बलिसहितां पूज
ताम् बलिपूजाम् तथा वैधा वैधप्रकारेण वन्हौ होमः वन्हिहोमः तं वन्हिहोमं वन्हौ
तं प्रतीक्षिष्या ... सामीप्यार्थः चवर्गमध्यः धातुगणे वाहुलकोक्तेः प्रती

।।१०।।

रक्षिसामक्षारक्षसादिविमर्द्दनी ।। ८४ ।। रोगहारो
गकारी च रोगाख्या रोगनाशिनी ।। रघुराजस्वपू
रूपा रघुवंशविवर्द्धिनी ।। ८३ ।। रामकार्यकरी रा
मा रामराज्यप्रतिष्ठिता ।। रमणी रामरमणी राज्ञी
राजश्री राज्यभंजनी ।। ८५ ।। रक्षणी रक्षिका रक्षो
रक्षसी रक्षपालिका ।। राज्यश्री राज्यश्री राज्यारा
ज्यरोगविनाशिनी ।। ८६ ।। रथनी रथसंप्रीता र
थाख्या रथकारिणी ।। रतिरूपा रूपधरी रूपा
ख्या रूपधारिणी ।। ८७ ।। रूपहा रूपसंभेदी रू
पाढ्या रूपकारिका ।। रंकापती सदाश्री तारका

।।१०।।

रक्षीजानकीजगदम्बिका ॥ ८६ ॥ योगधारियुद्धम
माताचयुद्धस्तायुद्धभावनी ॥ जनतजनकारीचजन
जाजनकात्मिका ॥ ८७ ॥ योगरूपायोगधरायोगिनीयोग
मानिनी ॥ जयरूपाजयमतिर्जयाजयनेश्वरी ॥ ८८ ॥
जयहाजयसंरक्षीजयसंमोदधारिणी ॥ जुवतीजुव
ताजीवाजीवरक्षकजीवनी ॥ ८९ ॥ जीवपात्नीजीवपे
दीजीवहाजीवपालिका ॥ जीवहाजीवसंसोमाजीव
कौतुकधारिणी ॥ ९० ॥ जीवनाजीवनारंभाजीवने
जगवाहिनी ॥ रमणीरंकुनीरिपोरेणुकररारक्षिणी ॥ ९१ ॥
राजधर्मरतानंतारक्षणारक्षणेश्वरी ॥ रक्षिका

मंगलामंगलाकारीमंगलासामहेश्वरी॥मध्वनील
वमध्यस्थामध्यमामध्यरक्षिणी।महतीमञ्जना
मोहामहकामेरहालिका॥७६॥मलहामलध्वंशी
वमलसंतोषकारिणी।जननीजगदंबीचजगन्धी
जगदम्बिका।७७॥जोगमायाजगज्जैत्रीजननी
जनवीजरा।जरराजोगसिद्धाचयोगेक्षीयोगवर्द्धि
नी।७८॥योगसंरक्षिणीयोगायोगनांगतिदायि
नी।योगसंरक्षणप्रीताजगत्पवित्रकारिणी॥७९॥
योगरक्षाकरीयोगायोगसंमोहकारिणीं।योगिनी
योगसेव्याचजगत्जगपालिका॥८०॥जगत्मा

॥८६॥

जगद्रूपा च जगती जगती जिगा ॥ जयनाजयनेशी च
पक्षिणी पक्षपालिका ॥८१॥ पक्षसंमोहनिरता प
क्षात्मा पक्षभेदिनी । पक्षश्रीः पक्षरेखा च पक्षद
पक्षकारिणी ॥८२॥ पक्षदा पक्षमाता च पक्षसंप्रीति
वर्द्धिनी ॥ जगत्रीजगन्नाजैत्रा जैत्रकारकजारिणी ॥८३॥
यमुना यमपाली च यमशंकानिवारिणी । रिणी ॥
योगेश्वरी योगमाया च जाड्यबीजदरात्मिका ॥८४॥ पु
ष्पुनी पुष्पप्रीता च पुष्पभक्तिविवर्द्धिनी ॥ पोष्प
नी पोष्पसंप्रीता पुष्पकायप्रदर्शिनी ॥८५॥ पंच
रूपा पंचमन [illegible] जनभक्तिविवर्द्धि[illegible] नेशी [illegible]

तेषामदस्यज्ञानान् शीरनीति सरः सतेज्ञानंवि-
द्यतेऽवस्यास्तीति सरस्वान् स्त्रीचेत् सरस्व-
ती सरस्वत्याः एवं सारस्वतो रिहुराणपंडिति
डीपत्तांसारस्वतीं प्रक्रियं नेव्युत्पाद्यते शब्दा
ऽप्यनया यासा प्रक्रियातां प्रक्रियां नाऽवति
विस्तरो यस्यां सा नातिविस्तरा तां नाति
विस्तरा नाकादिबंध्येनाकोनरखोन गो-
नागो नप्रपर्वनाति विस्तरां तामुच्चितेकु-
र्वीनवैनाकादिकवृधैस्वतः किंविशि-
ष्टां प्रक्रियां नातिविस्तरां नातिविस्तरं वि-
स्पष्टशब्दवाहुल्यं यस्यां सा नयानां नाति
विस्तरं नातिविस्तरेति मयूरविंशका
दित्वात्तत्पुरुषोऽनेकधेत्यादिवन्नित्य
धार्थनकारेण समासान्तानुबंधक
ऽहलोति रनुबंधकस्येति अन्यस्वरेश्य
नादेशो नेति पदैकपदं वाऽपवं आव-
व्याकरणस्य तावदनादिपरं परं [illegible]

साधुशासनत्वेनं तयोश्चानंतत्वान्माहि
ष्यादिभिरपि व्युत्पत्तिकशास्त्रैः पृषोदरा
दीनि यथोपदिष्टमित्यादिनाऽस्त्यां दृ-
रीकानमेव साधुत्वाभिधानाद्धा-
लव्यामोहकविस्तारमसहंत्या परम
करुणाकरस्वपाश्रीसरस्वत्याधि-
च्चाप्यनुशब्दविपरीतविधानयो-
गविभागतंत्रधर्म्मादिभिः समस्त
साधुशब्दानन्वशासत्या प्रक्रिया
प्रकल्प्यानुभूतिस्वरूपाय स्वभागी
यानुभाविता सच सर्वोत्तिशायीनाम
नूर्धकयत्वं मज्जीयत्ती। ननु। सम-
स्तकारी शुभांचकेप्रक्रियांचानुसेचि
तामइत्यंते भिधानात्कर्तृत्वमात्र
मयुक्तमिति चेन्नैव। यत्र प्रक्रि-
यामनूद्य शुभत्व विधानात् तस्मात
स्यूतंकम ननु श्रेयांसि बहुविघ्नानि

ति श्लेषः साधनभूते प्रक्रियार्ज्जैव करणे विघ्नैर्भ
वितव्यमत आह॥ कुर्व्वे इत्यत्र ण्यवोर्वि हसे इत्य-
नेन कथं न दीर्घः तत्र कुरुच्छुरेर्न दीर्घः परगामी
क्रिया चेत्फलं तर्हि परस्मैपदं स्यात् आत्मगामी क्रि-
या चेत्फलं तर्हि आत्मनेपदं स्यात् तर्हि कथं कुर्वे
इत्यात्मनेपदम् तत्रापरोपकारेण स्वस्यापि पुण्यो
पपत्तेः तस्मात् कुर्वे इत्यात्मनेपदम्॥१॥
स्युः पुमांसः पंचजनाः पुरुषः पूरुषो नरः इन्द्रा
दयः केइन्दुश्चन्द्रः काशिकृत्स्नः पिशली शाकटा
यनः पाणिन्यमरजैनेन्द्र इत्यष्टौ शाब्दिकाःस्म
ताः॥ एकमात्रो भवेद्ध्रस्वो द्विमात्रो दीर्घ उच्यते
त्रिमात्रस्तु प्लुतो ज्ञेयो व्यञ्जनं चार्द्धमात्रकम्॥१
चाषस्तु वदते एकं द्विमात्रं वायसो ब्रवीत् त्रिमात्रं तु
शिखी ब्रूयान्नकुलश्चार्द्धमात्रकम्॥२
ई च ई च इत्यनयोः समाहारः ई इ नपुंसकात्स्व
स्वं ई इति लुप्तप्रथमान्तम् पदम् ई इति लुप्तप्र सा
थमान्तम् सौत्रत्वात् विभक्तेर्लुग्भव-
न्ति सूत्राणि छन्दवत्कल्प्यन्ते यथा इति सां-
केतिकप्रथमान्तम् सांकेतिकाद्विभक्ते-
र्लुग्भवति सांकेतिकस्य किं लक्षणं सुचे
विभक्तिर्नैवास्ति वत्तौ सा द्वयमर्थेः

एकत्वं द्वित्व बहुत्वेषु न्सांकेतिकत्वस्
तां भावप्रधानोऽयं निर्देशः यत्व शब्
बाच्यमापद्यते इत्यर्थः रश्च हश्च हो
ताभ्यांऽप्रन्यः सतथास भिन्नस्य रान्तो
इत्यनेन हलोपस्यावृत्तिः अत्र ड्रा·
नो ह्रस्वादिति पूर्वसूत्राद्ध्रस्वात्यादित्य
स्यानुवृत्तेस्तस्य च स्वर भेदत्वात्
ऽप्यत एव दानपात्रमित्यादौ दीर्घात्प·
रस्य न द्वित्वं द्वित्व विधानात् द्वाबे-
वशिष्येनेऽप्यन्ये हसाः लुप्यंते केन-
स्यकरणं नास्ति मृतस्य मरणं यथा
ज्ञानदग्धशरीराणां पुनर्दाहो न
विद्यते ॥ पात्रासमपेक्ष्यितं पुत्रं मा·
नयनार्थं मंगलं ऽननु मात्राला घ
वेन वैयाकरणाः पुत्रोत्सवं मन्यंते
यर्हि लाघवेन कार्यसिद्धिर्भवति
तर्हि गौरवापादनं न कर्तव्यं एकमा
त्रालाघवात् इकारग्रहणं मास्तु

तर्हि मघवन्नित्यत्र ऋत्वाप्रतिः कथं न स्यात्
स्वरे परे सति वर्णाः यत्वं प्राप्नोतेऽत्र मघ·
मघवन्नित्यत्र उकारस्य यत्वं कथं न स्या-
न्नैवं न्त उवम् इति सूत्रप्राबल्यात् इत्यनेन
वत्वं भवति न यत्वं तेन मघवत्र सिद्धिः
पुनः इकारग्रहणं किमर्थं कृतं यर्हि न कृतं
तर्हि षड्न इत्यत्र महान् दोषोत्पत्तिः प्र·
त्रस्वरपरत्वे उकारस्य यत्वं कथं न स्यात्
तन्न कृतः च पाऽबेजवाः इति सूत्रप्राब
ल्यात् डत्वं स्यात् डत्वे कृते पुनः यत्वं
कथं न स्यात् तन्न संज्ञाभंगभयान्न
पर संख्यागतानाभावात् पक्षान्तर-
स्वत्याकृतं ऽपत एव सूवचं इत्यने-
न समाधानेन इयं स्वरे इत्यत्र इका
रग्रहणं कृतं । तत्सत्यमेव·
अइउऋलृ समानाः इत्यनेन संधिः कथं न
स्यात् संहितैकपदे नित्या नित्या धातूपस
र्गयोः नित्या समासे वाक्ये तु सा विवक्षा
पेक्षते

ओनिपातः आकार ओकार निपात एकस्य
। अ संधिर्न प्राप्नोति निपात एका चनो एको
चेनिपाताङ् वर्ज्जे: प्रगृह्यस्यान प्लुतः प्लुत
श्च संधिर्न प्राप्नोति प्लुत प्रगृह्या च नि
प्लुताः प्रगृह्या च वक्ष्यते चानित्यं प्रगृह्यासु
लोके भवः लौकिकाः बालास्तेषां प्रयोग
ज्ञानाय प्रयवा लौकिकप्रयोगादर्शा
न पादयो रस्मादिव दु प्रयोगात्सिद्ध
समयः संकेत स्तन्मा त्वादुपदेश ऽजने
नारिकेल्यादौ कृत्वा भावः इवात्रापि सं
भावः इत्यर्थः ॥ =
चाकस्त्र्वदत्येकं द्विमात्रं बापसो ब्रवीत्
त्रिमात्रं तु शिखि ब्रूयात् नकुल श्चार्द्ध मा-
त्रकम् ॥ = आगमादशवि घोषध्यं प्र-
त्ययविधौ पंचम्यंत ॥ =
सूत्रानुसारिणी वृत्तिः ॥
गगस्योत श्चमकंडूककाका प्रयोगालवस्य
सिद्धवलोकनश्च वन्यासितत्वत्ति श्य
विहितः ॥ =

जलतुम्बिकान्यायेनरेफस्योर्द्ध्वगमनं
पिन्डीपाषाणन्यायेन ऽधोगमनंकृतो
नस्यात्॥=स्वरंदृष्ट्वा ऽधोजातिहलस्यो
परिगच्छति ऽवसानेबिसर्गस्यात्रिधारे
फस्यलक्षणम् तुम्बिकातृणकाष्ठंच
तैलंजलसमागमे ऊर्द्ध्वस्थानसमाजाति
रेफोनामोसमागतिः॥=

गवादिक

गवाक्षश्चगवेन्द्रश्चगवाग्रंचगवाजिनम्
स्वैरिणीऽक्षौहिणीप्रौढ़एनेप्रोक्तागवाद
यः॥=वर्षावर्षिसमुद्रेषुवर्षाततस्य
भोजनम्वर्षादानधनाद्येषुवर्षादीर्घ
स्यदीर्घता॥=पपाठेमधोबर्षतिसर्व
स्यदीर्घत्वंह्रस्वस्यखलुदी
दानथादीर्घस्यदीर्घत्वं

धीकः॥=
यः ऽप्यात्मानंसाधयतिसःपरमेकथंसाधयति
ऽप्रोऽव्रवकाहेनलाभिजाप॥=॥
सामान्यशास्त्रतोनूनंबिशेषोबलवानयंवेत्
परेणपूर्वबाधोवाप्रायशोदृश्यतामिह

सर्वविधिभ्यो लोपविधिर्बलवानिति॥= वर्णादागमो बलीयः॥=
बहुव्यापकं सामान्यं अल्पव्यापको विशेषः शकानगतो बिप्रतिषेधे यद्बाधितं तद्बाधितमेव शक स्वारबोरैकेऽन्पमरः
शकन्धुक पुरीषयोः पठनेपूतव्याकरणेनाज्ञातं सकलं शकलं शक चतुकंत
भितां सकलखंडेव पुरुषसंघं समं शके
सकलं सम्पूर्णं शकलं खंडं॥बाधको
भावे पुनरुत्सर्गस्य प्राप्तिः वा नित्यानन्तरंगा
पवादानं उत्तरोत्तरं बलीयः पूर्वं बहिरंग
परं प्रतिरंगं उत्तरंगे कार्ये कर्तव्ये बहि
रंगमसिद्धं स्यात्॥=
चम्पकपुरवासन्यायेन नमेनमकारोन
प्रविधीयते॥=
वाशब्दस्य व्यवस्थितत्वात् व्युत्पत्तिरिति
बलोपो नास्ति भाष्यं॥=
वंशपवासंज्ञा भंगमपादुलोपोन-

गव्यूतिः स्त्री क्रोशयुगं गवां मिथो भावे
गोयूतिः ॥ सामीपे चव्यवस्थानां प्रकार
एव पर्वतयाः आदि शब्दं तु मे धावी चतु
ष्ट्वि पे प्रत्यभ्यते ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
[illegible] चदि आल्हादने दीप्तौ च स्का पादेर के
चंदतीति चन्द्र चन्द्रस्य इयं चन्द्रिका चन्द्रिका कौमुदी
ज्योत्स्ना प्रसाद स्तु प्रसन्नता चन्द्रस्य आकाश व
र्तीते इयं चन्द्रिका कुतो लभ्यते यथा चन्द्र मसा घट
पटादि वस्तु निदर्शनं भवति न पैव ग्रनया चन्द्रि
का घट पटादि शब्दानु दर्शनं भवति ॥ ओंकार प्रयो
ग शब्द स्वरूपवेतो ब्रह्मणः पुरः कंठं भित्वा विनिर्ग
तौ तेन मंगल कारकौ ॥ धातोः पर्यंतं पंचम्यंतं
व ग्रनुकारसं प्रथमान्तम् विपर्ययमिदं सुत्रम प्रत्यय
विधौ पंचम्यंतं आगमादेश विधौ षष्ठ्यंतं मूर्त्वस्य
भावे पदं उपादीयमानं तदनु कारणं एकमेज ष्णपां
बहवः सर्पाः कथं तिष्ठंति अत्र काकाक्ष गोलकन्या
न्यायो निर्वाहः स्यादिः पूर्वंतु एतावन्मात्रं वर्ती
वर्नते व तौतु क्रिया वाची कुतो लभ्यते तल्लभ्य
वत्यादे वलभ्यते अप्रावर्तिः वः पुनः पठनमावृत्तिः
स्यादिः स्यादिः एक स्यादिः वर्तते द्वितीय स्यादिः
कुतो गतः अवर्तनं आदिना निर्वाहः तं त्रः वः रूपं
उच्चारितं वघ्वं स नंतं यं तं आव निरेव रूपं स
क स्यादि एकधात संदृवः एक स्यादि ना क्रिया

वाच्यो ऽभ्यते धात्वर्थक्रियया द धात्वर्थनेकार्थानिति
धातुः पठ्यमानस्सिल्वादौ धातुस्यादिं द्विधेयुनयेव-
च भ्वादिः इत्यव्यादिः इति कथमने उं दु यो प-
च विधेने योवः प्रत्ययसंधिवः ॥ अनस्यानं विगो
मोपात नदन्यो वर्गमुच्यते ॥ भूतः भावे भ भाः
इत्यते नेवान्वं न ॥ आदनु दानडितः इत्यस्मिन् स
ये विपरीतो व्याल लपाते विपरीतोच्चारण
सामथ्यात् कश्चिदात्मने पदमनित्यं तेन ज्ञनः को
जानीते वचितर्कमप्यूहनि वंडितो ज्ञनः ॥ नवं इति ॥ पूर्व
कस्याधीनं किं प्राप्यान सुवर्णपिपासवेदिराङ्गारस
दृशकुलडले भवतः वाएकोवसः पच्चनोका भव
न्ति प्रकृतेर्विकृतेर्वापि हेकदाप्रति पादने वाचके
प्रकृतेसंख्यो ग इत्यान विकृतेर्नाम्नि चयस्याति
चास्मदि ये इत्यत्र चानुकर्षं नोनं येति भाष्यात्
प्रथमपरित्यागे भानः ॥ भावः प्रथमैवग इते उ
गवाप्राप्तौ परः इत्यत्र योनीम्नो बहूनांवाय प्राके
समुच्चयः नाम्नश्च पा स्मिन्नासंख्या वेन्नि नाद्वै
शपणे ॥ = नाम इति किं मुख्यार्थपुनद ॥ स
दध्यति रिके शब्दस्य रूपं नामोच्यते ॥
वदनमाला भुनास्य हलेनग इते पदापला
न प्रत्ययविधिः तदादि प्रत्ययग्रहणं वः प्रत्यय
स्यात् कि पते तदादि प्रत्यय ग्रहणं स्यात्

इदितो नुम धात्वस्मिन सूत्रे नुमागमं किं विधानं
इदितः कार्यं तर्हि कुन्थति इति कथं सिद्धिः म-
चोदे नुम इत्यनुबन्धे नुम कृते नश्चापदान्ते झ-
लइत्यनेन मकारस्य अनुस्वारे भवति कुन्थति सि-
द्धं पुनः नुमागमं किमर्थं तर्हि हिन्वति न सिद्धं
नुमागमं कृतं ॥
तर्हि नुम
सप्तमी निर्देशेन बिधेयमानं कार्यमवर्णान्त-
रताव्यवहितस्य पूर्वस्य बोध्यम ॥
ऽन्यत्र कोपि अन्येषु धातुषु उपपदेषु सत्सु आ-
घोच्चारतः कोपि प्रपमोच्चारतः अकस्मादेवार्थ-
ते वा नस्वरतः स्यात् ॥
पाकः पोतः अर्भको बालः पृथुकः [illegible] ॥
प्रकृत्यापपादस्य न स्वरूपता भवनं प्रकृतिभावः
निपात ८ प्रकार के
अहो आहो उताहो च हं हो निरपो अमी भोः
पुगताश्च भो दंड निपाता अष्टधा स्मृताः ॥
प्रकृति प्रपानो च्चारितं संबोध्यमानः पुरुषः न प्र-
तोति किंत्वधिकमपेक्षते तावत् दूरं एनपोः प्रपो-
गे दूराद्धूते पद्यावाक्यांतस्य ईदोः एवं प्लुतस्यात् प्रकृ-
स्यापपादस्य न स्वरूपता भवनं प्रकृतिभावः
चपाऽबेजवाः इत्यस्मिन सूत्रे बिपरीतोच्चारणं
कुचित् अववृत्त्या
लक्षते विपरीतोच्चारणसामर्थ्यात्
हारं बिना चपाऽजवा भवन्ति ॥

क्विबंताविजंताई वंताशब्दाः धातुत्वं न जहाति
नामत्वं प्रतिपालयन्ति धातोः किम् हा हा नु
क्विबंतत्वाच्चास्य सोमपाशब्दस्य धातुत्वं तदु
क्तं शतृ शान क्विबंतानां कसंतानांत थैव च
ट्टेजंतानां च धातूनां धातुत्वं नोपहन्यते ॥
इति ॥ धौतपरस्य तावन्मात्रमाह केत्वात्सो
मपेन कुलेनेत्यादावप्रसंगः बस्तुमस्तु द्विमा
त्रोच्चारण सामर्थ्यादेव सवर्णा नुपस्थितौ न
सत्त्वमेव सर्वविधिभ्यो लोपविधिर्बलवा
निति धिलोपे पश्चात्प्रत्ययलोपे प्रत्यय
लक्षणमिति तदाश्रयकार्य्यम् ॥१०॥ =
नेत्रवत्कृष्णसर्पस्य कुमारि स्तनयुग्मः
वत् शृंगवत् बालवत्सस्य निसर्गः कपि
तो [illegible]ः

पर्य्यायवाचकानां शब्दानां गौरेलाघवेन च चोभ
त्विपते पर्य्यायत्वं नाम किं एकपदमेक विभक्तिक
एकार्थनिष्ठत्वं पर्यायत्वं पद भेद प्रवैकत्वे ए
कार्थनिष्ठत्वं पर्यायत्वम्

हलादिक॥ हलो घालांग लीघाच म
नीघा घोनपैव च कर्के धु· स कं धुल्म
एते घोऽ्का हलादयः

सूत्रं किं सूत्रयन्ति [वेष्टयन्ति] अल्पा
क्षरैः बहूनि अर्थानि यानि तानि
सूत्राणि सूत्रं कतिविधं· सूत्रं षट्
विधं संज्ञा च परिभाषा च विधिं
नियम एव च अतिदेशोऽधिकारश्च
षड्विधं सूत्रलक्षणं

शब्दः कः· उच्चरितः श्रुतिनः सः शब्दः शब्दः
कतिविधा शब्दः· द्विविधा ध्वन्या
त्मको वर्णात्मकश्च कः· ध्वन्यात्मको
वर्णात्मकः· ध्वन्यात्मको भेर्यादौ वः
र्णात्मक संस्कृत भाषायाः· कस्य
उत्पत्तिः मुखात् वक्तौलात्

वृत्तिकारकृता

लकारः

वर्त्तमाने लट

विधिसंभावनयोः - लिङ्

आशीः प्रेरणयोः - लोट्

अनद्यतनेऽतीते - लङ्

परोक्षे - लिट्

आशिषि - लिङ्

श्वस्तने - लुट

स्यादौ भविष्यति स्यप - लट

स्यप क्रिया अतिक्रमे - लृङ्

भूते सिः - लुङ्

न नैऽप्रहमिति कुतो लभ्यं येन विना यदनुप
न्नं तत्तेनाक्षिप्यते यथा पीनो देवदत्तो
दिवा न भुंक्ते नहि भोजनं विना पीनत्वानुप
पत्या तस्य देवदत्तस्य दिवा भोजनदर्शनाभा-
वेपि रात्रौ भोजनमनुमीयते एवं कर्त्तारं वि-
ना कैर्वैइत्याकारिका या क्रिया
वरीवर्त्तिनी तत्पाककर्त्राक्षेपः क्रियते सच
प्रथमान्तप्रहमिति ॥

सो ते — प्रथमा

ताहि तिनहि — द्वितीया

तेहि करिकै तिन करिकै — तृतीया

तेहि के अर्थ तिनके अर्थ — चतुर्थी

तेहि ते तिन ते — पंचमी

तेहि का तिनका — षष्ठी

तेहि विषे तिन विषे — सप्तमी

उक्तानुक्तदुरुक्तानां चिंता यत्र प्रवर्त्तते
तं ग्रन्थं वार्त्तिकं प्राहुः वार्त्तिकज्ञा मनीषि-
णः

यस्मिन् सर्वे प्राप्यपः सः उत्सः
ग्रन्थं वाधस्य पं भवति सः
अपवादः

तेनन्नान इतिसिद्धं
पंचमी निर्देशेन क्रियमाणं
कार्यं वृत्तीं तरेण ग्रवर्त्तीः
परस्य बोध्यम्

संम्यक्प्रकारेण ज्ञायते यनै वा सा संज्ञा ॥१
अप्रनियमेन न कारि लिंग परिभाषा ॥२
विधीयते कार्य्यमनेनेति विधिः ॥३
सिद्धे सत्यारम्भमानो विधिर्नियमः ॥४
स्थानिवत् भावोतिदेशः ॥५॥
उत्तरोत्तरं संबंधोधिकारः ॥६॥

नकारस्यानुस्वारपंचमो झलि धातुषु
सकारस्य सकारश्चेतरस्या तु तवर्गस्य
तवर्गजः

अनेकाक्षरादेशो गुरुः स इत्यस्य सः
स्यात्. इदमोः इति सूत्र ज्ञापकात् इदमः
न ज्ञापकं सिद्धं नहिं सर्वत्र ज्ञापकं तु नदे
वचेरितार्थं भवति फलं तु स्यात्
इं इ परमितं
दन्तस्य मौ दस्य दकारात्परस्य कि-
मत्तस्यन त्वं भवति च पुनः दकारस्य
नात्वं न्यमेदिति भिन्नः

सयकाम्पयङ॰ श्चैवजिश्च क्विपपङ॰ ङ॰

पा॰ज्ञापानापेपङ॰ पक चहाद स्तामी प

ज॰दप:

विविक्ताः साधवः शब्दाः प्रकृत्यादि विभागतः ।।
बोध्यंते येन शास्त्रेण तद्वैव्याकरणं विदुः १

यत्र द्वित्वं बहुत्वंच सद्वंद्व इतरेतरः ।।
समाहारस्तु विज्ञेयो यत्रैकत्वं नपुंसकम् २

ध्वंसकः सर्वतः साधु कल्पो चपति
धता पाधि देवमे कृतिधृत
ब्रह्मचारिता:

नेकम्पपन्निं क्रे शिरःनि शम्पंतावक्रंजसः
पपःपपोध्धिं निर्मलौ द्विजेन्द्रे भोजगन्नपे
ाप्रतःपितामहो बि भुः भुजंगमेश्वरस्यनों
चक्रारःशब्दधारकैधराबिधानसंक्रपो
।। भो द्विजेन्द्रजित् द्वाभ्यां जन्मसंस्कारा-
भ्यां जायते इति द्विजः द्विजानां इन्द्रः द्विजेन्द्रः
मा द्विजेन्द्रं जयतीति द्विजेन्द्रजित् तत्संबु
द्धौ भो द्विजेन्द्रजित् तव इदं तावकं जसः
निसम्पक्रे शिरः नक्रे म्पपन्ति ाप्रपीत
क्रम्पपंतेव क्रपंभुतं जसः पपःपपोध्धि
निर्मलं पपसां पपो ध्धिः पपःपपोध्धिः
पपःपपोध्धि क्षाव निर्मलं पपःपपो
ध्धि निर्मलौ ाप्रतः इतोः पितामहः ब्रह्मा
क्रपंभुतः पितामहः बिभुः को पीपरमे
श्वरः भुजंगमे शिरः नो चक्रार नोकृ
तमान भुजेनकोटि लेपनग-च्छतीति
भुजगः भुजंगमः भुजंगमानां ईश्वरः
भुजंगमेश्वरः =

जरी हर्ति पापान्यनेकान्यवश्यपि चुरी
धर्ति धर्मं विनाकापकृष्टं चुरीप र्ति सर्वे
मनोवांछितं पतं भवद्दर्शनं क्रि चरी
कर्तिनो बपि । इति पदच्छेद पः ११२ प्रपा-
जैन मार्ग जैनेन
न्व पः ११ भवतां दर्शनं भवद्दर्शनं क्रिनो
चरीकर्ति किं किं चरीकर्ति १ प्रनेका
पापानि २ प्रवश्यं जरी हर्ति भ्रशं
पुनः पुनर्वा हर्ति इति जरीहर्ति ।
विनाकापकृष्टं धर्मं धरीधर्ति
भ्रशं पुनः पुनर्वा धर्ति इति धरी
धर्ति पत्मनः वांछितं नात्सर्व
परीपर्ति भ्रशं पुनः पुनर्वा पिपर्ति
र्ति पर्वतिवर्ति ॥ इत्यन्वे पः १११

भगवद्गीता किंचिद्गीतागंगा जललवो
कणिका पीता येन तस्मै मुरारेरर्चा
॥ यस्यां समाप्तौ चतुराननोऽपि बिभर्तुं न शक्त-
स्स चतुराननोऽपि की शक्तिरस्या चतुरानन-
स्य मादृग्जनस्य चतुराननस्य ॥
॥ प्रश्नान्वय ॥ ॥ यस्यां समाप्तौ चतुरा
ननः अपि बिभर्तुं न शक्तः ॥ [illegible] ज
[illegible] का शक्तिः ॥ अस्ति कथं भूतस्य
ऽचतुराननस्य मादृग्जनस्य कथं
भूतः चतुराननः चतुराननः चत्वा
रि ॥ आननानि यस्य सः । चतुराननः
इत्यन्वयः ॥ नहि त्यज्यताम् यमुपयो
गः ॥ भवतां शरीरे यदि शक्तिर्नैवास्ति
तर्हि त्यज्यताम् यमुपयोगः ॥ उच्यते
भवतां दर्शनेन बुद्धिर्व्यवसायो जातास्ति
पानुधावेदीना वयं एकं पद्यं ब्रूमः

न्ध्रन धीत्पशव शा स्वं योन्पु
रशा स्वंसमी ह्तै मृदः सोहेः
प दा मिगरणपभि नि रि
मम सिजलै चिर्गलस्पे ॥

त्वक्रीर्तिस्पुरमौव्र धस्पात्तुवि मे
सप्राप्पसं ओर्मि रं श्रीमद्रोम म
हे धासगम बूसास्पानत्प गभी
रपमू परैनन्द निनन्दनेश
बिपिनेधमारव्युबत्सोज-
पासूनस्तेन-वदीपवेशबि-
मलेःसद्यःपवित्रीकृतां ॥

१ प्र पान्वयः पृ० को० प्र० गा० अं० १०
गर्भितरोक्त शीतमाप० स्वरवधूपगीति

नागो भाति मदेन कं जलरुहैः पूर्णेन्दुना सर्वरी
शीलेन प्रमदा दापवेन तुरगो नित्यौ सवै मंदिरं वारी
व्याकरणेन हंस मिथुनैर्नद्यः सभा पंडितैः स
त्पुत्रेण कुलं त्वपा बसुमती लोकत्रये विष्णु-
ना ॥१॥ ~~[illegible]~~ [illegible] ॥१

करमि दसेतुरणा बन्धु कुले रवितुं हवि दपः धिपः
कुमार खंडलः सोऽपि बपे कुम वगु राः ॥

अस्यां सभायां चतुराननः ~~[illegible]~~ बहुं नमः

~~कथंभूतः चतुराननः~~ चार्वी ज्ञान नानि यस्य
सः चतुराननः अपि गहं नरानन धः कथं
भूतः चतुराननः चतुराननः चतुरानना
[illegible] नि आननानि यस्य सः चतु
नन [illegible] मादन नस्य अचतुरा
नस्य [illegible] [illegible] आननानि
स्य सः सः अचतुराननः कथंभूत [illegible]
ननः अचतुराननः [illegible]
आननानि [illegible] अचतुराननः

वेदवत् वेद विवेक वचनै

उपदेशोऽनुपदेशः

विशिष्टोपदेशो व्यपदेशः सो न्वे
ऽसाक्षीति व्य॰ व्यपदेशी त्वात्
अपदेशोवत् व्यपदेशीवद्भव
मि (तिमन्त॰ भावः

राजन् श्रीभोजराजविदितोध
र्मि क्र सो चिंतामृत पिवाते याग्रही
मानव न मिल गिजा रान कोटिमे-
दी यातां स्वं दे हि त्वदो पैः सि:स
कलबुध बैरैः ज्ञायते वनमे तम
सेवाजानं नदानीं दे तिल प्रं म
तोमे ११

श्वसान प्राचने प्राचन्त्व प्राद्ध नान पैवचहोना
वोनाप्रशला चएते श्रोत्क्रा श्वलादपः ११

सुमसः मावः मुयत्वं गंयमम मुयत्वं
गंयमुयत्वं गंयमुयत्वसमरो रा
गंयमुयत्वममः नमस्कार

A B C D E F G H I J

साकमांसंसमायुक्तो भक्षितो येन पच्यते
भक्षितः पच्यते येन गर्भा कस्मान्न पच्यते

सम्यक् श्रद्धाबुद्ध्या दीयते पात्राय संप्रदानम्

करोतीति कर्ता
यत् क्रियते तत् कर्म
येन क्रियते तत् करणं
आधारं अधिकरणं

भवनं भूः भूः आदीयते क्रिया
वी वा प्रनेने त्यादिः

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

विधीयते ॥१॥ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ॥ उच्चारणं [illegible]

[illegible]

श्रीगणेशायनमः [illegible]

[illegible]

ए बी सी डी ई एफ जी

A B C D E F G

एच आई जे के एल एम एन

H I J K L M N

ओ पी क्यू आर एस टी यू

O P Q R S T U

V X W Y Z

A B C D E F

G H I J K L M N

O P Q R S T U V

X W Y Z

[illegible]

स्थे रूपसहवर्तमानः सस्वरः सस्वरश्चासौ
ऽप्रादिश्च सस्वरादिः

॥ अथ संकल्पः ॥

ॐ अद्यैतस्य ब्रह्मणो ऽह्नि द्वितीयप्रहरार्द्धे श्रीश्वेतवाराहकल्पे जम्बुद्वीपे भरतखण्डे आर्यावर्तैकदेशान्तर्गते कलियुगे कलिप्रथमचरणे पुण्यक्षेत्रे अमुकसंवत्सरे अमुकमासे अमुकपक्षे ऽमुकतिथौ अमुकवासरे ऽमुकगोत्रोत्पन्नो ऽहममुकनामाहं प्रातः संध्योपासनकर्म्माहं करिष्ये ॥

इति संकल्पः ॥

इन्द्रा...ति
इन्द्रा रयोपेवा अष्टौवे याकर ... बोधार्थ स्कन्दः ... शिकृष्णः पिशलीश्वरराय नः ॥ ... ने ... जपन्त्यष्टौ हि शार्दूका: —

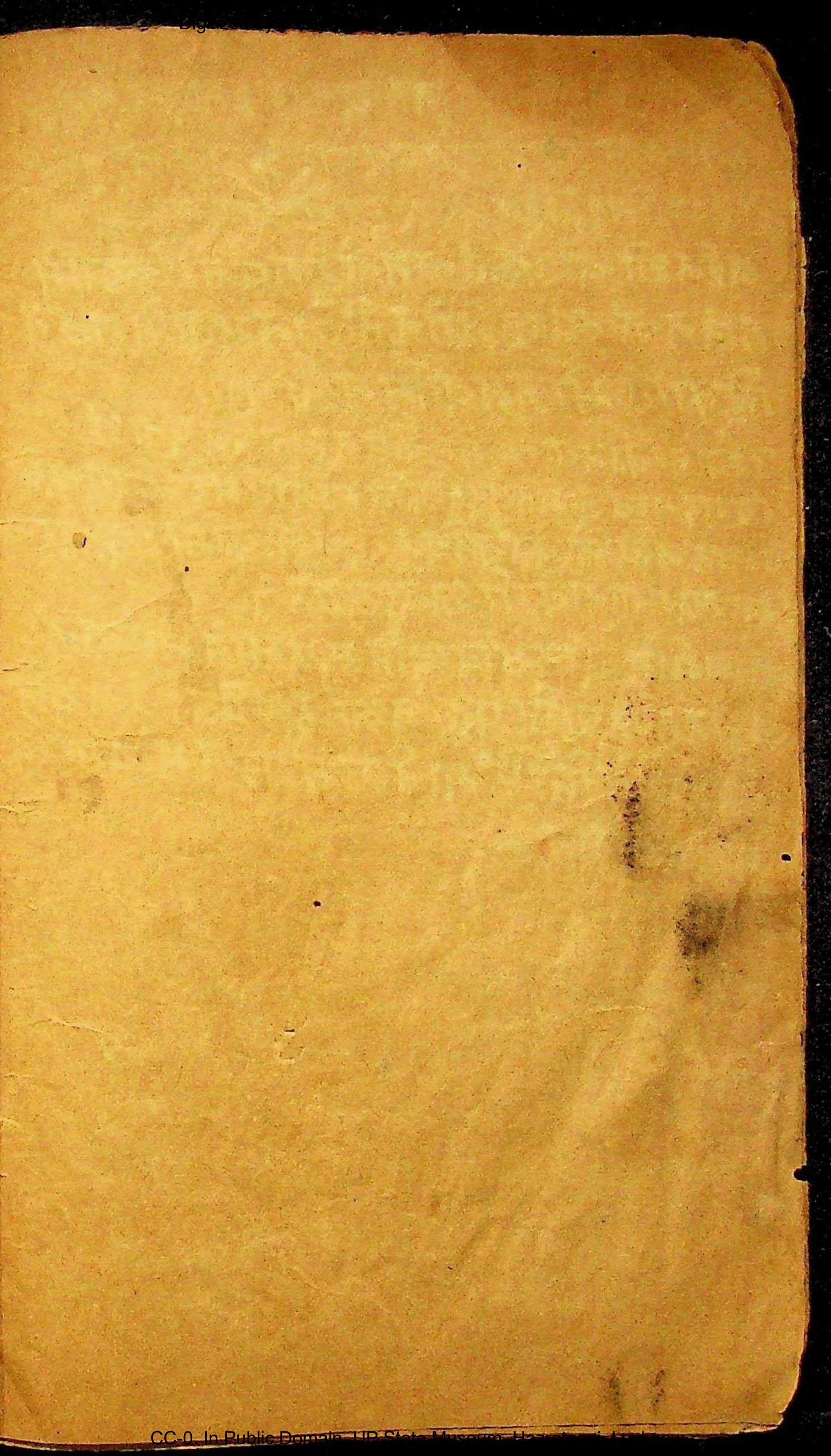
अनन्तमिति — अनन्तपारं इत्यनन्तपापरिच्छेदे ...

पुरुषमिति — ननु मध्यगुरुरूपस्य जगणस्य रोगदायकस्य तथा कर्मसस्य मध्ये लत्वं न च वर्णमावान्न दोष इति वाच्यं ... वस्ततेनाय ... फलं तत्कतमादिशेत । अन्यथा तुक्तं काव्ये वर्णैर्बहुफलमित्युक्तेः न च पाव काव्य लक्षणाभावान्ने दाव्यमिति वाच्यं । शिनाज्ञेषु प्रधातवेद शरीरं इदमित्युच्यते ननु शरीरमेवनेति सर्वं दुष्टमापिकाव्यत्वे बाधकाभावात् ... कर्मकाव्यं मेवं न रमात्मपदोपादाननादोषात्तत्रहरः । देवता वाचकानि च ये च भद्रादिवाचका: ते सर्वेनैव दुष्या स्युर्लिपितो लिपितो ऽपि वेति —

अइउणितिसूत्रे पाणिनिः साधु चक्रे अइउणिति
तु सूत्रे सोऽनुभूतिश्चाचक्रे द्विपदयुतमदक्षो
त्पाणिनी येनमेऽङ्गः प्रभवतीतते सतसूत्रपदं सूत्र
भूतसू ॥ निपातता स्पाणिनि हृत्प्रमन्यते निपात
एकाजिति सूत्रमुक्तम् । अत्र केचित्ततोऽपि
संहितो हि ह्यनुभूतिस्तादृशेन्नदाः ——
अइउऋॡसमानाइति अत्रपाठः स
रूपदोनिदं मत्वा द्विपदं । द्विपदत्वे हि पूर्वपदं पंचव
र्णात्मकं तथा च समाहारद्वन्द्वः अश्च इश्च उ
श्च आच आच अइउऋॡ एवं च समासे सं
हितानित्यास्यादिति तथा चोक्तम् ॥ संहितैक
पदे नित्या नित्या धातूपसर्गयोः नित्या सम
से वाक्ये तु सा विवक्षामपेक्षत इति [illegible] स
मासे वाक्यत्वाभावेन विवक्षा या अस
भवाद्दीर्घविहितत्वादित्स्यात् भवनार्थे समा
वेऽतो न द्विपदत्वमित्याहुः वस्तुतस्तु नैत
तोषः सूत्रत्वादित्येववक्तुमुचितम् तथा च
द्विपदत्वेऽपि न दोषः उक्तञ्च भाष्ये अचो
ऽपूर्वस्य पेऽ [illegible] पाणिनि सूत्रेऽस्तोक्तः
[illegible] जिदीक्षितैः ओत् निपात इति सूत्रे स्त्री
वासंधिर्नस्यात् । नतु अइउऋॡसमा
नाइति सूत्रे पूर्वं लृकारग्रहणं किमर्थं ऋकारे
पठितेनैव सिद्धेः ऋलृवर्णयोः सावर्ण्यस्यानि
त्यत्वज्ञापनार्थं न पृथक् लृकारग्रहणं विधेयं
तत्फलं तु [illegible] ऋतिस्वरे लृमुगुरेत्रेतइतिसु
तेऋतेऋकारपर्युदासेन लृकारस्यपर्युदासो

गोराार्धपरित्यागेन स्त्रीपुंरूपमित्यर्थः

आकाशे चेद्द्वितीयायां शास्त्रचिंतां करोति यः । तस्य
चत्वारि नश्यन्ति आयुर्विद्यायशोधनं ॥१॥
अतसीकुसुमोपमेयकांतिर्यमुनाकूलकदंबमध्य
वर्ती नवगोपवधूविलासशाली वनमाली वित
नोतु मंगलं वः ॥२॥ अथ नर्मरा त्रिरच्यते ॥१॥
कान्तं वक्ति कपोतिकाकुलतया नाथान्तकालो धु
नाव्याधोधस्सरचापसंधितसरः सेनान्तुते भामतिः
इत्येसत्यहिनासदंष्टपि पुनाव्याधश्चतेनाहतः सद्य
स्तौ च गतौ यमालयमहो दैवी विचित्रा गतिः ॥१॥
अपटः कपटी हिमहीनरुचिः प्रपितः पशुरन्यकलत्र
रतः द्विजराजभवस्य हृशोन हरो नो हरिं न हरिं न
हरिं न हरिः ॥१॥ दूरस्थोपि समीपस्थो यो यस्य
हृदये स्थितः यो यस्य हृदये नास्ति समीपस्थोपि
दूरवत् ॥२॥ कान्तं वक्ति कपोतिका कु[illegible]
ना[illegible]कालो धुनाव्याधोधस्सरचापसंधि
तसरः सेनान्तु[illegible]ति इत्थंसत्य[illegible]सदष्ट
ोपि पुनाव्याध[illegible]नाहतः सद्यस्तौ च गतौ [illegible]
[illegible] हो न दैवीविमते [illegible]मोपि किंमानुषः [illegible]
[illegible] गजसुरगजोपि [illegible] किं
[illegible] किमपु[illegible] कामोपि
पः किं[illegible] प्रतापाव[illegible]
धून्वानु किम [illegible]
किंरहनमानकपिः ॥१॥

दपदनः काश्मीगच्छति पथिम ना इत्यास्वक्ष्मीरं
कुतः स्यात् अकति पाते खा पारं अपा कृ नी
स्यस्तु निवति पूर्वकं परस्व मे मादनं पानं
नांन शोचामि कृतं नमन्य खादनं गच्छामि
हसेन जल्पप दृभ्यां तनी जोनमवामि राजन्
किं कारणं भोजमवामि मूर्खः ११११
रे रे वानर को भवानक मेरत्वत्सून हन्ता हयं पुनो ऽहं या
स्व राउ नस्य जगता कोद राउ दिक्षा गुरोः मंदो हरणके
र नाउ न विपक्षे को वा चिकुरा चलेः को मेकः कुच
रा स्वनरा ना कोटि भ्रकौटा पते १
राचिर्नमि षा तिमवि घ्यति सुप्रभातं भास्वानुदे
घ्यति हसि घ्यति पङ्कजश्रीः इत्थं विचिन्त यति
को शागते द्विरेफे मा नेराउ मे राउ नम खेशसु
माविरासौत् २
मनसि बचसि कापे पुण्यपीयूष
त्रिभुवनमुपकार श्रेणीभिः पोरयन्तो
परगुणपरमाणुं पर्वतीकृत्य नित्यं निज
निजहृदि विकसन्तः सन्ति सन्तः कियन्तः ११११
अष्टादश पुराणाना व्यासस्य वचनं
परोपकाराय पुण्याय पापाय परपीडनं
...चान्दायवरं ...

अथ जपेनालिख्यते

हरिः ॐ तत्सत् ३ अद्येहत्पा ब्रह्मणः परमात्मने श्री पुराण पुरुषोत्तमाय ब्रह्मणोह्न द्वितीय परार्द्धे श्री श्वेतवाराहकल्पे वैवस्वते मन्वन्तरे अष्टाविंशे कलौ युगे कलि प्रथम चरणे जम्बुद्वीपे भरतखण्डे आर्यावर्तैकदेशे पुण्यक्षेत्रे यथा नाम संवत्सरे अमुकमासे अमुकपक्षे अमुकतिथौ अमुकवासरे यथायोग नक्षत्र लग्न मुहूर्त वर्तमाने यथा राशिस्थिते भास्करे यथा राशिस्थितेषु अन्येषु ग्रहेषु भारद्वाज गोत्रोद्भवः भगवती दत्त शर्म्मा ब्राह्मणः देवर्षि तर्पण पूर्वक पितृतर्पणमहं करिष्ये ॥ इति संकल्पः

ॐ इदेवो ऋषे चावाष्वस्य देवोवः सविता प्रार्पयतु श्रेष्ठतमाय कर्मणे आप्यायध्वं घ्न्या इन्द्राय भागं प्रजावतीरनमीवा अयक्ष्मा मीवस्तेनईशत माघशंसो ध्रुवा अस्मिन् गोपतौ स्यात बह्वीर्यजमानस्य पशून् पाहि वसोः पवित्रम ॥

श्रीगणेशाय नमः ॐ ब्रह्मादयो देवा ऽआग
च्छंतु गृह्णंतु चैतान जलां जलीन ॐ ब्रह्मा तृ
प्यतां। विष्णुस्तृप्यतां। रुद्रस्तृप्यतां। प्रजापति
स्तृप्यंतां। देवास्तृप्यंतां। वेदास्तृप्यंतां। छं
दांसि तृप्यंतां। ऋषयस्तृप्यंतां। पुराणाचा
र्यास्तृप्यंतां। इतराचार्यास्तृप्यंतां। गंध
र्वास्तृप्यंतां। संवत्सरास्तृप्यंतां। संवत्स
रावयवास्तृप्यंतां। देव्यस्तृप्यंतां। ऽअप्स
रसस्तृप्यंतां। देवानुगास्तृप्यंतां। नाग
स्तृप्यंतां। सागरास्तृप्यंतां। पर्वतास्तृप्यं
तां। सरितस्तृप्यंतां। मनुष्यास्तृप्यंतां। य
क्षास्तृप्यंतां। पशवस्तृप्यंतां। वनस्प
तयस्तृप्यंतां। ऽओषधयस्तृप्यंतां। भूता
नि तृप्यंतां। भूतग्रामश्चतुर्विधस्तृप्यतां
। ततः कंठोत्तरीयम ॐ सनकादयः सप्त मनु
ष्या ऽआगच्छंतु गृह्णंतु चैतान जलां जलीन
ॐ सनकस्तृप्यतां। सनंदनस्तृप्यतां। सनातन
स्तृप्यतां कपिलस्तृप्यतां। ऽआसुरिस्तृप्यतां
वोढुस्तृप्यतां। पंचशिखस्तृप्यतां। मरी
च्यादयः ऽआगच्छंतु गृह्णंतु चैतान जलां

जलीन मरीचिस्तृप्यतां। ऽअत्रिस्तृप्यतां। २
पुलहस्तृप्यतां। पुलस्त्यस्तृप्यतां २ क्रतुस्तृ
प्यतां २ भृगुस्तृप्यतां। नारदस्तृप्यतां। वसि
ष्ठस्तृप्यतां। ततो ऽअपसव्यं कव्यवाडनला
दयो दिव्यपितर इहागच्छंतु गृह्णंतु चैतान
जलां जलीन ॐ कव्यवाडनलस्तृप्यता
मिदं जलं तस्मै स्वधा नमः। नलस्तृप्यतामि
दं जलं तस्मै स्वधा नमः। यमस्तृप्यतां इदं ज
लं तस्मै स्वधा नमः। ऽअग्निष्वात्ताः पितरस्तृप्यं
तामिदं जलं तेभ्यः स्वधा नमः। ऽअर्यमा तृप्य
तामिदं जलं तस्मै स्वधा नमः ३ बर्हिषदस्तृ
प्यंतामिदं जलं तेभ्यः स्वधा नमः ३ ॐ यमा
दि चतुर्दश यमा इहागच्छंतु गृह्णंतु चैतान ज
लां जलीन ॐ यमाय नमः ३ धर्मराजाय।
नमः ३ मृत्यवे नमः ३ ऽअन्तकाय नमः वैव
स्वताय नमः कालाय नमः सर्वभूतक्षयाय
नमः वृकोदराय नमः दध्नाय नमः ऽओदुंब
राय नमः परमेष्ठिने नमः नीलाय नमः चि
त्राय नमः चित्रगुप्ताय नमः ऽमुक गोत्रोऽस्म
त्पिता ऽअमुकशर्मा वसुरूपः इदं जलं तस्मै स्वधा
ऽअमुक गोत्रोऽस्मत्पितामहो ऽमुकशर्मा रुद्र
रूपः इदं जलं तस्मै स्वधा नमः ऽअमुक गोत्रा

श्रीगणेशाय नमः भारद्वाज विश्वामित्र कश्यप भाता आचार्य
गुरु शिष्य ऋत्विज सख्ये। देवासुरा स्तथा यक्षा नागा गा
न्धर्व राक्षसाः। पिशाचा गुह्यकाः सिद्धाः कूष्माण्डा तरवः ख
गाः जलेचरा भूनिलया वाय्वाधारश्च जन्तवः। तृप्तिमेते प्र
यान्त्वाशु मद्दत्तेनाम्बुनाखिलाः। नरकेषु सम
स्तेषु यातनासु च ये स्थिताः॥ तेषामाप्यायनायैतद्दीय
ते सलिलं मया। ये बान्धवाऽबान्धवा ये ये ऽन्यजन्मनि बान्धवाः।
ते सर्वे तृप्तिमायान्तु मया दत्तेन वारिणा॥ आब्रह्मभुवनाल्लोका देवर्षि पितृ मानवाः।
तृप्यन्तु पितरः सर्वे मातृ मातामहादयः॥ अतीत कुलकोटी
नां सप्तद्वीप निवासिनाम्॥ आब्रह्मभुवनाल्लोकानिदमस्तु
तिलोदकम्॥ येषां पिता न च भ्राता न पुत्रो नान्य गोत्रिणाः
ते सर्वे तृप्तिमायान्तु मया दत्तेन भूतले॥ यन्मया दूषितं
तोयं शरीरमलसम्भवैः तस्य सम्पापशुद्ध्यर्थं यक्ष्मा
णं तर्पयाम्यहम्॥ वक्रतुण्ड नमस्तेऽस्तु नमस्ते
वरद॥ सत्यव्रताय भक्ताय पापनाशाय मनवे॥ प्र
प्राप्यपदाम्पति जले भीष्माय ब्रह्मचारिणे॥ लम्बोदर
गजास्य पार्वती प्रीतिवर्द्धन॥ विघ्नेश्वर महाकाय
गजानन गणेश्वर॥ नमस्ते देव ईशान शम्भो पशु
पते नमः॥ उमया सहितो देव गजाननो महेश्वर॥
नमस्ते कमलपत्राक्षि नमस्ते शूलधारिणि॥ नमस्ते
वरदे देवि गिरिजा परमेश्वरि॥ वनमाली जगन्ना
थ शंख चक्र गदाधर लक्ष्म्या सहितो देव गजास्य
जनार्दन॥ ब्रह्मा॰ नमस्कारमेव च ॐ नमो विवस्वते ब्र
ह्मन् भास्वते विष्णुतेजसे। जगत्सवित्रे शुचये सवित्रे

श्रीधरस्वामिन् ... नाम ... काय ...
... इति ... पक्षपात

ا ب ت ث ج چ ح خ د ذ ر ز س

ص ض ط ظ ع غ ف ق ک گ ل م ن و ہ لا ی ے
ب پ ت ٹ ث ج چ ح خ ...
س ش

कर्मदायिने नमः आचम्य हस्तस्थानं कुशानवि
सर्जयेत् तथाऽऽचरेत्नवल्पाम्॥ विकीर्य पितृदानेन
धरित्र्याः शुद्धकर्मा ततः आचान्तान् प्रकुर्वीत तर्पणे
यज्ञोपवीत बुधः॥ इति॰ नमो धर्मनिधानाय नमः सुकृति
साक्षिणे नमः नमः प्रत्यक्षदेवाय भास्कराय नमो नमः

करकलित कपालः कुण्डली दण्डपाणिस्तरुणतिमि
रनीलव्यालयज्ञोपवीती ॥ क्रतुसमयसपर्या विघ्न
विच्छेदहेतुर्जयति बटुकनाथः सिद्धिदः साधकानां
॥१॥ ह्रीं वटुकाय आपदुद्धारणाय कुरु कुरु बटुका
य ह्रीं ॥

लखे फरकूं जन लो भमरा नित्य हूं दिसि खेग
लिना सहि जांय ॥ सुने बरवीन सो वेन सुधा
ललितेस्म गमारम ना॥ पड़ि जो पलसे ॥ मुख
धरु विबन सों मुक्र ॥ सा पुसि मैं न कहूं लड़ि जांय
ललावहु क्रो मल पा खुरी खी खीग लोबै की नक
हूं गड़ि जांय ॥१४॥ बोल तन बाहे भणे जनक
न देखम हूं कोन वर वंड ॥ धुनि नीनिज मे पा कु
कहन कूं चिलि त हम हुतो विचारि देखै भ
पो भूपति वर वती कै पा क्रौ क्रारि होंकु गोरप
डीकू छिन कुणरहीं सो देखि लैं हौं ॥ पाग
बलधनु देरेपा क्रो ॥१५॥

भजति
विकषेनश्रावान इति विभक्तिः

विनी

पत्रासुत श्री विक्रमोनतत्र सुशीलमायत्रन
ले श्री ३ मो अतो पत्र [illegible] नवविद्यानेकेय
सर्वत्र गुरणाजीयं [illegible] प्रपरः रूपटी हि
महीन रुचिः प्रपितः पशु स्नके नत्र हितः
श्रि जराज भवस्व दशो व ह से नहीं
नहीं नह रि नहरिः [illegible]
गगन गगा नाम्बा [illegible] कामरे माया रापना
रावको पुद्धु राम रा[illegible]पोरिव

श्री गणेशाय नमः

ग्रहे मुनीनां वचनं श्रुणोमि श्रणोत्यपत्र वेयमनंस
वांकनं घास्यदोषो नचमे गुणो वा संसर्गजे तो दो
खगुणाः भवंति १ हेराधेबब श्यामन भूपतनये
हे पूर्णचन्द्रानने हे कांतेक मनीयकोकिलरवे
विन्द्रावनाधीश्वरि हे मत्प्राणवरायणोचमृगग
हेसर्वपूधेश्वरि प्राणाच्चोर्वरितं त्वमत्र विपिने
मां दीनमानंदये ॥१॥

धिक्धिक् भालं भस्मरेखाविहीनं धिक्
धिक् चित्तं शंकरध्यानशून्यं धिक् धिक्
ग्रामं लिङ्गसम्बन्धशून्यं धिक् धिक् गा
त्रं भस्मरुद्राक्षहीनं॥ न चौर्यचौर्यं नृप
तेरसाध्यं नमत्य भागं न करोति भारंव्ययौ
कृते वर्द्धति नित्यमित्यं विद्याधनं सर्वध
नप्रधानं॥ लेखनी पुस्तकी दारा परहस्ते
न आगता आगता दैवयोगे न नष्टा भ्रष्टा
दलामला॥ उपानहौ च परिधाय यः कु
र्याद्दन्तधावनं सोनपुष्पासमं काष्ठं ज
लं च रुधिरं भवेत्॥ भोजनांते यदा विप्र
पृष्ठात्यचरणंध पमताव द्रवति चा रा
लोयदि गावो न दृश्यति॥१॥ अस्य जी
वी मसीजीवी देवालयग्राम जाचक्री
धावकष्या च कश्चैव षडेते ब्राह्मणा
धमाः॥ के कर्मा राशिहि नक्षत्रे:॥१॥
ॐ आकृष्णेन रजसा वर्तमानो निवेशयन्न
मृतं मर्त्यञ्च हिरण्ययेन सविता रथेना दे
वो याति भुवनानि पश्यन्॥ दशम्यां चत
तीयां कृष्णपक्षे परेदन्ते सप्तम्यां च चतुर्दश्यां
विधिः पूर्वदले स्मृतः॥१॥

न ददर्श नाश्विनपरीक्षमा मुदा प्रोत्फुल्ल हृदय लोचनांबुजः ॥ प्रहृष्टरोमाङ्कुरभावशोभितः प्रपु पुरस्तं प्रसस्तारबालकं ॥ १ ॥ तावच्चि ... बै सितेन मार्गवः सोंतः शरीरं मशकोपप्रा विशत् ॥ तत्र पादान्यस्तमचष्ट ... प पापुरानुष्य दतो वविस्मितः ॥ २ ॥ महांति मूता न्यपमौतिकान्यसौ कालं च ब्रोनापुगक न्यकल्प वं ॥ पत्किंचिदन्य व्यवहारकारणं ददर्श विश्वं सदिवावभासितं ॥ ३ ॥ तं चराड शब्दं समुद्ग रंपतं बलाहकाग्रन्य मवन्द्य ... ॥ ... स्याव मुनुचुसर्ऊ ... स्व नेत ऊबैंरमि ... धारतः ॥ ४ ॥

ऊ करोतीति कर्मी

यत्कि ... कर्म पक्षा फला भय कर्मी

ऊ मोदन्यारोबः

कि पा निष्पा ... ये न ... करोत कुदा हतं

सम्पादानं तदा ... यसे सम्यक् ... दीपते

पदा पादौ ... नूनं ... बाध्यार ... ता नि

हन्तं ... हेतुकर्मीण ... नु ... कर्त्ती मि प ... णे

... धाते ... मपि करणं

मक्त्या भागवतेशास्त्रं न वुद्धा न वटीकया गृह गो
गृहकार्य्यारी न वेश्या न च पुंश्चली ॥१॥
कलिन ललिन माला वा जवाहिर जड़ा था
चपन चरवन वाला चांदनी में खड़ा था
कटि तट विचमेला खूव सेला नवेला
अलिवन अलवेला यार मेरा अकेला
यदा मुशनरिक कटि वा कमाने यदा चश्म कोरा भवेदो
जखाने। तदा ज्योतिषी क्या पढ़ेगा लिखे गफु वा
यालका वा दशाहो करैगा॥२॥ यदा माह तांवा भवे
मालखाने निशेषा थवा मुश्त रीवस्त खाने
यरक्तपूरो खजाना गजा न्यो मुलुकसाहि वो स्याल
॥ कदा यो ध्यामध्ये विमलसर जूतीर पुलिन समा
सीन श्रीमन रघुपति पदाब्जे हृदि वहं अये राम स्वा
मिन् जनक तनया वल्लभ विभो प्रसीदेत्याक्रोश
निमिष मिवते ष्यामि दिवसान् ॥२॥
विषं भुक्ष्व महाराज स्वजनैः परिपालितः॥
वनाकेन विना नाभ्यां कस्ताजिन मकेटकं ॥१॥
वनाकेन विना नाभ्यां कस्ताजिन मकेटकं॥
शवेपतिते दृष्ट्वा हा राम हर्ष मुपागतः रुदन्ति
रवाः सर्वे हा हा केशव केशव ॥३॥
नुमतेन हता रामा सीता हर्ष मुपागतः॥
दन्ति राक्षसाः सर्वे हा हा राम हताहता ॥१॥

प्रथमे नार्जितं विद्या द्वितीये नार्जितं धनं
तृतीये नार्जितं धर्मं चतुर्थे किं करिष्यति ॥
विद्या नाम नरस्य रूपमधिकं प्रच्छन्नगुप्तं धनं
विद्या भोगकरी जगत् यशस्करी विद्या
गुरूणां गुरुः विद्या बंधुजनो विदेशगमने
विद्या परं दैवतं विद्या राजसु पूजिता
न धनं विद्या विहीनाः पशुः ॥ ८ ॥
वरं वने व्याघ्र गजेंद्र सेवितं द्रुमालये पत्र फलां
बु भोजनं तृणानि शय्या वल्कलानि वस्त्रं
न बंधु मध्ये धनहीन जीवनं ॥ ९ ॥
रुदंति गा न त्यजिमा भिजंगं पुनर्ने चोरांप दि
आवि चोरं कंठे मु जोनं पाणोर पो गेच
रणो बु गोनं ॥ १० ॥

लंक में कूद कहत कैले रह्यो है वीर हनुमान
की हाँक वां की कोप करवोन जे बदीन बजरंगन
बंदे खिदशाकन्या की सेन श्रोणी वज्र को हाँ धन
ब परो गजदंत पर मानो मिरिवान पर चलत
दो श्री कहत कवि काल बलि जां उहन भग
न की कूदि गढ़ लंक में हीन भांकी ॥२॥

A. B. G.

C. Rammu - 121 - 2

देवड़ बोवा सच्चिदानंद
संयोग उचंते

करचररणकृतम्वा कायजंकर्मजेवा श्रवणनयन
जेवामानशंवापरांधं विहितंविहितम्वा सर्वमेत
त्क्षमस्व जयजयकरुणाब्धे श्रीमहादेव
श्री शंभु:॥१॥ हरि:प्रसन्नो हचिरानना मुरतं
चुचुम्वयावद्यमुनातटे रह:। तदीयलीला
गतिकेलिकोविदा चुचुम्व कृष्णं लहल
मराडली ॥२॥

मंत्रफूंकडारनेका

ॐ जलबांधो जलहलबांधो जलकीबांधौंकाई चारि
दांवभूतचैनालनजरडीठ रोगदोष भूतचैनालच्यारि
चोखा त्वहिंधा बांधोहनुमनदोहाई दोहाईहनो
मानकी ३ सोनेके खूंटी रूपेकीधार धरतीमाता
नमस्कार दोहाईहनोमानकी
उनमधरतीमध्यमकाया डंठेदेवमैंकाडेमाया
दोहाईहनोमानकी
लोटपटधरतीमाता नेतीजोटकी राखी
टाकानसेराई गुरु गोरखनाथकी फिरै दोहाई
दोहाईहनोमानकी

गौ रोक मेरिता

च पुनरर्थे समुच्चयादिषु च। वा विकल्पार्थे औपम्यार्थे च। ह अह
इति द्वौ खेदार्थौ पादपूरणार्थौ च। अह इत्यपि खेदे आश्चर्ये च। ए-
व निश्चयार्थे अवधारणे औपम्ये वा। एवं अमुना प्रकारेण
अंगीकरणे च पूर्वोक्तस्मरणे च उपमायां च। नूनं निश्चये। पृ-
थक् भिन्नार्थे। विना अभावार्थे वर्जनार्थे च। नाना बहुप्रकार
वाची। स्वस्ति कल्याणार्थे। अस्ति सत्तार्थे। दोषा रात्र्यर्थे। मृ-
षा मिथ्या एतौ द्वौ असत्यार्थौ। मिथः परस्परार्थे। अथ अथो
एतौ आनंतर्यार्थे मंगलारंभयोश्च अर्थांतरकथने च। ह्यस्
शब्दो गतदिनार्थे। श्वस् आगामिदिनार्थे। उच्चैस् उच्चत्ववा-
चकः अतिशयार्थवाचकश्च। एवं उच्चकैरपि। एवं नीचैः नी-
चकैः नीचत्वार्थे हीनत्वार्थश्च। स्वर् स्वर्गार्थे। अंतर मध्ये।
प्रातः प्रभाते। पुनर् भूयस् एतौ द्वौ पौनःपुन्ये द्वितीयवारार्थे।
आहोस्वित् वितर्के। उत अथवार्थे। स्वित् इत्यपि वितर्के। सह
तार्थे। ऋते विनार्थे। अंतरेण विनार्थे। अंतरा मध्यार्थे। न-
मस् नमस्कारे। अलं भूषायां निवारणे च पर्याप्ते सामर्थ्ये
च। कृतं निवारणे पूरणार्थे च। अ मा नो ना इमे चत्वारः प्रति-
षेधार्थे च। ईषत् स्तोकार्थे इत्यर्थे। किल खलु वै एते त्रयो
पि निश्चयार्थे स्मरणार्थे च। आरात् निकटार्थे च। दूरात् दूरा-
र्थे। प्राक् प्रत्यर्थे। यत् यस्मात्कारणात्। तत् तस्मात्कारणा-
त्। स्वराश्च अ आ इ ई उ ऊ ए ऐ ओ औ एते निपाताः

अक्ष १२८

एते चतुर्दश स्वरा अपि अर्थांतरवाचकत्वे निपातसंज्ञका भवंति। अ संबोधने निर्भर्त्सने च। आ वाक्यस्मरणे च। इ संबोधने। ई दुःखचिंतने च। उ रोषोक्तौ निवारणे च। ऊ प्रश्ने निश्चये रोषे च। ऋ काले क्रोधे क्षोभवाचको लोभवाचकोऽथ। लृ मोदे पववृद्धिः। विश्रामवाचको वा। ए संबोधने। ऐ आश्चर्ये। ओ अनुनये। औ भवत्यर्थे। अं अंगीकारे। अः अपि आश्चर्ये च। इत्यादिर्गणो निपातसंज्ञो भवति। आदिशब्दादन्येऽपि ज्ञेयाः। सह साकं सार्द्धं समं अमा एते सहार्थाः। कच्चित् इष्टपरिप्रश्ने। अपि अथ एतौ द्वौ कोमलामंत्रणे। ननु निश्चये वितर्के च। नु वितर्के। नक्तं रात्रिवाचकं स्यात्। अनेकान्यपर्यायाः। अनिशं ताथवाचका इत्यर्थः। इति समार्थः। नाम इति कोमलामंत्रणे। मन्ये इति तर्के विचारणे च। एते च केचिद्वाचकाः केचित्सूचकाः। तत्र वाचकाः पदगादयः ते स्वार्थं वदंति। सूचकाश्चादयः ते किल सूचयंत्यतः सूचका उच्यंते। केऽप्येषां द्योतकाः केऽपि वाचकाः केऽप्यनर्थकाः। आगमा इव केऽपि बुधैः संभूयाभीस्य साधकाः॥

वृक्षं क्षीणफलं त्यजंति विहगा दग्धं व
नांतं मृगाः पुष्पं पीतरसं त्यजंति मधुपाः
शुष्कं सरस्सारसाः निर्द्रव्यं पुरुषं त्यजंति
गणिकाः भ्रष्टं नृपं मंत्रिणः ॥१॥
कुन्दं मकुन्दं तुलसी गणेशं धत्तूरबिल्वं नगरान्त
पार्के कुशाश्च दूर्वा न च अम्बिका पावजें कि
वं केतकि सर्वशौरिः ॥२॥
गुविना भस्मा त्रिपुण्ड्रेण विना रुद्राक्षमाल
या विना बिल्वाक्षपत्रेण जपपूजा न सिध्य
ते ॥३॥

श्री [illegible]

[illegible]

[illegible]

केशूर्पप्रभवोवंश: [illegible] विमुखा [illegible] ।

निती बुद्धि सर्वं मोहादहं पेना [illegible]

मन्द: [illegible] विधयश: प्रार्थी [illegible]

[illegible]

श्रीकाशी विश्वनाथ के मन्दिर में सोने के हर्फों से लिखी हुई ए
पत्रिका इन्द्रलोक से आकर आकाश से लगी है वो सब हाल
पढ़ने से मालूम हुये उसमें हाल यह है कि शाके १८१९ याने
विक्रम सम्वत् १९५४ माघ सुदी ७ उपरान्त ८ शनिश्चरवार
को अश्विनी नक्षत्र शुक्ल पक्ष को सात घंटे मा सूर्य मकर
राशि मा आवैगा और उसी वक्त से सत युग लगैगा औ
र वा १००० हजार वर्ष तक चलैगा नवरात्रि ३३ घंटे की होयगी
और ११ घंटे से जो हवा चलैगी उससे १ चक्रवर्ती होयगा उसके
पुण्य से मृत्यु भोगी कम होयगी दूसरा काशी विश्वनाथ के पुजा
री ८० श्री महाराज महादेव विश्वनाथ इन्होंने उस पत्र परखे
क्रनखबि यहैं दिया है जोकि वह खुद अपने आंखों से देखे और
कान से सुने हैं और उन्होंने उस पत्र परसे उतार लिया है जो
दरबार में सम्पूर्ण लोग से आई है
कि श्री काशी विश्वनाथ के दरबार में साधु कल्पना पर इन्होंने छप
उस कागज मा करके काशी में के यह हुक्म कि सन १८९८ के व
लिखि के सब लोगों को भेजा है और राजाओं के अन्न महोप
द्रव में दाखिला दिया है शाके १८१९ में सात अंश की ११
गा तब दिन रात मिलि के २२ घंटे को होयगा जो कोई इस पत्र को
घंटे धरती हिलैगी भूडोल होइगा उसके धर्म का नाश होयगा
दूसरे के सुनाने से रूप रक्षा करैगा सब समझेगा मान देवा
और जो कोई इस पत्र को ठाम ठाम रखी बनाने से स्वर्ग वा
सकरैगा और दूसरे के उन खाने से इस की हानि होय
स करैगा और फिर जो कोई धर्म करैगा इसको सच माने झूठ माने
गी के तने ऊलौ जो पूजे इसको पास ये पत्र मिले वह न की
हानि होयगी दूसर कि जिसके पास पत्र न लावै
तारि के दूसरे देश को देने से १००० गोदान का फल पा
दूसरे को सुनाने से यही फल होयगा और जो
कोई इस पत्र

को मू. ०. मानेगा [illegible] होगा ये सब [illegible] कि ॥
दिन शनिश्चर ११ जनवरी सन् १८९८ को सूर्यग
हण पड़ैगा दूसरी हद्दी दिन शनिश्चर २८ ज
नवरी सन् १८९८ को १७ ने [illegible] रहेगा
ये पत्र श्री विश्वनाथ कीर्तन [illegible] से है

[illegible] पापी हत्यारी छ नाजा
यतो तेरी गुरु की आज्ञा गरुड़ पक्षी की आज्ञा
मेरी भक्ति गुरु की शक्ति फुरो मंत्र ईश्वरो वाच
और पचीस दफे फूंक दो॥ आधा सीसी
को मन्त्र॥१॥

वायविडंग करिया तिल इन दोनें। को लेप करै तो सूर्यावर्त पीड़ा जाइ
तिल को संग करै तो अंधा जाय
[illegible] थी को खा दूध। नित पिवै तो जाय

ॐ ह्लीं बगलामुखि सर्वदुष्टानां वाचं मुखं पदं स्तंभय जिह्वां कीलय बुद्धिं विनाशय ह्लीं ॐ स्वाहा श्रीमेम्

इति बगलामंत्रः

आदौ कर्तृपदं वाच्यं द्वितीयादिपदं ततः॥ क्त्वातुमुन्ल्यप् च मध्ये तु कुर्यादन्ते क्रियापदं॥ विशेषणं पुरस्कृत्य विशेष्यं तदनन्तरम्॥ कर्तृकर्मक्रियायुक्तमेतदन्वयलक्षणम्॥

यल्लिंगं यद्वचनं या च विभक्तिर्विशेष्यस्य॥ तल्लिंगं तद्वचनं सैव विभक्तिर्विशेषणस्यापि॥ याविशेष्येषु दृश्यन्ते लिंगसंख्याविभक्तयः॥ प्रायस्ता एव कर्तव्याः समानार्थे विशेषणे॥ लिंगसंख्याविभेदेऽप्युपमानोपमेयता॥ विभक्तिः पुनरेकैव उपमानोपमेययोः॥ तातमपि ततं भूपा इतीदृतमुदीरयेत्॥ प्रयि-माप्समयं कुर्यां छन्दोभंगो त्यजेद्गिरम्॥ पाठेर्नेर्गस्य नि-म्नी सोः प्रतिष्ठावदाप्यते एवं जस्त्वयुत्पत्तिराशु यो नो भवेन्ना॥ यथा कुलालस्य गृहे हि दोहिनी साचैकयंत्रो हि निकेति संज्ञा॥ तथा हि सर्वेषु हितेषु पाठस्संज्ञां विना धातुगणेषु पाठः॥ उपायाभिक्षमाना रत्नमालानामुपलालनाः प्रसिद्धे वर्णमनिश्चित्वा तत्र स्वत्वं समीहते। जैमिनिः यथुक्ते॥ षकारस्य खकारो उच्चारणं स्यात् टवर्गं विना॥ षकारस्य खकारः स्यात् टुकृयोगेन नो भवेत्॥ पादादौ च पदादौ च संयोगे विग्रहेषु च॥ एतेष्वपि च यः प्रोक्तोऽन्यत्र यः उच्यते॥ क्रियाविशेषणं त्वेकं प्रधानाऽभाव संयुतम्॥ लिंगस्य नियमो नास्ति स्त्रीपुंलिंगचिन्हयोः॥ द्वाभ्यां प्रथमा मिति-मेकं त्रिभिर्भ्योके विशेषकम्॥ चतुर्भिस्तु कलापं स्यात्

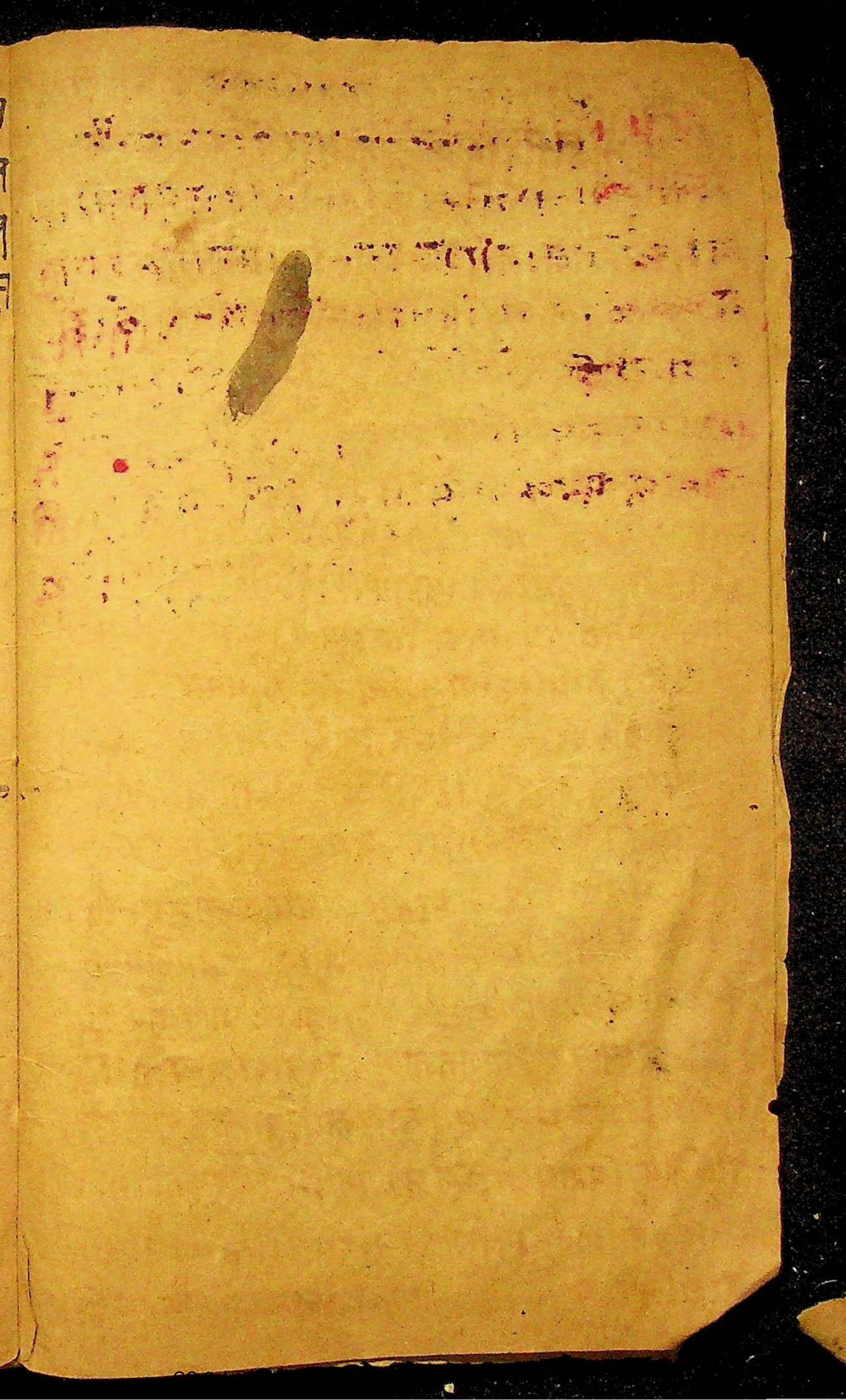
श्रीगणेशाय नमः

अथ प्रदोषस्तोत्राष्टकं प्रारभ्यते ॥ सत्यं ब्र
वीमि परलोकहितं ब्रवीमि सारं ब्रवीम्युपनिष
द्धृदयं ब्रवीमि ॥ संसारमुल्बणमसारमवाप्य
जंतोः सारोयमीश्वरपदांबुरुहस्य सेवा ॥१॥
येनार्चयंति गिरि[illegible] समये प्रदोषे येनार्चि
तं शिवमपि प्रणमंति चान्ये ॥ एतत्कथां श्रु
तिपुटैर्न पिबंति मूढास्ते जन्म जन्मसु भवंति
नतदरिद्राः ॥२॥

॥ तदूर्ध्वं कलकं स्मनम्

कनककुण्डलमण्डितगण्डपार्श्वघनदेशनिवेशित
पीताम्बर। अमरराजपुरे सुरकन्यया नमञ्जसं विमलं प
रिगीयते॥ ... अमरराजपुरे सुरकन्
यया अथ विमलं जसः परिगीयते नाम्नि यशो नाम माराम्
में कुर्वन्ते अमरा देवाः तानि तेषां राजा इति
राजा अमराणां राजा अमरराजः इन्द्रः तस्य पुरं
अमरराजपुरं तस्मिन् अमरराजपुरे सुराणां दे
वानां कन्याः कुमार्यः ते सुरकन्याः ताभिः सुरक
न्यया अथ कन्याचं जातित्वं तस्माज्जातावेक
वचनं इति न्यायात् अत्र एकवचनं कथनीय
मिति प्राञ्चः तत् विमलं विगतं मलं यस्मात् तं
यशः कीर्तिः परिगीयते नाम गानं क्रियते न्ययः
कीदृशा सुरकन्यया कनककुण्डलमण्डितगण्ड
या कनकस्य सुवर्णस्य कुण्डले सो... संधिः

[illegible]

नीरत्नाकरमन्थनेमथिनवाणमालयालिंगने
श्रीदस्यापिनेदस्कनेनचुतथालंक्रासमुक्तेठने
शक्तिङ्कापिकतानपंकजभुवःदातकसरावप
तेतनमतयानुलतीपलासातदृशोवलत्वया
रहतामृ॥१॥ [illegible]

[illegible]

गनमंनानि

रवाहि [illegible] जते:पनीन

[illegible]

[illegible]

वाधिवाविमतिकेतृ [illegible]

[illegible]

[illegible]

किमा [illegible] प्रधान [illegible] किमयिमन

[illegible]

२ प्रश्नलो। कि [illegible] प्राधान्यं [illegible]

[illegible] कि [illegible] प्रा [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] विशेषो नास्ति [illegible]

स्वामी [illegible]

प्राप्त [illegible]

[illegible]

७ अन्वय योग्यार्थ का समर्पक जो पदन
का समुदाय वहै विग्रह कहावै वहै वा प्र

श्रीगणेशाय नमः ॥ अथ शनैश्चरस्तोत्रम
अस्य श्री कश्यप ऋषिः शनैश्चरो देवता अनुष्टुप् छंदः
शनी बीजं ह्रीं शक्तिः शं कीलकं मम दुष्टपीडा नि
वारणार्थे शनैश्चर प्रीत्यर्थे जपे विनियोगः ॥
ॐ शनैश्चराय अंगुष्ठाभ्यां नमः ॥ ॐ मंदगतये त
र्जनीभ्यां नमः ॥ ॐ अधोक्षजाय मध्यमाभ्यां
नमः ॥ ॐ कृष्णांगाय अनामिकाभ्यां नमः
ॐ शुष्कोदराय कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॥ ॐ छाया
त्मजाय करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ ॐ शनैश्च
राय हृदयाय नमः ॥ ॐ मंदगतये शिरसे
स्वाहा ॥ ॐ अधोक्षजाय शिखायै वषट् ॥
ॐ कृष्णांगाय कवचाय हुं ॥ ॐ शुष्कोद
राय नेत्रत्रयाय वौषट् ॥ ॐ छायात्मजाय
अस्त्राय फट् ॥ इति दिग्बंधः ॥ [illegible]
[illegible] ॥ शनैश्चरं वारणा
[illegible] नमामि [illegible] शनैश्चर [illegible] ॥ चतुर्भिः
[illegible] नीलांबर [illegible]
[illegible]

हृतोतमांगाः श्रीवेंकटाचल १२ श्रीशेषशैलगरुडाचलवें
कटाद्रिनारायणाद्रिवृषभाद्रिवृषाद्रिमुख्यां आख्यांतमा
दिवसतेरनिशंवदंतिश्रीवेंकटाचल १३ सेवापराशिवसु
रेशकृशानुधर्मरक्षोंबुनाथपवमानधनाधिनाथाः बद्धां
जलिप्रविमलंनिजशीर्षदेशाश्रीवेंकटाचल १४ धाटिषुवि ते
हंगराजमृगाधिराजनागाधिराजगजराजहयाधिराजाः स्वा
स्वाधिकारमहिमादिकमर्थयंतेश्रीवेंकटाचल १५ सूर्ये
न्दुभौमबुधवाक्पतिकाव्यसौरिस्वर्भानुकेतुदिविषत्परि
षत्प्रधानाः त्वद्दासदासचरमावधिदासदासाः श्रीवेंकटाच

३

ल १६ त्वत्पादधूलिभरितस्फुरितोत्तमांगाः स्वर्गापवर्गनि
रपेक्षनिजांतरंगाः कल्पागमाकलितयाकलितां लभे श्री
वैंकटाचल १७ त्वद्गोपुराग्रशिखराणि निरीक्षमाणाः स्वर्गा
पवर्गपदवीं परमां श्रयंतेः मर्त्या मनुष्यभुवने मतिमाश्रयं
ते श्रीवेंकटाचल १८ श्रीभूमिनायक दयादिगुणामृता
ब्धे देवादिदेव जगदेकशरण्यमूर्ते श्रीमन्ननंतगरुडादिभि
रर्चितांघ्रे श्रीवेंकटाचल १९ श्रीपद्मनाभपुरुषोत्तमवासु
देव वैकुंठ माधव जनार्दन चक्रपाणे श्रीवत्सचिन्ह श
रणागतपारिजाता श्रीवेंकटाचल २० कंदर्पदर्पहरसुंद

३

सं: २०१४ [illegible]

प्रथमा [illegible] दिनांक १७

[illegible]

मंगला मंत्र:

ॐ ह्रीं मंगले मंगलाये स्वाहा

पिंगला मंत्र:

ॐ ग्लौं पिंगले बौकिकारिणी प्रसीद प्रद स्वाहा

धान्या मंत्र:

ॐ श्री धनदे धान्ये स्वाहा

भाद्रिका मंत्र:

ॐ भाद्रिके भद्रं देहि अभद्रं नाशय स्वाहा

भ्रामरी मंत्र:

ॐ भ्रामरी जगतामधीश्वरी भ्रामरी क्लीं स्वाहा

उल्का मंत्र:

ॐ उल्के मम रोगं नाशय जंभय स्वाहा

सिद्धा मंत्र:

ॐ सिद्धे मे सर्वमानं संसाधय स्वाहा

संकटा मंत्र:

ॐ ह्रीं संकटे मम रोगं नाशय स्वाहा

न॥ आयुःप्रयच्छमेवत्सनजामदग्न्यनमोस्तुते॥ इतिप्रणम्य॥ यान्तु
३ देवगणाः सर्वेपूजामादायमामकीं॥ इष्टकामप्रदानायपुनराग
मनायच॥ इतिविसर्जनम्॥ इतिचिरंजीविनांपूजनम्॥ शुभमस्तु॥

३

वाद्याः त्रैविक्रमादिचरितं विबुधाः स्तुवंति भाषापतिः पठ
तिवासरशुद्धिमारात् शेषाद्रिशेखरविभो तव सुप्रभातं ५ ई
षत्प्रफुल्लसरसीरुहनारिकेलपुगद्रुमादिसुमनोहरपालि
कानां आवाति मंदमनिलः सह दिव्यगंधैः शेषाद्रिशेखरव
विभो तव सुप्रभातं ६ ० उन्मील्यनेत्रयुगमुत्तमपंजरस्थाः पा
त्रावशिष्टकदलीफलपायसानि भुक्त्वा सलीलमथ केलिशुकाः ली
पठंति शेषाद्रिशे ७ तंत्रीप्रकर्षमधुरस्वनया विपंचगायंत्य
नंतचरितं तव नारदोपि भाषासमग्रमसकृत्करचारर
म्यात् शेषाद्रि ८ भृंगावली च मकरंदरसानुविद्ध झंका

२

रगीतनिनदैःसहसेवनाय निर्यात्युपांतसरसीकमलोदरेभ्यः
शेषाद्रिशेखर ९ योषागनाच वरदध्नि विमथ्यमाने घोषालये
षु दधिमंथनतीव्रघोषाः रोषात्कलिं विततधीक कुभश्चकुं
भाः शेषाद्रिशेखर १० पद्मेशमित्रवहुपत्रकृतालिवर्गोहर्तुंश्रि
यंकुवलयस्यासितारूरांगं भेरीनिनादमिह विभ्रतितीव्रनादं
शेषाशेषा ११ श्रीमन्नभिःष्ठवरदाखिल्ललोकवंधो श्री श्री
निवासजदेकदयैकसिंधो श्रीदेवतागृहभुजांतरदिव्यमूर्ते
ल श्रीवेंकटाचैंपतेंवसुभीप्रतं श्रीस्वामिपुष्करणिकाप्लुवनिर्म
लांगाः श्रेयोर्थिनोहरविरिंचिसनंदनाद्याः द्वारेवसतिवरवेत्र
त

अथ ध्यानम् ध्यायेद्बालदिवाकरंद्युतिनिभंदेवारिदर्पापहंदेवेन्द्रप्रमुखैः
प्रशंसितयशसंदेदीप्यमानंरुचा सुग्रीवादिसमस्तवानरयुतंसुव्यक्ततत्वप्रि
यंसंरक्तायतलोचनंपवनजंपीताम्बरालंकृतम् १ उद्यन्मार्तण्डकोटिप्रकट
रुचियुतंचारुवीरासनस्थंमौंजीयज्ञोपवीताभरणरुचिशिखाशोभितंकु
ण्डलांगम् भक्तानामिष्टदंतंप्रणतमुनिजनंवेदनादप्रमोदंध्यायेद्देवंविधे
यंप्लवगकुलपतिंगोष्पदीभूतवार्द्धिम् २ वज्रांगंपिंगकेशाढ्यंस्वर्ण
कुण्डलमण्डितम् नियुद्धकर्मकुशलंपारावारपराक्रमम् ३ वामहस्ते

क०

३ ॥

ज२

समाकृष्टं दशास्यकरमण्डलम् उघद्दक्षिरादोर्दण्डहन्मानं विचिंतये

त स्फटिको भस्वत्तीकान्तिं द्विभुं न्यकृतान्शालिम् कुण्डलद्वयसंशोभि

मुखांभोजं हरिं भजेत् ६ उघदादित्यसंकाशमुदारभुजविक्रमम् कंदर्प

कोटिलावण्यं सर्वविद्याविशारदम् ॥ श्रीरामहृदयानन्दभक्तिकल्पम

हीरुहं अभयंचावरं दोर्भ्यां कलितं मारुतात्मजम् अपराजितनमस्ते

स्तु नमस्ते रामपूजितः प्रस्थानं च करिष्यामि सिद्धिर्भवतु मे सदा ८ यो

वारांनिधिमल्पपल्वलमिवोल्लंघ्य प्रतापान्वितो वैदेहीघनशोकता

॥राम

॥ ३

ॐ [illegible]नमः अथ पार्थिवपूजा पृथ्वी त्वया धृता लोका देवि त्वं वि
ष्णुना धृता त्वं च धारय मां देवि पवित्रं कुरु चासनं अपसर्पंतु ये भूता
ये भूता भुवि संस्थिता ये भूता विघ्नकर्तारस्ते नश्यंतु शिवाज्ञया ॐ
ह्रीं हराय नमः मृदाहरणं ॐ ह्रां ह्रां महेश्वराय नमः संघट्टनं ॐ ह्रूं ह्रीं
शूलपाणये नमः प्रतिष्ठापनं अथ ध्यानं कैलाशं ध्यात्वा वहन्तो सा
पुटेन जलो समानीय पुष्पं क्षिपेत् पिनाकधृक् इहागच्छ इहातिष्ठ यावत्पूजयामि
तावत्त्वं स्थिरो भव ॐ आं ह्रीं क्रों हुं हंसः सऊ महादेवस्य प्राणाः ॐ इह
जीव इह स्थितः ॐ इह प्राण ॐ सर्वेन्द्रियाणि वाक् मनः त्वक् चक्षुः
श्रोत्र घ्राण प्राणा इहागत्य सुखं चिरं तिष्ठन्तु स्वाहा ॐ पिनाकधृक् इह

सन्निहितोभवः शिवायनमः आसनमर्घं पाद्यं ॐ शिवायनमः आच
मनीयं ॐ शिवायनमः मधुपर्कं ॐ ह्रीं हां पशुपतयेनमः स्नानं ॐ [illegible]
शिवायनमः गंधं ईशानादष्टावरणपूजनं अष्टावरनेपूजा ॐ
सर्वायक्षितिमूर्त्तयेनमः ॐ भवायजलमूर्त्तयेनमः ॐ रुद्रायअग्निमू
र्त्तयेनमः ॐ उग्रायवायुमूर्त्तयेनमः ॐ भीमायआकाशमूर्त्तयेनमः
ॐ पशुपतयेजजमानमूर्त्तयेनमः ॐ महादेवायसोममूर्त्तयेनमः
ॐ ईशानायसूर्यमूर्त्तयेनमः ॐ शिवायनमः गंधं पुष्पं धूपं दीपं
नैवेद्यं अष्टोत्तरशतमंत्रं जपित समर्प्पणं स्तुतिपरिक्रमाविसर्जनं
अथशिवपूजा ॐ हरायनमः मलाहरणं ॐ महेश्वरायनमः संघट्टनं

२

ॐसंभवनमः आवाहनं ॐ अमलपारायेनमः प्रतिष्ठापनं ॐ शिवदृग
हृदृहातिष्ठ ॐ सर्वविज्ञानप्रदनेक महात्मने नमस्तेसर्वदेवेभ्य सर्व
भूतहितेरता अनंतकांतसंस्थान अनंतासनसंस्थिता अनंतशक्ति
संपन्नपरमेश्वरनमोस्तुते परापरपराजीत उत्पत्तिस्थितिकारक स
वीर्थसधनीपायविश्वेश्वरनमोस्तुते स्वभावनिर्मलाभोगसर्वव्या
धिर्वेनासनं योगीश्वरमहायोगिन्योगाधीसनमोस्तुते कृत्वालिंग
प्रतिष्ठानंध्यायेद्देवसनातनं पूजयित्वाविधानेन इदंस्तोत्रमुदीरय
न लिंगस्तोत्रंमहापुण्यंपठः शृणोति सदानरः पापकंचुकिनिर्मुक्ता
प्राप्नोतिपरमंपदं नेत्पद्यतेचसंसारस्थानंप्राप्नोतिसाश्वतं तस्मसर्व

प्रयत्नेनमनुष्येपाच्छिवसंस्तवे ६ इतिलिंगपुराणेलिंगस्तव ॐपि
नाकधनुषेनमः इतिध्यानं ध्यायेनित्यंमहेशंरजतगिरिनिभंचारु
चंद्रावतंसं रत्नाकल्पोज्वलांगंपरशुमृगवराभीतिहस्तंप्रसन्नं पद्मा
सीनंसमंतात्स्तुतिममरगणैर्व्याघ्रकृत्तिंवसानं विश्वाद्यंविश्ववंद्यंनि
खिलभयहरंपंचवक्त्रंत्रिनेत्रं ॐनमःशिवाय इतिमंत्रेन इदंपाद्यं
एषोऽर्घः इदमाचमनीयं इदंस्नानं एतानिपुष्पानि एषधूपः ए
षदीपः इदंनैवेद्यं ॐसर्वायक्षितिमूर्तयेनमः ॐभवायजलमूर्तयेनमः
ॐरुद्रायअग्निमूर्तयेनमः ॐउग्रायवायुमूर्तयेनमः ॐभीमायआ
काशमूर्तयेनमः ॐपशुपतयेजजमानमूर्तयेनमः ॐमहादेवाय

3

॥ ९९ ...

सो... [illegible] नमः ॐ ई[illegible]य सर्वमूर्तये नमः जयेश्वर महादेव जय
भूतपते हरः चंद्रशेखर संसारान्मोचय त्रिपुरांतकः महादेव क्ष
मस्व स्वस्थानं गच्छ इति विसर्जयेत ॐ नमः शिवाय सम प्रम सं
म्वत १८२८ माघ शुक्ल नवम्यां गुरो लिं कुलही दुबे पठनार्थम

3

गरोदयाद्वनमः॥ यात्रानुकूले नहवैधलग्ने क्रूरे च खेटेऽष्टमखेटयुक्ते॥ मित्रोत्तु मित्रं सफलं हि वाच्यं क्रूरे स्याद्य
पविवूरोगमः॥१॥ तनुस्थाने यदा क्रूरे यात्राकाले भविष्यति॥ रोगोहानिश्च मरणं छत्रभंगश्च मार्गे राजस्पते
प्रशुक्रगुरुधीवासंसिद्धिः फलदायकः॥ तनुस्थाने समारोप्य लाभं च मासमागतः॥३॥ बुधश्च जीवो भृगु
दनेनस्थाने द्वितीये यदि लग्नकाले॥ सुवस्तुलाभं चतुरंगलाभं करोति मासे च चतुर्थमाह॥४॥ क्रूरे धन
स्थानविराहुभौमाः सौरिश्च केतुस्त्रिभिरेव मासैः॥ विनस्यनाशो दहनाग्निनमः सुसंपद्विवाकयं जीनरखुवी
त्रा॥५॥ स्थाने तृतीये गुरुभार्गवौ च सोमस्य सूनुश्च निपापतिश्च॥ करोति कार्य्यं सकलं च सर्वं पदं तत्र पया
पिदिनत्रयेण॥६॥ तृतीये च भौमः शनिसैंहिकेयो यात्रासु तस्मै वरविस्तरश्च॥ कार्यार्थलाभं कुरुते च खेटः प
दूषयेनैव दिनद्वयेन॥७॥ क्रूरैश्चतुर्थगमनेन कुर्व्वान्नस्यंति कार्य्यं शुभदैश्च सर्वैः॥ तथापि दोषो न भवेच्च सि
द्धिर्मासत्रयेणापि दिनत्रयेण॥८॥ गुरुश्च चंद्रो बुधभार्गवौ च स्थाने चतुर्थे च यदा भवंति॥ तदारिसंहाश्च वि
नाशयात्रा मासद्वयेनैव गृहं प्रयाति॥९॥ सौम्यो गुरुर्भार्गव पंचमस्थः कुर्वंति यात्रां मनसेप्सितां च॥ राजस्य
संचेत्सर्वदं च लाभं मासस्य मध्ये गृहभावयुक्तम्॥१०॥ राहुर्कभौमार्किनंदनेन यात्रानुकूलं यदि पंचमस्थाः॥
फलं च कुर्युः शुभभाविनश्च तदा भविष्यत्यशुभं च सर्वम्॥११॥ षष्ठे स्थिताः पापनिशाकरश्च सैंहिकेयो भूनंदनो वा यदि भवेच
राश्च॥ भवंति यात्रासफलं वदंतीति प्रतिकाले सफलाम्मुनीन्द्राः॥१२॥ गुरुश्च शुक्रश्च बुधश्च षष्ठे कुर्वंति यात्रा
चचरस्थितेन॥ षष्ठद्वयेनापि विरुद्धसिद्धिं कार्ये सौम्यस्य राशौ सफलं च कन्याः॥१३॥ सप्तमस्थाः गुरुसौम्यचंद्राः
जयं न कुर्युश्च महीपतीनाम्॥ सधीशशत्रुश्च विनाशयंति मासद्वयेनाहनि पंचमे वा॥१४॥ क्रूरा हि चासेपधि
वामवंति यात्रानुकूला यदि वाष्टमस्थाः॥ कुर्वंति मृत्युं भयमुं नंदनेन यः क्रूरो भवेत्तत्र न संशयेन॥१५॥

मस्तु स्थिता वा ऽजपि नो थ शेषाः शुभाशुभा वा यदि लग्नगेवा॥ जीवस्य पक्षे स्थिरे चलग्ने शुभे च ऋक्षे सफलं च चन्द्रे॥
२६॥ धर्मे स्थिता वा यदि चाम्बिखेटा यात्रानुकूले च तथैव चन्द्रे॥ पंचग्रहाः पंच चरे विलग्ने मासत्रयेणापि रि-
पुस्तु तुर्य॥२७॥ जीवे चतुष्के च तथा बुधे च यात्रा भवेत्साफलदा च चन्द्रे॥ लग्ने चरे वाप्यथवा स्थिरे वा ग्रहाः प्रस-
न्नाः स्तुरगस्य लाभम्॥२८॥ कर्मे स्थिताः क्रूरखगाः ससौम्याः कुर्वंति कार्यं सफलं विनाकिम्॥ लग्ने चरे वा यदि वा
स्थिरे वा कार्यस्य सिद्धिं खलु पंचमासैः॥२९॥ आये स्थिते बुध गुरू भृगुनंदनश्च चंद्रस्तथैव फलदा शुभ भवे
च राज्ञः॥ सद्यः फला या भवति हयात्रा पक्षस्य मध्ये दिवसत्रये च॥३०॥ सर्वे ग्रहा द्वादशसंस्थिता वा यात्रा भ
वेन्नत्र विनिःफला वा॥ चरे स्थिरे वा शुभदे व ऋक्षे यो यात्रामकुर्यादिति गर्गभाषितम्॥३१॥ लग्नधर्मस्थ नलाभ
चाम्बुगे देवपूज्य भृगुनंदनेबुधे॥ सर्वदोषमुपयाति विनाशं भ्रंधकारइव भास्करोदये॥३२॥ चन्द्रे तुर्ये सभ
वति दशमस्थो यदा तदा॥ द्वीपदर्शनस्नमनसा रञ्जकौ धौतवस्त्रगा॥३३॥ सप्तस्थाने यदा सौम्यो ध्रुवं वष
भस्य नुखम्॥ गुरुश्च पंच नवमो यदि त्रिशो चाथवा यसः॥३४॥ चन्द्रो गुरुश्च सहजेश्वा च वामांग दुपके॥ स
मस्ताः कर्मवासंस्था भारद्वाजोपनाकुलम्॥३५॥ आदित्य राहु सौरे च सहजस्थकुमारिका॥ प्रोढ सौभाग्यना
रीणां दर्शनं सर्वकामदम्॥३६॥ षष्ठ स्तृतीय कर्मस्थो भौमं चैव तुलत्फलम्॥ दासी वेश्या दर्शनं स्यात् लाभ
दं चैव लिखितम्॥३७॥ सापा॥१६॥ पंचमः पश्य जीवयत्रस्त्रवर्जिते॥ आदर्शनं पुष्पमांसं च सुराद दर्शनला
भदम्॥३८॥ राहु भौमं मध्यमन स्म लग्नान्तृतीयवा भवेत्। उद्दसगोमयं दृष्ट्वा श्रीचुलाभधनं दिशेत्॥३९॥
इति श्री वराहमिहिर विरचिते यात्रापुस्तकं संपूर्णम्॥ पौषमासे सितेपक्षे द्वितीया गुरुवासरे। लिखितं च मुकुंदेन

रामः

स्वानेस्वरे ध्वां द्वे वृंदोरशी वृंपूमुच्यते ॥ वृषेगजे ध्वजे सिंहे वृंदीकं स्मृतं समादिश्येत ॥ अथ कालनिर्णयः ॥
ध्वजे सप्त दिनं प्रोक्तं सिंहे पक्षं तथैव च ॥ वृषे मासं च विज्ञेयो गजे मासत्रयं तथा ॥ स्वाने स्वरे च
षण्मासं धूम्रे ध्वांक्षे च वत्सकम् ॥ इति कालनिर्णयः ॥ अथ स्वामिनः ॥ ध्वजे सूर्यश्च विज्ञेयः धूम्रे भौमः तथैव च ॥ सिंहे चरश्च विज्ञेयो स्वाने सोमस्तथा
धेव च ॥ वृषेगुरुश्च विज्ञेयः स्वरे सूर्यसुतस्तथा ॥ गजे ध्वांक्षे च चंद्रपुत्रश्चाधिपतयः स्मृताः ॥ अथ ध्वजा
प्रश्नापाशिमिमंगं यांवत्नु राजेनानिर्मितं ॥ वागदेवी मे मंप्रश्नं त्वत्प्रसादात्करोम्यहं ॥ इत्या
पद्मलमः संपूर्णं शुभमस्तु ॥ संवत् १८७५ ॥ चैत्रमास्य सितपक्षे शनौ लिखितं चतुर्दश्यां ॥

अ	क	च	ट	त	प	य	श	देव्यैनमः
ध्व	धू	क्षिं	स्वा	ढ	ख	ग	ध्वां	सरस्वत्यैनमः

ध्वजे वृषे सिंहे गजे लाभं जायात् नृपां च वशीकृतं ॥ स्वाने खरे ध्वांक्षे जय धूम्रे जे च कार्यस्य हानिर्कलह
स्तु पे वचा ॥ अथ व्यवहारप्रश्नः ॥ ध्वजे गजे वृषे सिंहे व्यवहारः शुभावहः ॥ ध्वांक्षे स्वाने खरे धूम्रे कल
हः अशुभप्रदः ॥ अथ नौकाप्रश्नः ॥ ध्वजे कुंजरे सिंहे वृषे च कुशलप्रदः ॥ ध्वांक्षे धूम्रे खरे स्वाने
नौका बुडयति ध्रुवं ॥ अथ राज्यलाभप्रश्नः ॥ गजे ध्वजे चिरं प्राप्तिर्वृषे सिंहे च वशीभूतं ॥ स्वाने खरे पद
प्राप्तिः शत्रुगृहं तिसलरं ॥ ध्वांक्षे धूम्रे पदं नास्ति कलहः मानजः सह ॥ राजयोगं विचार्यं तेक थितं
ग्राको नने ॥ अथ अधिकारप्रश्नः ॥ ध्वजे गजे स्थिरं प्राप्ति वृषे सिंहे वशीभूतं ॥ कलहं च
खरस्वाने नास्तीति ध्वांक्षे धूम्रे [illegible] ॥ अथ ग्रामप्राप्तिः ॥ ध्वजे गजे वृषे सिंहे ग्रामप्राप्तिर्भवति निश्चि
तं ॥ स्वाने खरे तथा धूम्रे ध्वांक्षे नास्तीति निश्चितं ॥ अथ कार्यसिद्धिः ॥ ध्वजे गजे स्थिरं कार्यं त्व
रितं वृषसिंहयोः ॥ दीर्घकालं खरे स्वाने ध्वांक्षे धूम्रे न सिध्यति ॥ अथ बंदीमोक्षप्रश्नः ॥ धूम्रे

म

श्रीगणेशाय नमः॥ नत्वा गणेशं गिरिमज्जयोनिं लोकेशवंद्यं सुमुखवाग्निहेतुं॥ वक्ष्ये स्फुटं रुद्रकृता बुधशा
स्त्रं दशाफलं सत्फिल योगिनी नाम॥१॥ आदौ जनस्य विधिवत्स्फुट वंशविचार्य संवत्सरं च जनिमासदिन
दीकालैः॥ पक्षेन्द्रभवेद्दिवसभे जनने जनस्य तद्भपिनाकनयनैः ३ सहितं विधेयम्॥२॥ गौरीश भूमी
विभयेद्ग्रवशेषपच्छेषकं सैव दशा जनस्य॥ तज्ज्ञानके कर्मभेषु फलं स्पष्टं केः भाषाम फलं स्फुटं ज्ञाप्येपै
तिग॥३॥ मंगला पिंगला धान्या भ्रामरी भद्रिका तथा॥ उल्का सिद्धा संकटा च नामतुल्यं फलं भवेत्॥४॥ मंग
ला विविधमंगलप्रदा पिंगला विविधरोगदायिनी॥ धान्यका सतत धनप्रदायिनी॥ भ्रामरी भ्रमणकारि
णी मता॥५॥ भद्रिका भवति भद्रभोगदा॥ उल्का पशोर्द्धविग्रहारिणी मता॥६॥ सिद्धिदा भवति सिद्धिसंज्ञका
संकटा भवति रोगदा नराः॥७॥ नैमवे मरणमेव संकटा मंतरे रागादितं पिनाकिना॥ ॥ संख्याः क्रमात्ता
सां स्वीय दशाविपाकसमये ज्ञे पशुभं वाक्यमं॥ वटकृत्वा ३६ विभजेद्ध्रुव वटकृतिरथैका द्वित्रिवेदेषु षट् सप्त
वसु दशा भवेयुरिति वा स्वं दशां तद्दिशा॥८॥ चंद्रसूर्यो गुरुर्भौमो बुधः सौरिर्भृगुस्तमः॥ मंगलादिदशानाथाः
प्रोक्ताः रुद्रेण पार्वती॥९॥ गतर्क्षनाडी गुणिता दशघ्ना सर्वर्क्षनाडी विहिता फलं यत्॥ वर्षादिकं भुक्त फ
लं तत्तस्मात् भोग्यं शेषाः प्रविचार्य लब्ध्वा॥१०॥ अथ दशा फलं॥ सद्धर्म द्विजदेव गोष्ठ जनोत्कर्ष प्रदा श्री
नराणां नानाभोगः पशोर्थ सन्न पवरांश्च भांगज्ञा सिपदा॥ सन्नागस्य विभूषणं वरवस्त्रा भोगसंदायि

॥सत्स

६

श्वानेखरे ध्वांक्षेचैव दीप्ती धूम्रमुच्यते ॥ वृषगजे ध्वजे सिंहेचैव दीक्षं समनाहितमेत ॥ अथ कालनिर्णयः ॥
ध्वजे सप्तदिनं प्रोक्तं सिंहे पक्षं तथैव च । वृषे मासश्च विज्ञेयो गजे मासत्रयं तथा । श्वानेखरे च
षण्मासं धूम्रे ध्वांक्षे च वर्षकम् ॥ इति कालवदेत्प्रश्ने सर्वकार्यो विचिंतयेत ॥ अथ ध्वजा
दे स्वामिनः ॥ ध्वजे सूर्यश्च विज्ञेयः धूम्रे भौमः तथैव च ॥ सिंहे च शुक्रश्च विज्ञेयो श्वाने सोमस्त
थैव च ॥ वृषे गुरुश्च विज्ञेयः खरे सप्तसुतस्तथा ॥ गजे ध्वांक्षे च चंद्रपुत्रश्च आयाधिपतयः स्मृताः ॥
पृच्छायां ग्रीन्मिमयं यथावत् नृ राजेनानिर्मितं ॥ वाग्देवी भी मंत्र पूर्णं चत्वसा करोम्यहं ॥ इत्या
यप्रश्नः संपूर्णं शुभमस्तु ॥ संवत् १८७५ ॥ चैत्रमासस्य सितपक्षे शनौ लिखितं चतुर्दश्यां ॥

अ	क	च	ट	त	प	य	श	देव्यै नमः
ध्व	धू	सिं	श्वा	वृ	ख	ग	ध्वां	सरस्वत्यै नमः

रस्त्री भोग संदा

श्रीगणेशाय नमः नारद उवाच एकान्ते सुखमासीनं शंकरं लोक
शङ्करम् पप्रच्छ गिरिजाकान्तं कर्पूरधवलं शिवम् १ श्रीपार्वत्युवा
च भगवन्देवदेवेश लोकनाथ जगत्प्रभो शोकाकुलानां लोका
नां केन रक्षा भवेद् ध्रुवम् २ संग्रामे संकटे घोरे भूतप्रेतादिके भये
दुःखदावाग्निसंतप्तचेतसां दुःखभागिनाम् ३ ईश्वर उवाच शृणु
देवि प्रवक्ष्यामि लोकानां हितकाम्यया विभीषणाय रामेण प्रेम्णा द
त्तं च यत्पुरा ४ कवचं कपिनाथस्य वायुपुत्रस्य धीमतः गुह्यं ते

४

प्रवक्ष्यामि विशेषाच्छृणु सुंदरि ५ हनुमानंजनीसूनुर्वायुपुत्रोम
हाबलः रामेष्टः फाल्गुनसखा पिंगाक्षोमितविक्रमः ६ उदधिक्र
मणश्चैव सीताशोकनिवारणः लक्ष्मणः प्राणदाता च दशग्रीव
स्य दर्पहा ७ एवं द्वादशनामानि कपीन्द्रस्य महात्मनः स्वापका
ले प्रबोधे च यात्राकाले यः पठेत् ८ तस्य सर्वभयं नास्ति रणे च वि
जयी भवेत् राजद्वारे गह्वरे च भयं नास्ति कदाचन ९ ॐ
श्रीहनुमत्कवचस्तोत्रमंत्रस्य श्रीरामचंद्र ऋषिरनुष्टुप्छं
हनुमान परमात्मा देवता अंजनेति बीजम् अंजनीसूनुरिति प्राणाः

क०

ञ्जनीसुताय अङ्गुष्ठाभ्यां नमः ॐ ह्रीं २

लक्ष्मणप्राणदाता इति जीवः मम श्रीहनुमत्प्रीत्यर्थे जपे विनियोगः अ
थ करन्यासः ॐ ह्रां रुद्रमूर्तये तर्जनीभ्यां नमः ॐ ह्रूं वायुसुताय म
ध्यमाभ्यां नमः ॐ ह्रैं अग्निगर्भाय अनामिकाभ्यां नमः ॐ ह्रौं रामदूता
य कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॐ ह्रः ब्रह्मास्त्रनिवारणाय करतलकरपृ
ष्ठाभ्यां नमः एवं हृदयादिषु विन्यसेत् ॐ ह्रां अञ्जनीसुताय हृदया
य नमः ॐ ह्रीं रुद्रमूर्तये शिरसे स्वाहा ॐ ह्रूं वायुसुताय शिखायै व
षट् ॐ ह्रैं अग्निगर्भाय कवचाय हुं ॐ ह्रौं रामदूताय नेत्रत्रयाय वौष
ट् ॐ ह्रः ब्रह्मास्त्रनिवारणाय अस्त्राय फट् इति हृदयादिन्यासः

रा०

१

श्रीरामायनमः श्रीवेदव्यासायनमः उं कौसल्यासुप्रजाराम पूर्वासं
ध्याप्रवर्तते उतिष्ठनरशार्दूलकर्तव्यंदैवमान्हिकं १ मातःसम
स्तजगतांमधुकैटभारेवक्षोविहारिणिमनोहरदिव्यरूपे श्रीस्वा
मिनीश्रितजनप्रियदानशीले श्रीवेंकटेशदयितेतवसुप्रभातं
२ तवसुप्रभातमरविंदलोचनेभवतुप्रसंन्नमुखचंद्रमंडलेविधि
शंकरेंद्रवनि ताभिरार्चितेवृषशैलनाथदयितेदयानिधे ३
अत्रियादिसप्तऋषयः समुपास्यसंध्यामाकाशसिंधुकम
लानिमनोहराणि आदायपादयुगमर्चइतुंप्रपंन्नाशेषाद्रिशे
खरविभोतवसुप्रभातं ४ पंचाननाब्जभवषण्मुखवास

१

वि
र
व
रोरु
लयं
वार
दे॥६५।
॥ स
नदृ
कार्य्य
दिवि
गवा

श्रीरामाय नमः॥ ध्येयं सदा परिभवघ्नमभीष्टदोहं तीर्थास्पदं शिवविरंचि
नुतं शरण्यं॥ भृत्यार्तिहं प्रणतपालभवाब्धिपोतं॥ वंदे महापुरुष ते चर
णारविंदं॥१॥ त्यक्त्वा सुदुस्त्यजसुरेप्सितराज्यलक्ष्मीं धर्मिष्ठ आर्यव
चसा यदगादरण्यमायामृगं दयितेप्सितमन्वधावद्वंदे॥२॥ श्रीमत्सरोरु
हजवांकुशचक्रचापं मत्स्यांकितं नवविलोहितपल्लवाभं॥ लक्ष्म्यालयं
परममंगलमात्मदेवं॥ वंदे॥३॥ वृंदावनांतरमगादनुगोकुलानां संचार
त वेपभ्रुभिः सुविहृद्गामी॥ संचिंतयन्नजगरोमृगपक्षिणां यत्॥ वंदे॥४॥
यज्ञोपि कांविरहजाग्निपरीतदेहास्तप्तस्तनेषु विजहुः परीरम्य तापं॥ रा
हे तदीयकुचकुंकुमपंकलिप्तं॥ वंदे०॥५॥ कालियमस्तकविघट्टनदक्ष
मस्यमोक्षे कुभिर्विग्रहदीनमुखाभिरास्तैः॥ तत्पत्नीभिः स्तुतमशेषनिकार्य्य
रूपं॥ वंदे०॥६॥ ज्ञानालयं श्रुतिविमृग्यमनादिमच्यं ब्रह्मादिभिः हृदिवि
चिंत्यमगाधबोधैः संसारकूपपतितोत्तरणावलंबं॥ वंदे०॥७॥ यन्नांगवा

२

लवमुषस्तनपानः पीयुद्धे स्तवांघिणा हृदि मनोविपरीता। चकं विघस्तमं
डुमपितपु विंगोपाःमूतं॥ वंदे०॥ ६॥ स्वष्टकं पठतीयो कुरुते मनुष्यः सं
प्राप्यदेहविलयं लभते च मोक्षं॥ ८॥ इति श्रीनारायणाश्वरणाष्टकं संपूर्णं॥
इत्यष्टकं पठति यः। परमस्य पुंसो नारायणस्य निपुणं नावतो
रकस्य॥ सर्वाणि मा सहृदयं कुरुते मनुष्यः संप्राप्य देहविलयं
लभते च मोक्षं॥

२

प.तम ७.७

पहसोविकुराय भक्तिप्रियः स्वत्राघ जितेरात्मसेवक महादर्पापहारी
रक्षोप्साप वानरेन्द्रो गवोवतु सदास्मान्समीरात्मजः १० वज्राङ्गं पिङ्गने
त्रं कनकमयपलसत्कुण्डलोकान्तिगण्डम् सर्वविद्याधिनाथं करात्त
लविध्वंतपर्तीकुम्भदृंढंच भक्तानीकाधिकारं विदधतिचसदास्त्व
सन्नंकपीन्द्रं त्रैलोक्यत्राताकारं सकलभुवनगं रामदूतं नमामि ॥ ३
घल्लां रत्नकेशप्रचलजलधरं भीमरूपं कपीन्द्रं वन्दे रामाङ्घ्रिपा
द्मभ्रमरपरिवृतं तत्त्वसारं प्रसन्नम् १२ वज्राङ्गं वज्ररूपं कन

कंमपलसत्कुराडलाकान्तगराडादम्भोलिस्तंभसारंप्रहरसाविदली
मंतरंतोधिनाथं १३ वामेकरेवैरनपंवहन्तंशैलंच दक्षेनिजल
मकराडम दधानमाद्याच स्वर्णवर्णाव्यायेबलत्कुराडलदामदत
म १४ पद्मरागमरिकुराडलविष्वापाटलीकृतकपोलमराडलम
दिव्यदेहकदलीवनान्तरे भावयामि पवनात्मनन्दनम इति ध्यानं॥
अथ मंत्रः ॐनमोभगवतेरुद्रमहाबलरुद्रायसर्वदुष्टजनमुखस्तंभनं
कुरु २ ॐ ह्रां ह्रीं ह्रूं फट् स्वाहा॥ ॐनमोभगवतेअञ्जनीगर्भसंभूता

पतमलस्मताननन्दकाय कपिसैन्यप्रकाराय पर्वतोच्चाटनाय सुग्री
वसख्यकारणाय रावणोच्चाटनाय कुमारब्रह्मचर्याय गम्भीरशब्दोदया
य॥ ॐ ह्रां ह्रीं ह्रूं सर्वदुष्टनिवारणाय स्वाहा २ ॐ हनुमते सर्वग्रहान्
न ४ भूतभविष्यद्वर्तमानान् दूरस्थान् समीपस्थान् सर्वकालदुष्टबुद्धीन्
उच्चाटयोच्चाटय परबलानि क्षोभय २ मम सर्वकार्याणि साधय २ ॐ ह्रां ह्रीं
फट् २ देहि २ ॐ शिवं सिद्धिं २ ॐ ह्रां ह्रीं ह्रूं ॐ ह्रौं स्वाहा ॐ परकृतय
न्त्रमन्त्रपराहंकारभूतप्रेतपिशाचपरदृष्टिसर्वविघ्नदुर्जनचेटक

विद्या सर्वग्रहभयानि निवारय बंधय २ पच २ दल २ खिलु २ कीलय २
सर्वकुयंत्राणि कुट्ट २ वाच ॐ फट् स्वाहा ॐ नमो हनुमते पाहि २
इति २ म विग्रह भूतानां भाकिनीडाकिनीनां सर्वविषयानां क
षय २ म ईयरे छेदय २ प्रभूत नरसिंहनाटो बपुत्रो धधुज्वलपत्र
ल भूतमन्त्र लपि प्राचमनाउल निरस्वसनाय भूत ज्वरपात ज्व
र चातुर्थिकज्वर विष्णुज्वर महेश्वरज्वर छिन्धि छिन्धि छिन्धि
मूलपदसमूल प्रिये भूपंत्तर भ्रूलगलमम्रूलपिनम्रलवृत्तिवात

श्रीगणेशाय नमः ॐ अथातश्चाक्षुषीं विद्यां पठितसिद्धां चक्षूरो
गहरां व्याख्यास्यामः यया चक्षुरोगाः सर्वतो नश्यन्ति चक्षुर्दी
प्तिर्भवति तस्याश्चाक्षुषीविद्याया अहिर्बुध्न्य ऋषिर्गायत्री
छंदः श्रीसूर्यो देवता चक्षुरोगनिवृत्तये जपे विनियोगः ॐ
चक्षुश्चक्षुस्तेजः स्थिरो भव मां पाहि मां पाहि त्वरितं चक्षुरोगान् शमय श
मय मम जातरूपं तेजो दर्शय दर्शय यथाहमंधो न स्यां तथा कल्प
य कल्पय कल्याणं कुरु कुरु यानि यानि मम पूर्वजन्मार्जितानि चक्षुः
प्रतिरोधक दुष्कृतानि तानि सर्वाणि निर्मूलय निर्मूलय ॐ नमश्च
क्षुस्तेजोदात्रे दिव्यभास्कराय ॐ करुणाकरायामृताय नमः ॐ नमः

म

१ सूर्यायाक्षयतेजसेनमः खेचरायनमः महतेनमः रजसेनमः तमसेनमः

ॐ असतोमासद्गमय तमसोमांज्योतिर्गमय मृत्योर्मामृतंगमय उ

ष्णोभगवान्शुचिरूपः हंसोभगवान्हंसरूपः यइमांचाक्षुष्मतींविद्यां

ब्राह्मणोनित्यमधीतेनतस्याक्षिरोगोभवति नतस्यकुलेंधोभवति अ

ना ष्टौब्राह्मणान्ग्राहयित्वाविद्यासिद्धिर्भविष्यति ॐनमोविश्वरूपंघृ

णितंजातवेदसंहिरण्मयंज्योतिरूपंतपंतंसहस्ररश्मिभिःशतधावर्त्त

मानः प्राणःपुरःप्रजानामुदयत्येषसूर्यःस्वाहा ॐ नमोभगवतेआ

दित्यायअहोवाहनवाहनायस्वाहा इतिनेत्रोपनिषत् संवत् १९४६

२

धा

मनोरमामं निष्प... मानसी मनमोहनी। मनस्वि

कं०

॥८॥ ॐलिमाञ्जनेयम॰ २६ अञ्जनीवरपुत्राय दोरक्षापमहात्मने सर्व
लोकैकवीराय नवि[illegible]ब्रह्मलतो नमः॥ इति श्रीब्रह्माण्डपु[illegible]नार
दागस्त्यसंवादे श्रीरामचन्द्रप्रोक्तं हनुमत्कवचं समाप्तं॥ नमस्तु
संवत् १८०१ शाके १७६५ श्रीहनुमते तुभ्यं नमः॥ यथापुस्तकं दृष्ट्वा
तथा लिखितं रामदत्तेन मार्गशीर्ष कृष्णपक्षे [illegible] भौमवारे

॥८॥

कं०

रागहनिपंवरो कायस्तंमेवन्हिचक्रे छत्रे धारेस्फुर्दीशो २१ श्लोके
महस्ताच्चैव ब्रह्म ग्रह विनाशने सर्वदातुपठेन्नितंडपमाप्नोत्यशंसप:
२२ मर्यवाव सनेरक्ते हैोमवाताउपनेके त्रिंगध्येनाथमाख्यावालिखि
त्वाधारयेन्नर: २३ पञ्चसमत्रिलोहैवेमापितंकवचंमनंम ग
लेकण्ठेवाहुमलेकण्ठेशिरसिधारितम २४ सर्वान्कामानवा
प्नोतिसत्यंश्री राममाषितम २५ उल्लंघ्य सिंधो: सलिलंसलीलं
यश्शोकवह्निंजनकात्मजाया: आदाय तेनैव ददाह लङ्कां नमामितंप्रा

त्वासमवारंपठेद्यदि १५ क्षयापस्मारकुष्ठादितापज्वरनिवारणं
अश्वत्थमूलेर्कवारेस्थित्वा पठति यः पुमान १६ अचलांश्रिय
माप्नोति संग्रामे विजयी भवेत १७ यः करेधारयेन्नित्यंसर्वान्का
मानवाप्नुयात विवादेयुद्धकालेच घूते राजकुलेरणे १८ द
शवारंपठेद्रात्रौ जिताहरौ जितेन्द्रियः विलयंलभतेलोकेमानवो
वानराधिपः १९ भूतप्रेतमहादुर्गेरणेसागरसंप्लवे ।। सिं
हव्याघ्रभयेचाग्नौ शरशस्त्रास्त्रपातने शृंखलाबंधनेचैवका

पातुमहाप्राज्ञो लिंगं पातु शिवप्रियः १० ऊरू च जानुनी पातु लंकाप्रा
सादभंजनः जंघे पातु कपिश्रेष्ठो गुल्फौ पातु महाबलः अचलोद्धा
रकः पातु पादौ भास्करसन्निभः अंजनीसुतसत्वाढ्यः पातु पादांगुलि
स्तथा १२ सर्वांगानि महाशूरः पातु रोमाणि चात्मवान् हनुमत्कव
चं यस्तु पठेद्विद्वान् विचक्षणः १३ स एव पुरुषश्रेष्ठो भुक्तिं मुक्तिं
च विन्दति त्रिकालमेककालं वा यः पठेन्मासत्रयंप्रापः १४ सर्वान्
रिपून्क्षणाज्जित्वा स पुमान् श्रियमाप्नुयात् मध्यरात्रे जले स्थि

क० पापहारी च पातु नः प्लवगेश्वरः कपोलौ कर्णमूले च पातु श्रीरामकिंकरः ५

६ नासाग्रमंजनीसूनुः पातु वक्त्रं हरीश्वरः वाचं रुद्रप्रियः पातु जिह्वां पि

ङ्गललोचनः ६ पातु दंतान् फाल्गुनेष्टश्चिबुकं दैत्यकोटिहृत ।।

पातु कण्ठं च दैत्यारिः स्कन्धौ पातु सुरार्चितः ७ भुजौ पातु महातेजाः क

रौ तु चरणायुधः नखान्नखायुधः पातु कुक्षौ पातु कपीश्वरः ८ व

क्षो मुद्रापहारी च पातु पार्श्वे भुजायुधः लंकाविभंजनः पातु पृष्ठदे

शे निरंतरम् ९ नाभिं च रामदूतस्तु कटिं पात्वनिलात्मजः गुह्यं ६

सकुलपरबलनागकुलविषं निर्विषं कुरु कुरु फट् २ ॐ ह्रां सर्वदुष्टग्रह
निवारणाय स्वाहा ॐ नमो हनुमते पवनपुत्राय वैश्वानरमुखाय पाहि २
पापदृष्टि घोरदृष्टि हनुमदाज्ञा स्फुरतु स्वाहा ॥ श्रीराम उवाच ॥ हनू
मान् पूर्वतः पातु दक्षिणे पवनात्मजः पातु प्रतीच्यां रक्षोघ्नः पातु सा
गरपारगः उदीच्यामूर्ध्वगः पातु केसरीप्रियनन्दनः अधस्ताद्विष्णुभ
क्तस्तु पातु मध्यं च पावनिः अवांतरदिशः पातु सीताशोकविनाशनः २
लंकाविदाहकः पातु सर्वापद्भ्यो निरंतरम् सुग्रीवसचिवः पातु मस्त
कं वायुनंदनः ३ भालं पातु महावीरो भ्रुवोर्मध्ये निरंतरम् नेत्रे छा

मनोरूपा मंत्रिपुरा च मानसी मनमोहनी ॥ मनस्वि
नी मनस्थैर्य्यमानैका मनमानिनी ॥७०॥ मनोरूपा
मानभावा मानभाव विदारिणी ॥ मंत्रिणी मंत्रना
या च मंत्रात्मा मंत्रपालिनी ॥७१॥ मंत्रज्ञा मंत्रसंपी
ता मंत्रगा मामंत्रकारिणी ॥ मखेशी मखधारी च
मखरूपा मखेश्वरी ॥७२॥ मंथिनी मंथिनाधीशा मं
थनेश्वपालिका ॥ मदनामदरूपा च मदहा मदभं
जनी ॥७३॥ मेदरा मेदराक्षी च मेदरात्मा मेदेश्वरी ॥
माररूपा मारकारी मार्तंडी मारवर्द्धिनी ॥७४॥ मार
शांतिकरी माया मानसैकमनस्विनी ॥७५॥

करीमत्स्या मत्स्यानाक विदारिणि । मोहनी मोह
नेशी च मोहमा मदनातुरः ॥ ६३ ॥ महामाया महोदेवि
महामोहविदारिणी । महायोगरता मंत्रा मदिरा मदि
रेक्षणा ॥ ६४ ॥ मखरूपा मखेशी च मखगा मखवासि
नी । मानिनी मानदा मान्या मोहरात्रि महेश्वरी ॥ ६६ ॥
मार्गस्था मार्गरता प्रीता मार्गदा मार्गदक्षिणी । मंचरूपा
मंचकरी मंचास्थी मंचेश्वरी ॥ ६७ ॥ मोक्षदा मोक्ष
दात्री च मोक्षदा मोक्षकारिणी । मत्सरा मत्सर
प्रीता मत्सरास्या मत्स्या नाकृता ॥ ६८ ॥ मार्जनी मा
र्जनरता मार्जना मार्जनेश्वरी । मोरका मारिणी

भावकाभावनाशी च भूरिदा भूमिपालिका ॥ भुव
ना भुवनेशी च भुवनेका संपालिका ॥ ५९ ॥ भूरि
पूजारता नित्या भूरिदा भूरिभोगनी ॥ भूतनाथ
सदा प्रीता भूतनाथसंपूजिता ॥ ६० ॥ भूतनाथ
सदापाली भूतनाथप्रहर्षिणी ॥ भैरवप्रीतिमा
पूज्या भैरवानंदवर्द्धिनी ॥ ६१ ॥ भिक्षपाली भि
क्षकेशी भिक्षुदा भिक्षुरक्षिणी ॥ भेदका
री च भेदेशी भीतिदा भीतिघातिनी ॥ ६२ ॥ भीति
रक्षाकरि भयाभीतिरूपा भयात्मिका ॥ भालचन्द
न संयुक्ता भालरक्षकभालिनी ॥ ६३ ॥ भालप्रीति

भावकाभावनाशी च भूरिदा भूमिपालिका ॥ भुव
ना भुवनेशी च भुवनेका सुपालिका ॥ ५८ ॥ भूरि
पूजारता नित्या भूरिदा भूरिभोगनी ॥ भूतनाथ
सदाप्रीता भूत॰नाथसुपूजिता ॥ ६० ॥ भूतनाथ
सदापाली भूतनाथप्रहर्षिणी ॥ भैरवाप्रीतिमा
पन्ना भैरवानंदवर्द्धिनी ॥ ६१ ॥ भिक्षपाली भि
क्षकेशी भिक्षुदा भिक्षुरक्षिणी ॥ भेदका
री च भेदेशी भीतिदा भीतिघातिनी ॥ ६२ ॥ भीति
रक्षाकरि भया भीतिरूपा भवात्मिका ॥ भानुचन्द
नसंयुक्ता भालरक्षकमालिनी ॥ ६३ ॥ भालप्रीति

ल्गभूतलेशी च भूतली भूतलात्मिका ॥ भोगिनी
भोगदात्री च भोगदा भोगवर्द्धिनी ॥५४॥ भगात्मि
का भगवति भगेशी भगपूजिता ॥ भास्करी भास्कर
प्रीता भास्वभास्वत्कारिणी ॥५५॥ भाविनी भावि
रति भाषा भजनी भजरूपधृक् ॥ भटनी भटसंपूज्या
भटानां वृद्धिवर्द्धिनी ॥५६॥ भूपश्री भूपसंरक्षी भू
पस्था भूपपालिका ॥ भूपसाक्षी भूपरता भूमि
क॰ भूमि धारिणी ॥५७॥ भूमिभोगरता माया
भौमपूंज्यषडानना ॥ भूमिदा भूमिजननी भूमि

॥६१

भीमाभीमपराक्रमा ॥४९॥ भिक्षुकापालिनी भूति
भूधरी भूधरात्मिका । भूषणा भूतपालीच भूतेश्री
भोगकारिणी ॥५०॥ भूतात्मा भूतसंरक्षी भूतिदा भू
तिभूषणा । भवदा भवहंत्री च भूतशोकविनाशि
नी ॥५१॥ भ्रामरी भ्रमराकारा भूतभावनभावनी ।
भारद्वाजसदापूज्या भूषिता भूषितेश्वरी ॥५२॥
भक्षिणी भयकृद्भीषा भैरवी भवनाशिनी । भा
नुपूज्या भानुरता भवानी भुवनेश्वरी ॥५३॥ भूता

॥६१॥

बदरीफलसंस्नेहा बदरीफलभावनी। बेदाबरदेशी
चबासिघाद्याः सुपूजिता ।८५। बिस्वामित्रसदाना
सा बिश्वंभरि बिचक्षणी। बिश्वंभरी बिश्वरूपा बि
श्वात्मा बिश्वपालिनी।८६। बिश्वेसी बिश्वसंनी
च बिश्वात्मा बिस्वपोषणी। बीरहा निरताश्री
ला बिभीषणा बरप्रदा ।८७। बिश्वामित्रबृहस्ने
ही बिस्वहा बिस्वरूपिणी। भवानी भूतभव्या च
भवपासबिमोचनी।८८। भोगिनी भोगकारी च
भोगदा भोगबर्द्धिनी। भीषणा भीषणेशी च

॥ ५ ॥

वज्ररूपा बिन्दुपीता वृत्ता बिन्दुशिवात्मिका ।
वराक्षि वामना वामा वामिका वरदायिनी ॥ ३९ ॥ श्रा
स्त्रीबाला वराही च वराह्नि लिकृतानता । वशिघा
वादिनी वाक्या वाद्यरूपा वरेश्वरी ॥ ४० ॥ वषट्कारा
वक्षे केशी च वगदा लम्प पालिका । वागरी विकस
द्वक्रा वक्रिणी वक्रकारिणी ॥ ४१ ॥ वक्ररूपा वक्रधरा
वक्रेशी वक्रवर्द्धिनी । वक्रावर्ता च वलदा वलेश्वरी
वृक्षचारिणी ॥ ४२ ॥ वरदाश्रमसंस्था च बदरीश्रम
वासिनी । बदरीफलसंतुष्टा बदरीबदरेश्वरी ॥ ४३ ॥
बदरीफलसंदोहा बदरीफलभावनी । बदरीफलसंपू
र्णा बदरीफलनामिका ॥ ४४ ॥

॥ ५ ॥

श्रि

फटाकारफरागदर्शी फल्गुनिफलसाद्दिनी॥ फल्गु
नीफल्गुर्नीप्रीता फल्गुफल्गुफलात्मिका॥३४॥
फोंकारीफलदात्री च निःस्फुलिंगास्फुलिंगिनी॥ ब
लिकाबालिकामाला बालावाहुविवर्द्धिनी॥३५॥
वरदावररूपा च वरमाता वरेश्वरी॥ बगलावाग्वि
लासी च वाचनीवचनप्रिया॥३६॥ बसलोवस
लेसी च वज्रणीवज्रधारिणी॥ बालिकावस्था च
बाहदंडविनाशिनी॥३७॥ बाहनीबाहवरदावर्त्ति
नीवर्तुलाबला॥ बीथीनीवीचिकावीचीविकटाबि

पद्माक्षि पद्मवल्लभा ॥२८॥ पाटनी सर्वविद्यानां पा
पपाशविनाशिनी । पटुश्रीसा पटुरता पंडिता बुद्धिव
र्द्धिनी ॥२९॥ पुंडरीकविशालाक्षि पुंड्रधारणकुंडि
रणि । पूतनाप्रक्रपालीच पुरुशार्थप्रसाधिनी ॥३०॥
पदस्थापापदमनी पादपंकजसेविता । फलदा फल
रूपा च फलेशी फलवर्द्धिनी ॥३१॥ फुंकारी फकरिणा पा
नी च फरोशी पन्नगेश्वरी । फूत्कारी फलदा फेक्कि फलेशी
फुल्लपोविणी ॥३२॥ फलप्रीतिकरी फुल्ला फटनी फट
केशरी । फुंकारी फलरूपा च फलदा फलतोषणी ॥३३॥

॥८॥

८

नसंप्रिता पक्षिरणि परमात्मिका ॥२३॥ पंजरी पिं
जरा पिंगा पिंगला पिकवर्द्धिनी ॥ पिकरूपधरा पित्रा
पिकेशी पिकभाषिणी ॥२४॥ प्रभाकारा प्रभारूपा
प्रगल्भभाषा प्रकाशिनी ॥ पशुप्रिता पशुरता प्रपुरंद
रहितैषिणी ॥२५॥ पुरहूतप्रिया पद्मा पद्ममाला वि
भूषणा ॥ पापनाशिनी पापोत्साहिनी पंकजेश्व
री ॥२६॥ पंकजाक्षी पराभूतिः पथिनी पथिरक्षिणी ॥
पंथप्रिया पंथरम्भा परसम्मोहकारिणी ॥२७॥ परब्रह्मी
परहंसी च परब्रह्मस्वरूपिणी ॥ परा चारुरतापापा

॥३॥

शीच नागरी नागरात्मिका ॥ १८ ॥ नरनेत्ति प्रिया नेमि
निर्बिका निष्कलेश्वरी । नरेश पालिनी नौका नागस्था
नागपार्श्विनी ॥ १९ ॥ नागेन्द्र मानिनी नंद्या नेश्री
नर्म भाषिणी । परमा परमेशी च पाकशासन पो
षिणी ॥ २० ॥ पवित्रा पावनी पद्मा पद्मेशी पल्लव
ल्लभा । पद्माक्षि पावनी पद्मा पादका पद खेचरी ॥ २१ ॥
पापहर्त्री पोषिका पोषा पूर्विका पूर्वसंबिका । पंचि
मी पाँचनी प्रेमा पंचाली परमेश्वरी ॥ २२ ॥ पक्षधा
रीच पक्षेशी पक्षिरगी पक्षरूपधृक् । पक्षिपाल

त्रै

निर्जरानाकगामनी नक्षत्रानेकवर्द्धिनी ॥ निर्म
लानिमलानेत्रा निःशंका निर्जरात्मिका ॥२३॥ निल
प्रियानीयरता निष्कं लंकागरोश्वरी ॥ नाशिनी सर्व
शत्रूणां नूतना नूतनेश्वरी ॥२४॥ निबंजं धारिणी
निंबा निर्भ्रमा नखबाहिनी ॥ नंदी मंदाकिनी नामममा
नरूपा नराजिहा ॥२५॥ नरकासुरनाशी च नरोशी नर
पालिनी ॥ नरेन्द्रमानिनी निद्रा निग्रहा निगृहेश्वरी ॥२६॥
नटनी नाटिनी नाट्या निर्द्दढा निर्द्दढेश्वरी ॥ नितंबि
नि निलंबी च निधना धनवर्द्धिनी ॥२७॥ निर्धृता
निर्विषादुष्टा निष्ठुरानेकिकामिनी ॥ नमरूपानमे

॥ २ ॥

तन्नोनर्मदा प्रचोदयात ॥ ॐ ह्रीं नर्मदायै स्वाहा इति
गायत्री मंत्र यथासक्ति जपेत ॥ सहस्त्र नाम पाठं कु
र्यात ॥ तत्र यथा ॐ नर्मदा नागकन्या च नागेसी नाग
वल्लभः ॥ नारायणी निराकारा निरालंबी निरंज
नी ॥१९॥ निरीहा निर्विकारी च नित्यानंदस्वरूपणी ॥
निस्पृहा नित्यरूपा च निर्लोभा निश्चयालिका ॥२०॥
नक्रे श्री नागगमनी नागकन्या नगेश्वरी ॥ निर्घो
शि निर्जरा नीरा निरीता नित्यनंदिनी ॥२१॥ निश्चया
निश्चला नीला निर्लेपा निधनेश्वरी ॥ नलनीलबिं

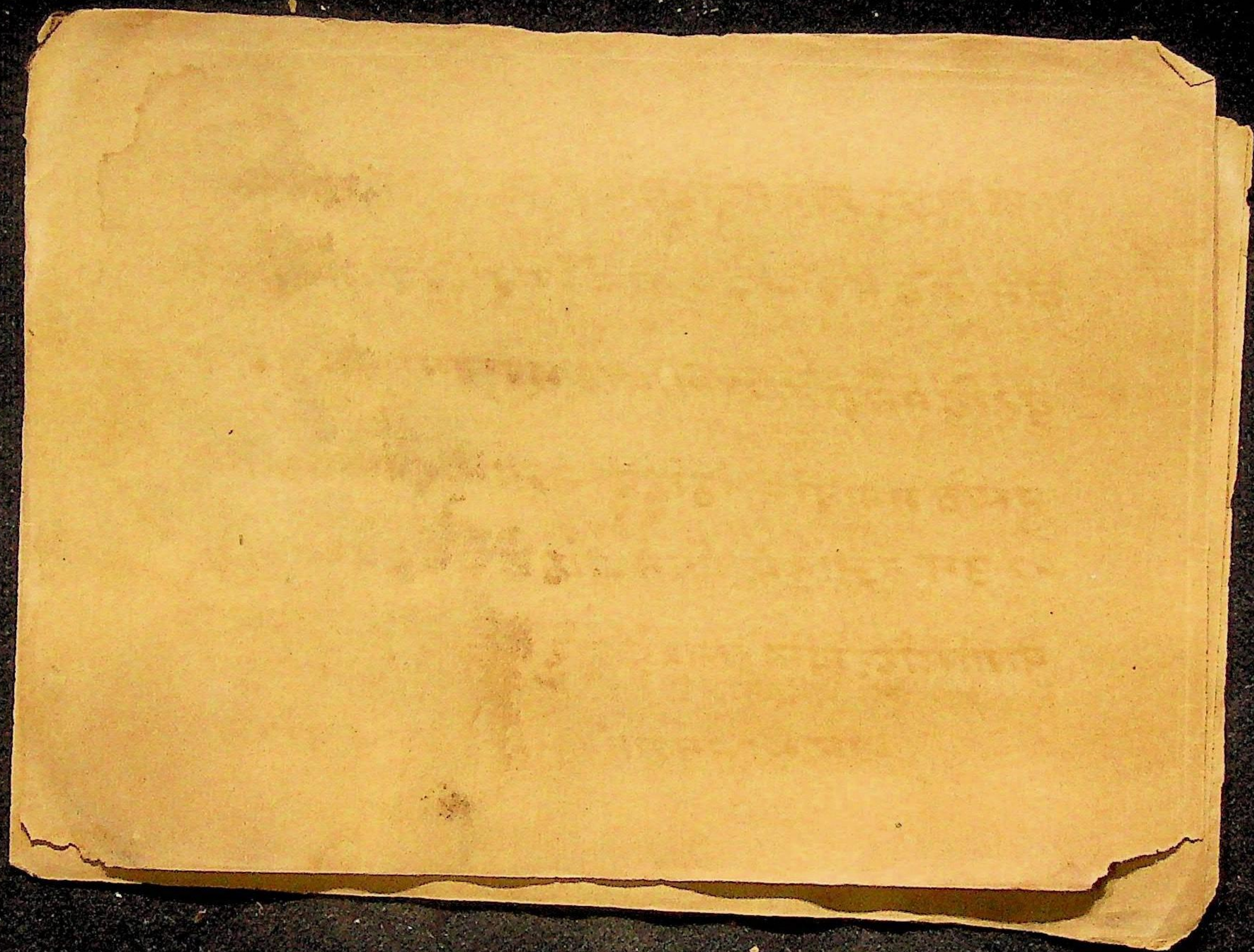
॥ २ ॥

विज्ञानमात्रेणसर्वसिद्धिर्भवेन्नरः ॥ ४ ॥ तन्मेक
थयदेवेश सर्वलोकोपकारकम् ॥ श्रीशिव उवाच ॥
नयोगकरणंवारंनक्षत्रंनापिसंक्रमम् ॥ ५ ॥ यस्यप
ठनमात्रेणसर्वः सिद्धिर्लभेन्नरः ॥ नर्मदेसततं रक्षे
ज्जननीजगदम्बिका ॥ ६ ॥ प्रथश्रीनामरेखायाः सह
स्त्रपरिकीर्तितम् ॥ रुद्रोऋषिर्विराड्इति छंदांनिगदि
तोमया ॥ ७ ॥ धर्मार्थकाममोक्षार्थे विनियोगः प्र
कीर्तिताः ॥ रुद्रोशिरोमुखेछन्दः हृदयेदेवतास्मृ
ताः ॥ ८ ॥ ॐ सर्वदायै विद्महे महादेवाय धीमहि

५

संचितेन भविष्यसि २३ नान्यदेवी २ महीतले नर्मदा सम
तुल्यास्ति गङ्गा या च वरानने २४ ये ये वाञ्छन्ति ते कामं
यः पठेत् कवचं शुभं तं तम् प्राप्नोति सर्वाङ्गे. नर्मदा
च प्रसादतः ओं नमो नर्मदायै स्वाहा इति श्रीभवानी
तंत्रे हरगौरीसंवादे नर्मदाकवचं सम्पूर्णम् श्रीनर्मदा
र्पणमस्तु ॥

५

धन्यदं मोक्षदं ज्ञानं सद्बुद्धिमचलांश्रियं २०॥ महापुण्यो
क्षमे लोके भवन्ति कवचात्मने एकादश्याम् निराहारी
वृतस्थे नर्मदातटे २१ भौमार्के भृगुवारे गुर्वर्द्धरात्रच
तुस्पथे शतावृत्ति पठेद्धिद्वान्ज्ञानोदयसभालभेत
२२ प्रभाते ज्ञान संपत्ति र्मध्याहे शत्रु संकटे सायाह्ने
योगसिद्धिःस्यात् मनश्चे श्चर्द्धरात्रिके शत्रुभीते
राजभङ्गे अस्वस्थे नर्मदातटे सहस्रा वृत्ति पाठेन

जगत् वंदिता १४ पूजापाम् सततम् रक्षेत् वालगत वस्न

चारिणी विद्या याम् शारदा पातु वार्तायाम् च कुलेश्वरी

१५ प्रियं मे श्रीधरी पातु निद्रायाम् चिदशास्तथा

सर्वदा सर्वभावेन रक्षेतवै परमेश्वरी १६ ॥ इति मे कव

चम् गुह्यं कस्यचिन्न प्रकाशितं सा प्रत्येकं मया प्रो

क्तं नर्मदा कवचं यदि १७ ये पठन्ति महा प्राज्ञं त्रिका

लं नर्मदा तटे ते लभन्ति परंस्थानं पदम् सुरैरपि दु

र्लभम् गुह्यात गुह्यतरं देवी रेवायाम् कवचं शुभं

३॥

वा चामे कौतुकी रक्षेत् कौमारी च कुमारके १० जले स्त्री

मच्छोंगी पातु मच्छरोमनमोहिनी तच्छरो कुरु गर्भा च मे ३॥

हने मदना वल्ली ११ स्तम्भे वै स्तम्भनी रक्षेत् विद्वेषे दृष्टि

कारिराती स्त्रेषा चोर सदा रक्षेत वंधिाष्टस्ठिगामिषु १२

राजद्वारे महामाया मोहिनी प्रा चुसंगमे क्षोभरणी पातु सं

ग्रामे उद्भटे भरमर्दिनी १३ मोहिनी मदने पातु क्रीडा

याम् च विलासिनी सयने पातु विच्छोहिनि द्रावां

जिह्वामे वाग्विलासिनी ५॥ चुबुके पंकजाक्षी च घं
टिका धनवर्द्धिनी पुत्रदा बाहुमूले च ईश्वरी बाहुकुम्भके ६
ङ्गु. त्यात्मकामदा चीव उदरे जगदम्बिका हृदये च म
हालक्ष्मीच कटितटे च वराभूमी ७॥ मोहिनी जंघयोःपातु
जठरे च ऊरुस्थले सहजा पांवो पातु मङ्गला पादपृष्ठके ८
धराधरी धर्म्मं रक्षेत पशून्मे भुवनेश्वरी बुद्धिर्मे मदनापा
तु मेनस्थनी च मनोमम ६ ज्ञाभर्गो ज्ञम्बिकापातु ज्ञस्थिमे
। जगदीश्वरी

२॥ ओं पूर्वेतु नर्मदा पातु आग्नेय्याम् गिरि कन्यका दक्षिणे रुद्रतनया

या नैऋत्ये मेकलात्मजा १॥ रेवा तु पश्चिमे पातु वायव्ये

हरवल्लभा उत्तरे मेरुतनया ईशान्ये तु रुद्रगीरी २

ऊर्ध्वं सोमोद्भवा पातु अधो गिरिवरात्मजा गिरिजा

पातु मे शीर्षे मस्तके शैलवासिनी ३॥ ऊर्ध्व ...ना

सिका पातु भ्रकुटी जलवाहिनी कर्णपो: कामदा

पातु कपोलौ अमरेश्वरी ४॥ नेत्रे मन्दाकिनी

रक्षेत् पवित्रे अधरोदले दशने कराबी रक्षेत

२॥

ओं ह्रैं कनिष्ठकाभ्याम नमः ओं ह्रः करतलकर पृष्ठाभ्याम नमः अथ हृदयादिन्यासः ओं ह्रां हृदाय नमः ओं ह्रीं शिरसे स्वाहा ओं ह्रूं शिखाये वषट् ओं ह्रैं कवचाहुम ओं ह्रौं नेत्रत्रयाय वौषट् ह्रः अस्त्राय फट् ओं भूर्भुवः स्वरोमिति दिक् बंधनं अथ ध्यानं नर्मदाये नमः प्रातर् नर्मदाये नमो निशि नमोस्तु नर्मदा देवी त्राहि माम् भव सागरा त् ओं ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रैं ह्रौं ह्रः इति मन्त्रः ओं रुद्र देहाय विद्महे कमलकन्याय धीमहि तन्नो देवा प्रचोदयात् ओं नर्मदाये नमः सोहम इति मन्त्रः

॥ श्रीगणेशाय नमः श्रीनर्मदायै नमः ॥ श्रीपार्वत्युवाच ॥

ॐ लोकसाक्षी जगन्नाथ संसारार्णवतारणम् ॥ नर्मदाक १

वचं ब्रूहि सर्वसिद्धिकरं सदा ॥१॥ श्रीशिव उवाच ॥ साधने प्र

भुतां येन शास्त्रेषु लोके दुर्लभम् ॥ नर्मदाकवचं देवि सर्व

क्षाकरं परं ॥२॥ नर्मदाकवचस्यास्य महेश्वरस्य ऋषीस्मृतः

छन्दो विराट् सुरेशे च विनियोगश्चतुर्विधौ ओ३म् अस्य श्रीनर्मदा

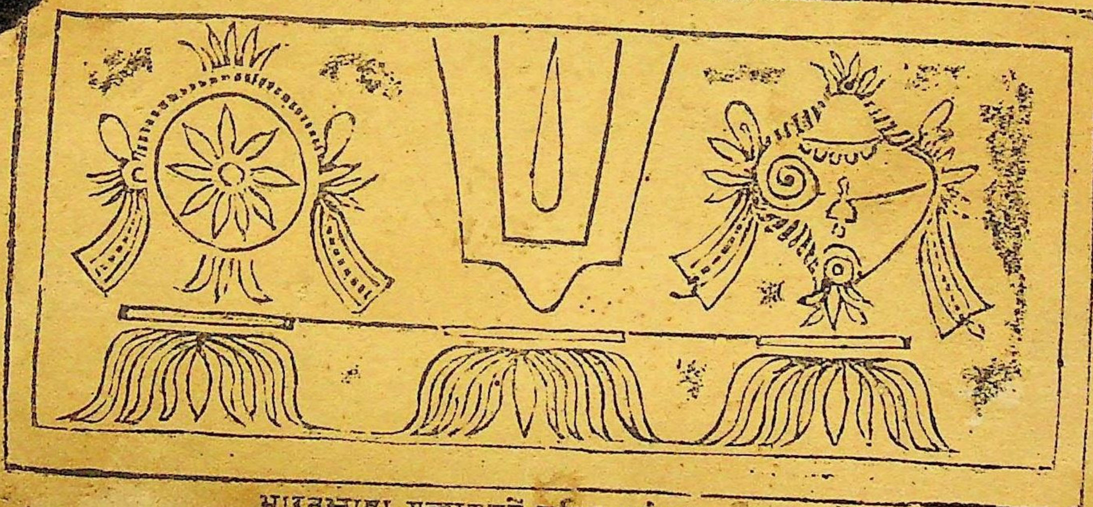
कवचस्य महेश्वर ऋषिः विराट् छन्दः श्री नर्मदा देवता ओ३म् ह्रीं

बीजं नमः शक्तिः श्री नर्मदायै कीलकं धर्मार्थकाममोक्षार्थे जपे

विनियोगः ओ३म् ह्रां अङ्गुष्ठाभ्याम् नमः ओं ह्रीं तर्जनीभ्याम् नमः

ओं ह्रूं मध्यमाभ्याम् नमः ओं ह्रैं अनामिकाभ्याम् नमः ॥१॥

अथ गुरुपरम्परा प्रारम्भः ॥

भारतभ्राता यन्त्रालयमें मुद्रित हुई सं० १८४५

श्रीमतेरामानुजायनमः ॥ अस्मद्गुरुभ्योनमः ॥
अस्मत्परमगुरुभ्योनमः ॥ अस्मत्सर्वगुरुभ्योनमः ॥
श्रीमतेरामानुजायनमः॥ श्रीपराङ्कुशदासायनमः ॥
श्रीमद्यामुनमुनयेनमः ॥ श्रीराममिश्रायनमः ॥ श्री
मते पुण्डरीकाक्षायनमः ॥ श्रीमन्नाथमुनयेनमः ॥
श्रीमते शठकोपायनमः ॥ श्रीमते विष्वक्सेनाय
नमः श्रियैनमः श्रीधरायनमः ॥ अस्मद्देशिकसम्

दीयपरमाचार्य्यानशेषान्गुरून् श्रीमत्लक्ष्मणयो
गिपुङ्गवमहापूर्णौ मुनिं यामुनं ॥ रामपद्मविलोचनं
मुनिवरं नाथं शठद्वेषिणं सेनेशं श्रियमिंदिरासहचरं
नारायणं संश्रये १ लक्ष्मीनाथसमारम्भांनाथयामुन
मध्यमाम॥ अस्मदाचार्य्यपर्यन्तां वन्दे गुरुपरम्पराम २
नारायणस्ववरकिङ्करभाववृष्टं लक्ष्मीप्रपन्नकरुणार्द्र
कटाक्षलक्ष्यम् ॥ श्रीमन्मुकुन्दपदपङ्कजचञ्चरीकं श्री
मज्जनार्दनगुरुं सततम्भजामि ३ श्रीमन्मुकुन्दपदप
ङ्कजभृङ्गराजं वेदान्तवेद्यपुरुषेर्पितस्वात्मभावम् ॥
दीनात्मनां करुणयार्तिहरं दयालुं लक्ष्मीप्रपन्नमुनि
वर्य्यमहं प्रपद्ये ४ श्रीराजगोपालपदाब्जभृङ्गमवाप्त
शास्त्रार्थविशेषतत्वम् ॥ कात्यायनान्वयपूर्णचन्द्रं
श्रीमन्मुकुन्दार्यमहं भजामि ५ नीलाद्रिनाथकैंकर्य
दत्तप्रवणमानसम् ॥ सौम्ययोगिकृपापात्रं श्रीगोपा

लमहं भजे ६ श्रीवेङ्कटार्यान्वयसिन्धुसोमं श्री२निवासार्यपदाब्जभृङ्गं यंवारवर्येस्यकृपावलम्बं श्रीसौम्यजामातृमुनिं भजामि ७ श्रीमद्वादिभयङ्करान्वयरतो श्री२ निवासे गुरौ भक्तं स्वाश्रितरक्षणे स्थिरतरं श्रान्तं भजन्तं विभुम् ॥ वेदान्तोभयसारचिन्तनरतं श्रान्त्याश्रयासागरं श्रीनीलाचलनाथसेवनपरं यश्वारमार्यं भजे ८ श्रीमन्वरलक्ष्मकुलवारिधिप्रोतभानुं रामानुजार्य्यतनयोत्तममम्बुजाक्षिम् ॥ सेवे सदा सजगता ॥ पिनाथभाजं भजेतथापि मम नाथमनन्यभावम् ९ शालंकायनवंशदुग्धजलधेराकासुधादीधितिं श्रीरामानुजयोगिदेशिकवरं तत्पादपद्माश्रयम् ॥ भक्तानुग्रहपारतन्त्र्यसुभगं श्री२निवासार्य्यसत्पौत्रं श्रेष्ठगुणं नमामिशिरसा श्रीनिवासं गुरुम् १० श्रीनिवासगुरोः पादसरसीरुहषट्पदम् ॥ वेदान्तद्वयसारसंगा

गु०

मानुजगुरुम्भजे ११ वेङ्कटार्य्यपदाम्भोजद्वन्द्वप्रवणमा
नसम् ॥ तत्सूनुतत्कृपापात्रं श्रीनिवासगुरुम्भजे १२
वेदान्तदेशिककटाक्षविवृद्धबोधं कान्तोपयन्तृयमि
नः करुणैकपात्रम् ॥ वत्सान्ववायमनवद्यगुणैरुपेतं
भक्त्याभजामिपरवादिभयंकरार्य्यम् १३ श्रीशैलेश
दयापात्रं धीभक्त्यादिगुणार्णवम् ॥ यतीन्द्रप्रवणं वन्दे र
म्यजामातरं मुनिम् १४ नमः श्रीशैलनाथाय कुन्तीनग
रजन्मने ॥ प्रसादलब्धपरमाप्राप्यकैंकर्य्यशालिने १५
लोकाचार्य्यायगुरवे कृष्णपादस्य सूनवे ॥ संसारभो
गिसन्दष्टजीवजीवातवे नमः १६ श्रीकृष्णपादपादा
ब्जेनमामिशिरसासदा ॥ यत्प्रसादप्रभावेन सर्वसि
द्धिरभून्मम १७ वेदान्तवेद्यामृतवारिराशेर्वेदार्थसा
रामृतपूरमग्र्यम् ॥ आदायवर्षंतमहंप्रपद्ये कारुण्य
पूर्णं कलिवैरिदासम् १८ नमोवेदांतवेद्यायजगन्मंग

मानुजगुरुम्भजे ११ वेङ्कटार्य्यपदाम्भोजद्वंद्वप्रवणमा
नसम् ॥ तत्सूनुतत्कृपापात्रंश्रीनिवासगुरुम्भजे १२
वेदान्तदेशिककटाक्षविवृद्धबोधं कान्तोपयन्तृयमि
नःकरुणैकपात्रम् ॥ वत्सान्ववायमनवद्यगुणैरुपेतं
भक्त्याभजामिपरवादिभयंकरार्य्यम् १३ श्रीशैलद
याःपात्रंधीभक्त्यादिगुणार्णवम् ॥ यतीन्द्रप्रवणंवन्देर
यजामातरंमुनिम्१४ नमःश्रीशैलनाथायकुन्तीनग
जन्मने ॥ प्रसादलब्धपरमप्राप्यकैंकर्य्यशालिने १५
ीकाचार्य्यायगुरुवैक्षणपादस्य सूनवे ॥ संसारभो
गिसन्दष्टजीवजीवातवेनमः १६ श्रीकृष्णपादपादा
ब्जेनमामिशिरसासदा ॥ यत्प्रसादप्रभावेनसर्वसि
द्धिरभून्मम १७ वेदान्तवेद्यामृतवारिराशेर्वेदार्थसा
रामृतपूरमग्र्यम् ॥ आदायवर्षंतमहंप्रपद्येकारुण्य
पूर्णंकलिवैरिदासम् १८ नमोवेदांतवेद्यायजगन्मंग

यस्यवागमृतासारपूरितंभुवनत्रयम् १९
लङ्घतवै ॥ यस्यवागमृतासारपूरितंभुवनत्रयम्
श्रीपराशरभट्टार्यः श्रीरंगेशपुरोहितः ॥ श्रीवत्सा
ङ्कसुतःश्रीमान् श्रेयसेमेस्तुभूयसे २० रामानुज
पदच्छाया गोविन्दाह्वानपायिनी ॥ तदायत्तस्व
रूपासाजीवान्मद्विश्रमस्थली २१ योनित्यमच्युत
पदांबुजयुग्मरुक्मव्यामोहतस्तदितराणितृणायमे
ने ॥ अस्मद्गुरोर्भगवतोस्यदयैकसिन्धोरामानुजस्य
चरणौशरणंप्रपद्ये २२ कमलापतिकल्याणगुणामृत
निषेवया ॥ पूर्णकामायसततंपूर्णायमहतेनमः २३
यत्पादांभोरुहध्यानविध्वस्ताशेषकल्मषः ॥ वस्तु
तामुपयातोहंयामुनेयंनमामितम् २४ अयत्नतोया
मुनमात्मदासमलर्कपत्रार्पणनिष्क्रयेण ॥ यःक्रीत
वानास्थितयौवराज्यंनमामितंराममेयसत्वम् २५
नमःपङ्कजनेत्राय नाथश्रीपादपंकजे ॥ न्यस्तसर्वभरा

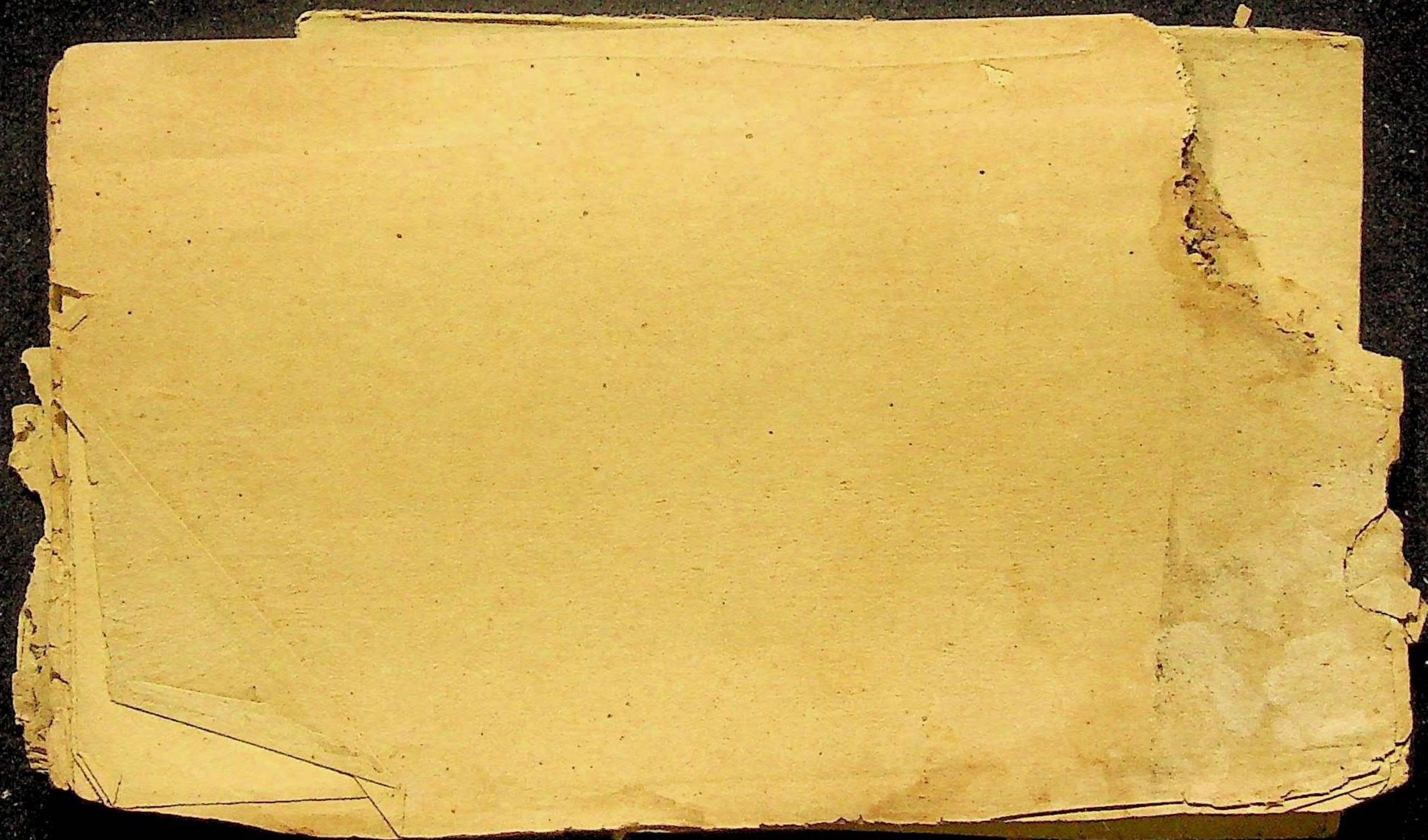
गु० याम्मत्कुलनाथायधीमते २६ नमोचिंत्याद्भुतक्लि
ष्टज्ञानवैराग्यराशये ॥ नथायमुनयेगाधभगवद्भ
क्तिसिन्धवे २७ मातापितायुवतयस्तनयाविभूतिः
१० सर्वंयदेवनियमेनमदन्वयानाम् ॥ आद्यस्यनःकुल १०
पतेर्बकुलाभिरामं ॥ श्रीमत्तदंघ्रियुगलंप्रणमामिमू
र्ध्ना २८ भूतंसरश्चमहदाह्वयभट्टनाथश्रीभक्तिसार
कुलशेखरयोगिवाहान् ॥ भक्तांघ्रिरेणुपरकालयती
न्द्रमिश्रान्श्रीमत्परांकुशमुनिंप्रणतोस्मिनित्यम् २९
गुरुमुखमनधित्यप्राहवेदान्तशेषान् नरपतिपरि
क्लृप्तंशुल्कमादातुकामः ॥ श्वसुरममरवंद्यंश्रीरङ्गनाथ
११ स्यसाक्षाद्द्विजकुलतिलकंतंविष्णुचित्तंनमामि ३० ११
श्रीरंगचन्द्रमसमिन्दिरयाविहर्तुं विन्यस्य विश्वचिद
चिन्नयनाधिकारं ॥ योनिर्वहत्यनिशमंगुलिमुद्रयैव
सेनान्यमन्यविमुखास्तमभिश्रयामः ३१ नमःश्रीरङ्ग

गु०
१२

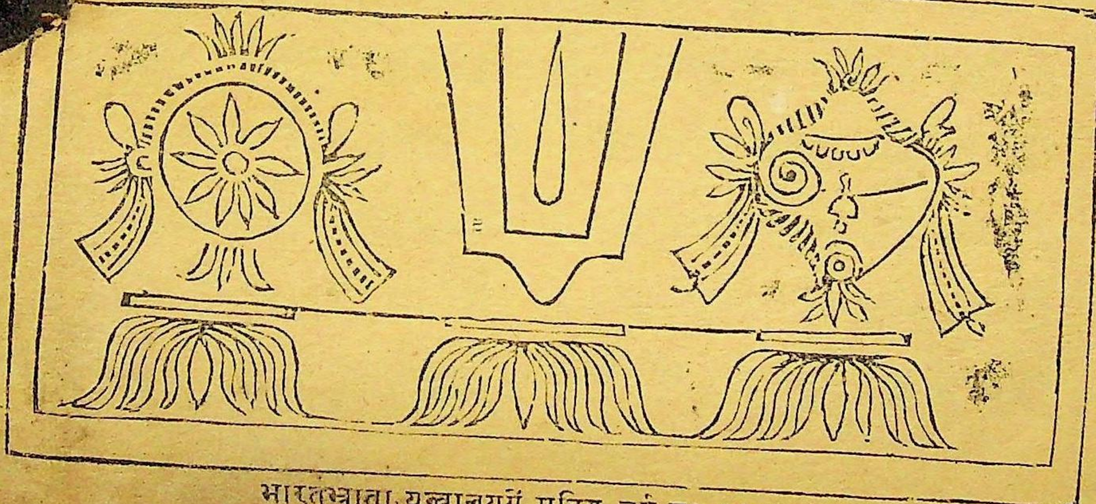
नायकस्यैव यद्भ्रू विभ्रमभेदतः ॥ ईशेशितव्यवैषम्यनि र्मोचनमसिदं जगत् ३२ श्रीरत्नाभरणं तेजः श्रीरङ्गेश समाश्रये ॥ चिन्तामणिमिवोद्भान्तमुत्सङ्गेऽनन्तभोगिनः ३३ नमोऽस्मदाचार्यपरम्पराभ्यो नमो भागवतेभ्यो नमो नमोऽनन्तमुखामरेभ्यो नमः श्रियै श्रीपतये नमोऽस्तु ॥ ३३ ॥ इति गुरुपरम्परा सम्पूर्णम् ॥

१२

इदंपुस्तकं भारतमाता यन्त्रालये मुद्रितम् सं० १९४६

अथ गुरुपरम्परा प्रारम्भः ॥

भारतभ्राता यन्त्रालयमें मुद्रित हुई सं० १९४५

…तेरामानुजायनमः ॥ अस्मद्गुरुभ्योनमः ॥
…मत्परमगुरुभ्योनमः ॥ अस्मत्सर्वगुरुभ्योनमः ॥
श्रीमतेरामानुजायनमः ॥ श्रीपराङ्कुशदासायनमः ॥
श्रीमद्यामुनमुनयेनमः ॥ श्रीराममिश्रायनमः ॥ श्री
मते पुण्डरीकाक्षायनमः ॥ श्रीमन्नाथमुनयेनमः ॥
श्रीमते शठकोपायनमः ॥ श्रीमते विष्वक्सेनाय
नमः श्रियैनमः श्रीधरायनमः ॥ अस्मद्देशिकसम

दीयपरमाचार्य्यानशेषान्गुरून् श्रीमत्लक्ष्मणयो
गिपुङ्गवमहापूर्णौ मुनिंयामुनं ॥ रामंपद्मविलोचनं
मुनिवरंनाथंशठद्वेषिणंसेनेशं श्रियमिंदिरासहचरं
नारायणंसंश्रये १ लक्ष्मीनाथसमारम्भांनाथयामुन
मध्यमाम्॥ अस्मदाचार्य्यपर्यन्तांवन्देगुरुपरम्पराम् २
[illegible]ायणस्यवरकिङ्करभावजुष्टं लक्ष्मीप्रपन्नकरुणार्द्र
[illegible]ापलक्ष्यम्॥ श्रीमन्मुकुन्दपदपङ्कजचञ्चरीकंश्री

[illegible]नार्दनगुरुं सततम्भजामि ३ श्रीमन्मुकुन्दपदप
[illegible]भृङ्गराजंवेदान्तवेद्यपुरुषेऽर्पितस्वात्मभावम् ॥
दीनात्मनांकरुणयार्तिहरंदयालुं लक्ष्मीप्रपन्नमुनि
वर्य्यमहंप्रपद्ये ४ श्रीराजगोपालपदाब्जभृङ्गमवाप्त
शास्त्रार्थविशेषतत्वम् ॥ कात्यायनार्यान्वयपूर्णचन्द्रं
श्रीमन्मुकुन्दार्यमहंभजामि ५ नीलाद्रिनाथकैंकर्य
दक्षप्रवणमानसम् ॥ सौम्ययोगिकृपापात्रंश्रीगोपा

लमहं भजे ६ श्रीवेङ्कटार्यान्वयसिन्धुसोमं श्री २ निवा
सार्यपदाब्जभृङ्गं यं बाधवर्यस्वकृपावलम्बं श्रीसौम्यजा
मातृमुनिं भजामि ७ श्रीमद्वादिभयङ्करान्वयरतौ
श्री २ निवासे गुरौ सक्तः स्वामितरङ्गिणीस्थिरतमं श्रांतं
भजन्तं विभुम् ॥ वेदान्तोभयसारचिन्तनरसंभ्रान्त
[illegible]यासागरं श्रीनीलाचलनाथसेवनपरं घस्मारमार्यं
८ श्रीमन्मारदकुलवारिधिश्रोतभानुं रामानु

[illegible]र्य्यतनयोत्तममम्बुजाङ्घ्रिम् ॥ सेवे सदा सजगता
[illegible]प नाथभाजं भजे तथापि ममनाथमनन्यभावम् ९
[illegible]ालंकायनवंशदुग्धजलधेराकासुधादीधितिं श्रीरा
मानुजयोगिदेहजवरं तत्पादपद्माश्रयम् ॥ भक्तानु
ग्रहपारतन्त्र्यसुभगं श्री २ निवासार्य्यसत्पौत्रं श्रेष्ठगुणं
नमामि शिरसा श्रीनिवासं गुरुम् १० श्रीनिवासगुरो
पादसरसीरुहषट्पदम् ॥ वेदान्तद्वयसारज्ञं रा

लसहंभजे ६ श्रीवेङ्कटार्यान्वयसिन्धुसोमं श्री२ निवा
सार्यपदाब्जभृङ्गं यं वागवधूर्यस्यकृपावलम्बं श्रीसौम्यजा
मातृमुनिं भजामि ७ श्रीमद्वादिभयङ्करान्वयरत्नौ
श्री२ निवासेगुरोस्सुतं स्वाश्रितरक्षणैस्थिरतमं शान्तं
भजन्तं विभुम् ॥ वेदान्तोभयसारचिन्तनरसंश्रान्त
…यासागरं श्रीनीलाचलनाथसेवनपरं श्रस्मारमार्यं
… ८ श्रीमन्मारदकुलवारिधिश्रोतभानुं रामानु

…य्यतनयोत्तममम्बुजाङ्घ्रिम् ॥ सेवे सदा सजगता
…प नाथभाजं भजे तथापि ममनाथमनन्यभावम् ९
…आलंकायनवंशदुग्धजलधेराकासुधादीधितिं श्रीरा
मानुजयोगिदेहजवरं तत्पादपद्माश्रयम् ॥ भक्तानु
ग्रहपारतन्त्र्यसुभगं श्री२निवासार्य्यसत्पौत्रं श्रेष्ठगुणं
नमामि शिरसा श्रीनिवासंगुरुम् १० श्रीनिवासगुरो
पादसरसीरुहषट्पदम् ॥ वेदान्तद्वयसारज्ञं रा

मानुजगुरुम्भजे ११ वेङ्कटार्य्यपदाम्भोजद्वन्द्वप्रवणमा
नसम् ॥ तत्सूनुतत्कृपापात्रं श्रीनिवासगुरुम्भजे १२
वेदान्तदेशिककटाक्षविवृद्धबोधं कान्तोपयन्तृयमि
नः करुणैकपात्रम् ॥ वत्सान्ववायमनवद्यगुणैरुपेतं
भक्त्याभजामिपरवादिभयंकरार्य्यम् १३ श्रीशैलेश
यापात्रंधीभक्त्यादिगुणार्णवम् ॥ यतीन्द्रप्रवणं वन्दे र
जामातरंमुनिम् १४ नमःश्रीशैलनाथायकुन्तीनग

न्मने ॥ प्रसादलब्धपरमप्राप्यकैङ्कर्य्यशालिने १५
काचार्य्यायगुरवेकृष्णपादस्यसूनवे ॥ संसारभो
गिसन्दष्टजीवजीवातवेनमः १६ श्रीकृष्णपादपादा
ब्जेनमामिशिरसासदा ॥ यत्प्रसादप्रभावेनसर्वसि
द्धिरभून्मम १७ वेदान्तवेद्यामृतवारिराशेर्वेदार्थसा
रामृतपूरमग्र्यम् ॥ आदायवर्षन्तमहंप्रपद्ये कारुण्य
पूर्णंकलिवैरिदासम् १८ नमोवेदांतवेद्यायजगन्मंग

लहेतवे ॥ यस्यवागमृतासारपूरितंभुवनत्रयम् १९
श्रीपराशरभट्टार्य्यः श्रीरंगेशपुरोहितः ॥ श्रीवत्सा
ङ्कसुतःश्रीमान् श्रेयसेमेस्तुभूयसे २० रामानुज
पदच्छाया गोविन्दाह्वानपायिनी ॥ तदायत्तस्व
रूपासाजीयान्मद्विश्रमस्थली २१ योनित्यमच्युत
[...]दांबुजयुग्मरुक्म व्यामोहितस्तदितराणितृणायमे
अस्मद्गुरोर्भगवतोस्यदयैकसिन्धोरामानुजस्य

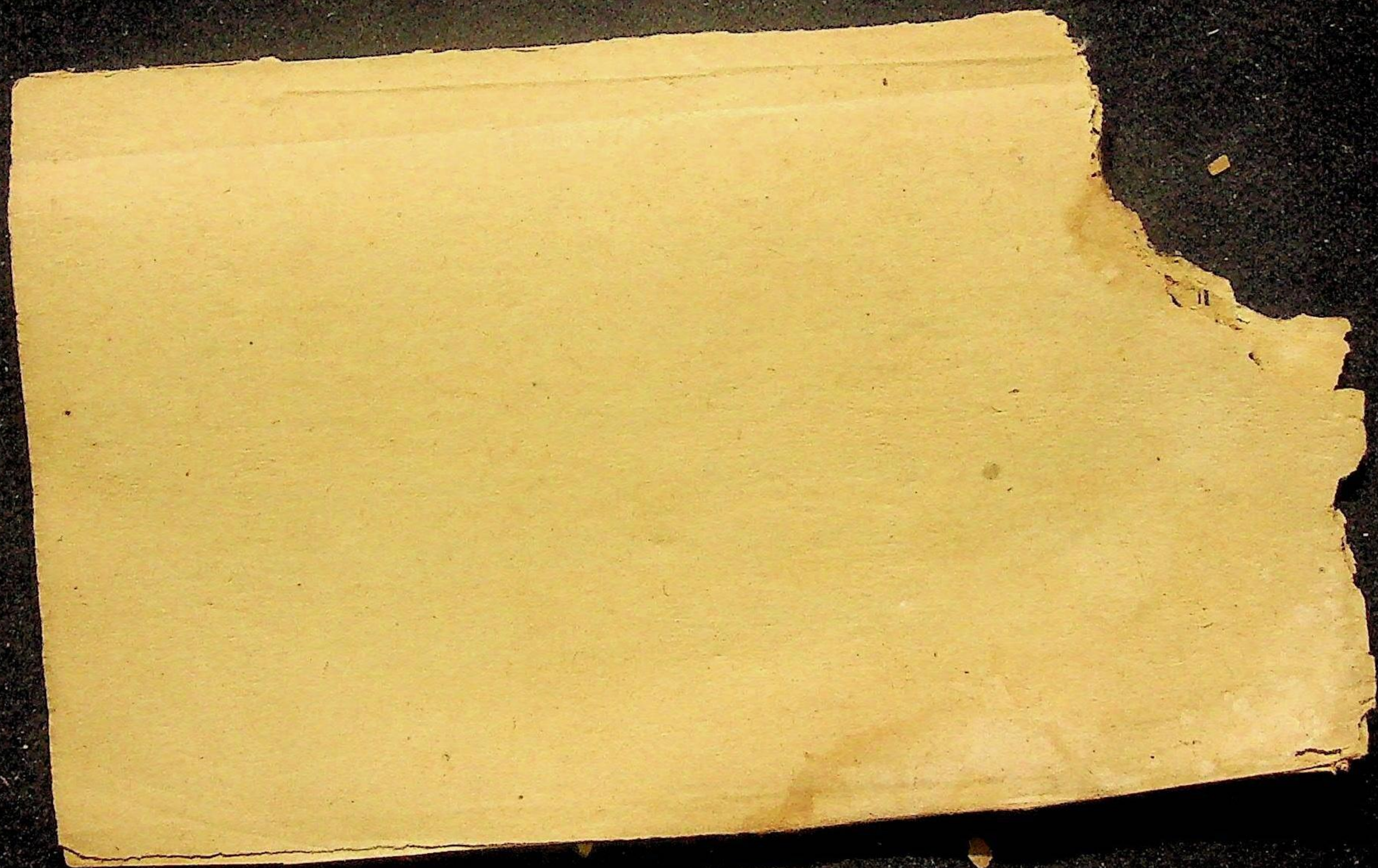
[...]णौशरणंप्रपद्ये २२ कमलापतिकल्याणगुणामृत
[...]निषेवया ॥ पूर्णकामायसततंपूर्णायमहतेनमः २३
यत्पादांभोरुहध्यानविध्वस्ताशेषकल्मषः ॥ वस्तु
तामुपयातोहंयामुनेयंनमामितम् २४ अचलतोयां
मुनमात्मदासमलर्कपत्रार्पणनिष्क्रयेण ॥ यःक्रीत
वानस्थितयौवराज्यं नमामितंराममेयसत्त्वम् २५
नमःपङ्कजनेत्राय नाथश्रीपादपंकजे ॥ न्यस्तसर्वभरा

याम त्कुलनाथायधीमते २६ नमोचिंत्याद्भुतक्लि
ष्टज्ञानवैराग्यराशये ॥ नथायमुनयेगाधभगवद्भ
क्तिसिन्धवे २७ मातापितायुवतयस्तनयाविभूतिः
सर्वंयदेवनियमेनमदन्वयानाम् ॥ आद्यस्यनःकुल
पतेर्वकुलाभिरामं ॥ श्रीमत्तदंघ्रियुगलंप्रणमामिमू
र्ध्ना २८ भूतंसरश्चमहदाह्वयभट्टनाथश्रीभक्तिसार
कुलशेखरयोगिवाहान् ॥ भक्तांघ्रिरेणुपरकालयती

न्द्रमिश्रान्श्रीमत्परांकुशमुनिंप्रणतोस्मिनित्यम् २९
गुरुमुखमनधित्यप्राहवेदान्तशेषान् नरपतिपरि
क्लप्तंशुल्कमादातुकामः॥ श्वसुरममरवंद्यंश्रीरङ्गनाथ
स्यसाक्षाद्द्विजकुलतिलकंतंविष्णुचित्तंनमामि ३०
श्रीरंगचन्द्रमसमिन्दिरयाविहर्तुं विन्यस्य विश्वचिद
चिन्नयनाधिकारं ॥ योनिर्वहत्यनिशमंगुलिमुद्रयैव
सेनान्यमन्यविमुखास्तमशिश्रयामः ३१ नमःश्रीरङ्ग

नायक्यैयद्भ्रुविभ्रमभेदतः ॥ धूम्रो मितव्यवेयस्यनि
म्नोऽन्ततमिदंजगत् ३२ श्रीरत्नाभरणंतेजःश्रीरङ्गेश
यमाश्रये ॥ चिन्तामणिमिवोद्भ्रान्त मुत्संगेनंतभो
गिनः ३३ नमोऽस्मदाचार्य्यपरम्पराभ्योनमोभागवत
व्रजेभ्योनमोनमोऽनन्तमुखासरेभ्यो नमः श्रियैः पतये
नमोस्तु ॥ ३३ ॥ इतिगुरुपरम्परासम्पूर्णम् ॥

इदंपुस्तकं भारतभाता यन्त्रालयं मुद्राङ्कित्वा सं० १९४६

अबांधवायेन्यजन्मनिबांधवाः तेतृप्तिमखिलायांतुय-
श्चास्मत्तोभिवांछति इदंचकाम्यतर्पणमेभिरेवश्लोकैर्दे
वविधिनाकर्त्तव्यम् इतितर्पणंसमाप्तम् शुभंभवतु

इदं पुस्तकं भगीरथात्मज हरिप्रसादेन मोहमय्यां जगदीश्वराख्य शिलायंत्रे मुद्रितम् सं॰ १९३८
यह पुस्तक मुंबई विठ्ठलवाडीमें शेठ त्रिभुवनदास जगजीवनदासके मकानमें मिलेंगे.

त· ६

वः पितरोदेष्मैतद्वः पितरोवासइतिमंत्रंपठित्वा ॐ अद्यामुकगोत्रोमातामहोऽमुकशर्मातृप्यतामिदंजलंसतिलंतस्मैस्वधाइतिमातामहायांजलित्रयंदद्यात् एवंप्रमातामहायवृद्धप्रमातामहायच ततॐ अद्यअमुकगोत्रामाता अमुकदेवीतृप्यतामिदंजलंसतिलंतस्मैस्वधेतिमातरं एवमेवपितामहीप्रपितामहीमातामहीप्रमातामहीवृद्धप्रमातामहीस्तर्पयेत् ततआचार्यादीन्नाम

पं· ६

गोत्रस्वधाकारैस्तर्पयेत् विष्णुपुराणे इदंचापिजपेदंबुददात्स्वेच्छयानृप उपकारायभूतानांकृतदेवादितर्पणः देवासुरास्तथायक्षानागागंधर्वराक्षसाः पिशाचागुह्यकाःसिद्धाःकूष्मांडास्तरवःखगाः जलेचराभूनिलयावाय्वाधाराश्चजंतवः प्रीतिमेतेप्रयांत्वाशुमद्दत्तेनांबुनाखिलाः ॐ नरकेषुसमस्तेषुयातनासुचयेस्थिताः तेषामाप्यायनायैतद्दीयतेसलिलंमया ॐ येबांधवा

द्वितीयांजलिं ॐ मधुमान्नोवनस्पतिर्मधुमांअस्तु सूर्यः
माध्वीर्गावोभवंतुन इति मंत्रेण वाक्येनच तृतीयांजलिं
प्रपितामहाय दद्यात् ततॐ तृप्यध्वंतृप्यध्वंतृप्यध्व-
मिति पित्रादिभ्योंऽजलित्रयंदद्यात् ॐ नमोवः पितरोर
सायनमोवः पितरः शोषायनमोवः पितरोजीवायनमो-
वः पितरः स्वधायैनमोवः पितरोघोरायनमोवः पितरोम
न्यवेनमोवः पितरः पितरोनमोवोगृहान्नः पितरोदत्तसतो

उमा के विवाह में जो व्योहार आया उनकी तफसील मिती [illegible]
फागुन सुदी ६ मंगलवार संवत १९८८

४) शम्भूनाथ दादा पांडे वालों की
लहंगा दुपट्टा १
२) प्रेमनाथ पांडे मोहनलालगंज
धोती २
५) जयशंकर पांडे अटेरा धोती १
२) नन्हकू पांडे धोती १
२) विश्राम पांडे मोहनलालगंज
लहंगा दुपट्टा
२) मनफूल दीक्षित की दुलहिन
गोला बटुवा समेत
२) रामचंद्र पांडे धोती १
२) सावदेव बाजपेई लहंगा दुपट्टा १
२) मांई की बिटिया गोला बटुवा समेत
११) [illegible] काकी पेटार
११) शिवनाथ पत्र शिवदत्त
१) गुल्ला की अम्मा
१) महेश बाजपेई गोला बटुवा समेत
२) पंचानन चाचा टकुलिया १
२) रामलाल डाक्टर टकुलिया १
२) छोटकऊ की दुलहिन की बहिनी
१) [illegible]
५) नानी के आये
२) [illegible] प्रसाद के आये

उमाके विवाहमें जो लो

थे पदी १ मंगल पा गंबून १

४) कल्पेवामागपे विधिपांकेपहां

४) लम्बकोरौं तूताका

४) विधि पाकी यों मायचीभवे

मिती चैत बदी १२ शनीवा

सं: १९५८

चदर डेढ पाट विछाने का १

चदर चपूका १

धोती जनानी २ दो इकलाई दो मे
इक नारंगी कपड़
इक धोड़ी वे ब १

धोती मरदानी २
नारंगी किनार

गिदी ४

बोरवा लपेटा २

थैली १

मकड़ का जाला नि सा १

प्रेगो घा चौड़ा

डायैविच्चेकरतलकरपष्ठाभ्यांफट्॥ ॐ ऐं हृ
दयायनमः॥ ॐ ह्रीं शिरसिस्वाहा॥ ॐ क्लीं शि
खायैवौषट्॥ ॐ ऐं ह्रीं क्लीं चामुंडायैविच्चे॥
स्त्रायफट्॥ अथध्यानं॥ खड्गंचक्रगदेषुचा
पपरिघान्शूलंभुशुंडींशिरःशंखंसंदधती
तींकरैस्त्रिनयनांसर्वांगभूषावृतांमहा

दु०न०
३

हंतुमभ्युद्यतेरमोजलजन्मस्तुष्टाव सुमेहरे॥
नीलरस्मद्युतिमास्यपाददशकां सेवे महाका
लिकां॥१॥ अक्षस्रक्परशुंगदेषुकुलिशंप
द्मं धनुः कुण्डिकां दंडं शक्तिमसिं च चर्मजल
जं घंटां सुराभाजनं। शूलंपाशसुदर्शनेच
दधतींहस्तैःप्रवालप्रभां। सेवे सैरिभमर्दिनी

३

नीयारत्नबीजासनी।।८१।।ः श्रुतनिर्गुणदे
त्यदलनीयासिद्धिलक्ष्मीपरा।।सा देवी नव
कोटिमूर्तिसहितारक्षंतुमांसर्वदा।।इति नि
वारणीमंत्रनाः संध्यानसमाप्तः श्रीसम्वत्
१८३२ आषाढशुक्ल।प्रथम्पा रविवासरे।।

मिहमहालक्ष्मींसरोजस्थितां॥घंटाशूलह
लानिशंखमुशलेचक्रंधनुःसायकं॥हस्ता-
ब्जैर्दधतींघनांतविलसच्छीतांशुतुल्यप्र-
भां॥गौरीदेहसमुद्भवांत्रिजगतामाधारभूतां
महापूर्वामत्रसरस्वतीमनुभजेशुंभादिदै-
त्यार्दिनीं॥३॥याचंडीमधुकैटभैटैत्यदलनीया
माहिषोन्मूलनीयाधूम्रेक्षणचंडमुंडमथ

दु०नं०
२

दंतिकादुर्गाभ्रामरीबीजेभ्योनमोवामस्त
नेःअग्निवायुसूर्य्येभ्यस्तत्वेभ्योनमोहृदि
मूलेनषडौसंशोध्या।ॐऐंअंगुष्ठाभ्यांनमः
ॐह्रींतर्जनीभ्यांस्वाहा।ॐक्लींमध्यमाभ्यां
वषट्।ॐचामुंडायैअनामिकाभ्यांहुं।ॐवि
च्चेकनिष्ठिकाभ्यांवौषट्।ॐऐंह्रींक्लींचामु

२

हालक्ष्मीमहासरस्वतीप्रीत्यर्थेजपेविनियो
गः॥ॐब्रह्माविष्णुमहेश्वरेभ्योऋषिभ्योन
मःशिरसि।गायत्र्युष्णिगनुष्टुप्छंदेभ्योनमो
मुखे।महाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वती
भ्योदेवताभ्योनमोहृदये।नंदाशाकंभरी-
भीमाःशक्तिभ्योनमोदक्षिणस्तने।रक्त

दु० नं० १

श्रीगणेशायनमः॥ॐअस्यश्रीनवार्णव
मंत्रस्यब्रह्माविष्णुमहेश्वराऋषयःगाय
त्र्युष्णिगनुष्टुप्छंदांसिमहाकालीमहाल
क्ष्मीमहासरस्वत्योदेवतानंदाशाकंभरीभी
माःशक्तयःरक्तदंतिकादुर्गाभ्रामर्योबीजा
नि अग्निवायुसूर्यास्तत्वानि महाकालीम

१

कहम पंक्षो दिवा हाक्म शुकपंखो पदाति छि
न फारि ष्टल काताप्ये याद वस्थो मेसरी

कलकत्ता मुकाम बांस
[illegible] स्ट्रीट नबर २५ पुल
[illegible] वाले

श्रीरस्तु

श्रीमद्भागवतस्य पाठः
पञ्चमस्कन्धपर्यन्तं कृ
तः षष्ठस्कन्धमारभ्य
पुनः कर्त्तव्यः॥ शुभमस्तु

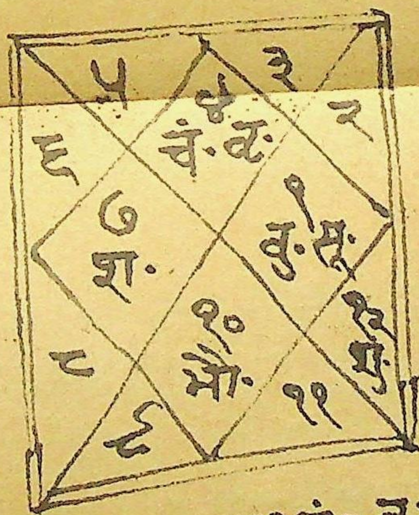
पुनः नवमस्कन्दप
र्यन्तं पाठः कृतः॥

श्री राम

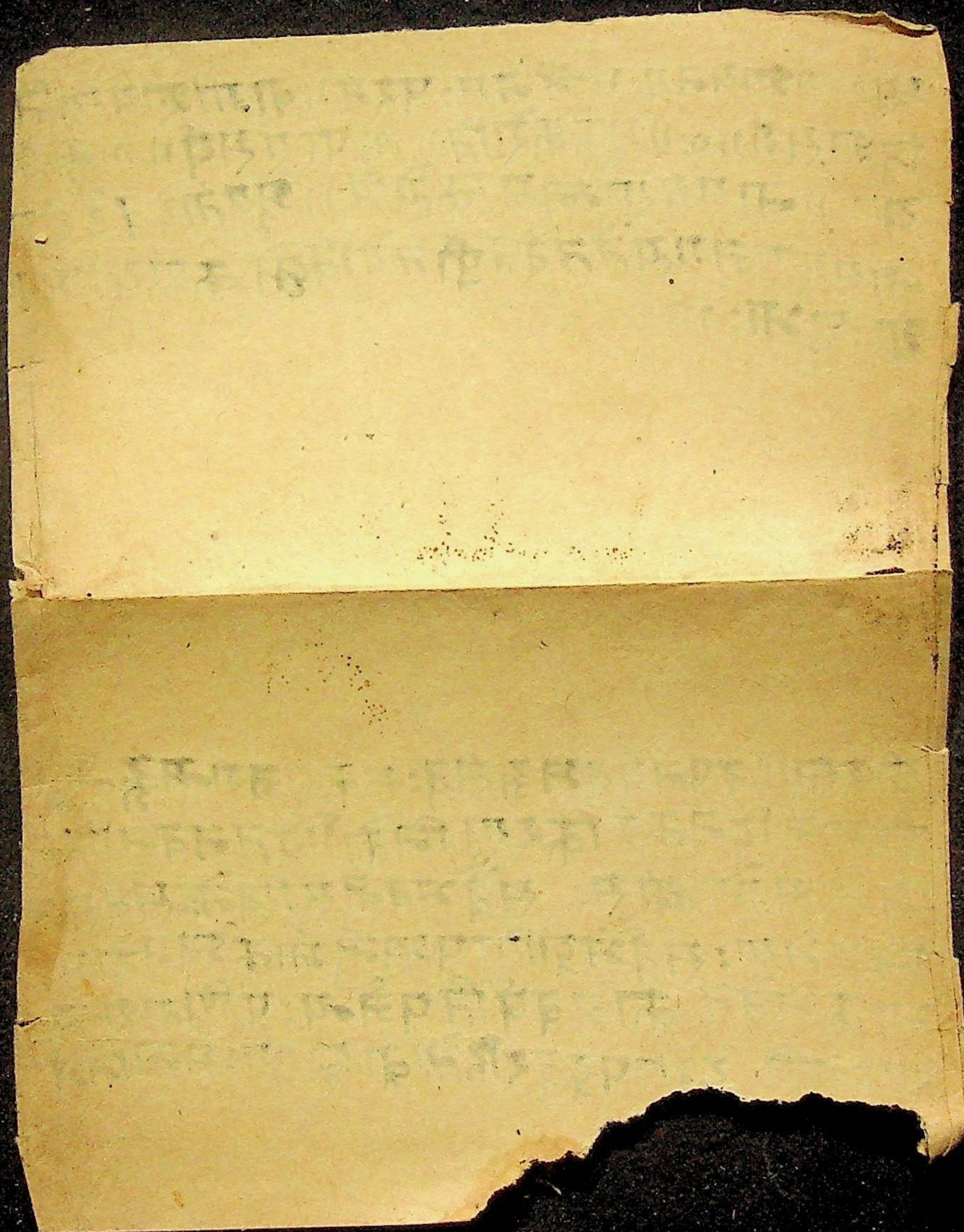
श्री गणेशाय नमः ॥ अगस्त्य संहितायामुक्तं रामजन्माह ॥ चैत्रे नवम्यां प्राक पक्षे दिवा पुण्ये पुनर्वसौ ॥ उदये गुरु गौरांशे स्वोच्चस्थे ग्रह पञ्चके ॥१॥ मेषे पूषणि सम्प्राप्ते लग्ने च कर्कटाह्वये ॥ आविरासीत्सकलया कौशल्यायां परः पुमान् ॥२॥

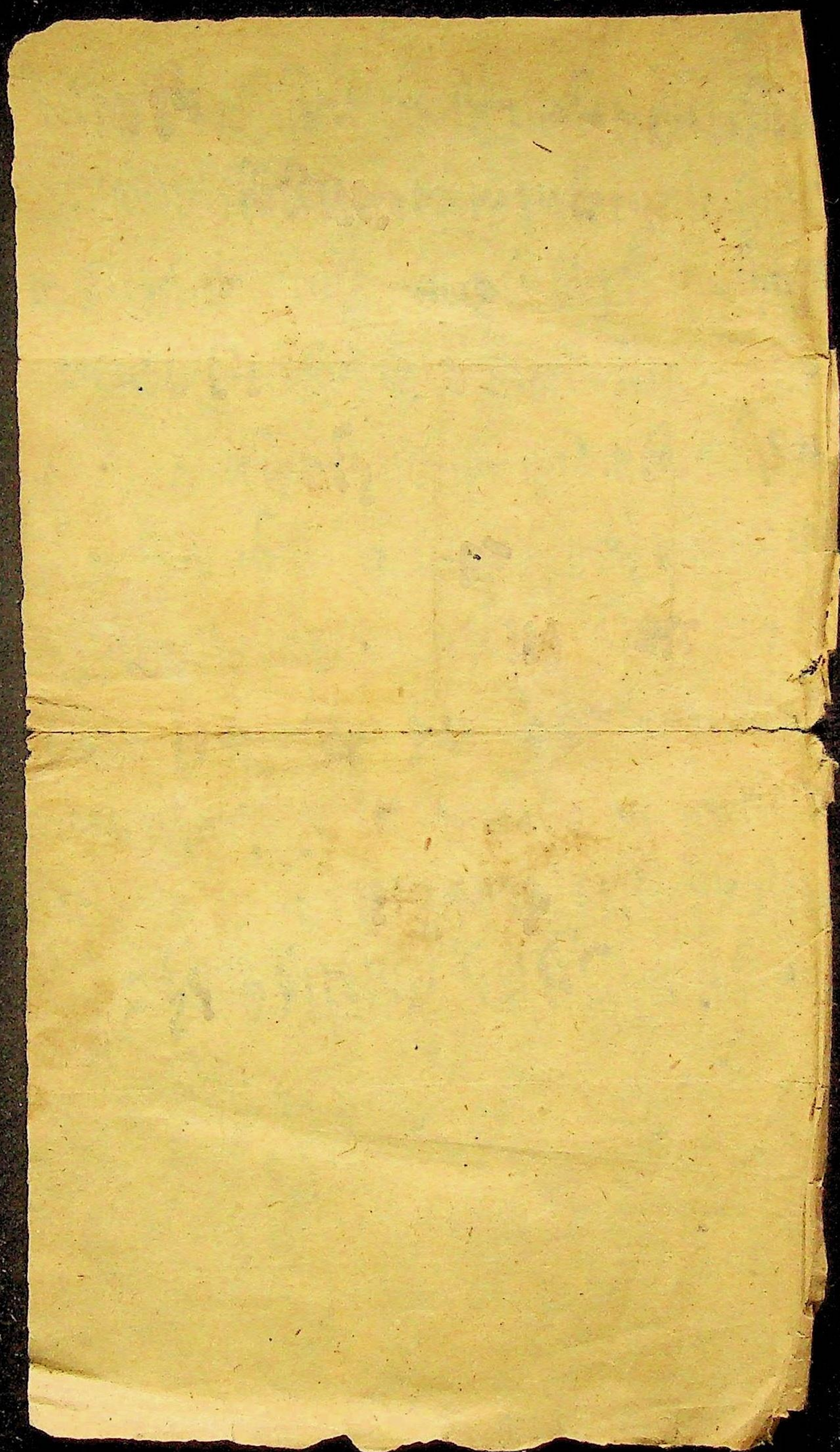
श्री रामजन्मसमयः

[illegible] ज्ञाउब्दी [illegible] दिलीपः

उच्चस्थाः। सू१ मं २ वृ ३ शु ४ श ५

श्रीगणेशायनमः

स्तो२

यं गायन्ति समस्तवेदनिवहा ध्यायन्ति यं योगि
नो यस्याज्ञामपि दिग्गजादेवतगणाऽ कुर्वन्ति
सद्ध्यादिकं ॥ सोऽयं त्वामवतान्निराकृति
रपि त्वा तुं जगत्साकृतिः ध्यायन् स्वं स्वयमे
व सर्वजगती शिक्षाकरः शङ्करः ॥१॥ ऽव्या
धिना शरीरेण मनसा च निराधिना ॥ पू
रयन्नर्थिनामाशां त्वं जीव शरदां शतम् ॥२॥

सौवर्णं लोहरौप्यं वा ताम्राद्यश्ममयं च वा ॥ ऽप्रश्नन्
भिक्षुर्न दुष्येत दुष्यतेतु परिग्रहात ॥१॥
यतीनां कञ्चनं दद्यात्ताम्बूलं ब्रह्मचारिणां चौराणा
मभयं दत्वा दातापि नरकं व्रजेत ॥१॥
एकदण्डी त्रिदण्डी वा शिखी मुण्डी तथैव च काषाय
मात्रधारोऽपि यती पूज्यो युधिष्ठिर ॥१॥
देहरूपे वासुदेवस्य [illegible] मेव च चलं संन्या
[illegible] तं प्रतिमादिकम् ॥७॥
सिनां रू [illegible]

व्यासादिऋषिसमूहः
श्रीकृष्णः
स्तंभः
होमकुंडम्
पांडवादिराजसमूहः
अश्वः

॥ अथजैमिनिअश्वमेधप्रारंभः ॥

श्रीगणेशाय नमः पितुः स्कंधे स्थित्वा विमलमुकुरालोकनधिया हिमांशुं व्याकर्षन् हिम
पविद्धेन मनसा विधुं हित्वा वह्निं सरसमणिबुध्या गिरिसुता शुभं भीतो नीतो दिशतु बहुवः शंभुतनयः १
गंगे त्वद्वारिधारा भवमरणजरापारवीरा सुसारा राजद्देवादिनारी विहरणविलसत्तीरनीरा तु भारा दैत्यारातेः
श्चिचाराहरगिरिसुतशिरो देहभारा तिधीरा रूपेण क्रांतमारा निजजनवृजिनौघौघहारा विहारा २ ध्रुवानि
जमुखाक्रांतचंद्रविंबां नमाम्यहम् केदारं वैरिसंदारं मुक्ताहारं च सुंदरम् ३ येनाकारि दशास्योदशमुखही
नोपि बाणां सद्वेन वनजायाश्चौर्य्यकरो सो बोरवतु जानकीकांतः ४ हरिरामं गुरुं नत्वा भास्करप्रीतये मया
पीयूषलहरीव्याख्या क्रियते हि यथामति ५ अथैवं श्रूयते कविर्जगन्नाथो दिल्लीवल्लभाश्रितस्तद्य
वनी संसर्गदोषभाक् सन् गंगासकाशात् द्विपंचाशत्सोपानांतरित निजगृहे स्थितः सन् तत्रैव जाह्नव्या
गमनस्पर्शनेनात्मशुद्धिं कामयमानः सन् काव्यं यशसेर्थकृते व्यवहारविदे शिवेतरक्षतये सद्यः प
रनिर्वृतये कांतासंमिततयोपदेशयुज इति काव्यप्रकाशोक्तेः शिवेतरक्षतिफलकं गंगास्तुतिरूपं का
व्यं चिकीर्षुर्विघ्नविघातायवस्तुनिर्देशात्मकं मंगलमाचरन् स्वाभिमतं प्रार्थयते समृद्धमिति भो गंगे ते
तव युष्मदः षष्ठ्येकवचनविशिष्टस्य ते मया वेकवचनस्येति ते आदेशः युष्मदर्थश्च संबोध्यः युष्म

दः सेवोध्यस्त्वं तत्रः कर्ता अस्मदीयाच्चः इत्यभियुक्तोक्तेरित्याद्यन्यत्र विस्तरः ततसलिलम् सलति भक्त
जनपापादिनाशाय गच्छतीति सलिलं जलम् षल गतौ सलिकलीत्युणादिसूत्रेणेलच् सलिलं कम
लं जलमित्यमरः एवं चाशिवनाशनप्रार्थनं युक्तमिति भावः नः अस्माकमशिवं अकल्याणम् शमय
तु नाशयतु प्रार्थनायां लोट् ततकिम् यतसलिलं सकलवसुधायाः सकलाचासौवसुधाचेसौवीति
स्याः वसुधोर्वीवसुंधरेत्यमरः यद्वा कलाभिःसहितासकला वसुधनंधत्ते इतिवसुधा सकलाचासौ
वसुधाचतस्याः किमपि अनिर्वचनीयममौल्यंवा समृद्धंसौभाग्यंशोभादायकं अपि चतुरायाः सधना
याः अपि पृथिव्याः गंगासलिलं विना न शोभेति लोकेऽपि अपि चतुरायास्ताटंकनूपुराद्यलंकारसहिता
याः अपि प्रम[illegible] दयाः कुंकुमकृष्णामणिभिर्विना न शोभा भवतीत्याद्यमरप्रसिद्धम् पुनस्तत् किम् य
त् लीलाजनितजगतः लीलया विलासेन न तु श्रमेण जनितान्युत्पादितानि जगंति चतुर्दशभुवनानि

॰ समृद्धं सौभाग्यं सकलवसुधायाः किमपि तन्महैश्वर्यं लीलाजनितजगतः खंडपरशोः ॰

येन सः तस्य खंडपरशोः खंडयति रिपून् हिनस्तीति खंडः तादृशः परशुः शस्त्रविशेषो यस्य भूतेशस्य भूते
शः खंडपरशुरित्यमरः महैश्वर्यं महच्चैतदैश्वर्यं च महाविभूतिभूतम् विभूतिर्भूतिरैश्वर्यमित्यमरः

सन्महदिति समासे आङ् महदित्यात्वे वृद्धिः गंगासलिलमात्रसहायेनेश्वरेण विलासादेव चतुर्दशभुवनानि
कृतानीति भावः लोकेपि कश्चन धने सहाये सति लीलया बृहत्पुर्यादिकं निर्मातीति प्रसिद्धम् पुनः तत
किम् यत् श्रुतीनां श्रूयते धर्म्मो याभिस्ताः श्रुतयः चत्वारो वेदाः श्रुजीत्यादिनाक्तिन् श्रुति स्त्री वेद आम्ना
म्नाय इत्यमरः तेषां सर्वस्वं सर्वं च तत् स्वं च सर्वस्वम् इदमेव वेदानां धनमिति भावः यद्वा सर्वं च तत् स्वं च आत्मा
इदं सलिलमेव वेदानामात्मेति भावः स्वो ज्ञाताबात्मनि स्वं त्रिष्वात्मीये स्वोस्त्रियां धन इत्यमरः पुनस्तत्किम्
अथ यत् सुमनसां सुपर्वणाम् सुपर्वाणः सुमनस इत्यमरः मूर्त्तं सशरीरं सुकृतं पुण्यम् स्याद्धर्म्ममस्त्रियां पुण्य
श्रेयसी सुकृतं वृष इत्यमरः पुनस्तत्किम् यत्सुधासौन्दर्यं सुधेवामृतमिव सौन्दर्यं यस्य तत् अतिशुभ्रमित्यर्थः

श्रुतीनां सर्वस्वं सुकृतमथ मूर्त्तं सुमनसां सुधासौंदर्यं ते सलिलमशिवं नः शमयतु १

मधुरास्वादत्वाच्चिरजीवित्वादि तत्कार्यकारीति वा यद्वा सुधासौदर्यमिति वा पाठः सुधेति पृथक्पदम् चंद्रोसु
रवमिति वृत्त सलिलविशेषणम् पुनस्तत्किम् सोदर्यं सम्यक् दरी हिमाचलकंदरं तत्र भवं सोदरं मत्वार्थे रण
सोदरमेव सौदर्यमिति चातुर्वर्ण्यादित्वात् ष्यञ् अर्थाद् हिमाचले प्रकाशितमिति भावः अथ वा सुधायाः सोदर्यं
भ्रातृरूपम् सोदराद्यदिति यः अत्र दरस्मितमिति श्लोकपर्यंतं शिखरिणी छंदः तल्लक्षणं तु रसै रुद्रैश्छि
न्ना यमनसभलागः शिखरिणीति वृत्तरत्नाकरोक्तम् शिखरिणी य्मौ न्सौ म्लौ गृ तु रुद्रा इति पैंगलं च बोध्यम्
ननु छंदोंतरं त्यक्त्वा अनेनैव छंदसा किमिति वर्णनमिति चेदुच्यते शिखरिणी छंदसि जलदेवताक यगण
स्यादौ सत्त्वेन जलस्पर्शरूपाभिमतफलसिद्धिर्भविष्यतीत्याशयेन अशोकवनिकान्यायेन वेति कृतधियो

तदुक्तम् गोभूमिः श्रियमातनोति च जलं वृष्टीरवह्निः स्मृतिं सो वायुः परदेशदूरगमनं तत्व्योमयत्नं फलम्
जः सूर्यो रुजमादधाति विपुलं भेदुर्यशो निर्मलं नो नाकः सुखमीप्सितं फलमिदं प्राहुर्गणानां बुधा इति
किमपितन इत्येकं पदं वा किमपि अनिर्वचनीयं मोक्षप्राप्तिरूपफलम् तनोति विस्तारयतीति किमपितन
तनु विस्तारे क्विप् एतत्पक्षे कथंभूतं जलमिति शेषः अत्र वाचकलुप्तोपमालंकारः तदुक्तम् उपमा यत्र
सादृश्यलक्ष्मीरुल्लसति द्वयोरिति समृद्धं सौभाग्यमिति अत्रादौ रूपकं च एवं च रूपकोपमयोः संकरः १ इदानीं
प्रवाहरूपत्वेन जलं वर्णयन् स्वाभिमतं प्रार्थयते दरिद्रेति भो गंगे इहास्मिन् लोके ते तव वारां अपां आपः स्त्री
भूम्नि वार्वारि इत्यमरः अयं पुरोवर्त्ती सन्निकृष्टः इदमस्त्वर्थः तदुक्तम् इदमस्तु सन्निकृष्टं समीपवर्त्ति चैतदो

दरिद्राणां दैन्यं दुरितमथ दुर्वासनहृदां द्रुतं दूरीकुर्वन् सकृदपि गतो दृष्टिसरणिम्

रूपम् अदसस्तु विप्रकृष्टं तदिति परोक्षे विजानीयादिति प्रवाहो निर्झरः प्रवाहो निर्झरो झर इत्यमरः नः अ
स्माकं अपारं अनंतां श्रियं दिशतु ददातु दिश अतिसर्जने इति धातोः प्रार्थनायां लोट् अतिसर्जनं दान
म् किं कुर्वन् सन् दृष्टिसरणिं नेत्रमार्गम् सरणिः पद्धतिः पद्येत्यमरः सकृदपि एकवारमपि गतः सन् प्राप्तः
सन् दरिद्राणां रंकाणां दैन्यं दीनताम् अथानंतरं दुर्वासनहृदां दुष्टा वासना यस्य तद् दुर्वासनं तादृशं हृत् येषां तेषां
स्वान्तं हृन्मानसं मन इत्यमरः दुरितमपि पापमपि अंहो दुरितदुष्कृतमित्यमरः द्रुतं शीघ्रं दूरीकुर्वन् अद्भुत
तन्निवृत्तिः कुगतीति समासः कथंभूतः प्रवाहः नागाविघाद्रुमदलनदीक्षागुरुः आसमंताद् विघाः मार्गाः

आविद्याः अखिलाः अविद्या इत्यर्थः मायावहुत्वे प्रमाणं तु इन्द्रो मायाभिरिति श्रुतौ वहुवचनम् अत एव तत्त्वज्ञानोद
कस्य मुक्तौ कृत्स्नमुक्तिप्रसंगः स्यात् मायैक्ये न तन्निवृत्तौ क्वापि संसाराभावादिति शंकालेशोपि नेति शंकरभाष्या
दिग्रंथेभ्योऽवधेयमिति दिक् तद्रूपो यो द्रुमः वृक्षः तस्य दलनं छेदनं द्रागविद्याद्रुमदलनं तस्य दीक्षा उपदेशः
तस्याः गुरुः वोधकः अत्रापि दृढविसरणिः सकृदपि गतः सन्निति योजनीयम् सकृत्प्रवाहदर्शनेनाविद्या
गच्छतीति भावः द्रागविद्यद्रुमेति वा पाठः अज्ञा रविद्यायाः इमे आविद्याः ते च ते द्रुमाश्च शेषं पूर्ववत् २ इदानीं
तरंगरूपत्वेन जलं वर्णयन्नाशिषं प्रयुंजते उदंचदिति गंगातनुभुवः गंगायास्तनुः मूर्तिः स्त्रियां मूर्तिस्त

० अयि द्रागविद्याद्रुमदलनदीक्षागुरुरिह प्रवाहस्ते वारां श्रियमयमपारां दिशतु नः २
० उदंचन्मार्तंडस्फुरटकपटहेरंवजननीकटाक्षव्याक्षेपक्षणजनितसंक्षोभनिवहाः

नुस्तनूरित्यमरः तस्याः भवंतीति गंगातनुभुवः भवतेः क्विप् नभ्रूसुधियोरिति यणनिषेधादुवङ् उत्तुंगाः
उन्नताः एतादृशास्तरंगा ऊर्मयः भंगस्तरंग ऊर्मिर्वेत्यमरः भवतां भक्तजनानां दुरितभयभंगाय दुरितं च
भयं च तयोर्भंगाय नाशाय क्रियार्थोपपदेति चतुर्थी भवंतु आशिषि लोट् कथंभूतास्तरंगाः उदंचन्मार्तंड
स्फुरटकपटहेरंवजननीकटाक्षव्याक्षेपक्षणजनितसंक्षोभनिवहाः हे शिवे रंवते शब्दं करोतीति हेरंवः लं
वोदरः हः शंकरे हरौ हंसे रणे रोमांचवाजिषु इति नानार्थमंजरी अविरविशब्द पचाद्यच् तत्पुरुषे कृतीति स
प्तम्या अलुक् अथ एकदंतहेरंवलंबोदरगजाननेत्यमरः हेरंवस्य जननी माता पार्वती तस्याः कटाक्षाः अ
पांगदर्शनानि कटाक्षोऽपांगदर्शनमित्यमरः स्फुरटं च तत्कपटं च व्याजं च कपटोऽस्त्री व्याजे इत्यमरः स्फुर

टकपटेन हे अंबजननीकटाक्षाः उदंचन् उदयं प्राप्नुवन् यो मार्त्तंडः अर्कः विकर्त्तनार्कमार्त्तंडेत्यमरः उ
दंचन्मार्त्तंडवत् स्फुरत्कपट हे अंबजननीकटाक्षाः आतिरश्चा इत्यर्थः तेषां व्याक्षेपः विलंबः चिरकाल
पर्यंतं कटाक्षस्थितिरित्यर्थः यद्वा व्याक्षेपः संबंधः तेन क्षणं क्षणपर्यंतं जनितः उत्पादितः तादृशाः
संक्षोभनिवहो भयसमूहो येषां ते पुनः कथंभूताः अतएव हरशिरसि स्वाधारभूते महादेवमस्तके त्वंग
तः कंपंतः इतस्ततो गच्छंतो वा त्वगि कंपने इत्यस्मात् उखउखीति दंडके पठितगमनार्थकात्वादुभयार्थ
कत्वम् क्वचित्तु उदंचन्मार्त्तंडेति पाठः तत्र सापत्न्याभावादुदंचन्मार्त्तंडेति व्याख्येयम् ३ इदानीं

॰अवंतु त्वंगंतो हरशिरसि गंगातनुभुवस्तरंगाः प्रोत्तुंगा दुरितभयभंगाय भवताम् ३
॰तवालंबादंबस्फुरदलघुगर्वेण सहसा मया सर्वेऽवज्ञासरणिमथ नीताः सुरगणाः

तवालंबान्मया सर्वे सुरगणास्तृणप्रायीकृताः अधुना यदि त्वमेकाप्यकरुणोदासीना तर्हि अहं केषाम
ग्रे दैन्यं करोमीत्याह तवेति भो अंबजननि अंबार्थनद्योरिति ह्रस्वः तवालंबादाश्रयात् स्फुरदल
घुगर्वेण स्फुरन् देदीप्यमानः अलघुर्महान् गर्वो अहंकारो यस्य तेन मया सर्वे सुरगणाः अवज्ञास
रणिं अवज्ञाया अवहेलनस्य सरणिं सहसा अविचारेण नीताः प्रापिताः अत्र प्रधानकर्म्म
ण्याख्येये लादीनाहुर्द्विकर्म्मणामिति भाष्योक्तेः सुरगणरूपे प्रधानकर्म्मणि क्तः अतएवाभिहित
त्वात्तत्र प्रथमेति दिक् भो भागीरथि भगीरथस्येयं भागीरथी तत्संबोधनम् तस्येदमित्यण् टिड्ढाण

इदानीमुद्धारसमये यदि श्रो मातस्त्वं उदासीनत्वं उद्धारानुकूलव्यापारशून्यत्वमित्यर्थः भजसि अंगीकरोषि तदा
तर्हि निराधारः निर्गतः आधारो यस्य सः एतादृशोऽहं इहलोके केषां पुरः अग्रे रोदिमि रोदनं करोमि त्वं
इति खेदे कथय वा इति त्वं कथय वद रुदिर् अश्रुविमोचने रुदादिभ्यः सार्वधातुके इतीट् देवानामवहेलना
नैरपेक्षः त्वमपि अस्मिन् समये यदि त्यजसि तर्हि मे का गतिरिति त्वमेव कथयेति भावः ४ पुनरपि प्रवाहरू-
पस्मरणं पापहरणं प्रार्थयते स्मृतिमिति हे गंगे तव प्रवाहरूपा मूर्तिः अकृतसुकृतानां अतीताद्यतन
जन्मसु कृतपातकानां पुरुषाणामपि स्मृतिं स्मरणं याता प्राप्ता सती चंद्रांशुसरणिः चंद्रस्यांशवः किरणाः

इदानीं मातस्त्वं भजसि यदि भागीरथि तदा निराधारो हा रोदिमि कथय केषामिह पुरः ४
स्मृतिं याता पुंसामकृतसुकृतानामपि च या हरत्यंतस्तंद्रां तिमिरमिव चंद्रांशुसरणिः
इयं सा ते मूर्त्तिः सकलसुरसंसेव्यसलिला ममांतःसंतापं त्रिविधमपि पापं च हरताम् ५

तेषां सरणिः पंक्तिः सरणिः पद्धतिरित्यमरः तिमिरं अंधकारं यथा तथांतस्तंद्रां अंतःकरणाज्ञाना-
लस्यं नाशयति यथा चंद्रोदयेन तमो नश्यति तथा तव स्मरणेन महापातकिनां तत्सदृशानां पातकं न-
श्यति किंभूता मूर्त्तिः सकला देवाः तैः संसेवनीयजला एतादृशी ते मूर्त्तिः ममांतः संतापं अंतःकरण-
स्थं त्रिविधं कायिकवाचिकमानसिकरूपं पापं च तत्कृतं संतापमाधिभूताध्यात्माधिदैवं वा हरता-
म् तथा जाते जन्ममरणकष्टान्मुक्तः स्यामिति भावः ५

इदानीं राज्यत्यागपूर्वकं त्वत्तीरवासिनां लोभः पापेन जायमानस्य आनंदः ततोन्यूनसुखं मोक्षमुप
हसतीत्याह अपीति भो जननि प्राज्यमपि प्रभूतमपि प्रभूतं प्रचुरं प्राज्यमित्यमरः समुद्धांतमपी
त्यर्थः एतादृशं राज्यं राज्ञः कर्म्म पुरोहितादित्वाद्यक् प्रजापालनात्मकं सहसा तृणमिव परित्यज्य
अनेन लोभाभावः सूचितः विलोलद्वानीरं विलोलंतः वायुना चंचलाः वानीराः वेतसवृक्षाः यस्मि
न्तत् वेतसपर्य्याये रथाभ्रपुष्पविदुलशीतवानीरवंजुलाइत्यमरः अनेन छायापानि विडत्वं सूचि

अपि प्राज्यं राज्यं तृणमिव परित्यज्य सहसा विलोलद्वानीरं तव जननि तीरं श्रितवताम्
सुधातः स्वादीयः सलिलभरमातृप्ति पिबतां जनानामानंदः परिहसति निर्वाणपदवीम् ६

तम् एतादृशं तव तीरं कूलं रोधश्च तीरं चेत्यमरः श्रितवतां सेवितां सुधातः अमृतात् पंचम्यंतात्तसिल्
स्वादीयः सलिलभरम् अतिशायने स्वादुः स्वादीयान् अतिशायने ईयसुन् सचासौ सलिलभरश्च तं
आतृप्तिपर्य्यंतं पंचम्याङ् परिभिरिति समासः पिबतां पानं कुर्वतां पाधातोः शतरि पाघ्रेति पि
बादेशः एतादृशानां जनानामानंदः निर्वाणपदवी निर्वाणस्य कैवल्यस्य पदवीं मार्गम् मुक्तिः
कैवल्यनिर्वाणेत्यमरः परिहसति उपहसति ६ इदानीं साक्षात्त्वत्संस्नानमकुर्वतामपि त्वेपि अन्य

संबंधित्वेन स्नावप्रवपतने तेषामप्युत्तमलोकप्राप्तौ साक्षात्स्नातीनां किं वक्तव्यमित्याह प्रभात इति
मो मातः प्रभाते उषसि प्रत्यूषोऽहर्मुखं कल्यमुषः प्रत्युषसी अपि प्रभातं चेत्यमरः स्नातीनामर्थी
त्त्व जले स्नानं कुर्वतीनां नृपतिरमणीनां राजसुंदरीणां ब्राह्मणादिस्त्रीणां दारिद्र्यबाहुल्यान्मृगमदेन
मिलतीति उक्तं नृपतिरमणीनामिति तासां तु संपत्तिबाहुल्यात्सुलभ इति भावः कुचतटीगतः कु
चानां तट्यः प्रांताः तासु गतः विद्यमानः तटशब्दाज्जातिलक्षणो ङीप् तटं त्रिषु इति कोशात् स्त्रियाम
पि तटशब्दः रात्रौ रतिसमये लापितः अत एव स्थित इत्यर्थः एतादृशः मृगमदः कस्तूरी मृगनाभिर्मृग
मदः कस्तूरी चेत्यमरः तव तोयैः अंभोभिः सह युक्त इति तृतीया अंभोऽर्णस्तोयपानीयमित्यमरः यावद्य

० प्रभाते स्नातीनां नृपतिरमणीनां कुचतटीगतो यावन्मातस्मिलति तव तोयैर्मृगमदः
० मृगास्तावद्वैमानिकशतसहस्रैः परिवृता विशंति स्वच्छंदं विमलवपुषो नंदनवनम् ७

स्मिन्नेव काले मिलति संबद्धो भवति तावत्तस्मिन्नेव काले मृगाः मृगयंति उदरपोषणाय तृणादिकमन्वेष
यंतीति मृगाः हरिणाः मृगे कुरंगवातायुहरिणाजिनयोनय इत्यमरः विमलवपुषः विमलं मलरहितं
वपुर्येषां ते एतादृशाः संतो नंदनवनं नंदयतीति नंदनम् नंद्यादित्वात् ल्युः तच्च तद्वनं च इंद्रोद्यानं नंदनव
नम् अस्योद्यानमित्यमरः स्वच्छंदं यथास्यात्तथा विशंति गच्छंतीत्यर्थः क्वचित्तु विमलमनस इति पाठः
कथंभूताः मृगाः वैमानिकशतसहस्रैः विमानैरंबरं तिगच्छंतीति वैमानिकाः देवाः चरतीति ठक् तेषां श
तानि शतानां सहस्राणि तैः परिवृताः वेष्टिताः ७ इदानीं स्मरणोच्चारणाभ्यां क्रमेण मनः शांति पापसंस्रो

तनाशनतत्त्वं गंगेतिपदं मरणसमये म
कुर्वित्युक्तु इत्यादि

स्मृतमिति भो भागीरथि तत गंगेति पदं सुवृत्तं मम जगन्नाथस्य प्राणप्रान्तः प्राणानामसूनाम् पुंसि भूम्न्य
सवः प्राणा इत्यमरः अन्तः समाप्तौ अन्तः शब्दोऽधिकरणप्रधानमव्ययं प्राणोत्क्रमणसमये इत्यर्थः वदन
कमलान्तः वदनमेव कमलमिति मयूरव्यंसकादित्वात्समासः वदनं कमलमिवेत्युपमितसमासो वा तस्यान्त
र्मध्ये विलसतु शोभतु खलु निश्चयेन प्राणोत्क्रमणसमये गंगा गंगेत्युच्चारणं भवतु कफवातपित्तैः कण्ठ
रोधनं मास्त्विति भावः तत् किं यत् गंगेति पदं सकृदप्येकवारमपि स्मृतं सत् चिन्तितं सत् स्वान्तं मनः शान्तं
इन्द्रियनिग्रहक्षमं देवलोभादिरहितं वा विरचयति करोति शान्तं सुखमुक्तं वा शान्तशब्दादर्शआद्यच् शर्म्म शा
तसुखानि चेत्यमरः रचप्रतियत्ने चुरादिः पुनस्तत् किम् यत्सकृदपि प्रगीतं सत् प्रकर्षेण गीतं सत् उच्चारि

स्मृतं सद्यः स्वान्तं विरचयति शान्तं सकृदपि प्रगीतं यत्पापं झटिति भवतापं च हरति
इदं तद्गंगेति श्रवणरमणीयं खलु पदं मम प्राणप्रान्ते वदनकमलान्तर्विलसतु ८

तं सत् पापं च पुनः भवतापं भवस्य संसारस्य तापः तं हरति नाशयति पुनः श्रवणरमणीयं श्रवणयोः रम
णीयं सुखजनकं कर्णशब्दग्रहौ श्रोत्रं श्रुतिस्त्री श्रवणं श्रवः इत्यमरः यद्वा श्रवणाय श्रवणकर्त्रे रमणीयं
सुंदरम् चतुर्थीति योगविभागात्समासः गंगाशब्दार्थस्तु गां पृथ्वीं स्वर्ल्लोकादागता गंगा गनाम्यघोरित्यौ
णादिको गन्प्रत्ययः तदुक्तं ब्रह्माण्डपुराणे तिस्रो नद्यो महापुण्या वेणा गोदा च जाह्नवी गां हरी शां त्रिकान्त
प्राप्ता गंगेतीह प्रकीर्त्तितेति हरेः पादाच्च सोमस्तत्काच्च गां प्राप्तेति तदर्थः यद्वा गम्यते सोपानभूतया यया
स्वर्गः सा गंगा तदुक्तमाचार्य्यैः स्वर्गसोपानसंगेति या केनापि निरुक्तो गमनाद्गंगेति सामान्यत एवोक्तमिति

इदानीं करटानामपि इंद्रोपानापेक्षयाप्यतितरां तव तीरं मम शमनाशने समर्थमस्त्विति प्रार्थ्यते यदिति
सो भागीरथि तव तव एतत्समीपवर्त्तितीरं नः अस्माकं शमनशमनधीरं शमनस्य यमस्य शमने तत्र धीरं समर्थं
पंडितं वा धीरो मनीषी ज्ञः प्राज्ञः संख्यावान् पंडितः कविरित्यमरः भवतु अस्तु ततः किम् यदंतः यस्य
तीरस्यांतः मध्ये खेलंतः क्रीडंतः काकाः करटाः काके तु करटारिष्टेत्यमरः बहुलतरसंतोषभरिताः
संतः अतिशयेन बहुलः बहुलतरः अतिशायने तरप् बहुलतरश्चासौ संतोषश्च तेन भरिताः पूर्णाः
एतादृशाः संतः नाकाधीश्वरनगरसाकांक्षमनसः नाकः स्वः स्वर्गोस्य स्वरव्ययं स्वर्गनाकत्रिदिव त्रिद

यदंतः खेलंतो बहुलतरसंतोषभरिता न काका नाकाधीश्वरनगरसाकांक्षमनसः
निवासाल्लोकानां जनिमरणशोकापहरणं तदेतत्तीरं शमनशमनधीरं भवतु नः ॥८॥

शालया इत्यमरः अधीश्वरः पतिः इंद्रः तस्य नगरं अमरावती तत्र साकांक्षं साभिलाषं मनो येषां ते ए
तादृशा न भवंतीति शेषः अमरावत्या अपि तीरे अधिकगुणसत्त्वादित्यर्थः तदेवाह कथंभूतं तीरम्
निवासाद्धेतोः विभाषा गुणे स्त्रियामिति हेतौ पंचमी लोकानां जननमरणशोकापहरणं जनिरुत्प
त्तिः जनिरुत्पत्तिरुद्भव इत्यमरः मरणं निधनं मृ मरणं निधनोऽस्त्रियामित्यमरः शोकः पुत्रक
लत्रादिवियोगजनितमनोविकृतिरूपः त्रयाणां द्वंद्वः एषामपहरणं नाशकम् अमरावत्यां तु क्षीणे
पुण्ये मृत्युलोकं विशंतीति पुनरपि मृत्युलोकप्राप्तिरूपानिष्टमप्यस्तीति भावः कदाचिद्विमानस्थेनें
द्रेण तीरे खेलतः काकान् दृष्ट्वा पुष्पाभिः क्रीडार्थं मद्वेन आगंतव्यमित्युक्ते अत्रैव वयं निवसामः न तव देवे

ननु सर्वोत्कृष्टं वेदाद्यगोचरं परं ब्रह्म विहाय स्वाभिमतफलावाप्तये मामेव किं स्तौषीति चेत्तत्राह यद्ब्रह्म
तत्त्वमेव नेतरविषय इत्याह नयदिति भो सुरतटिनि सुराणां देवानां तटिनी धुनी तत्संबोधनं तटिनी ह्रा
दिनी धुनीत्यमरः तद्ब्रह्ममाता विशिष्टत्वे निखिलजगत्कारणत्वेन प्रसिद्धं ब्रह्मत्वं सर्ववाक्यसावधा
रणमिति न्यायात्त्वमेवेत्यर्थः असीतिशेषः न विषयः त्वमितरविषयभूता नासीत्यर्थः तत्किम् यत्
ब्रह्म गलितभेदैः गलितः गतः भेदो येभ्यस्ते गलितभेदाः तैरद्वैतप्रतिपादकैः नेह नानास्ति किंचनेत्यादिब्र
ह्मलक्षणैः साक्षाद्वेदैरपि प्रत्यक्षश्रुतिभिरपि न अवसितं इयत्तया न निश्चितमित्यर्थः षोऽन्तकर्म्मणीति

न यत्साक्षाद्वेदैरपि गलितभेदैरवसितं न यस्मिन् जीवानां प्रसरति मनोवागवसरः

धातोर्द्यतिस्यतीतीत्वम् उपसर्गवशादुक्तार्थलाभः तदुक्तम् उपसर्गेण धात्वर्थो बलादन्यत्र नीयत इति
ननु नेह नानास्ति इत्यादिश्रुतिभिः इतराभावबोधनेपि स्वाभावाबोधनेन कथमद्वैतसिद्धिरिति चेन्न स्व
स्मिन्नपि स्वप्रवृत्त्या स्वाभावस्यापि बोधनात् अत एव ससजुषो रुः खरवसानयोर्विसर्जनीय इत्यादिनिर्दे
शः संगच्छते इति दिक् वेदानामप्यगोचरमित्युक्तत्वादिति भावः पू० यस्मिन्ब्रह्मणि जीवानां व्यासादिप्रा
णिनां मनोवागवसरः मनश्च वाक् च अनयोः समाहारः मनोवाक् द्वंद्वश्च प्राणीत्येकवद्भावः मनोवाचः अ
वसरः व्यापारः इति यावत् न प्रसरति न प्रसरणशीलो भवतीत्यर्थः यतो वाचो निवर्त्तंते अप्राप्य मनसा सहे
ति श्रुतेरिति भावः ननु मनोवागित्यत्र द्वंद्वश्च प्राणीति नियमान्नित्यसमाहारे द्वंद्वाच्चुदषहान्तादिति टचाभावः कथम्

तथा चोक्तप्रयोगासंगतिरिति चेन्न समासांतविधेरनित्यत्वात् अत्र प्रमाणं तु अश्ववादिगणे राजन्शब्दपाठः इति
दिक् मनःशब्दस्य प्राणपर्यायत्वाभावेन श्लोके वनेति वा पु० त० निराकारं निर्गतः आकारो यस्य तत् अशरीरमि
त्यर्थः अपाणिपादमित्यादिश्रुतेः पु० नित्यं निरंतरमेव नित्यम् अव्ययात्यप् उत्पत्त्यादिशून्यमित्यर्थः
न जायते म्रियते इत्यादिश्रुतेरित्यर्थः पु० निजमहिमनिर्वासिततमः निजमहिम्ना स्वमाहात्म्येन निर्वासि
तं नाशितं तमो येन तत् स्वप्रकाशमित्यर्थः यस्य भासा सर्वमिदं विभाति यदादित्यगतं तेजो जगद्भासयतेऽखि
लम् यच्चंद्रमसि यच्चाग्नौ तत्तेजो विद्धि मामकमित्यादिश्रुतिस्मृतिभ्यामित्यर्थः पु० विशुद्धं मायामलरहितम्
नारायणतीर्थसरस्वतीभिरपि गंगैवाद्वितीयं ब्रह्मेत्युक्तम् न नानेहास्तीति श्रुतिवचनजाते भगवती निरस्यैवाभा

निराकारं नित्यं निजमहिमनिर्वासिततमो विशुद्धं यत्तत्त्वं सुरतटिनि तत्त्वं न विषयः १०

सि स्वयमखिलभेदं सुरधुनि चिदात्मैकानित्या चितिसुखसदाविष्कृतिरसि त्वदीयं मोक्षार्थं श्रयति ज
नता जीवनपदमिति अत्र शिष्यबुद्धिवैशद्याय किंचिदुच्यते वेदानामब्रह्मप्रतिपादकमपौरुषेयं प्रमाणवाक्य
म् सच मंत्रब्राह्मणात्मकः तत्र मंत्रा नाम अनुष्ठानकारकभूतद्रव्यदेवताप्रकाशकाः ते च ऋग्यजुःसामभे
दात्त्रिधा पादबंधगायत्र्यादिछंदोविशिष्टा ऋचः अग्निमीलइत्यादयः गीतिविशिष्टाः ता एव सामानि
उभयविलक्षणानि यजूंषि ब्राह्मणमपि त्रिविधम् विधिरूपम् अनुवादरूपम् उभयविलक्षणं चेति मी
मांसाग्रंथेभ्योऽवधेयम् इह विस्तरभयान्न तन्यते इति दिक् १० इदानीं निखिललोकानां साधारणेनाऽ ८
त्यंतदुष्प्रापविष्णुपददा त्वं न केनापि तुलनीयेत्याह महे ति भो भागीरथि अखिलसाधारणतया अखि

लानां सर्वलोकानां साधारणेन तत्साधारणत्वं न तु न्यूनाधिक्यम् तथा विष्णोर्न्नारायणस्य विष्णुर्न्नारायणः
कृष्ण इत्यमरः पदं चरणं वैकुंठस्य स्थानं वा यद्वा विष्णोः पदं वस्तु विष्णुरूपवस्त्वित्यर्थः अस्मिन्पक्षे
राहोः शिर इतिवत् षष्ठी तथा च कोशः पदं व्यवसितत्राणस्थानलक्ष्मांघ्रिवस्तुष्विति ददानादत्रो न
लोकेति षष्ठीनिषेधात् पदमिति द्वितीया एतादृशत्वं इह लोके केन तुलनीया उपमेयासीति नः अस्मान्
कथय वद तादृशास्मकस्याप्यभावान्न केनाप्युपमेयासीति भावः यद्वा केन तुलया तुलनीयासि अ
पितु नेत्यर्थः तुलयापि तादृशसामर्थ्याभावादिति भावः तुल निष्कर्षे इति धातोरनीयर् विष्णुरूपं वस्त्वि

महादानैर्ध्यानैर्बहुविधवितानैरपि च यन्न लभ्यं घोराभिः सुविमलतपोराशिभिरपि अचिं
त्यं तद्विष्णोः पदमखिलसाधारणतया ददाना केनासि त्वमिह तुलनीया कथय नः ११

ति पक्षे सारूप्यमुक्तिः प्रतीयते तदुक्तं श्रीमच्छंकराचार्यैः त्वन्मध्याद्भृगुलांछनो गरुडगः पीतांबरो नि
र्गतः नारायणं वा शिवं वा इति वेति ततः किम् यद्विष्णुपदं महादानैः गजाश्वरथादिकातुलादिरूपैः ध्यानैः
चित्तैकाग्रतया चिंतनैः अपि च बहुविधवितानैरपि च बहुविधाः अनेकप्रकारा ये वितानाः क्रतवः क्रतु
विस्तारयोरस्त्री वितानं त्रिषु तुच्छके इत्यमरः बहुविधा ये वितानाः उल्लोचास्तैः अस्त्री वितानमुल्लोच इत्य
मरः घोराभिः भयंकराभिः परमकष्टसाध्याभिर्वा सुविमलतपोराशिभिरपि सुविमलानि निर्म्मलानि न तु
मारणोच्चाटनवशीकरणजनकानि तादृशानि यानि तपांसि तेषां राशयः समूहाः तैरपि न लभ्यं न प्राप्यं अ
र्हार्थे लभ धातोः पोरदुपधादिति यत् पुनस्तत् किम् अचिंत्यं चिंतानर्हं वागगोचरमिति भावः ११

इदानीं दर्शनमात्रेण नृणां संसारभयहंत्रीं त्वां शिवः पार्वत्यानुरोधत्यागपूर्वकं निरंतरं शिरसि बिभर्त्ती
त्याह नृणामिति सो भागीरथि ते तव मूर्त्तेः तनोः महिमानं परमदुर्घटकार्य्यकर्तृत्वरूपं माहात्म्यं इह
लोके कः निगदतु वदतु अपि तु न कोपीत्यर्थः माहात्म्यबाहुल्येन कस्यापि वाणीप्रसराभावादिति भावः
कथंभूतायाः मूर्त्तेः ईक्षामात्रादपि ईक्षैव ईक्षामात्रमिति मयूरव्यंसकादित्वात्समासः मात्रं कार्त्स्न्ये
ऽवधारणे इति कोशादवधारणे मात्रशब्दार्थः तस्मादपि नृणाम् नृ चेत्यस्य वैकल्पिकत्वाद्दीर्घाभावः

नृणामीक्षामात्रादपि परिहरंत्या भवभयं शिवायास्ते मूर्त्तेः क इह महिमानं निगदतु

भवभयं भवात्संसाराद्भयं हरंत्याः तदुक्तम् गंगे त्वद्दर्शनान्मुक्तिर्न जाने स्नानजं फलमिति पुनः क
थंभूतायाः शिवायाः शिवं पातीति शिवा तत्करोतीति णिजंतात्पचाद्यच् टाप् तस्याः यद्वा शिवं क
ल्याणं अस्तीत्यस्याः सा तस्याः यद्वा शिवो महादेवो भर्तृत्वेन अस्त्यस्या इति शिवो मोक्षोऽस्त्य
स्या इति पक्षचतुष्टयेऽपि अर्शआद्यच् शिवो मोक्षे महादेवे सुखे क्षेमे जले शिवमिति शाश्वतः
श्रीकंठः कपर्द्दी उग्रः कपर्द्दी श्रीकंठ इत्यमरः अमर्षम्लानायाः अमर्षेण कोपेन कोपक्रोधामर्ष
रोष इत्यमरः म्लाना ग्लाना तस्याः एतादृशाः गिरिभुवः गिरेर्हिमाचलात् भवतीति गिरिभूः पार्वती

क्षिप् तस्याः परमुत्कृष्टं अनुरोधं अनुसरणं विहाय त्यक्त्वा यां गंगां शिरसि निपतंतं निरंतरं यथा
स्यात्तथा धारयति बिभर्ति स्वार्थे णिच् सपत्नीभूतगंगायाः मस्तकधारणेन जातकोपायाः अ
पि पार्वत्याः सांत्वनादिकं विहाय अधिकगुणवतीं त्वामेव शिरसि बिभर्तीति भावः लोकेऽ
तिगुणवतो हि एकस्य मस्तकधारणं प्रसिद्धमेव १२ इदानीमुन्मत्तादिभिरपि विनिंद्यानि परि
हार्याणि अवाच्यानि यानि पापानि तन्नाशित्वमेव त्वाह विनिंद्यानीति यो गंगे उन्मत्तै

अमर्षम्लानायाः परममनुरोधं गिरिभुवो विहाय श्रीकंठः शिरसि नियतं धारयति याम्॥
विनिंद्यान्युन्मत्तैरपि च परिहार्याणि पतितैरवाच्यानि व्रात्यैः सपुलकमपास्यानि पिशुनैः

रविचारकारिभिः विशेषेण निंद्यानि निंदितुं योग्यानि अपि च पतितैः प्रायश्चित्तादिभिः परिहार्या
णि त्याज्यानि व्रात्यैः गर्भाधानादिसंस्कारहीनैः व्रात्यः संस्कारहीनः स्यादित्यमरः [illegible]
[illegible] अवाच्यानि वक्तुमयोग्यानि पिशुनैः कर्णेजपैः कर्णेजपः सूचकः स्यात् पिशुनो दुर्ज
नः खल इत्यमरः सपुलकं सरोमांचं यथा स्यात्तथा अपास्यानि त्याज्यानि एतादृशानि कियंती कियप
रिमाणमेषां ते कियंतः तेषाम् किमः संख्यापरिमाणे डतिच वतुप् किमिदंभ्यां वो घः बहूनामित्यर्थः

लोकानां एनांसि यंत्यघोऽभिन्नानि यंति गच्छंति प्रायश्चित्तादिना वा तानि एनांसि कलुषाणि इण
आगसीत्यसुण कलुषं वृजिनैनोघमित्यमरः हरंती नाशयंती एकासती कदापि कस्मिन्नपि काले ऽश्रांता
अखिन्ना एतादृशी त्वं जगति विश्वस्मिन् विजयसे सर्वोत्कर्षेण वर्तसे लोके कश्चन कदाचित् एवं कार्य्यं
यदि करोति तदा श्रांतो भवति बहुभिर्वा एकं महत् कार्य्यं कृतं चेत् सर्वे श्रांता भवंति त्वं तु असहाया अद्वितीया
सर्वेषां पापानि निरंतरं हरंत्यपि न श्रांतेति ममापि पापं दूरीकरिष्यस्येवेति भावः १३ इदानीं तव गुणानामेवा
यं दोषः यत् पृथिवीतले शोकनाशाय स्वर्लोकात् पतंत्या तव निर्लोभो पि शिवः कपर्दस्यापनमिषेण प्रति

हरंती लोकानामनवरतमेनांसि कियतां कदाप्यश्रांता त्वं जगति पुनरेका विजयसे १३ स्खले
ती स्वर्लोकादवनितलशोकापहृतये जटाजूटग्रंथौ यदसि विनिबद्धा पुरभिदा अये नि
र्लोभानामपि मनसि लोभं जनयतां गुणानामेवायं तव जननि दोषः परिणतः १४

ग्रहं चकारेत्याह स्खलंतीति भो भागीरथि अवनितलशोकापहृतये अवन्याः पृथिव्याः तलं स्वरूपं अ
धः स्वरूपयोः स्त्री तलमित्यमरः तत्र यः शोकः तस्यापहृतिर्नाशः तस्यै अपहृतिकर्तुमित्यर्थः स्वर्लोका
त् स्खलंती पतंती त्वं पुरभिदा शिवेन जटाजूटग्रंथौ जटाजूटस्य कपर्दस्य ग्रंथिस्तत्र यत् विनिबद्धा विशेषेण ९
निरंतरं बद्धासि उपसर्गद्वयं कदापि अन्यत्र गमनाभावं बोधयति अये जननि निर्लोभानामपि निर्गतः
लोभो येषां तेषामपि मनसि चित्ते लोभं इच्छां जनयतां कुर्वतां तव गुणानामेव दयादाक्षिण्यादीनामेवायं दोषः
परिणतः प्रसृतः निर्लोभतया कदाप्यप्रतिग्रहकर्ता शिवः तव गुणलोभवशेनैव अपूर्वप्रतिग्रहं चकारेति भावः १४

ते निपतंतः तान् एतादृशान् नरान् मनुष्यान् त्रातुं त्वं वरमं उत्कृष्टं भेषजं औषधमसि भेषजौषधभै
षज्यानीत्यमरः एवं च सर्वं भेषजं त्वं सर्वांतर्गतस्य मम अपि भेषजं भविष्यस्येवेति भावः १५ इदानीं क
पिलमुनिनिर्दग्धाः त्वत्संबंधवशात् स्वर्गे दिव्यदेहधारिणः सगरजाः सगरपुत्राः अद्यापि तव महिमान
महो धन्या जाह्नवी निधनं गता अपि वपुः त्वत्संगवशात् ईदृशा जाता इत्याकारकं गायंतीत्याह स्वभावेति
भो मातः स्वभावस्वच्छानां स्वभावेन निसर्गेण न तु कृत्रिमेण स्वरूपं च स्वभावश्च निसर्ग इत्यमरः स्वच्छा
नां निर्मलानां सहजमनायासेन मणिकाचसंक्षेपेण शिशिराणां शीतलानाम् उक्तं च कालिदासेन शै
त्यं हि यत् सा प्रकृतिर्जलस्येति एतादृशीनां ते अपां वारीणाम् आपः स्त्री भूम्नि वार्वारीत्यमरः अपारः अ

स्वभावस्वच्छानां सहजशिशिराणामयमपामपारस्ते मातर्जयति महिमा कोऽपि जगति
मुदा यं गायंति द्युतलमनवद्यद्युतिभृतः समासाद्याद्यापि स्फुटपुलकसांद्राः सगरजाः १६

मर्य्यादः अयं कोपि विलक्षणः महिमा माहात्म्यं जगति जयति सर्वोत्कर्षेण वर्तते सगरजाः सगरराजपुत्राः
अनवद्यद्युतिभृतः संतः न अवद्या गर्ह्या अनवद्या स्तुत्या अवद्यपण्यवर्येति सूत्रेण गर्ह्यायां अवद्येति निपातितम्
तादृशी चासौ द्युतिश्च तां बिभ्रतीति ते एतादृशाः संतः अत एव स्फुटपुलकसांद्राः संतः स्फुटाः प्रकटाः ये पुलकाः रो
मांचाः तैः सांद्राः निबिडाः संतः महिमानं अद्यापि मुदा प्रीत्या गायंति वदंतीत्यर्थः किं कृत्वा द्युतलं दिवस्तले
दिव् उ दिव्युत् द्योदिवौ द्वे स्त्रियामित्यमरः समासाद्य अधिष्ठित्य सगरेण हि अश्वमेधकरणाय अश्वो वि
निर्मुक्तः तत्संरक्षणाय स्वपुत्राः नियुक्ताः स च अश्वः इन्द्रेण चौर्येण पाताले नीतः सगरपुत्रा अपि तदान
यनाय तत्र गताः ते सर्वे कपिलेन निर्दग्धाः पश्चात् भगीरथेन स्वर्गात् गंगामानीय जीविता इति स्पष्टं रामायणादौ

इदानीं सर्वेषां रक्षणक्षमं परमौषधं त्वमसीत्याह जडानिति भोः श्रीव इह कलौ जडान् अज्ञान् क्रिया-
सु मंदानित्यर्थः जडोऽज्ञ इत्यमरः अंधान् चक्षुरिंद्रियहीनान् पंगून् पादगतिहीनान् प्रकृतिबधिरान्
प्रकृत्या स्वभावेन बधिरान् श्रोत्रेंद्रियहीनान् शास्त्रश्रवणासमर्थानित्यर्थः उक्तिविकलान् उक्तिभि
र्वचनैर्विकलाः हीनाः तान् पूर्वसदृशेति समासः व्याहार उक्तिर्लपितं भाषितं वचनं वच इत्यमरः वच
धातोः क्तिनि वचिस्वपीति संप्रसारणम् ग्रहग्रस्तान् ग्रहैरादित्यादिनवग्रहैर्ग्रस्ताः कवलिताः कृतपी
डा इति यावत् तदुक्तं ज्योतिःशास्त्रे स्वर्क्षोच्चे द्युबलास्त्रिखारिशुभगाः सप्ताष्टगा व्यङ्गाः पुनश्च्यापुत्राणु

जडानंधान्पंगून्प्रकृतिबधिरानुक्तिविकलान् ग्रहग्रस्तानस्ताखिलदुरितनिस्तार
त२ सरणीन् निलिंपैर्निर्मुक्तानपि च निरयांतर्निपततो नरानेवत्रातुं त्वमिह परमं भेषजमसि १५

अथ धर्मिमृत्युभुक कविः स्वाक्ता त्रिकोणगुरुः सोम्यो व्ययसमेखिला भवगताः शुक्लेन वेष्टद्विगश्चत्रोयो
निजभाग्यु मंनवहते अष्टिषु प्रोषं न सदिति अस्ताखिलदुरितनिस्तारसरणीन् अखिलानि तानि दुरि
तानि च पापानि तेषां निस्तारणं नाशनं तस्य सरण्यः प्रायश्चित्ताद्याचरणमार्गाः अस्ता विद्यमाना
अखिलदुरितनिस्तारसरणिर्येषां ते तान् पापबाहुल्येन अविद्यमानप्रायश्चित्तादीनित्यर्थः नि
लिंपैर्देवैः अनुपसर्गाल्लिंपेति सूत्रस्थेन नौ लिंपः संज्ञायामिति वार्त्तिकेन शः मुक्तान् स्वहस्तेन
परित्राणाभावात् अपि च निरयांतः निरयस्य नरकस्य अंतः मध्ये स्यान्नारकस्तु नारको निर

इदानीं स्वल्पपापिनां दोषापनुत्तये त्रिजगति गोदावर्य्यादितीर्थनिवहं नितीर्थानि सन्ति अतीतप्रायश्चित्तानां तु
दोषहरणे त्वत्सदृशीत्वमेव समर्थेत्याह कृतेति भोजननि कृतहृद्वैनस्कान् कृतानि हृद्गतानि स्वल्पानि पलां-
डुभक्षणादीनि एनांसि पापानि येषां ते तान् दोषाद्विभावेति कृष्व अथ पापाचरणानन्तरं झटिति शीघ्रं संतप्तम-
नसः संतप्तं पश्चात्तापयुक्तं मनो येषां ते तान् एतादृशान् नरान् समुद्धर्त्तुं आचरितपापात् दूरीकर्त्तुं त्रिभुव-
नतले त्रयाणां भुवनानां समाहारस्त्रिभुवनम् तद्धितार्थेति समाहारे द्विगुः पात्राद्यन्तत्वात् स्त्रीत्वाभावः तस्य त-
लं तत्र तीर्थनिवहाः तीर्थानां गोदावर्य्यादितीर्थानां निवहाः समूहाः सन्ति वर्त्तन्ते भोजननि प्रायश्चित्तप्रसरणा-
पथातीतचरितान् प्रायश्चित्तस्य पापनाशनसमर्थधर्म्मविशेषस्य प्रसरणमाचरणं तस्य पंथा मार्गः वाटः

कृतहृद्वैनस्कान् यत् झटिति संतप्तमनसः समुद्धर्त्तुं सन्ति त्रिभुवनतले तीर्थनिवहाः अपि प्राय-
श्चित्तप्रसरणापथातीतचरितान् नरान् दूरीकर्त्तुं त्वमिव जननि त्वं विजयसे १७

पंथाश्च मार्गश्चेति त्रिकांडमंडनः ऋक्पूरब्धूरिति समासांतो अप्रत्ययः प्रायश्चित्तप्रसरणापथान् अतीतं
अत्यंतं गतं चरितं येषां ते तान् बहुकालं बुद्धिपूर्वकं महत्पापाचरणेन अविद्यमानप्रायश्चित्तानपी-
त्यर्थः उक्तं च भुजबलाचार्य्यैः सुकृतिन ईषत्पापे प्रायश्चित्तं रघूत्तम प्रोक्तम् अपपातिमानुदीक्ष्य प्राय-
स्तदपीह गौरि वृथा बभूवुरिति एतादृशानपि नरान् दूरीकर्त्तुं आचरितपापादुद्धर्त्तुं त्वमिव त्वत्सदृशीत्वमेव वि-
जयसे अत्रोपमानोपमेयत्वं गंगाया एव तत्फलेन तु अन्या त्वत्सदृशी नास्तीति अत एवात्रानन्वयालंकारः
तदुक्तम् उपमानोपमेयत्वं यदेकस्यैव वस्तुनः इंदुरिंदुरिव श्रीमानित्यादौ तदनन्वयः इति प्रायश्चित्तप्राय-

र्म्मीमाचष्टे प्रायश्चित्तमशुद्धस्यापं पापक्षयार्थं नैमित्तिकं कर्म्मविशेषेष्टम् इत्याहुः संप्रदायविदो नि
बंधकारादयः केऽगस्त्याङ्गिरसादयः स्मृतिः प्रायो नाम तपः प्रोक्तं चित्तं निश्चय उच्यते तपो निश्चय
संयुक्तं प्रायश्चित्तं तदुच्यते अस्यार्थः अनुष्ठितेन चान्द्रायणादिकादिना अवश्यं पापं निवर्त्तत इति
विश्वासो निश्चयः तेन संयुक्तं व्रतानुष्ठानलक्षणं तपः प्रायश्चित्तमित्यलं विस्तरेण १७ इदानीम
नेकगुणविशिष्टत्वेन पापहरणक्षमं तव वपुर्म्मम पापं नाशयतु इति प्रार्थ्यते निधानमिति मो
जननि धर्म्माणां वेदेन प्रयोजनमुद्दिश्य विधीयमानार्थानाम तदुक्तं जैमिनिना चोदनालक्ष
णोऽर्थो धर्म्मस्तेषां निधानं स्थानम निधीयते स्थाप्यते यस्मिन्निति निधाधातोः करणाधिकरण

निधानं धर्म्माणां किमपि च विधानं नवमुदां प्रधानं तीर्थानाममलपरिधानं त्रिजगतः
समाधानं बुद्धेरथखलु तिरोधानमधियां श्रियामाधानं नः परिहरतु तापं तव वपुः १८

योश्चेति ल्युट् चपुनः नवमुदं नवाश्च ता मुदश्च तासां नूतनहर्षाणां किमपि विधानं जनकं गंगादर्श
नेन विलक्षणो हर्षो जायते इत्यनुभवसिद्धम कर्त्तृकर्म्मणोरिति कर्म्मणि षष्ठी उभयत्र चपुनः तीर्था
नां प्रधानम चपुनः त्रिजगतः त्रयाणां जगतां समाहारः त्रिजगत् तस्य तद्धितार्थेति समाहारे द्विगुः
अमलपरिधानं अमलं निर्म्मलं च तत् परिधानं चामलपरिधानं अधोंऽशुकम अंतरीयोपसंव्यानप
रिधानान्यधोंऽशुक इत्यमरः यथा लोके कस्यचिद्वसनहीनस्य न शोभा तथा एतद्विना त्रिजगति इत्याकूतम्

च पुनः बुद्धिर्मनीषा यस्याः बुद्धिर्मनीषा धिषणा धीः प्रज्ञा शेमुषी मतिरित्यमरः समाधानं नानादु
ष्कल्पनानाशकमित्यर्थः अयानेंतरं अधिपं निर्विघ्नं तिरोधानं अपिधानम् तेषामदर्शनमि
तिभावः अपिधानतिरोधानपिधानाच्छादनानि चेत्यमरः अयश्रियं लक्ष्म्यामोधानं स्यापकं
मोक्षादिलक्ष्मीसंपादकमित्यर्थः एतादृशगुणविशिष्टं तव वपुः शरीरम् गात्रं वपुः संहननं शरीरमि
त्यमरः नः अस्माकं तापं परिहरतु १८ इदानीं कामसिक्ततया भक्तत्वविद्योगो जातः अयं ममैवापराध
इत्याह पुर इति भोमातः मातृत्वेन अवश्यमपराधः सोढव्य इत्याकूतम् अयं ममैव एवो निश्चयार्थः

पुरोधावंधावं द्रविणमदिराघूर्णितदृशां महीपानां नानातरुणतरखेदस्य नियतम् ममै
वायं मंतुः स्वहितशतहंतुर्जडधियो वियोगस्ते मातर्यदिह करुणातः क्षणमपि १९

मंतुः अपराधः अस्तीति शेषः कोसावित्याकांक्षायामाह इहलोके तव वियोगः स्नानाद्यसंबंधः यत अ
भूत् अतः कारणात् क्षणमपि क्षणमात्रमपि करुणादयालुतामपि कर्तव्येति शेषः कारुण्यं करु
णा घृणेत्यमरः अपराधभवने मूलमाह कथंभूतस्य मम द्रविणमदिराघूर्णितदृशां द्रविणमेव मदिरा
उन्मादकारित्वात् यद्वा द्रविणं च मदिरा च ताभ्यां घूर्णिते घूर्णनयुक्ते भ्रमिते इत्यर्थः तादृश्यौ दृशौ येषां ते
दृक् दृष्टी चेत्यमरः नाना अनेकेषाम् अव्ययत्वात् षष्ठ्या लुक् एतादृशानां महीपानां महीं पांतीति ते महीपाः

च पुनः बुद्धेर्मनीषायाः बुद्धिर्मनीषा धिषणा धीः प्रज्ञा शेमुषी मतिरित्यमरः समाधानं नानाद्
विकल्पनानाशकमित्यर्थः अपानेतरं अधिपां निबुध्यीनां तिरोधानं अपिधानम् तेषामदर्शपमि
तिभावः अपिधानतिरोधानपिधानाच्छादनानि चेत्यमरः अपवर्गिपां लक्ष्म्याम् ओधानं स्थापकं
मोक्षादिलक्ष्मीसंपादकमित्यर्थः एतादृशगुणविशिष्टं तव वपुः शरीरम् गात्रं वपुः संहननं शरीरमि
त्यमरः नः अस्माकं तापं परिहरतु १८ इदानीं कार्व्यीसकृतेषा पक्तव वियोगो जातः अयं ममैवापराध
इत्याह पुर इति भो मातः मातृत्वेन अवश्यमपराधः सोढव्य इत्याकूतम् अयं ममैव एवो निश्चयार्थः

वी५

पुरो धावं धावं द्रविणमदिराघूर्णितदृशां महीपानां नानातरुणतरखेदस्य निपतम् ममै
वायं मंतुः स्वहितशतहंतुर्जडधियो वियोगस्ते मातर्यदिह करुणातः क्षणमपि १९

मंतुः अपराधः अस्तीति शेषः कोसावित्याकांक्षायामाह इहलोके तव वियोगः स्नानाद्यसंबंधः एतत्र
भूतः अतः कारणात् क्षणमपि क्षणमात्रमपि करुणादयालवमपि कर्त्तव्येति शेषः कारुण्यं करु
णा घृणेत्यमरः अपराधभवने मूलमाह कथंभूतस्य मम द्रविणमदिराघूर्णितदृशां द्रविणमेव मदिरा
उन्मादकारित्वात् यद्वा द्रविणं च मदिरा च ताभ्यां घूर्णिते घूर्णनयुक्ते भ्रमिते इत्यर्थः तादृशे दृशो येषां ते
दृक् दृष्टी चेत्यमरः नाना अनेकेषाम् अव्ययत्वात् षष्ठ्या लुक् एतादृशानां महीपानां महीं पांतीति ते महीपाः

रजानः तेषां अग्रे निपतं निपतमेव धावं धावं धावित्वा धावित्वा धावुगतिशुद्ध्योरिति धातोराभीक्ष्ण्ये णमु
मुलच्चेति णमुल् सिद्धं त्वं तरुणतरखेदस्य अतिशयेन तरुणः तरुणतरः तादृशः खेदः श्रमो यस्य तस्य
वत्स नानातरुणतरखेदस्येत्येकं पदम् नाना अनेकविधः तरुणतरः खेदो यस्य पुनः कथंभूतस्य
स्वहितशतहेतुः स्वस्य हितानि पथ्यानि तेषां शतं तस्य हेतुर्नाशकः तस्य अत एव पुनः कथंभूतस्य ज
ऽधियः जडाधीर्यस्य तस्य १८ पूर्वं दयाविधेयेत्युक्तं इदानीं किं विषयिणी दयेत्याकांक्षायां तव जलं
मम पुनः भवनमेव दूरीकरोत्विति प्रार्थयते मरुदिति भो मातः तेतव जलं मम जगन्नाथस्य जननजालं
जननस्य जन्मनः जनुर्जननजन्मानीत्यमरः तस्य जालं समूहः तत् जालं समूह आनाय इत्यमरः

मरुल्लीलालोलल्लहरिलुलिताम्भोजपटलीस्खलत्पांसुव्रातच्छुरणविसरत्कौङ्कुमरुचि

जरयतु नाशयतु जृष् वयोहानौ स्वार्थे णिज् ततः जनीजॄष् इति मित्वे मितां ह्रस्व इत्युपधाह्रस्वः कथं
भूतं जलं मरुल्लीलालोलल्लहरिलुलिताम्भोजपटलीस्खलत्पांसुव्रातच्छुरणविसरत्कौङ्कुमरुचि
मरुतः वायोः लीलाविलासः तेन लोलत्यश्चञ्चला याल्लहर्यः वीचयः ताभिः लुलितानि लोलानि
यानि अम्भोजानि कमलानि तेषां पटली समूहः तस्याः स्खलंतः पतंतो ये पांसवः रजांसि तेषां व्रातः
समूहः तस्य छुरणं अंगलेपः तेन विसरंती प्रसरणशीला तादृशी कौंकुमरुचिर्दीप्तिर्यस्य तत् कमलर
जःपतनेनात्यंतमारक्तमिति भावः पुनः कीदृशम् सुरस्त्रीवक्षोजक्षरदगरुजंबालजटिलं सुराणां
इन्द्रादिदेवानां स्त्रियः इन्द्राण्यादयः तासां वक्षोजाः स्तनाः तेभ्यः क्षरन् पतन् यः अगरुजंबालः कृष्णचंदनपंकः

वंशाकागरुरजेहैत्यमरः निषद्वरस्तु जंबालः पंकोस्त्रीत्यमरः तेन जटिलेसजटं जटाशब्दानुवादिला

दिलश्च पुनः कथंभूतम् जंबाले जंबालः पंकः अस्ति यस्मिन् तत् यद्वा जंबालः शैवालं अस्ति यस्मिन्

यद्वा जंबालाः मदनद्रुमाः धत्तूर वृक्षा इत्यर्थः ते संत्यस्मिन् तत् तथा च कोशः जंबालः शैवले पंके

जंगले मदनद्रुम इति वक्तव्ये पि जंबालशब्दान्मत्वर्थीयो ऽर्शआद्यच् महल्लीलालोललल्लहरीत्यत्र

संति ताः तां तोलंति तिलः कौकुमरुच्योः समासं कृत्वा पश्चाद्विसर्गलोपे नस मासे पुंवद्भावः तालव्या

अपि दंत्याश्च शंबभूकरपांसवः इति द्विरूपकोशात्तालव्योपि पांसुशब्दः २० इदानीमुत्पत्तिस्थान

निवासस्थानव्यापारसौष्ठवेन जगदपेक्षया तवोत्कर्षो वर्त्तत इत्याह समुत्पत्तिरिति भोजननि

मुरस्त्रीवक्षोजक्षरदगरुजंबालजटिलं जलं ते जंबालं मम जननजालं जरयतु २०

समुत्पत्तिः पद्मारमणपदपद्मामलनखान्निवासः कंदर्पप्रतिभटजटाजूटभवने

जगतः विश्वस्मात्तवोत्कर्षः आधिक्यम् कस्माद्धेतोर्न जागर्त्तु नास्त्याम् अपितु सर्वस्माद्धेतोरुत्कर्षो वि

र्त्तत इत्यर्थः उत्कर्षप्रतिपादकहेतूनाह समुत्पत्तिरिति तव समुत्पत्तिः उद्भवः पद्मारमणपदपद्मामल

नखात् पद्मायाः लक्ष्म्याः लक्ष्मीः पद्मालयापद्मेत्यमरः रमणः पतिः विष्णुः तस्य पद [illegible] चरण

कमले तस्यामलनखः तस्माद्भवति जनिकर्त्तुरित्यपादानत्वम् तव निवासे स्थितिः कंदर्पप्रतिभट

जटाजूटभवने कंदर्पस्यानंगस्य कंदर्पो दर्पकोऽनंग इत्यमरः प्रतिभटः प्रतिपक्षी शिवः तस्य जटाजूटैः

कंदर्पः स्मर तस्य भवनं गृहं तत्र वर्त्तते इति भावः

सम्यगुत्पत्तिः ४

अथानंतरं तवापं व्यासंगः उद्योगः हतपतितनिस्तारणविधौ हताः शत्रुभिः शस्त्रादिना मारिताः प्र
पतिताश्चित्तिनः तेषां निस्तारणं उद्धारः तस्य विधिः करणं तत्र वर्त्तत इति शेषः विधिर्विधाने दैवे चेत्यमरः २१
इदानीं हरशिरसि निवसंत्याः विष्णुपदोद्भूतायास्तवोपमेया कापि नदी नास्तीत्याह नगेभ्य इति भोजन
नि कविभिः पंडितैः संख्यावान्पंडितः कविरित्यमरः तव तुलालेशः तुलायाः उपमायाः लेशः लवः
लवलेशकणाणव इत्यमरः यस्यां दीयेत तादृशी कावर्त्तते अपि तु न कापीत्यर्थः ननु कस्मादेवं ब्रूषे
वर्त्तत इति चेत्तत्राह नगेभ्य इति नगेभ्यः पर्वतेभ्यः नगो शाखिनि चान्यत्र स्यामिति याज्ञिक प्रतिभान्न

अथायं व्यासंगो हतपतितनिस्तारणविधौ न कस्मादुत्कर्षस्तव जननि जागर्त्ति जगति २१
नगेभ्यो यान्तीनां कथय तटिनीनां कतमया पुराणां संहर्तुः सुरधुनि कपर्दोऽधिरुरुहे
कया वा श्रीभर्तुः पदकमलमक्षालि सलिलैस्तुलालेशो यस्यां तव जननि दीयेत कविभिः २२

श्रो नलोपाभावः यान्तीनां आगच्छन्तीनां मध्ये यतश्च निर्धारणमिति षष्ठी कतमया तटिन्या पुराणां न
गराणां संहर्तुर्हरस्य शिवस्य कपर्दः जटाजूटः अधिरुरुहे अध्यारूढः नगेभ्यो यान्तीनां तटिनीनां
मध्ये कया वा तटिन्या श्रीभर्तुर्विष्णोः पदकमलं चरणपंकजं सलिलैः अक्षालि धौतमिति लकयप
अपि तु अस्मान् प्रति वद एवं च तत्र कापि कारणाभावात् कोप्युपमेया नेति भावः इदमेव मनसि निधा
य त्वामहं शरणं गत इत्याकूतम् अक्षालीत्यत्र चिणभावकर्मणोरिति कर्मणि चिण् श्रापे पूर्वार्द्धे

इदानीमेवं जननि मनोरथदायिनित्वेपि सत्यं ब्रह्मादीनां प्रयोजनमेव नास्तीत्याह विधत्तामिति भोज
ननि जनयति विश्वं उत्पादयति इति जननी विश्वमाता तत्संबोधनम् जगति विश्वस्मिन कामानां
मनोरथानाम् कर्म्मणि षष्ठी सवित्री उत्पादयित्री यदि जननी विश्वमाता त्वं जागर्त्ति अस्ति तर्हि वि
धिः विदधाति विश्वमिति विधिः ब्रह्मा विधात्रो वेधश्चेति वेधादेशोः स्विप्रत्ययश्च निरवधिसमाधिं
निर्गतः अवधिर्सीमादिरूपा मर्यादा यस्य तादृशोयः समाधिः चित्तवृत्तिनिरोधः तं निःशंकं निर्ग
ताशंका यस्मिन् कर्म्मणि यथा भवति तथा मयि निर्व्यापारे जगदुत्पत्तिः कथं भविष्यतीति शंकारहि

विधत्तां निःशंकं निरवधिसमाधिं विधिरहो सुखं शेषे शेतां हरिरविरतं नृत्यतु हरः कृते
प्राणप्रेश्वैस्तैरलमथ तपोदानयजनैः सवित्री कामानां यदि जगति जागर्त्ति भवती २३

तमित्यर्थः विधत्तां करोतु हरिः हरति सर्वेषां दुःखमिति हरिः अच इरित्योणादिको इः शेषे सुखं यथा
स्यात्तथा शेताम् निद्रां करोतु सुखमित्यनेन निद्राभंगजनकः जगद्रक्षणरूपो व्याधिर्म्मास्त्विति सूचि
तम् हरः हरति विश्वमिति हरः पचाद्यच् शिवः अविरतं निरंतरं यथा स्यात्तथा नृत्यतु नृत्यं करोतु
अविरतमित्यनेन मध्ये कार्य्यांतर चिंतया नृत्यविरामो मास्त्विति सूचितम् प्राणप्रेश्वैः कृतं स्व
हस्तेन सृष्टिकारणभावात्तानि व्यर्थानीति भावः अथानंतरं तपोदानयजनैः तपांसि कृच्छ्रचांद्राय
णादीनि दानानि गजाश्वादीनि यजनानि देवपूजायागादीनि तैरलम् तैः साध्यं नास्तीति भावः

इदानीं अनाथ इत्यादिविशेषणमुक्तोऽहं स्नेहार्द्रामित्यादि विशेषणमुक्तां त्वां प्राप्तोस्मि अतस्त्वं स्वमह
त्वयोग्यं कुर्वित्याह अनाथ इति ॥ भोगंगे अयमहं शिशुः प्रतिदिनेदिने कृशो भवतीति शिशुः
शावकः शः किंत्सेन्दवेत्यादिसूत्रेण साधुः पृथुकः शावकः शिशुरित्यमरः मातरं जननीं त्वां प्राप्तो
स्मि इह विषये त्वं समुचितं सम्यगुचितं योग्यं विदध्याः कुरु शरणागतबालं मां मातृत्वान्मा त्यजे
तिभावः कीदृशोऽहं कीदृशीं त्वाम् अनाथः दीनः स्वाम्यंतराभाववानित्यर्थः स्नेहार्द्रा स्नेहेन प्री
त्या आर्द्रा क्लिन्ना ताम् आर्द्रसांद्रक्लिन्नमित्यमरः पुनः कीदृशोऽहं कीदृशीं त्वां विगलितगतिः विग
लिता नष्टा गतिः गमनं यस्य सः पक्षे विगलिता पापबाहुल्येन नष्टा गतिः पुण्यलोके गतिः गम

अनाथः स्नेहार्द्रां विगलितगतिः पुण्यगतिदां पतन् विश्वोद्धर्त्रीं गदविगलितः सिद्धभिषजम्
सुधासिंधुं तृष्णाकुलितहृदयो मातरमयं शिशुः संप्राप्तस्त्वामहमिह विदध्याः समुचितम् ॥२४॥

नं यस्य सः पुण्यगतिदां पुण्येषु गतिः तां ददातीति सा ताम् पक्षे पुण्येषु पुण्यलोकेषु गतिदाम् पुनः पतन्
पतितः विश्वोद्धर्त्रीं उद्धारकर्त्रीम् त्रिभुवनविधातुश्च कलह इतिवत् शेषषष्ठीसमासः एवं च विश्वा
तर्गतस्य ममोद्धारं करिष्यस्येवेति भावः पुनः गदविगलितः गदैः आतंकैः रोगैरित्यर्थः विगलितः वि
शेषेण गलितः जर्जरितः अथ आतंकगदाबाधाः शब्दाः पर्यायवाचका इति सिद्धभिषजं सिद्धो
बधवंतं सिद्धवैद्यरूपामित्यर्थः रोगहारि गदंकारो भिषग्वैद्यौ चिकित्सक इत्यमरः पुनः तृष्णाकु

लितहृदयः तृष्णया पिपासया आकुलितं व्याप्तं हृदयं यस्य सः सुधासिंधुं सुधायाः अमृतस्य सिं
धुं समुद्रम् यद्वा सुधायाः सिंधुं देशम् यद्वा सुधायाः सिंधुं नदीं तथा चामरः देशे नदविशेषेऽब्धौ सिं
धुर्ना सरिति स्त्रियामिति अत्र परिकरालंकारः साभिप्रायविशेषणोपन्यासत्वात् तदुक्तं कुवलयानंदे
अलंकारः परिकरः साभिप्राये विशेषणे इति २४ इदानीं यदारभ्य त्वत्कथया भूलोकमागता तदारभ्य
यमनगरकोलाहलः शांतः तद्दूता अपि दूरदेशं गताः विमानसंबंधि देववीथीं विदलयंतीत्याह विली
न इति भोजनेति यदवधि यदारभ्य ते तव कल्याणी कल्याणकारिका कथा महीमंडलमगात् इणो

विलीनो वैवस्वतनगरकोलाहलभरो गता दूता दूरं क्वचिदपि परेतान्मृगयितुम्

गा लुङि इति गादेशः गातिस्थेति सिचो लुक् तदारभ्य वैवस्वतनगरकोलाहलभरः वैवस्वतस्यांतक
स्य वैवस्वतोऽन्तक इत्यमरः विलीनः विशेषेणालीनः गुप्तः अभूदिति शेषः विशेषण्यकस्मि
न्नपि काले ईषदपि नास्तीति पूर्वं तत्र पापिगमने न तेषां ताडनात् कोलाहलः स्थितः इदानीं
तु त्वत्कथाश्रवणमाहात्म्येन पापाभावात् कस्यापि तत्र गमनाभावेन ताडनाद्यभावादिति भावः
दूता अपि अर्थात् यमसंदेशहारका अपि स्यात्संदेशहरो दूत इत्यमरः क्वचिद्देशे परेतान् प्राणि
न् मृगयितुं अन्वेषितुं दूरं गताः यस्मिन् देशे त्वत्कथाश्रवणं नास्ति तत्र गता इत्यर्थः ननु य

लितहृदयः तृष्णया पिपासया आकुलितं व्याप्तं हृदयं यस्य सः सुधासिंधुं सुधाया अमृतस्य सिं
धुं समुद्रम् यद्वा सुधायाः सिंधुं देशम् यद्वा सुधायाः सिंधुं नदीं तथा चामरः देशे नदविशेषेऽब्धौ सिं
धुर्ना सरिति स्त्रियामिति अत्र परिकरालंकारः साभिप्रायविशेषणेनासत्वात् तदुक्तं कुवलयानंदे
अलंकारः परिकरः साभिप्राये विशेषणे इति २४ इदानीं यदारभ्य तत्वकथा भूलोकमागतात दारभ्य
यमनगरकोलाहलः शांतः न दूता अपि दूरदेशं गताः विमानसंघश्च देववीथीं विदलयतीत्याह विली
न इति मोजननि यदवधि यदारभ्य तेतत्वकल्याणी कल्याणकारिका कथा महीमंडलमगात् इण

विलीनो वैवस्वतनगरकोलाहलभरो गता दूता दूरं क्वचिदपि परेतान् मृगयितुम्

गालुङ्गीति गादेशो गातिस्थेति सिचो लुक् तदारभ्य वैवस्वतनगरकोलाहलभरः वैवस्वतस्यांतक
स्य वैवस्वतोऽन्तक इत्यमरः विलीनः विशेषेणालीनः गुप्तत्वमभूदिति शेषः विशेषश्च कस्मि
न्नपि काले ईषदपि नास्तीति पूर्वं तत्र पापिगमनेन तेषां ताडनात् कोलाहलः स्थितः इदानीं
तु तत्कथाश्रवणमाहात्म्येन पापाभावात् कस्यापि तत्र गमनाभावेन ताडनाद्यभावादिति भावः
दूता अपि अर्थात् यमसंदेशहारका अपि स्यात् संदेशहरो दूत इत्यमरः क्वचिद्देशे परेतान् मृता
न् मृगयितुं अन्वेषितुं दूरं गताः यस्मिन् देशे तत्कथाश्रवणं नास्ति तत्र गता इत्यर्थः ननु य

मनगरगमनाभावेत्वतकथाश्रवणेन: क्वगच्छंतीतिचेत्तत्राह विमानानां विप्रिष्ठं आनयंतियेते विग
तं मानं वा येषां ते विमाना: व्योमयानानि व्योमयानं विमानोस्त्रीत्यमर: तेषां व्रातो निकर: स्तोमौ
२५ घनिकरव्रातेत्यमर: दिविषदां दिविसीदंतीति दिविषदो देवा: तेषाम् शेदॢ विशरणगत्यवसादने
ष्विति धातो: सत्सूद्विषेति क्विप् हृद्युभ्यां चेति ङेरलुक् सूपमादित्वात् षत्वम् वीथी: मार्गान् देवग
मनमार्गानित्यर्थ: विदलयति विशेषेण दलयति विदारयति त्वतकथाश्रवणमात्रेण सर्वेषां
विमानेर्गमनात् वारंवारं विमानसंबंधात् खनितानि करोती त्यर्थ: २५ इदानीं तव जलकणा:

विमानानां व्रातो विदलयति वीथीर्दिविषदां कथा ते कल्याणी यदवधि महीमंडलमगात् २५

स्फुरत्कामक्रोधप्रबलतरसंजातजटिलज्वरज्वालाजालज्वलितवपुषां न: प्रतिदिनम्

कामक्रोधजनितज्वरदग्धशरीरिणामस्माकं संतापनाशनं कुर्वंत्विति प्रार्थ्यते स्फुरदिति दिव्य
सरित: दिवि स्वर्गाकाशे भवा दिव्या भवार्थे दिगादित्वाद्यत् सा चासौ सरिच्च तस्या: गंगाया: मरुदुल्लास
लहरीछटाचंचत्पाथ: कणसरणय: मरुत: वायो: उल्लास: संबंध: गमनं वा लस संश्लेषणगमन
योरिति धातोर्भावे घञ् तेन या लहर्य: तासां या छटा: परंपरा: ताभिश्चंचत् उद्धत् यत्पाथ: उद
कम् कबंधमुदकं पाथ इत्यमर: तस्य कणा: तुषारा: तेषां सरणय: पंक्तय: न: अस्माकं कमपि श्रो
षधोदिभिरसाध्य तपारुपहर्त्तुमशक्यमपि संतापं हरंतो नाशयंतु कथंभूतानां न: प्रतिदिनं दिने दि २५

विभक्तीति सूत्रे योग्यतावीप्सापदार्थानतिवृत्तिसादृश्यानीति चत्वारो यथाशब्दार्थाः तत्र वीप्सायामव्य
व्ययीभावः स्फुरत्कामक्रोधप्रबलतरसंजातजटिलज्वरज्वालाजालज्वलितवपुषां कामोऽभि
लाषः कामः पंचशरः स्मृत इत्यमरः क्रोधः अमर्षः कोपक्रोधामर्षरोष इत्यमरः स्फुरंतौ देदी
प्यमानौ चेतौ कामक्रोधौ च ताभ्यां प्रबलतर अतिशयितं संजातः उत्पन्नः अत एव जटिलः शिखावा
न् एतादृशो यो ज्वरः तस्य ज्वालाः अर्चिषः तासां जालं समूहः तेन ज्वलितं दग्धं तादृशं वपुः शरीरं
येषां तेषाम् २६ पूर्वं जलकणाः संतापं हरंतीत्युक्तम् इदानीं तापप्रवाहुल्यात् कणानां कथं तत्सं

हरंतीं संतापं कमपि मरुदुल्लासलहरिच्छटाचंचत्पाथःकणसरणयो दिव्यसरितः २६
इदं हि ब्रह्मांडं सकलभुवनाभोगभवनं तरंगैर्यस्यांतर्लुठति परितस्तिंदुकमिव

भवतीति चेत् तव जलानां संघातः अस्माकं तापशमनं करोत्विति प्रार्थ्यते इदमिति भो जननि श्रीकं
ठप्रविततजटाजूटजटिलः प्रविततः विस्तृतः स चासौ जटाजूटश्च श्रीकंठस्य प्रविततजटाजूटः
तेन जटिलः सजटः एतादृशः स एषः तव जलानां संघातः समुदायः नः अस्माकं संतापं हरतु सकः
यस्य जलानां संघातस्यांतर्मध्ये सकलभुवनाभोगभवनं सकलभुवनानां चतुर्दशभुवनानां आ
सम्यक् तात भोगः सुखं भोगः सुखे स्त्र्यादिभृताविलमरः तद्वा सकलभुवनानां आभोगः परिपूर्णता

अप्पयदीक्षितैः

तस्य भवनं गृहम् एतादृशमिदं ब्रह्मांडं तरंगैः सह सहयुक्ते वृधाने इति सत्वेन तृतीया परितस्तिंदुकमिव तिंदुकस्य फलं तिंदुकम् तिंदुकः स्फूर्जकमित्यमरः तेंदु इति भाषायां प्रसिद्धिः लुठति लुठ संश्लेषणे तुदादिः हीति आश्चर्ये यस्मिन् चतुर्दशभुवनाधारभूतं ब्रह्मांडमपि स्थितम् सोपि शिवकपर्द इत्याश्चर्यम् अत्रोत्तरोत्तरमुत्कर्षस्य सत्वात् सारालंकारः तदुक्तं अप्पय्यदीक्षितैः कुवलयानंदे उत्तरोत्तरमुत्कर्षः सार इत्यभिधीयत इति २७ इदानीं ननु रे तीर्थानि तरणि शिवादिदेवाश्च विहाय मामेव स्तौषीति चेत्तीर्थानि मदुद्धरणविधौ लज्जंते शिवादयश्च कर्णौ हस्तेनापिदधति त्वं तु मातृत्वेन दयया मां पुनाना तेषां पापनाशनाभिमानं नाशयसीत्याह श्वपत इति मो श्वतकपा

स्थित ४ किं२ प १

सदैवं श्रीकंठप्रविततजटाजूटजटिलो जलानां संघातस्तव जननि तापं हरतु नः २७

श्वपचे तीर्थानि त्वरितमिह यस्योद्धृतिविधौ करं कर्णे कुर्वंत्यपि किल कपालिप्रभृतयः
इमं तं मामंब त्वमियमनुकंपार्द्रहृदये पुनाना सर्वेषामघमथनदर्पं दलयसि २८

हे हृदये अंब अनुकंपादयातयार्द्रं हृदयं यस्याः सा तत्संबोधनं एतादृशि अंब जननि अंबत्वेन त्यागानर्हता तं इमं तव समीपे वर्त्तमानं मां जगन्नाथं पुनाना पुनाति तच्छीला ताच्छील्ये शानच पवित्रीकुर्वाणा इयं त्वं तेषां तीर्थादीनां अघमथनदर्पं अघस्य पापस्य मथनं नाशनं तस्य दर्पः

ममदर्शनसमय एवेति भावः त्रपन्ते लज्जितानि भवन्ति स्वहस्तेन महापातकिनो पतुद्भिः

गर्वः तेदलयसि विदारयसि नाशयसीत्यर्थः एतावत्कालपर्य्यन्तं तेषां परमगर्वः स्थितः वयं सर्वे षां पापनाशनं कुर्म्मः इदानीं तु मम परमपातकिनस्त्वद्धस्तेन उद्धरणाभावात्त्वया उद्धरणस्य कृतत्वात्तेषां गर्वो गत इति भावः ननु तेषां हस्तेन किमित्युद्धरणं न भवतीति चेत्तत्राह तं कं इहपदस्य उद्धृतिविधौ उद्धृतेः विधिः करणं तत्र विधिर्विधाने दैवे चेत्यमरः तीर्थानि गोदावर्य्यादीनि त्वरितं व्यापारपरा महापातकिनो मम मोद्धरणाभावाल्लज्जेति भावः पुनस्ते कं न स्योद्धरण विधौ कपालिप्रभृतयोऽपि कपाली प्रभृतिः आदिर्येषां ते विश्वादयोऽपि करेण हस्तं कुर्वंति स्थापयंतीत्यर्थः स्वहस्तेन एतस्योद्धृत्यभावात् एतस्य किमपि न ज्ञातव्यमित्याशयेन करेण हस्तं न्यासयंतीत्यर्थः

श्वपाकानां व्रातैरमितविचिकित्साविचलितैर्विमुक्तानामेकं किल सदनमेनःपरिषदाम्।

इति भावः करं करेणेत्येकवचनं तु द्वितीय[illegible]करेण न ज्ञातव्यं यद्धि स्वहस्तेन एतदीयं कार्य्यं भविष्यतीति चेत् करिष्यामः नो चेन्नेत्येतदर्थबोधनाय २८ इदानीमपरिमितसंख्याकेन पापाचरणेन निवृत्तैश्चांडालानां समूहैरपि त्यक्तानां पापानामाकरे पुनातु मत्ते कुर्वत्यास्तव स्तुतिं कर्तुं नरः पटुः हं कथं ज्ञा कुर्यामित्यहंकारपरिहरणव्याजेनाह श्वपाकानामिति ओजननि मां उद्धर्तुं परिकरं कटिबंधं विवेकमारंभयत्नं वा प्रगाढगात्रिकाबंधे विवेकारंभयोरिति विश्वः जल्लारंभोपारकराचितित्रिकांड

घटयंत्याः कुर्वत्याः तव श्लाघां स्तुतिं कर्तुं नरपशुरिवेति व्याघ्रादित्वात्समासः सर्वान विशेषेणाप
श्यतीति पशुः हिताहितज्ञानशून्यः मूर्ख इति यावत् एतादृशोऽहं कथमिव केनापि प्रकारेण सम
र्थः अपि तु न कथमपीत्यर्थः मन्मति मां घातं तव गुणानामपारत्वाच्चेति भावः अहो इत्याश्चर्ये
परम पातकिनं मां पुनातु जल्हादिकं करोषीत्याश्चर्यम् कथंभूतं माम् अमित विचिकित्सा विच
लितैः अमिता अपरिमिता वक्रीत्यर्थः सा चासौ विचिकित्सा च इतः परं पातकानि कर्तव्यानि वा न
वेत्याकारः संशयः विचिकित्सा तु संशय इत्यमरः जन्न विचिकित्सा जुगुप्साख्यो वीभत्सरसस्था
यीभावः कित संशय इति धातोर्गुप्तिज्किद्भ्यः सन् इति सनि सन्यङोरिति द्वित्वे गुरोश्च हलः इत्यप्रत्यये टाप्

अहो मामुद्धर्तुं जननि घटयंत्याः परिकरं तव श्लाघां कर्तुं कथमिव समर्थो नरपशुः २८

अमितविचिकित्सापाशवलितैः पातकाब्धिवृतैः एतादृशैः श्वपाकानां श्वानं पचंतीति ते श्वपाकाः
चांडालाः यद्यपि पचादिगुणे श्वपचेति अजंते निपातितं तथापि न्यंकादिगणे श्वपाकशब्दस्य पाठ
तत्पक्षे कर्मण्यणि कुत्वम् निषादश्वपचावंतेवासि चांडालपुक्कसाः इत्यमरः तेषां व्रातैः समूहैः नत्वे
केनद्वाभ्यां वा विमुक्तानां विशेषेण मुक्तानां विशेषणश्च मनः पूर्वकत्यक्तानां नतु लोकलज्जयेति एतादृशीना
मेनः परिषदां एनसां पापानां परिषदः सभाः समूह इत्यर्थः तासामेकं अद्वितीयं सदनं गृहं किल नि
श्चयेन प्रसिद्धौ वा आश्चर्ये वा एतादृशमपि पापिनं मां पुनातु उपुक्तासीत्याश्चर्यम् २९

इदानीं कस्यचिन्महापातकिनः समुद्धरणेन जगतः आश्चर्यसंपादनीयमिति तव महतीच्छास्थि
ता सा एतावत्कालपर्यन्तं तादृशस्य कस्यचित् पातकिनः अभावान्नपूर्णा अहं तु तादृशोच्छां
सफलीकर्तुं प्राप्तोस्मि अतः ममोद्धरणेन स्वेच्छासाफल्यं कुर्विति प्रार्थयते नेति भो अंब एतावं
तं समयमारभ्य एतावत्पर्यन्तं कोपि कश्चन पातकी न मिलितः प्राप्तः मयेति शेषः आरात् यदुद्धारात
यस्योद्धारस्तस्मात् जगतः विस्मयभरः भवतीति ते मनसि चिरकालं बहुकालं स्थितवती तिष्ठतीति
स्थितवती तामिमां पूर्वोक्तामीहामिच्छां सफलयितुं असफला सफला भवति तथा कर्तुं मत्सदृशादि
नकोप्येतावंतं खलु समयमारभ्य मिलितो यदुद्धारादाराद्भवति जगतो विस्मयभरः
इतीमामीहां ते मनसि चिरकालं स्थितवतीं मयि संप्राप्तोहं सफलयितुमेव प्रणयनः ३०
त्वात् कपथ्यानिनोश्चविति ध्रुवत्वं तु मुन् अयमहं जगन्नाथः संप्राप्तः अस्मीति शेषः नः अस्मान् प्रणय
पापं निरस्योत्तमां गतिं नयेत्यर्थः उपसर्गादसमासेपीति णत्वम् अंबेत्यनेन तव जननित्वं चेत् अ
हं तव पुत्रः एवं च मातुरिच्छा सततं पुत्रेणापि सफलीकर्तव्येति एतत्पुत्रधर्म एवायमिति सूचितं ३०
इदानीं ममानेकदुष्टगुणान् श्रुत्वा त्वां विना अन्यः कश्चन मम मुखं निरीक्षणमपि न कुर्यादित्याह

स्ववृत्तीति भोमातः स्ववृत्तिव्यासंगः स्वुनःवृत्तिः इतस्ततोभ्रमणं उञ्छिष्टभक्षणाचरणादितद्व्रतव्या
संगः उद्योगः मया कृत इति शेषः अथानंतरं नियतं निश्चयेन मिथ्याप्रलपनं असत्यानेकमपि
भाषणं कृतम् प्रलापोनर्थकंवचइत्यमरः परमपुण्यशीलेन युधिष्ठिरेण सकृन्मिथ्याकमिति त
ज्जन्यपापवशान्नरकांतरिक्षगस्तद्रथः भूमौलग्नः इतिस्पष्टं महाभारते मयानुसत्यत्यागपूर्वकं स[र्व]देव
ततं कृतमिति मत्पापसंख्यैवनेतिध्वा कृतम् कुतर्केषु कुत्सितानां परस्त्रीगमनपरगृहदारादिरूपक
र्मणां तर्काः ऊहाः तेषु यद्वा कुत्सिताश्च ते तर्काश्च तेषु यद्वा साक्षाद्ब्रह्मविद्याया अप्रतिपादकत्वेन
परजन्ये च्छयाच कुत्सिताः तर्काः तर्कशास्त्रग्रंथाः तेषु अभ्यासोपि कृतः सततपरपैशुन्यमननमपि

स्ववृत्तिव्यासंगो नियतमथ मिथ्याप्रलपनं कुतर्केष्वभ्यासः सततपरपैशुन्यमननम्
अपि श्रावं श्रावं मम तु पुनरेवं गुणगणान् ऋते त्वत्को नाम क्षणमपि निरीक्षेत वदनम् ॥२१॥

कृतम् पिशुनस्य सूचकस्य भावः पैशुन्यं द्वैजिह्व्यं परेषां पैशुन्यं तस्य मननं चिंतनं अभ्यासमिति
यावत् सततं निरंतरं च तत्पैशुन्यमननं च तदपि कृतम् एवं प्रकारेण मम तु गुणगणान् श्रावंश्रावं श्रु
त्वा श्रुत्वा त्वदृते त्वां विना अन्यारादितिसूत्रेण ऋतेयोगे त्वदिति पंचमी को नाम क्षणमपि वदनं अ[?]धा
त् मममुखं निरीक्षेत पश्येत् अपितु न कोपीत्यर्थः तव तु दयावाहुल्यादीदृशस्य मम मुखनिरीक्षणमा
वश्यकमेवेतिभावः तदुक्तं श्रीमच्छंकराचार्यैः कुपुत्रो जायेत क्वचिदपि कुमाता न भवतीति ॥२१॥

मात त्वेन २   पुन ४   न १

इदानीं तस्य मनुष्यस्य नेत्राभ्यां परमरमणीयं तव शरीरं न दृष्टम् तस्य कर्णाभ्यां च तव लहरीकोलाहलः न श्रुतः तस्य नेत्रे व्यर्थे करोति चिंतयन्नाह विशालाभ्यामिति अत्र यस्य तस्येत्यध्याहारः भो जननि यस्य मनुजस्य मानवस्य मनुजा मानवा नरा इत्यमरः याभ्यां नेत्राभ्यां परमरमणीया अतिसुंदरी अनेन दर्शने कारणं सूचितम् एतादृशी तव तनुः शरीरं न आलीढा न सादरमवलोकिता तस्य मनुजस्य विशालाभ्यां आकर्णविस्तृताभ्यां आभ्यां नयनाभ्यां कृत्वा इहास्मिँल्लोके किं फलम् न किमपीत्यर्थः यद्वा इह नालीढेति योजना यस्य ययोः श्रवणयोः कर्णयोः अ

विशालाभ्यामाभ्यां किमिह नयनाभ्यां खलु फलं न याभ्यामालीढा परमरमणीया
तव तनुः अयं हि न्यक्कारो जननि मनुजस्य श्रवणयोर्ययोर्नान्तर्यातस्तव लहरि
लीलाकलकलः ३२

तन्मध्ये तव लहरि लीलाकलकलः लहरीणां लीलाक्रीडा तया कलकलः कोलाहलः कोलाहलः कलकल इत्यमरः इह न यातः न प्राप्तः तस्य तयोः श्रवणयोः अयं श्रवणरूपः न्यक्कारः धिक्कारः अस्तीति शेषः खलु निश्चयेन यद्वा ययोः श्रवणयोर्यं तन्मध्ये तव लहरि लीलाकलकलः न यातः ताभ्यां श्रवणाभ्यां कृत्वा किं फलम् न किमपीत्यर्थः परंतु अयं अदर्शनाश्रवणरूपो न्यक्कारो मनुजस्य न त्विंद्रियाणाम् इंद्रियव्यापारस्य मनुष्यव्यापाराधीनत्वादिति भावः तदुक्तम् ... ध्याहारः ताभ्यामित्यस्य चाध्याहारः

इदानीं यस्य मनुष्यस्य नेत्राभ्यां परमेश्वर्याः पदं तव शरीरं न दृष्टम् यस्य कर्णाभ्यां च तव लहरीकोलाहलः न श्रुतः तस्य नेत्रे व्यर्थे कर्णौ च व्यर्थावित्याह विशालाभ्यामिति अत्र यस्य तस्येत्यध्याहारः भोजननि यस्य मनुजस्य मानवस्य मनुजा मानवा नरा इत्यमरः ताभ्यां नेत्राभ्यां परमेश्वर्याः अतिसुंदरी अनेन दर्शनेकारणं सूचितम् एतादृशं तव तनुः शरीरं न आलोचनसादरमवलोकिता तस्य मनुजस्य विशालाभ्यां आकर्णविस्तृताभ्यां आभ्यां नयनाभ्यां कृत्वा इह लोके किं फलम् न किमपीत्यर्थः यद्वा इह नालोचितिः जननि यस्य पयोः श्रवणयोः कर्णयोः अं

विशालाभ्यामाभ्यां किमिह नयनाभ्यां खलु फलं न याभ्यामालीढा परमरमणीया

तव तनुः अयं हि न्यक्कारो जननि मनुजस्य श्रवणयोर्यियोर्न्नियातो यात स्तव लहरि

लीलाकलकलः ३२

तस्मिन्ध्ये तव लहरिलीलाकलकलः लहरीणां लीलाक्रीडा तया कलकलः कोलाहलः कोलाहलः कलकल इत्यमरः इह न यातः न प्राप्तः तस्य तयोः श्रवणयोः अयं श्रवणरूपः न्यक्कारः धिक्कारः अस्त्विति शेषः खलु निश्चयेन यद्वा ययोः श्रवणयोरंतः मध्ये तव लहरिलीलाकलकलः न यातः ताभ्यां श्रवणाभ्यां कृत्वा किं फलम् न किमपीत्यर्थः परंतु अयं अदर्शनाश्रवणरूपो न्यक्कारो मनुजस्य न त्विंद्रियाणाम् इंद्रियव्यापारस्य मनुष्यव्यापाराधीनत्वादिति भावः तदुक्तम् कुं
ध्याहारः ताभ्यामित्यस्य चाध्याहारः

किं कर्तृकमिति एतत्पद्यं यस्य तस्येति ना
पश्यामि

पोस्व २

~~...~~पश्यामि लहरीमाद्यं च पश्यामि अतो मम नेत्रकरणं व्यर्थमित्याकूतम् एवं
चर्माखं मां पुनीहीति भावः अत्र विनोक्तिध्वनिरलंकारः त्वद्दर्शनं विना न यनेयोः लहरिको
लाहलश्रवणं विना श्रवणयोः अश्वरमणीयत्वस्य फलप्रश्नाधिक्काराभ्यां व्यंजनात् ३२ इदानीं
पुण्यवंतो विमानैः सुरपुरं स्वच्छंदं यांति पापिनस्तु पराधीनाः संतो नरकमध्ये पतंतीति को
टिद्वयं यत्र देशे त्वं नास्सि तत्र संभवति यत्र तु निखिलपापनाशिनी त्वमसि तत्र द्वितीयकोटेर
भावात् आद्यकोटिरेव संभवतीत्याह विमानैरिति भोजननि सुकृतिनः पुण्यवंतः विमानैः सु

विमानैः स्वच्छंदं सुरपुरमयंते सुकृतिनः पतंति द्राक्पापा जननि नरकांतः परवशाः

रपुरं सुराणां देवानां पूर्नगरीताम् यद्वा सुराणां पुरं नगरं स्वर्गं स्वच्छंदं यथा स्यात्तथा नतुत
त्परतादिवशेन अयंते गच्छंति पापाः पापस्वरूपाः जीवाः पापबाहुल्येन पापपुरुषरूपोत्रि
मुनिव्याकरणमितिवदभेदः यद्वा पापमस्ति येषां ते पापाः इति मत्वर्थे अर्शआद्यच् अ
त एव पापोऽहं पापकर्माहमित्यादिप्रयोगाः संगच्छंते इति दिक् पापमर्हंतीति वा पर
वशाः संतः यमनगरगमनाधीनाः संत इत्यर्थः नरकांतः नरकस्यांतर्मध्ये द्राक् शीघ्र

गमनागमनसमय एवेत्यर्थः यतेति सोमातः अवर्णविभागः विषमव्यवस्थात स्मिन्नसुषमसमय-
मूर्त्तौ असुषममयी अकल्याणप्रचुरा मूर्त्तिः तनुर्यस्य तस्मिन् स्त्रियाः पुंवद्भावः देशस्यासु-
षमयत्वं तत्रतत्र स्थितेरभावादेव एतादृशे जनपदे देशे नीवृज्जनपदो देश इत्यमरः अस्त्विति
शेषः तस्मिन् असुषमसमयमूर्त्तौ जनपदे अवर्णविभाग इति योजना तस्मिन् कस्मिन् यत्र जनपदे
दलितमनुजाशेषकलुषा मनुजानां मनुष्याणाम् अशेषकलुषं समस्तपापं दलितं नाशितं मनु-
जाशेषकलुषं यया सा एतादृशी त्वं नासि यत्र त्वं दलितमनुजाशेषकलुषा सती नासीति योज-
ना एवं चाद्य देतादृशी त्वं यत्रासि तत्र कस्यापि पातकिन अभावात् सर्वे पि विमानैः सुरपुरंग-

विभागो यत्र तस्मिन्नसुषमसमयमूर्त्तौ जनपदे न यत्र त्वं लीलादलितमनुजाशेषकलुषा ३२

च्छंतीति अघकोटिरेव स्थितेति भावः अत्र परिकरालंकारः दलितमनुजाशेषकलुषेति सा-
भिप्रायविशेषणस्य सत्वात् तल्लक्षणं तु पूर्वमुक्तम् ३२ इदानीं समस्तमहापातकिनो पि मरणस-
मये त्वयि शरीरं त्यक्तवंतः संत उत्तमलोकं गच्छंतीत्याह अपीति अत्र ये ते इत्यध्याहारः पूर्वश्लोका-
त् इत्यनुवर्त्तते तथा चैवं योजना भो अंब ते पापाः पापिनः पुरुषाः अंते मरणसमये त्वयि तनु-
शरीरं विहाय संत्यज्य अतनुघनाध्वरजुषां न तनु अल्प इत्यतनु महत् तच्च तद्घनं च तेन यो ध्व-
रः सर्वस्वदक्षिणायज्ञाः यज्ञः सवोध्वरो यागः इत्यमरः यज्ञा अतनूनि महांति घनानि येषु ते च

तेषु अध्वरेषु यद्वा अतनुदानानि चाध्वरेषु यद्वा न तनुः कोपः तेन यानि दानानि अध्वरेषु
तनुः कोपे त्वचि स्त्री स्यात् त्रिष्वल्पे विरले कृशे इति मेदिनी तान् जुषंति सेवंते कुर्वंतीत्यर्थः तेऽतन्
दानाध्वरजुषः तेषां उपरि उपरि लोके क्रीडंति विहरंति महादानयागप्राप्य लोकोपरि तन्लोकं ग
च्छंतीत्यर्थः तथा च गंगातनुत्यागाद् वो त्तमलोक प्राप्तेर्वरमोत्कृष्टसाध्यमहादानयागेषु न किं
चिदधिकं फलमिति भावः के ते येपापाः विप्रान् अपि ब्राह्मणान् अपि अ विरतं निरंतरं यथा स्यात्तथा इदं
सर्वक्रियान्वयि घ्नंतीति ते घ्नंतः हनधातोः गमहनेत्युपधालोपः नलोपेति षष्ठीनिषेधाद्विप्रानि
त्यादि द्वितीया पुनः ते के ये गुरुसतीः गृणाति बोधकं करोति गुरुः कृग्नोरुच्चेत्युणादिसूत्रेण गृधातो

अपि घ्नंतो विप्रान् विरतमुन्मत्ता गुरुसतीः पिबंतो मैरेयं पुनरपि हरंतश्च कनकम् विहाय
त्वय्यंते तनुमतनुदानाध्वरजुषामुपर्युपरि क्रीडंत्यखिलसुरसंभावितपदाः ३८

इत्यस्मात्कु प्रत्ययः उकारश्चांतादेशः तथा चोपनयनादर्वाचीनसंस्कारपूर्वकं वेदाध्यापको मंत्रो
पदेशकश्च गुरुः स्यात् निषेकादिकृद्गुरुरित्यमरः तस्य सत्यः पतिव्रताः स्त्रियः सती साध्वी पतिव्रते
त्यमरः ताः उन्मत्ताः वक्ष्यति इच्छंति ते उन्मत्ताः वशकांतौ अदादिः तत्र हि कांतिरिच्छेत्युक्तम् तस्मा
च्छतरि ग्रहिज्येति संप्रसारणम् यद्वा गुरोः पितुः सतीं मातृरित्यर्थः यद्वा गुरोः ज्येष्ठपितृव्यभ्रा
तृमातृमातुलादेः सतीः यद्वा गुरोः बृहस्पतेः सतीः तस्य एकस्त्रीत्वेपि जात्यभिप्रायेणाबहुवचन
मिति यथा कथंचिद्योज्यम् तथा चानेकार्थकोशः गुरुः पिता गुरुः ज्येष्ठो गुरुः सुरपुरोहितः दुर्वहो

पिशुनः प्रोक्तो गुरुः शिष्यामि सेवक इति पुनस्तके मैरेयं सीधुम् मैरेयमासवः सीधुरित्यमरः
पिबंतः पानं कुर्वंतः पुनस्तके ऽकनकं सुवर्णम् सुवर्णं कनकमित्यमरः हरंतः चोरयंतः कथंभूताः
ते अखिलसुरसंभावितपदाः अखिलसुरैः समस्तदेवैः संभावितं संभावनापुरस्कृतं कृतम् पूजितमिति
यावत् तादृशं पदं चरणं येषां ते बहुवचनेन तेन समासः यद्वा अखिलसुराणां संभावितं प्राप्तं तादृशं पदं
स्थानं यैस्ते सप्तमीविशेषणे इति ज्ञापकाद्व्यधिकरणपदो बहुव्रीहिर्वा कर्तव्यः संपूर्वक भूधातोर्णिजंतात्
क्तः उपसर्गबलादुक्तार्थलाभः ३४ इदानीं महान् चोरः पुनरपि नराणां प्राणहारकोपि वायुः त्वल्लहरि
संबंधमाहात्म्येन त्रिभुवनं पवित्रीकरोतीत्याह अलभ्यमिति भोअंब सोपि परचौर्ये परप्राणहारित्वादि

अलभ्यं सौरभ्यं हरति सततं यः सुमनसां क्षणादेव प्राणानपि विरहशास्त्रक्षतभृताम्

गुणयुक्तोपि पवमानः प्रभंजनः पवमानः प्रभंजन इत्यमरः त्वदीयानां तवेमाः त्वदीयाः युष्मदस्मदोरन्यत
रस्यां खञ्चेति चाच्छः प्रत्ययो ञर परयोश्चेति त्वादेशः तासां लीलाचलितलहरीणां लीलया चलिताः च
चलाः गच्छंतो वा चलगताविस्यस्मात्प्रत्ययाः कर्मणि क्तः अनेन कर्तरि क्तः एतादृश्यो याः लहर्यः तासां व्य
तिकरात् संबंधात् त्रिभुवनं जगत्त्रयं पुनीते पवित्रीकरोति अहह इत्यद्भुते अहह इत्यद्भुते खेद इत्यमरः ननु
देवोपि वायुः कथं चौर्यादिगुणयुक्त इत्याशंकायामाह सकः यः पवमानः सुमनसां पुष्पाणाम् स्त्रि
यः सुमनसः पुष्पमित्यमरः अलभ्यमन्यत्र चौरैरप्राप्यम् अनेन चौर्ये वायोः कौशल्यमावेदितम्
एतादृशं सौरभ्यं सौगंध्यं निपतं यथा तथा हरति चोरयति पुनः सकः यः विरहशास्त्रक्षतभृतां विरह

विरहशस्त्रं च विरहशस्त्रे ताभ्यां जनतक्षतं तत विभ्रति ते विरहशस्त्रभृतः तेषाम् क्वचित्तु विरहशस्त्र
क्षतहृदामिति पाठः तत्र विरहशस्त्राभ्यां क्षतं क्षतमुक्तं कृतम् विदारितमिति यावत् तादृशं हृत् येषामि
ति समासः यद्वा विरहशस्त्रयोः क्षतं यस्मिन्निति व्यधिकरणपदो बहुव्रीहिः तादृशं हृत् येषाम् विर
हशस्त्रक्षतयुक्तं हृत् येषामिति शाकपार्थिवादित्वान्मध्यमपदलोपि समासो वा तेषां प्राणानपि
असूनपि पुंसि भूम्न्यसवः प्राणा इत्यमरः क्षणैकक्षणमात्रेणैव निपतनमयास्यान्तत्या हरति
एतादृशाः दुष्टा वायुः श्लेषः त्वल्लहरिसंबंधमाहात्म्येन महतकार्यकरोतीति भावः उक्तं चहत्तु

त्वदीयानां लीलाचलितलहरीणां व्यतिकरात् पुनीते सोपि द्रागहह पव मानस्त्रिभुवनम् ॥

मन्नाटके येमज्जंति निमज्जयंति च परांस्ते प्रस्तराः दुस्तरे वार्धौ वीर तरंति वानरभटान् संतारयंते ३५
पि च नैते ग्रावगुणा न वारिधिगुणा नो वानराणां गुणाः श्रीमद्दाशरथेः प्रतापमहिमा सोयं समुज्जृं
भित इति लोकेपि दुष्टो प्रभुभृत्यत्वसंबंधमाहात्म्येन महत्कार्यं करोतीति प्रसिद्धमेव ३५ इदानीं
केचन लोकाः परकार्यसंपादकाः संति केचन पवित्रात्मानः संतः परलोकगामिनो भवंति २१
अहं तु त्वयि स्थापितलोकद्वयभरः सन् सुखेन निद्रां करोमीत्याह किंभूत इति भोमातः किंभू
तः कतिसंख्याकाः एके साधारणा लोकाः इह जगति निपतंतो लोकाः पिवटकाः लोकानां जनानां

अर्थाः प्रयोजनानि अर्थारै विभवा अपीत्यमरः तेषां घटकाः संयोजकाः संति यद्वा
इह किं भूताः एके लोकार्थघटकाः संतः परलोकप्र
णयिनः परलोकं प्रणयंति प्रापयंतीति ते यद्वा परलोकं प्रकर्षेणानयंति गच्छंतीति ते परलोकप्रण
यिनः संतीति योजना इह लोके परकार्यसंपादनजन्यपुण्येन स्वर्गलोकं गच्छंति एवं चैते
ह्यामयं लोकः परलोकश्च समीचीन इत्याकूतम् परे चान्ये च कति यद्वा कति परे च पूतात्मानः संतः
पूतः सेवनादिना पवित्रः आत्मा येषां ते एतादृशाः संतः निपतं परलोकप्रणयिनः संति योमातः

किं भूताः संत्येके निपतमिहलोकार्थघटकाः परे पूतात्मानः कति च परलोकप्रणयिनः
सुखं शेते मातस्तव खलु कृपातः पुनरपि जगन्नाथः शश्वत्त्वयि निहितलोकद्वयभरः ३६

अथ जगन्नाथस्तु पुनः शाब्दस्त्वर्थः तव कृपातः पंचमं पतान्तसलिल द्रवाहेतोः शश्वन्निरंतरं सुखं
यथा स्यात्तथा शेते निद्रां करोति शश्वदित्यनेन कदापि अन्यन्न करोति सुखमित्यनेन तत्रैव म
मसुखेनान्यत्रेति सूचितम् ननु एवं चेल्लोकद्वये तव का गतिरिति चेत्तत्राह कथंभूतो यं त्वयि निहि
तलोकद्वयभरः त्वयि भवत्यां लोकद्वये इहलोके परलोके च भरः सर्वेभ्य उत्कृष्टता निहितः स्था
पितः लोकद्वयभरो येन सः भरः उदरपोषणं वा कुटुम्बधारणपोषणादिर्वा तस्मादचीतिदिक् ३६

इदानीं नतुरेकापनिवृत्तये मां स्तौषि तत्रादौ पापमेव किमर्थं करोषीति चेत् त्वया स्वपतिताश्लील
शावशाकलसमुदायपरित्राणं यथा क्रियते तथा ममापि पापं क्रियते स्वस्वभावस्य सर्वैरपि दु
ष्परिहारित्वादित्याह भवत्याहीति भो अंब व्रात्याधमपतितपा व्रात्याश्चाधमाश्च व्रात्याधमाः
व्रात्याः संस्कारहीनाः अधमा नीचाः ते पतिताः यस्यां सा तथा आहिताग्न्यादित्वात् पतितशब्द
स्य परनिपातः यद्यपि पतेः सनि तनि पतिर्तिकेन वेट्कत्वात् निष्ठायां यस्य विभाषेति इण्निषेधः
प्राप्नोति तथापि द्वितीया श्रितातीत पतितेति निपातनान्न भवति एतादृश्या भवत्या त्वया खंडपरिपाटीप
रित्राणस्नेहः खंडानामर्थात् स्वपतितशावशाकलानां भिन्नशाकलखंडे वा पुंस्यर्धार्धं समेंशक इत्य

भवत्या हि व्रात्याधमपतितपाखंडपरिपाटीपरित्राणस्नेहः श्लथयितुमशक्यः खलु यथा
ममाप्येवं प्रेमा दुरितनिवहेष्वंब जगति स्वभावोऽयं सर्वैरपि खलु यतो दुष्परिहरः २७

मरः परिपाटीतु समुदायः तस्याः परित्राणं पालनं तत्र स्नेहः प्रेम प्रेमा ना प्रियता हार्दं प्रेम स्नेह इत्यमरः
श्लथयितुं त्यक्तुं यथा अशक्यः खलु निश्चयेन एवं दुरितनिवहे दुरितस्य पापस्य निवहः समूहः तत्र म
मापि प्रेमा प्रियता अस्तीति शेषः यतो यस्मात्कारणात् जगति सर्वैरपि अयं स्वभावो निसर्गः स्वरू
पंच स्वभावश्च निसर्गश्चेत्यमरः दुष्परिहरः दुःखेनापि परिहर्तुमशक्यः अस्तीति शेषः दुःखशब्दे
उपपदे हरतेः ईषद्दुःसुषु खलिति सूत्रेण खल् यद्वा दुरितनिवहे जगतीति योजना व्रात्याधमपतितेत्यने

नतेषामपि रक्षणे किं वक्तव्यं दुःखपवतामित्यावेदितम् [illegible] खंडमित्यनेन अनवरतस्यपा
लने किं वक्तव्यमवदाविन इत्याशयः परिवादित्यनेनैकेमपि त्यजत इति भावः दुरितनि वहेत्यनेन
बहुषु पातकेषु ममेच्छा न त्वेकस्मिन् इत्यौर्वृत्यावेदितम् अत्र निंदयास्तुत्यभिव्यक्ते व्याजस्तुत्यलंका
रः तदुक्तं कुवलयानंदे उक्तिर्व्याजस्तुतिर्निंदास्तुतिभ्यां स्तुतिनिंदयोरिति ममयथा विवेकलेशोपि
न ते रामचंद्र रणेऽरिपून् हतान् स्वनाशकान् श्रीं ब्रुषापिनो न यसे दिवमिति अत्रापि न दिवं नयसे इ
त्युक्त्याभक्तानवश्यं नयसे इति स्तुत्यभिव्यक्तिः २७ इदानीं गंगातांडवविधिं वर्णयन् स्वतापशा
मनं प्रार्थयते प्रदोषेति त्रिदशतटिनी तांडवविधिः त्रिदशानां देवानां तटिनी गंगा तस्याः तांडवम्

प्रदोषांतर्नृत्यत्पुरमथनलीलोद्धृतजटातटाभोगप्रेंखल्लहरिभुजसंतानविधुतिः

तंडुना तच्छास्त्रप्रवर्तकाचार्येण प्रोक्तं तांडवं नाट्यम् तेन प्रोक्तमित्यणि ऋष्यण्ग्रहणमिति ग्रणः तांडवं
नटनं नाट्यमित्यमरः तस्य विधिः करणम् विधिर्विधाने दैवे चेत्यमरः तापं अधिज्ञत्त जनसंतापम्
एवं पूर्वश्लोकान्ममेत्यनुवर्तते तथा च मम तापं तिरोधत्तां अंतर्धानं गमयतु नाशयत्वित्यर्थः तांडव
सामग्रीमाह कथंभूतस्त्रिदशतटिनी तांडवविधिः प्रदोषांतर्नृत्यत्पुरमथनलीलोद्धृतजटातटाभो
गप्रेंखल्लहरिभुजसंतानविधुतिः प्रदोषस्य सूर्यास्तात् अनंतरं घटी द्वयात्मककालस्यांतर्मध्ये नृत्य

कुर्वन्स चासौ पुरमथनश्च शिवश्चेतेन लीलया उद्धृताः उत ऊर्द्ध्वं धृताः इत्थं नृत्यचेष्टा एतादृशाः
याः जटाः संयताः केशाः जटास्यात् संयतालका इति कोशः तदीयआभोगः पतनात्मकः संयोगस्स
वंधः नृत्यत्पुरमथनलीलोद्धृतजटानांतदाभोगः तेनप्रेंखंत्यः गच्छंत्यः चंचलावा याः लहर्य्यः
वीच्यः ताएवभुजाः संतानंच विधुतिश्च संतानविधुती संतानंदीर्घीकरणं विधुतिः कंपः भुजानां
संतानविधुतीयस्मिन् सप्रदोषांतः इदंसमस्तंव्यस्तंवा उक्तप्रदोषलक्षणेप्रमाणंतु त्रिमुहूर्त्तप्रदो
षःस्याद्भानावस्तंगतेसतीति हेमाद्र्याद्युदाहृतवचनंबोध्यमितिदिक् संतानेत्यत्र संपूर्वकधुञ्कं

विलक्रोडक्रीडज्जलडमरुडंकारसुभगस्तिरोधत्तांतापंत्रिदशतटिनीतांडवविधिः ३२

पनेइत्यस्मात् क्तिन् पुनःकथंभूतः त्रिदशतटिनीतांडवविधिः विलक्रोडक्रीडज्जलडमरुडंकारसु
भगः विलस्यविवरस्यक्रोडंत्वर्थात् मध्यः ननाक्रोडंभुजांतरमित्यमरः तत्रक्रीडत् विहरत् यज्ज
लंतदेवडमरुर्वाद्यविशेषः डक्केत्यर्थः वाद्यप्रभेदोडमरुमड्डुडिंडिमझर्झराइत्यमरः तस्येतनंवाद्यः २२
टंकारः शब्दविशेषः तेनसुभगः शोभनंसुष्ठुवाभगंश्रीःयस्य सः भगंश्रीकाममाहात्म्येत्यमरः सुंद
रइत्यर्थः क्वचित्तटक्रोडेतिपाठः ३२ इदानींसर्वदामयत्वांस्थापितकुशलचिंताभरंमांत्वंविष
मेऽस्मिन्समयेयदित्यजसि तर्हिस्यतःपरंभुवनत्रयेतवविश्वासंकोपिनकुर्यात् तवकरु

णा च निराधारा स्यादिति गंगायाः भयप्रदर्शनेनाह सदैवेति भो अंब सदैव सर्वदैव त्वय्येव भव
त्यामेव एकोदेवतेति धीतरं भावयन्नपीति अर्पितकुशलचिंताभरं कुशलस्य क्षेमस्य कुशलं क्षेम
मस्त्रियामित्यमरः तस्य चिंता कथं मम कुशलं भविष्यतीत्याकारिका तस्या भरः आधिक्यमव
क्यो चिंतेत्यर्थः भरः समूहो वा अर्पितः स्थापितः कुशलचिंताभरो येन सः तं गंगैव मम कुशलं क
रिष्यतीति मन्यमानमित्यर्थः इमं त्वत्समीपे वर्त्तमानमेतादृशं मां सुविषमे सुतरामत्यंतं विषमः दुः
सहः तस्मिन् अतिकठिन इत्यर्थः जन्मा विषं गरलं मयते ददातीति विषमस्तस्मिन् मेङ् प्रणिदा

सदैव त्वय्येवार्पितकुशलचिंताभरमिमं यदि त्वं मामंब त्यजसि समयेऽस्मिन् सुविषमे
तदा विश्वासोऽयं त्रिभुवनतलादस्तमयते निराधारा चेयं भवति खलु निर्व्याजकरुणा ३९

ने इत्यस्य आदेच उपदेशेऽशिति इत्यात्वे आतो नुपसर्गे कः इति आतो लोपः इटि च इत्याकारलोपः एता
दृशेऽस्मिन् समये यदि त्यजसि तदा तर्हि अयं विश्वासः गंगाशरणागतकुशलकर्त्रीत्याकारो निश्चयः
त्रिभुवनतलात् त्रिभुवनस्य तलं तस्मात् अस्तं तिरोभावं अयते गच्छति गमिष्यतीति वा वर्त्तमा
नसामीप्ये भविष्यति लट् च पुनः इयं निर्व्याजकरुणा अकपटकरुणा निराधारा भवति निर्गतः
आधारो यस्याः सा एतादृशी भवति खलु निश्चयेन संदेहो नास्तीति भावः विश्वासाभावेन कस्या

गं° ल°
टी°
२८

पितृवनिकटे आगमनाभावात् कारणान्तरविरोधत्वात् लोकेपि यस्य विश्वासो नास्ति तस्य नि
कटे कोपि नागच्छतीति प्रसिद्धमेव एवंच माहात्म्यसंरक्षणाय झटिति ममोद्धारणं कुर्विति गंगा
याभीतिप्रदर्शनमिति भावः क्वचित्तु समेपि इत्यस्य स्थाने विषमे इति पाठः तत्र विषमोद्धारणरूपे वि
षये इत्यर्थः ३९ इदानीं हरवामभोगकाद्धिता या कांता वर्त्तते इति प्रेक्षितुं कपर्दादुल्लस्य सीमंतसरणौ
आगता अत एव पार्वत्याः सापत्न्यभावात् करेणाकर्षिता एतादृश्यस्त्वल्लहर्यः विजयंतामित्या
ह कपर्दादिति भो जननि ते तव लहरयः कपर्दात् शिवजटाजूटात् उल्लस्य प्रसृत्य प्रणयमिलदर्धांग
युवतेः प्रणयेन प्रीत्या मिलंती संयुज्यमाना अर्द्धांगे वामभागे युवतिः भः पार्वती यस्य सः तस्य पुरारेः

कपर्दादुल्लस्य प्रणयमिलदर्धांगयुवतेः पुरारेः प्रेंखंत्यो मृदुलतरसीमंतसरणौ भवान्याः
सापत्न्यस्फुरितनयनं कोमलरुचा करेणाक्षिप्तास्ते जननि विजयंतां लहरयः ४०

शिवस्य मृदुलतरसीमंतसरणौ अतिशयेन मृदुलः कोमलः मृदुलतरः तादृशो यः सीमंतः केशवेशः
सीमंतः केशवेशे इति शकंध्वादिगणसूत्रेण पररूपम् तस्य सरणिः तत्र प्रेंखंत्यः गच्छंत्यः उपरिष्टा
दधोभागे आगता इत्यर्थः पुनः कथंभूताः अत एव भवान्या पार्वत्या कर्त्र्या भूतया कोमलरुचा कोमलरुक्
कांतिर्यस्य तेन एतेन पार्वती सौंदर्यमुक्तम् अत एव शिवेन प्रीतिवशात् लहरिकर्षणेन निवारिता एता
दृशेन करेण सापत्न्यस्फुरितनयनं नयोः स्यात्तयोः समानः पतिर्यस्याः सा सपत्नी तस्याः भावः सा

गं° ल°
२८

यत्वं येन स्फुरितेन कोपेन चंचलेन यनेन अस्मिन् कर्म्मणि प्रया भवति तया आक्षिप्ताः आकर्षिताः
केचित्तु भवान्या इति षष्ठ्यंतः पाठः तत्र भवान्याः करेण कर्तृभूतेनेत्यर्थः ८० इदानीं बहवो लोकाः त्वा
मायांति तत्र तेषामभीष्टं करोषीति कारणं वर्त्तते अहं तु स्वभावादेव त्वय्यनुरक्त इति तुभ्यं शपइत्याह
प्रपद्यंत इति भो मातः सुरधुनि कति लोकाः अत्र भवतीं पूज्यां भवतीं त्वां न प्रपद्यंते नायांति अपि
तु बहवः प्रपद्यंत इत्यर्थः तत्रायं उपाधिः कारणं स्फुरति वर्त्तते किं तदित्याकांक्षायामाह यत्तस्मा
त्कारणात् अभीष्टं वांछितं वितरसि ददासि तेभ्य इति शेषः मम तु पुनः जगन्नाथस्यात्मा स्वभावा

प्रपद्यंते लोकाः कति न भवतीमत्र भवतीमुपाधिस्तत्रायं स्फुरति यदभीष्टं वितरसि शपे
तुभ्यं मातर्म्मम तु पुनरात्मा सुरधुनि स्वभावादेव त्वय्यमितमनुरागं विधृतवान् ४१

देव निसर्गादेव त्वयि भवत्याममितं अपरिमितं अनुरागं प्रीतिं विधृतवान् धारयामास इति तुभ्यं
भवत्यै शपे शपथं करोमि श्लाघह्नुङ्स्थाशपामिति संप्रदानत्वम् ४१ इदानीं त्वदीया मृत्तिका म
दीयं समस्तशोकं दूरीकरोत्विति प्रार्थयते ललाट इति पूर्वश्लोकांते संबोधनपदं आवर्त्तनीयम्
भो सुरधुनि त्वदीया त्वत्संबंधिनी या मृत्स्ना प्रशस्ता मृत् मृत्स्नासस्नौ प्रशंसायामिति मृत्शब्दा

तस्त्रप्रत्ययः मृन्मृत्तिका प्रशस्ता तु मृत्सा मृत्स्ना च मृत्तिकेत्यमरः मम जगन्नाथकवेः कृत्स्नामपि संपूर्णा
मपि शुचं शोकं हरतु ननु मृत्तिकायाः शोकहरणे कथं सामर्थ्यमित्याकांक्षायामाह सा कायामृत्स्ना इ
हलोके ललाटे भालदेशे सलीलं यथास्यात्तथा तिलकिता सती पुंड्रीकृता सती तमो हंतुं तरुणतरमार्त्तंड
तुलनाम् तरुणतरः माध्याह्निको यो मार्त्तंडः सूर्यः तस्य तुलनां साम्यं धत्ते बिभर्त्ति अत्र प्रमाणं तु
गंगातीरसमुद्भूतां मृदं मूर्ध्ना बिभर्त्ति यः बिभर्त्ति रूपं सोर्कस्य तमोनाशाय केवलमिति ब्रह्मांडपुराण
वचनं बोध्यम् तिलककरणप्रकारोप्युक्तस्तेनैव वामहस्ते जलं कृत्वा सावित्र्या चाभिमंत्रितम् त

ललाटे या लोकैरिह खलु सलीलं तिलकिता तमो हंतुं धत्ते तरुणतरमार्त्तंडतुलनाम्
विलुंपंती सद्यो विधिलिखितदुर्वर्णसरणिं त्वदीया सा मृत्स्ना मम हरतु कृत्स्नामपि शुचम् ४२

द्विष्णोरिति मंत्रेण मर्द्दयेन्मृत्तिकां ततः अतो देवेति सूक्तेन तिलकं कारयेत्सदेति इदं तिलककरणं प्रा
तः स्नानोत्तरं बोध्यम् पुनः सा काया विधिलिखितदुर्वर्णसरणिं विधिना ब्रह्मणा लिखिताः ते च ते
दुर्वर्णाः दुष्टाक्षराणि अयं दरिद्रो भविता मृतमार्त्यो भविष्यत्यादयः तेषां सरणिः तां सद्यः लापनाव्यव
हितोत्तरकाले एव विलुंपंतीति विशेषेण लुंपंती प्रोंछंती एवं च विधिलिखितमपि अलीकं कुर्वं
त्या मम शोकहरणे सामर्थ्यमस्तीति भावः ४२ इदानीं मूढान्नरानुपहसंतः स्ववासिभ्रमराणां मा

लिन्यदोषं दूरीकुर्वाणाश्च गंगातीरतरवः मम सखायः संत्वित्याह नरानिति त्रिदशतटिनीतीर
तरवः त्रिदशतटिन्याः गंगायाः तीरं तत्र तस्य वा तरवः वृक्षाः नः अस्माकं भक्तजनानां सखायः
मित्राणि संतु भवंतु अथ मित्रं सखा सुहृदित्यमरः कथंभूताः त्रिदशतटिनीतीरतरवः मूढान्मूर्खान्
अत एव तत्तज्जनपदसमासक्तमनसः ते च ते जनपदाश्च तत्तज्जनपदाः स्वस्वदेशाः नीवृज्जनपदे दे
श इत्यमरः तेषु समासक्तं संबद्धं एतादृशं मनो येषां ते तान् एतादृशान् नरान् मनुष्यान् विकचकु
सुमव्रातमिषतः विकचानि प्रफुल्लानि यानि कुसुमानि पुष्पाणि तेषां व्रातः समूहः तस्य तदेव वा

नरान्मूढांस्तत्तज्जनपदसमासक्तमनसो हसंतः सोल्लासं विकचकुसुमव्रातमिषतः
पुनानाः सौरभ्यैः सततमलिनो नित्यमलिनान् सखायो नः संतु त्रिदशतटिनीतीरतरवः ४३

मिषं छलं तस्मात् सोल्लासं सहर्षं यथा स्यात्तथा हसंतः उपहासं कुर्वंतः एतेषां दुष्टस्वीयस्वीयदेशार
चिताभक्त्या तत्रैव मरणेन दुर्गतिर्भविष्यति अस्माकं तु सदैव गंगातीरवासित्वाद् सद्गतिर्भविष्य
तीति तान् उपहसंतीत्युत्प्रेक्षा पुनः कथंभूताः नित्यमलिनाः नित्यं मलिनाः मालिन्ययुक्ताः तान्
जन्मतः श्यामानित्यर्थः एतादृशान् अलिनः भ्रमरान् सौरभ्यैः निजकुसुमसौगंध्यैः संततं निरंतरं य
था स्यात्तथा पुनानाः पवित्रीकुर्वाणाः एवं च तादृशान् ये पुनंति ते स्वसखं मामपि पवित्रं करिष्य
तीति भावः सौरभ्यैः नित्यमलिनान् पुनाना इति वा योजना मधुलिण्मधुपालिन इत्यमरः ४३

विशेषेण आसक्ताः ५

गंगा०
लहरी०
टी०
२६

इदानीं केचन स्वेष्टफललाभाय यमनियमादियोगं कुर्वंति अहं तु त्वन्नामस्मरणेन प्राप्तकामः सन्
जगज्जालं तृणतुल्यमन्य इत्याह यजंतीति भो त्रिपथगे एके लोकाः कठिनतरसेवान् अतिशयेन कठि
ना कठिनतरा सेवा येषां ते तान् एतादृशान् देवान् विष्ण्वादीन् यजंति पूजयंति तदपरे तेभ्यः देवपूजकेभ्यः
ये अन्ये पंचमीति योगविभागात्समासः यद्वा ते देवपूजकाः अपरे येभ्यः ते इति पंचम्यर्थे बहुव्रीहिः
देवपूजकेभ्यः उर्वरिता इत्यर्थः वितानव्यासक्ताः उल्लोचनेषु यज्ञेषु वा व्यासक्ताः तत्परा इत्यर्थः सं
तीति शेषः अस्त्री वितानमुल्लोच इत्यमरः लोके चांदवा इति प्रसिद्धिः क्रतुविस्तारयोरस्त्री वितानं त्रि
षु तुच्छके इत्यमरः कतिपये अन्ये लोकाः यमनियमरक्ताः यमनियमयोरक्ताः अनुरक्ताः संतीति शेषः

यजंत्येके देवान्कठिनतरसेवांस्तदपरे वितानव्यासक्ता यमनियमरक्ताः कतिपये अहं तु
त्वन्नामस्मरणभृतिकामस्त्रिपथगे जगज्जालं जाने जननि तृणजालेन सदृशम् ४८

कृत२

तान् कुर्वंतीत्यर्थः तत्कारणकाठिन्यात् कतिपयपदोपादानम् यमनियमग्रहणं अष्टानामप्युपलक्षणम्
तेच यमनियमासनप्राणायामप्रत्याहारध्यानधारणासमाधयः तत्र अहिंसादि परिग्रहो यमः शौचा
दिसंपादनं नियमः पद्मकाद्यासनं रेचकादि प्राणायामः इंद्रियाणां स्वस्वविषयेभ्यः प्रत्याहरणं प्रत्याहारः
तत्रैव विच्छिद्य अंतरिंद्रियप्रवाहो ध्यानम् चित्तवृत्तिनिरोधः समाधिरिति दिक् भो त्रिपथगे जननि
त्रीन् पथो गच्छतीति त्रिपथगा यद्वा त्रयाणां पथां समाहारस्त्रिपथम् पथः संख्याव्ययादेरिति नपुं
सकत्वम् तेन गच्छतीति त्रिपथगा गमेर्डः तत्संबोधनम् अहं तु जगन्नाथस्तु त्वन्नामस्मरणे कृत

२६
गंगा०

कामः सन् तव नाम त्वन्नाम प्रत्ययोत्तरपदयोश्चेति त्वादेशः त्वन्नामस्मरणचिंतनेन तेन कृताः
संपादिताः तादृशाः कामाः मनोरथाः येन सः एतादृशः सन् जगज्जालं जगतः जालस्य समूहः
जगज्जालम् जालं समूह आनाय इत्यमरः तृणजालेन कक्षसंवेन सदृशं तुल्यं जाने वेद्मि तृ
णजालेनेति तुल्यार्थैरित्यादिना तृतीया कलौ नामोच्चारणस्यैव सारत्वात् तदेव करोमीति भावः
तदुक्तम् हरेर्नामैव नामैव नामैव मम जीवनम् कलौ नास्त्येव नास्त्येव नास्त्येव गतिरन्यथेति दिक्
अत्र नामशब्देन नामोच्चारणपरो बोद्धव्यः ४४ इदानीं जन्मावधि निरंतरं पुण्यवतां साधूनां मध्ये
कं तु बहवो देवाः कुशलाः संति निःशेषाणां पापिनां तु त्वां विना अन्यहितकरं जगति न पश्यामीत्याह

अविश्रांतं जन्मावधि सुकृतजन्मार्ज्जनकृतां सतां मध्ये कं तु कति न कृतिनः संति विबुधाः
निरस्तालंबानामकृतसुकृतानां तु भवतीं विनामुष्मिंल्लोके न परमवल्लोके हितकरम् ४५

अविश्रांतमिति हे त्रिपथगे जननि अविश्रांतं निरंतरं जन्मावधि जन्मप्रभृति जन्मपर्यंतं वा सुकृतज
न्मार्ज्जनकृतां सुकृतेन पुण्येन जन्मार्ज्जनं जन्मसंग्रहस्तत् कुर्वंति तेषां तादृशानां सतां साधूनां मध्ये
कं तु कल्याणं संपादयितुं कति विबुधाः कतिसंख्याका देवाः कृतिनः कुशलाः न संति अपि तु बहवः संतीत्य
र्थः निरस्तालंबानां निरस्तः गतः आलंबः आश्रयो येषां तेषां अकृतसुकृतानां तु न कृतं सुकृतं पुण्यं यैः
तेषां पापिनामित्यर्थः तेषां तु अमुष्मिंल्लोके भवतीं विना त्वां मृते वर्ज्जयित्वा परं हितकरं अभिमतसंपादकं ना
रवल्लोके न पश्यामि एतत्सर्वं चित्ते निधाय त्वामहं शरणागत इति भावः ४५

इदानीं तव जलं पीत्वा मूढमित्रैः सह विहर्तुं गतोऽहं क्वचिदपि सुखं न लब्धवान् इदानीं मृदुपवनसंबंध
शीतलस्वांके चिरकालमनिद्रं मां त्वं स्वापयेति प्रार्थ्यते पद्ये इति भो मातः तव पयः पीत्वा विमूढैः विशे
षेणामूढाः मूर्खाः विमूढास्तैः विशेषण्य ईषदपि हिताहितज्ञानशून्यत्वम् तादृशैः सहचरैः सहसाकं
चरंति मदंतीति गच्छंतीति वा ते सहचराः मित्राणि तैः सह सपदि शीघ्रं संरंतुं विहर्तुं यातः गतः गत्यर्थाकर्
मकेत्यादिना या धातोः कर्तरि क्तः एतादृशः अहं क्वचिदपि कस्मिंश्चित् स्थलेपि कस्मिंश्चित् विह
रेपि वा विश्रांति विश्रामं न अगमम् सपदि यात इति वा योजना जन्हु तव पयः सपदि पीत्वेति संबंधः
एतेन तृष्णावशात् शीघ्रं तव जलपानमात्रं कृतम् न स्नानादिकम् तेन स्वस्मिन्नपराधबाहुल्यमस्ती

पयः पीत्वा मातस्तव सपदि यातः सहचरैर्विमूढैः संरंतुं क्वचिदपि न विश्रांतिमगमम्
इदानीमुत्संगे मृदुपवनसंचारशिशिरे चिरादुन्निद्रं मां सदयहृदये शायय चिरम् ४६

ति सूचितम् भो सदयहृदये दया सहितं सदयम् तादृशं हृदयं यस्याः सा तत्संबोधनम् एतादृशि
हे मातः इदानीं संप्रति एतर्हि संप्रतीदानीमधुना सांप्रतं तथेत्यमरः मृदुपवनसंचारशिशिरे मृ
दुः कोमलः अल्प इत्यर्थः एतेन वात्याया दुःखप्रदत्वान्निरासः सूचितः मृदुश्चासौ पवनश्च तस्य सं
चारः गमनं संबंधो वा तेन शिशिरः शीतलः एतेन श्रमसंचलस्य निद्रास्थानयोग्यत्वमावेदि
तम् एतादृशे उत्संगे अंके चिरात् बहुकालं उन्निद्रं उज्झितनिद्रं यस्य सः एतादृशं मां शायय स्वापय

निद्रांकारयेत्यर्थः शीङ् स्वप्ने इति धातोर्णिजन्तात् लोण्मध्यमपुरुषैकवचनम् सिप् अतो हेः इति हेर्लुक् निद्राणाः सुखे विनिद्र बहुपक्ष लस्वप्नोऽजयगामित्वात् प्रबोजककपक नृगामित्वाभावेन णिचश्चेति आत्मनेपदं न चिरात् शायये ति वा यो जनो लोके यि मातापुत्रं अंके स्वापयति इति प्रसिद्धमेव एतदपि मेव मातरि ति संबोधनम् ४६ इदानीं मम अधारापकटिं बंधादिकं कुर्वित्याह बधानेति भो सुरधुनि जगन्नाथस्य तन्नाम्नः अयं समुद्धारसमयः सम्यगुद्धरणं समुद्धारः तस्य समयः कालः अस्तीति शेषः यद्यपि आत्मनामगुरोर्नाम नामाति कृपणस्य च श्रेयस्कामो न गृह्णीयाज्ज्येष्ठापत्यकलत्रयोः इति निषेधात् स्वनामग्रहणं अश्रेयस्करं भवति तथापि अत्यंतातिवधान्नागेव द्रुतिमरमणीयं परिकरं किरीटे बालेंदुं नियमय पुनः पन्नगगणैः तुरत्या निषेधोल्लंघनम् अत एव हा पितः क्वासि हे सुभ्रु वेत्येव विलापस इति भट्टिप्रयोगः संगच्छत इति दिक् ननु अस्तु तवोद्धारसमयः मया किं कर्तव्यमित्याकांक्षायामाह बधानेति त्वं द्रुतिमरमणीयं अतिशयेन द्रुतः इति द्रुतिमा वर्णदृढादिभ्यः ष्यञ्चेति चादिमनिच् र ऋतो हलादेर्लघोरिति ऋकारस्य रकारः द्रुतिमा चासौ रमणीयश्च तम् अतिशयेन सुंदरं चेत्यर्थः एतादृशं परिकरं कटिं शाकं श्रीघ्रं बधान बध बंधने भवेत परिकरो ब्रातेपर्यंक परिवारयोः प्रगाढगात्रिक बंधे विवेकारंभयोरपीति विश्वः ममोद्धाराय शीघ्रं कटिं बंधं कुर्विति भावः पुनस्त्वं किरीटे मुकुटे अथ मुकुटं कि

रघु० टी० ७ ५८

बालेंदुं बालश्चासौ इंदुश्चेति कलात्मकं चंद्रं पन्नगगणैः पन्नं पतितं गच्छंतीति ते पन्नगाः सर्पाः तेषां ग
णाः समूहाः तैः नियमय नियमनं कुरु तत्रैव स्थापयेत्यर्थः अन्यथा ममागमनसमये पतिष्यतीति भा
वः लोकेऽपि कश्चन मनुष्यः कस्यचिद्व्याघ्रादिपीडितस्य जनमोचनं करोति तदा कृं वेधक्षिरोभूषणादि
कं हठे करोतीति प्रसिद्धम् जटाकिरीटे पन्नगगणैः बालेंदुं नियमयेति योजना पुनः त्वं इतरजनसाधारण
तया इतरः अन्यः नीचो वा इतरस्त्वन्यनीचयोरित्यमरः सचासौ लोकश्च जनश्चेति तेन साधारणः तुल्यः त
स्य भावः साधारणता तया हेला अवज्ञां मम अनादरं न कुर्वीथाः मा कुर्वित्यर्थः परमतत्त्वज्ञे मयि अन्यज
नतुल्योऽयमिति बुद्धिं मा कुर्विति भावः अत्र लोकोक्त्यलंकारः तदुक्तं कुवलयानंदे लोकप्रवादानुकृतिर्लो

न कुर्वीथास्त्वं चेद्धेलामितरजनसाधारणतया जगन्नाथस्यायं सुरधुनि समुद्धारसमयः ४७
शरच्चंद्रश्वेतां शशिशकलश्वेतालमुकुटां करैः कुंभांभोजे वरभयनिरासौ च दधतीम्

कोक्तिरिति भणनादिति ४७ इदानीं गंगारूपं स्तौति शरदिति भो सुरधुनि ये जनाः त्वां ध्यायंति चिंतयंति
तेषां जनानां परिभवः अनादरः अनादरः परिभवः परिभावस्तिरस्क्रियेत्यमरः न उदयति उत्पन्नो न भ
वतीत्यर्थः यद्यपि अयगताविति धातुरात्मनेपदं तथापि इटकिटकटीत्यत्र प्रश्लिष्टस्य ईधातोरुत पूर्व
स्येदं रूपं बोध्यम् अत एव उदयति विततोर्ध्वरश्मिरज्जाविति माघप्रयोगः संगच्छत इति दिक् कथंभूतां
त्वाम् शरच्चंद्रश्वेताम् शरदि शरत् शरत्काले अयप्रारंतस्त्रियामित्यमरः तत्र यश्चंद्रस्तद्वत् श्वेता शुभ्राम्
परमगौरामित्यर्थः शरदित्यनेन परमनैर्मल्यं सूचितम् पुनः कथंभूताम् शशिशकलश्वेतालमुकुटाम्

अलतिदंशं कुर्वन् गच्छतीत्यलः सर्पः श्वेतश्चासौ अलश्च श्वेतालः शुभ्रसर्पः शशिनश्चन्द्रस्य शक-
लः खंडः शशिशकलः शशिशकलश्च श्वेतालश्च शशिशकलश्वेतालौ तौ मुकुटे यस्याः सा ताम् यद्वा
श्वेताश्च ते अलाश्च भूषणानि च श्वेतालाः यद्वा श्वेतस्य रजतस्य अलाः भूषणानि दुर्वर्णं रजतं रूप्यं ख-
र्जूरं श्वेतमित्यपीत्यमरः गमन भूषणार्थकादलधातोः पचाद्यच् शेषसमासाः पूर्ववत् यद्वा शशिश-
कलश्वेतालः तादृशो मुकुटो यस्याः सा ताम् यद्वा शशिशकले श्वेतालइव शुभ्रभूषणमिवेति व्याघ्रादि-
त्वादुपमितसमासः शशिशकलश्वेतालः तादृशो मुकुटो यस्याः सा ताम् यद्वा शशिशकलश्वेतः श्वेत

सुधाधाराकाराभरणावसनां शुभ्रमकरस्थितां त्वां ये ध्यायन्त्युदयति न तेषां परिभवः ॥ ४८

गुणः तं आसमन्तात् लातीति शशिशकलश्वेतालः तादृशो मुकुटो यस्याः सा ताम् यन्मुकुटे चन्द्रस्य प्रभा
प्रसृता भवतीति भावः ला दाने इति धातोः आतश्चोपसर्गे इति कः गुणे शुक्लादयः पुंसीत्यमरः यद्वा शशि-
शकलं च श्वेतश्च शशिशकलश्वेतौ श्वेतो रजतं तौ आसमन्तात् लातीति शशिशकलश्वेतालः तादृशो
मुकुटो यस्याः सा ताम् यस्याः रौप्यमुकुटे शशिशकलं वर्त्तते इत्यर्थः ग्रन्थविस्तारभयान्न लिख्यते
पुनः कथंभूता करैः चतुर्भिः हस्तैः कुंभांभोजे कुंभश्च अंभोजं च कुंभांभोजे कुंभो घटः अंभोजं कमलं
ते वरभयनिरासौ च भयस्य निरासः नाशः अभयमित्यर्थः वरश्च भयनिरासश्च वरभयनिरासौ तौ
च दधती बिभ्रती चतुर्भिर्हस्तैरिमानि चत्वारि दधतीति भावः पुनः कथंभूतां त्वाम् सुधाधाराकाराभरणा

सुधायाः अमृतस्य धारा आभरणानि च वसनं च आभरणानि भूषणानि वसनं वस्त्रम् अलंकार
स्त्वाभरणं परिष्कारो विभूषणम् वस्त्रमाच्छादनं वासश्चैलं वसनमंशुकमित्यमरः सुधाधार एव
आकाररूपं येषां तानि सुधाधाराकाराणि तादृशानि आभरणवसनानि यस्याः सा ताम् अतिशु
भ्राभरणवसनामित्यर्थः पुनः कथंभूतां त्वाम् शुभ्रमकरस्थितां शुभ्रश्चासौ मकरश्च शुभ्रमकरः
मकरो मत्स्यः तत्र स्थिता ताम् शुभ्रमत्स्यवाहिनीमित्यर्थः ॥४७॥ इदानीं गंगा मम शरीरसुखं करोत्वि
त्याह दरस्मितेति शंतनोः भीष्मपितुः अंगना कल्याणानि अंगनानि यस्याः सा अंगना अंगात्
कल्याणे इति पामाद्यंतर्गणसूत्रेण अंगशब्दान्नप्रत्ययः श्रीगंगा मम जगन्नाथपंडितस्य तनोः शरीरं

दरस्मितसमुल्लसद्वदनकांतिपूरामृतैर्भवज्वलनभर्जितानिशमूर्जयंती नरान्
चिदेकमयचंद्रिकाचयचमत्कृतिं तन्वती तनोतु मम शंतनोः सपदि शंतनोरंगना ॥४८॥

स्य ङि इति ह्रस्वश्चेति वैकल्पिकत्वात् विसंज्ञाभावे गुणः शं सुखं सपदि शीघ्रं तनोतु विस्तारयतु प्रार्थ
नायां लोट् कथंभूता अंगना दरस्मितसमुल्लसद्वदनकांतिपूरामृतैः दरं ईषत् तच्च तत्स्मितं च दर
स्मितं तेन समुल्लसत् विकासमानं तच्च तद्वदनं च तस्य कांतिः छविः तस्याः पूरः आधिक्यानि त एव
वामृतानि तैः भवज्वलनेन भर्जितान् भव एव संसार एव ज्वलनः अग्निः तेन तत्र वा भर्जिता दग्धा
स्तान् एतादृशान् नरान् मनुष्यान् अनिशं सर्वदा ऊर्जयंती जीवयंती पुनः भवस्य महादेवस्य

तत्र भवएव व्यालः सर्पः तेनावलीढः तादृशस्यालापस्य सततस्येति व्याख्येयम ननु तादृशतापनिवारणेमं
त्वादृशो बहवः संतीति चेत्तेपि न शक्ता इत्याह मंत्रैरित्यादि मंत्रैर्मीलितं साहसेन तापनिवारणाभावात्सं
कुचितं तत्र सर्पः अत्र हेतुः सर्वत्र पूर्वार्द्धे योज्यः बहुवचनं तु एकोपि न समर्थ इति बोधनाय एवमग्रेपि
बोध्यम यद्वा यत्र बहुभिः संकुचितं तत्र एकस्य का वार्तेत्यर्थबोधनाय औषधैस्तापनिवारणाय प्रयोगेऽपि
वैयर्थ्यात् अप्रसिद्धैः मुकुलितं मुकुलीभावमापन्नं सुराणां देवानां संघैः त्रस्तं त्रासं गतं सांद्रसुधारसैः सा
न्द्राः निबिडाः ते च ते सुधारसाश्चेति अमृतजलैः रसो जलं रसो हर्ष इत्यनेकार्थकोशः स्वस्तं अधःपति
तम् स्वस्य अधःपतने पदत्वाभावात् वसुस्वंस्विति दलनेन गारुत्मतैः गरुत्मान् गरुडः गरुत्मान् गरु

वीचीक्षालितकालियाहितपदे स्वर्लोककल्लोलिनी त्वं तापं निरसाधुना मम भवव्या
लावलीढात्मनः ५०

डस्तार्क्ष्य इत्यमरः देवता एषां ते गारुत्मताः तैः सास्य देवतेत्यण् यद्वा गरुत्मतः इमे गारुत्मताः तैः
तस्येदमित्यण् एतादृशैः ग्रावभिः पाषाणैः पाषाणप्रस्तरग्रावोपलाश्मानः शिलादृषदित्यम
रः विदलितं विशेषेण दलितं स्फुटितं विशेषस्य खंडखंडभवनम् अत्र सर्वत्र पूर्वार्द्धे नपुंसके भा
वे क्तः अत एव कर्त्तुरनभिहितत्वात् मंत्रैरित्यादिषु कर्त्तरि तृतीया अत्र श्लोके शार्दूलविक्रीडितम्
म्सौ ज्सौ तौ गादित्य ऋषयः इति लक्षणात् ५० इदानीं गंगालहरीं नरवटीतांडवं अस्मान् पुना
त्विति प्रार्थयते पूतइति भोः स्वर्लोककल्लोलिनि तव भवत्याः व्यालोलोल्लासिवल्गल्लहरि

तृतीयनेत्राग्निः तेनतत्रवामज्ज्वालितान एवंचतादृशोकृत्यंकुर्वत्याममवपुः सुखकरस्तोनकोप्या
यासइतिभावः पुनःकथंभूता अंगना विदिकमयंचंद्रिकाचय चमत्कृतिम विदिकमयीचित
स्वरूपाचासौचंद्रिकाकौमुदीच चंद्रिकाकौमुदीज्योत्स्ना इत्यमरः तस्याःचयः समूहः त
स्यचमत्कृतिः चमत्कारः तांतन्वती तनोतीतितन्वती विस्तारयंती तनोतेः शतृप्रत्ययेने
कचंद्रप्रकाशंस्वयमेवकरोतीतिभावः अस्मिन्लोकेपृथ्वीछंदः जसौजसयलावसुग्रहयति
श्चपृथ्वीगुरुरितिलक्षणात ८८ इदानींसंसारज्वालानिर्दग्धवपुषोममतापंनाशयेत्याह
मंत्रैरिति वीचीक्षालित कालिमाहितपदे कालियस्याहितःशत्रुःकालियाहितः विष्णुः

मंत्रैर्मीलितमोषधैर्विगलितं त्रस्तं सुरांगनैः स्वस्तं सांद्रसुधारसैर्विदलि
तंगारुत्मतैर्ग्रावभिः वीचीक्षालितकालियाहितपदंयन्नाहितंत्रय्यी

तस्यपदंचरणः वीच्याक्षालितंप्रक्षालितंवीचीक्षालितं स्वर्लोकसमुल्लो
त विष्णुनाप्यापितंतच्चतत्पदंच शेषंप्राग्वत हेस्वर्लोककल्लोलिनि
कस्यकल्लोलिनीनदीतस्याः संबोधनम त्वंअधुना भवज्वालावलीढात्मनः भवस्यज्वालाः ता
भिः अवलीढः कवलितः आप्तइत्यर्थः तादृशः आत्मा यस्यतस्यममतापंतिरयनिवारय
तिरयेतिपाठः तत्रतिरःकुरु तिरःशब्दात णिज तल्लोट अव्ययानांभमात्रेटिलोपः इतिति

व्यालोलाश्चंचलाः उल्लासिन्यः ऊर्ध्वं उच्छलंत्यः वल्गंत्यः गच्छंत्यः एतादृश्यो लहर्यः ता
एव नटस्तस्य वटी तांडवं शिरसि वटीं धृत्वा नर्त्तनम्, यद्वा नटस्य वटी तांडवं नटवटीतांडवम् व्या
लोलोल्लासिवल्गल्लहरीणां नटवटीतांडवं तत् नः अस्मान् भक्तजनान् पुनातु पवित्रीकरोतु
व्यालोलादिविशेषणविशिष्टलहरीभवने मूलमाह कथंभूतायास्तव द्यूते दुरोदरे परस्परजि
गीषयाक्षैः क्रीडनं द्यूतं तत्र अत्र विजिगीषायाः सत्वात् दिवो विजिगीषायामित्यनेन निष्पात
स्पन्नत्वेन नागेंद्रकृत्तिप्रमथगणमणिश्रेणिनंदींदुमुख्यम् नागेंद्रो वासुकिः कृत्तिर्गजादिचर्म प्र
मथगणाः तन्नामकाः पारिषदाः मणिश्रेणीः मणीनां हृद्यत्वादि मणीनां श्रेणीः पंक्तिः नंदिः स्व

द्यूते नागेंद्रकृत्तिप्रमथगणमणिश्रेणिनंदींदुमुख्यं सर्वस्वं हारयित्वा स्वमथपुरभिदि
छद्मपणीकर्त्तुकामे साकूतं हैमवत्या मृदुलहसितया वीक्षितायास्तवांब व्यालो
लोल्लासिवल्गल्लहरिनटवटीतांडवं नः पुनातु ५१

वाहनभूतो वृषभः इंदुः स्वशिरोभूषणभूतः चंद्रः एतेषां इतरेतरयोगद्वंद्वः नागेंद्रकृत्तिप्रमथगण
मणिश्रेणीनंदींदवः मुख्याः श्रेष्ठाः यस्मिन् तत् एतादृशं सर्वस्वं सर्वं च तत् स्वं च सर्वस्वं धनं हारयि
त्वा शिवसकाशात् पार्वती गृहीत्वा हारयित्वेत्यत्र णिजंतात् क्त्वा अत्र प्रयोजककर्तृत्वं पार्वत्याः प्रयोज्य
कर्तृत्वं शिवस्य अतएव समानकर्तृकयोः पूर्वकाले इत्यनेन क्त्वासुलभः वीक्षणकर्तृकर्तृत्वाहरणामि

ना॰ मितिः

महि॰ टी॰ निबोधः प्रकृतमनुसरामः अथ सर्वस्वहरणानन्तरं पुरभिदि पुरनामानं दैत्यं भिनत्ति विदारय
टी॰ तीति पुरभित् तस्मिन् शिवे स्वमात्मानं पणीकर्त्तुकामे सति पणनं व्यवहरणं पणः ग्लहेऽर्थे कवि
धानेकः अथ पणः पणः यथा संपद्यते तथा कर्त्तुमिति पणीकर्त्तुकामः इच्छा पपयसः तस्मिन्
३१ लुपेदवश्यमः कृत्ये तुकाममनसोरपि समो वा हित ततयो मांसस्य पचि युट् घञोरिति पृषोदरादि
गणपठित वचनेन कर्त्तुमिति मकारलोपः तादृशे सति मृदुलं हसितं हास्यं यस्याः सा तया इदानीं सप
त्नीभूत गंगया याचनेन श्रेष्ठ सिद्धिर्भविष्यतीत्याशयेन हसिता एतादृश्या हैमवत्या हिमवतो हि
माचलस्यापत्यं स्त्री हैमवती तस्यापत्यमित्यण् टिड्ढाणञिति ङीप् तया पार्वत्या साकूतम् आकू

विभूषिताऽनेगरिपूत्तमांगा सद्यः कृताऽनेककजङ्गाभिर्गंगा मनोहारोऽतुगवलतरंगा
गंगा नमंगा गन्यनलीकरोतु ५२

तेनाभिप्रायेण सहितं साकूतं तथया
स्यात्तथा वीक्षिता याः विशेषेणोक्षिता वीक्षिता तस्याः विशेषबद्धजटाजूटस्थितया द्रष्टुमशक्यया
अपि पत्नीतो दर्शनव्यापारवत्त्वम् अपि च शिवस्य पूर्वोक्तं सर्वस्वमपाहृतम् अत एव शिवः आत्मानं
५४ पणीकरोति तथा गंगा तु उपरि तावत्तिते सा च सपत्नीभूतत्वात् मामवमत्य एतावत्कालपर्यन्तं शिवशि
रसि स्थिता वर्त्तते इदानीं याचयित्वा दासीं संपादनी येति साकूतमित्यस्यार्थ इति दिक् नर्त्तनप्रियस्य
शिवस्य द्यूतं विस्मारयितुं गंगया नृत्यमारब्धमिति दिक् हैमवती त्वनेन कठिनहृदयत्वात्तेन सर्व
स्वहरणे योग्यत्वम् अस्मिन् श्लोके स्रग्धरावृत्तम् स्रग्धरा म्रौ म्नौ

३१

इदानीं चरमश्लोकेन स्वांगान्यमलीकरणं प्रार्थयते विभूषितेति गंगा भागीरथी गंगार्थिना दस्तु स्मृ
तं सद्य इत्याद्यमश्लोके उक्तः मम जगन्नाथस्यांगान्यमलीकरोत्वित्यर्थः कथंभूता गंगा विभूषितानं
गरिपूत्तमांगा अनंगस्य कामस्य रिपुर्वैरी शिवः तस्योत्तमांगं मस्तकं विभूषितं स्वस्थित्या शोभायुक्तं कृतम्
अनंगरिपूत्तमांगं यया सा पुनः कथंभूता सद्यः तत्कालमेव कृतानेकजनार्त्तिभंगा अनेके च ते जना
श्च तेषामार्त्तिः पीडा तस्याः भंगः नाशः कृतः संपादितः अनेकजनार्त्तिभंगो यया सा यद्वा जनानां
आर्त्तयः पीडाः अनेकाश्च ता जनार्त्तयश्च तासां भंगः अनेकजनार्त्तिभंगो यया सा सद्यः कृतानेकज
नार्त्तिभंगेत्येकं पदं वा पुनः कथंभूता मनोहरोत्तुंगचलत्तरंगा मनोहरा अतिरमणीयाः उत्तुंगाः उन्न

विभूषितानंगरिपूत्तमांगा सद्यः कृतानेकजनार्त्तिभंगा मनोहरोत्तुंगचलत्तरंगा गंगा ममांगान्यमलीकरोतु ५२ इमां पीयूषलहरीं जगन्नाथेन निर्म्मिताम् यः पठेत्तस्य सर्वत्र जायंते सुखसंपदः ५३

ताः चलंतः चंचलाः तरंगाः यस्याः सा अस्मिन्पद्ये उपजातिनामकं वृत्तं इंद्रवज्रा तो जौ
ग उपेंद्रवज्रा जो जौ ग अनंतरोदीरितलक्ष्मभाजौ पादौ यदीयावुपजातयस्ता इति लक्षणात् ५२
स्वकाव्यपठनस्य फलमाह इमामिति पीयूषस्यामृतस्य लहरीं त्वां यया पीतामृतलहर्य्या आनंदजन
कत्वं तया तुल्या अपीति शेषः अन्यकृतिभ्रमवारणायाह जगन्नाथेन निर्म्मितामिति निर्म्मितां कृताम्
शेषं सुगमं शिवम् ५३ यद्यप्यहं मंदमतिस्तथापि टीकासमाप्तिर्हि बभूव शीघ्रम् नात्रापरं कारणमस्ति
किंचिच्छ्रीभास्कराज्ञा किल किं त्वमोघा १ शाके कीलकसंज्ञके नृसुखके संमासके चैत्रके वारे भार्गवके

तिथ्योकरणके सर्पस्पृष्टंबालके मूलेमेविबुधौघचित्तसुखदा टीकासमाप्तानया तोषंयातु समस्त
पापहारिणीगंगामहेशाङ्गना २ नृपंद्विपंवातुरगंमृगंवाभ्रुकंवकंवामहिषंवृषंवा हरीकरोत्यघगनकं
हिगंगेस्नातंभवत्यासकृदीशसंगे ३ नारायणोयस्यपितामहोभून्नरसीकभट्टस्यपितातदीयः गोपी
यदीयाजननीसुशीला टीकाकृतातेनसदाशिवेन ४ भक्तोपोऽहमहेतोः केदारत्वं स्थितोसिभूभृति किं
तत्राप्यागत्यत्वांस्वशिवेवाचेहितत्सर्वम् ५ सदाशिवकृतटीकासमाप्ता ० श्रीगंगादेव्यैनमः [illegible]

